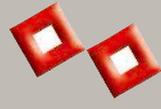

HRVATSKI PLANINAR

110 GODINA **100** GODIŠTA

J U B I L A R N I B R O J

ČASOPIS HRVATSKOG
PLANINARSKOG SAVEZA

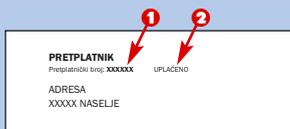
LIPANJ
2008

6

»HRVATSKI PLANINAR« – ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA »CROATIAN MOUNTAINEER« – JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

ČASOPIS »HRVATSKI PLANINAR« izlazi u **11 brojeva** godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj). Prvi broj izašao je **1. lipnja 1898.** Časopis je od 1949. do 1991. godine izlazio pod imenom »Naše planine«.

PRETPLATA za 2008. godinu iznosi **140 kuna** (za inozemstvo **35 eura**). Pretplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskog planinarskog saveza **2360000-1101495742**, pri čemu na uplatnici, u rubrici »Poziv na broj«, mora biti upisan **Vaš pretplatnički broj**. Pretplata za inozemstvo uplaćuje se na račun **SWIFT-ZABA-HR XX 25731-3253236**, također uz poziv na pretplatnički broj.

VAŠ PRETPLATNIČKI BROJ (1)

otisnut je uz Vašu adresu, koja je nalijepljena na omotnici za slanje časopisa. Nakon uplate, uz adresu ćete moći vidjeti naznak o obavljenoj uplati. Tako možete provjeriti je li Vaša uplata za tekuću godinu uredno primljena i evidentirana u HPS-u (2).

NOVI PRETPLATNICI, odnosno zainteresirani za pretplatu na časopis »Hrvatski planinar«, trebaju se telefonom, e-mailom ili pismom javiti Hrvatskom planinarskom savezu. Za nekoliko dana poštom će primiti uplatnicu i brojeve koji su izašli od početka godine, a zatim će, nakon uplate, svaki mjesec na svoju adresu redovno primiti svoj primjerak časopisa.

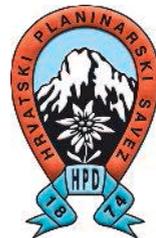
CJENIK OGLAŠAVANJA šaljemo zainteresiranim na zahtjev.

SURADNJA: Prilozi se mogu slati posredstvom e-maila ili poštom. Krajnji rok za primitak priloga je deseti dan prethodnoga mjeseca (20 dana prije izlaska broja). **Uredništvo zadržava pravo kraćenja i uredničke obrade tekstova**, posebno dužih priloga. **Prednost imaju** prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim i većim izborom ilustracija. Slike se mogu slati poštom ili u digitalnom formatu (e-mailom, na CD-u ili DVD-u, ali ne unutar Word dokumenata). Podrobnije upute nalaze se na web-stranici časopisa.

STAVOVI I MIŠLJENJA izneseni u časopisu nisu nužno stajališta Hrvatskog planinarskog saveza i Uredničkog odbora.

WEB-STRANICA ČASOPISA:

www.plsavez.hr/HP

NAKLADNIK

Hrvatski planinarski savez
Kozarčeva 22, 10000 Zagreb

PRETPLATA I INFORMACIJE

Ured Hrvatskog planinarskog saveza
tel. 01/48-23-624
tel./fax 01/48-24-142
e-mail: hps@plsavez.hr
<http://www.plsavez.hr>

UREDNIŠTVO

E-mail adresa za zaprimanje članaka:
hrvatski.planinar@plsavez.hr

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Alan Čaplar
Palmotičeva 27, 10000 Zagreb
e-mail: caplar@plsavez.hr
mob.: 091/51-41-740
tel.: 01/48-17-314

UREDNIČKI ODBOR

Damir Bajš
Darko Berljak
Vlado Božić
Faruk Islamović
Goran Gabrić
prof. dr. Darko Grundler
Branko Meštrić
Krunoslav Milas
prof. dr. Željko Poljak
Vanja Radovanović
Robert Smolec

LEKTURA I KOREKTURA

Željko Poljak
Robert Smolec
Radovan Milčić
Goran Gabrić

GRAFIČKA PRIPREMA

Alan Čaplar

TISAK

Ekološki glasnik, Donja Lomnica

ISSN 0354-0650

HRVATSKI PLANINAR

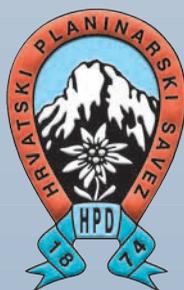
ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA

A N T O L O G I J A

1898 – 2008

110 godina – **100** godišta

Uredili
Alan Čaplar i Željko Poljak

Zagreb, lipanj 2008.

Nakladnik

Hrvatski planinarski savez, Kozarčeva 22, 10000 Zagreb
tel. 01/48-23-624, tel./fax 01/48-24-142, web: www.plsavez.hr, e-mail: hps@plsavez.hr

Glavni urednici 1898. – 2008.

Dragutin Hirc (1898. – 1903.)	prof. dr. Fran Kušan (1935. – 1939.)
Vjekoslav Novotni (1904. – 1909.)	Ivan Rengjeo (1940. – 1944.)
Josip Pasarić (1910. – 1913. i 1929. – 1933.)	Petar Lučić Roki (1949. – 1958.)
dr. Josip Poljak (1914. i 1922. – 1929.)	prof. dr. Željko Poljak (1959. – 2000.)
dr. Ante Cividini (1934.)	Alan Čaplar (2001. –)

Članovi Uredničkog odbora 1949. – 2008.

Nikola Aleksić	Dragutin Franković	ing. Branko Meštrić
dr. Borislav Aleraj	Goran Gabrić	Krešimir Mihaljević
ing. Lota Arh	Željko Gobec	Krunoslav Milas, prof.
Damir Bajs	mr. Zvezdana Gregorina	Tomislav Pavlin
Darko Berljak	prof. dr. Darko Grundler	prof. dr. Željko Poljak
prof. dr. Vladimir Blašković	Vesna Holjevac	prof. dr. Mihajlo Pražić
dr. Srećko Božičević	ing. Faruk Islamović	dr. Mladen Rac
ing. Vlado Božić	Želimir Kantura	Vanja Radovanović
Slavo Brezovečki	Željka Kasapović	dr. Miljenko Rendulić
Stjepan Brlečić	Jakša Kopic	dr. Ante Rukavina
Tomislav Čanić	dr. Milivoj Kovačić	ing. Robert Smolec
Alan Čaplar	Zdenko Kristijan	Josip Šintić, prof.
mr. Darko Domišljanović	Pero Lučić-Roki	Cvjetko Šoštarić
Tomislav Đurić	dr. Ivan Marchiotti	Ljerka Verić, prof.
Mladen Fliss	Josip Mesarić	dr. Boris Vrtar

Antologija »Hrvatskog planinara« 1898. – 2008.

Urednici antologije: Željko Poljak i Alan Čaplar

ISBN za »Antologiju Hrvatskog planinara 1898. – 2008.«: 978-953-6914-25-8

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 667319

Napomena o označavanju stranica: Dio naklade jubilarnoga broja »Hrvatskog planinara« uvezan je tvrdim koricama kao knjiga pod naslovom »Antologija Hrvatskog planinara 1898. – 2008.« Budući da označavanje stranica u knjizi treba započeti brojem 1, tako su označene i sve stranice u ovome broju, premda je uobičajeno da se paginacija svakog broja nastavlja tamo gdje završava paginacija prethodnoga (svako godište je bibliografska cjelina). U bibliografskim zapisima i sadržaju godišta koje će se tiskati u HP 12, 2008, članci iz jubilarnog broja bit će označeni brojevima uvećanim za 200 (od 201 naviše). Osim tih oznaka, na stranicama koje su pretiskane iz starih brojeva nalaze se i originalne oznake stranica iz tih brojeva.

SADRŽAJ

Uvodni dio

Alan Čaplar i Željko Poljak: »Hrvatski planinar« – časopis koji spaja generacije	5
Alan Čaplar: »Hrvatski planinar« – stoljetna tradicija	6
Željko Poljak: Šezdeset godina s »Hrvatskim planinarom«	16
Darko Grundler: Stotinu godišta časopisa nadohvat miša	26
Branko Meštrić i Alan Čaplar: Dragutin Hirc, prvi urednik »Hrvatskog planinara«	32
Vlado Božić: 110 godina speleologije u »Hrvatskom planinaru«	36
Krunoslav Milas: Sve za planinara!	41
Željko Poljak: Bilješke uz antologiju »Hrvatskog planinara«	44

Antologija »Hrvatskog planinara« 1898. – 2008.

Miroslav Hirc i Dragutin Lihl: Uvodnik u prvom broju (HP 1898, 1 – 2)	57
Božidar Kukuljević Sakcinski: Pjesma planinara (HP 1899, 1)	58
Franjo Marković: Kod otvaranja Sljemenskoga Elvirina puta (HP 1898, 33)	59
Dragutin Hirc: Slavje u Zagrebačkoj gori (HP 1898, 34 – 36)	60
C.: Češki planinari u Zagrebu (HP 1899, 81 – 88)	63
Ante Premužić: Silaz u jamu Varnjaču (HP 1930, 163 – 169)	71
Ante Cividini: Tomislavov dom na Sljemeni ne postoji više (HP 1934, 86 – 92)	77
Slavko Brezovečki: Penjački uspon u sjevernoj stijeni Anić-kuka (HP 1941, 122 – 128)	82
Borislav Mikulić: Minuta šutnje (NP 1956, 76 – 78)	88
Vladimir Horvat: »400 stuba« u Medvednici (NP 1950, 127 – 132)	91
Branimir Špoljarić: Moja prva akcija (NP 1964, 35 – 36)	97
Branimir Gušić: Uspomene jednoga planinara (NP 1974, 4 – 7)	99
Vili Ferlin: Tišina (NP 1977, 113 – 114)	103
Valent Hofer: U 1999. godini (NP 1977, 32)	104
Smilja Petričević: Planina i mi (NP 1981, 49 – 52)	105
Ivo Slaviček: Bio bih siromašniji (NP 1983, 97 – 98)	109
Rajka Blašković: Klek i ja (NP 1985, 77 – 78)	111
Vladimir Drobnyak: Zagrepčani i Medvednica (NP 1988, 193 – 194)	113
Uzeir Beširović: U prašumi Perućici (NP 1988, 260 – 261)	115
Goran Majetić: Oblaci (NP 1990, 254 – 255)	116
Mira Šincek: Sanjarenje (HP 1992, 249 – 250)	117
Stipe Božić: Doček (HP 1991, 16 – 17)	118
Ana Sutlović: Paralelni svijet (HP 1994, 268)	121
Ante Rukavina: Za prijatelja! (HP 1994, 30 – 33)	122
Ivica Marjanović: Mountain adventure (HP 1996, 173 – 174)	126
Alan Čaplar: Zašto planinarimo (HP 1996, 119 – 121)	127
Zlatko Pap: Razmišljanja u podne (HP 1996, 174)	129
Slavko Tomerlin: Kako je Bog stvarao Stap (HP 2005, 242 – 243)	130
Marija Maćešić: Dan s Tirkiznom božicom	133
Darko Berljak: Mount Everest – planina nad planinama	136
Ur.: Hrvatski planinar – jučer, danas i sutra	148

110 GODINA 100 GODIŠTA

HRVATSKI PLANINAR – ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA

»Hrvatski planinar« u brojkama

Stotinu godišta

Prvi broj izašao je **1. lipnja 1898.** Zbog ratnih i poratnih okolnosti časopis nije izlazio od 1915. do 1922. i od 1945. do 1948. Od 1910. do 1913. izlazio je kao prilog Obzorova »Vienca«, pod naslovom »Planinarski vjesnik«. Od 1949. do 1991. godine izlazio je pod imenom »**Naše planine**«. Godina 2008. je **100. godište** časopisa.

Opseg časopisa

Dosad je izdano ukupno **757 svezaka** (brojeva, dvobroja i višebroja) časopisa (zaključno s brojem HP 5, 2008)
Broj stranica: **više od 28700** (točan broj ne može se utvrditi jer broj stranica ovisi o tome pribrajaju li se stranice priloga i korica broju stranica u knjižnom bloku)
Broj objavljenih članaka i vijesti: **21198** (zaključno s brojem HP 5, 2008)
Broj objavljenih ilustracija: **15385** (zaključno s brojem HP 5, 2008)
Broj objavljenih notnih zapisa: **57**
Broj autora koji su objavili članke u časopisu: **između 2000 i 2500** (točan broj ne može se utvrditi jer u časopisu ima nepotpisanih članaka, članaka potpisanih pseudonimom ili inicijalima, a neke su autorice promijenile prezime prilikom udaje)

Naklada i pretplatnici

Naklada prvog broja: **1000 primjeraka**
Najveći broj pretplatnika: **3200** (1989.)
Broj pretplatnika (svibanj 2008.): **2000**

Ukupan broj tiskanih primjeraka časopisa: **oko milijun**
Ukupan broj tiskanih stranica: **oko 50 milijuna**

Sačuvani kompleti

Sačuvani kompleti časopisa: **1 cjeloviti komplet** u posjedu prof. dr. Željka Poljaka i **4 kompleta** popunjena fotokopiranjem brojeva koji nedostaju – u posjedu knjižnice HPS-a, prof. dr. Darka Grundlera, Alana Čaplara (sakupila ih je Marica Mattes) i Zvonka Trdiča. Među časopisima koji se čuvaju u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu nedostaje samo 22. godište (1926. godina). Od 2008. **digitaliziran časopis** dostupan je na web-stranici HPS-a.
Debljina kompleta svih tiskanih časopisa: **230 centimetara**
Masa svih tiskanih časopisa: **više od 100 kg**

Urednici

Časopis je dosad uređivalo **10 glavnih urednika**
Najduži urednički staž: prof. dr. Željko Poljak, **42 godine** (1959. – 2000.), ujedno i najplodniji autor: **1041** potpisani članak i vijest (zaključno s brojem HP 5, 2008)
Od 1949. časopis vodi Urednički (Redakcijski) odbor, u čijem sastavu je dosad bilo **45 članova**.

ISSN broj časopisa

0354-0650

»Hrvatski planinar« – časopis koji spaja generacije

Alan Čaplar i Željko Poljak, Zagreb

Ove godine obilježavamo dvije osobito značajne obljetnice za naš časopis, ali i za hrvatsko planinarstvo i hrvatsku kulturu uopće – 100. godište i 110. obljetnicu izlaska prvog broja »Hrvatskog planinara«. Svojom je trajnom prisutnošću i okupljanjem planinarskih pisaca »Hrvatski planinar« postao prava riznica planinarske riječi i jedinstven pisani trag o razvitku hrvatskoga planinarstva. U proteklih je 110 godina »Hrvatski planinar« bio predvodnikom planinarske grane hrvatske književnosti, grane koja se u nas svrstava u putopisnu književnost, a u alpskih je naroda samostalna. Nije pretjerano reći da je »Hrvatski planinar«, kao najstariji hrvatski časopis iz područja tjelesne kulture, postao svojevrsan arhiv za istraživanje povijesti planinarstva, ali i prirodoslovlja, pa i književnosti.

U početku je izdavanje časopisa bilo mnogo složenija zadaća nego što se to danas može i naslutiti. Tehnologija tiska i distribucije bila je kudikamo skromnija nego danas, pa s posebnim divljenjem treba promatrati napore planinara krajem 19. stoljeća da počnu izdavati svoj časopis. Ispočetka skromno glasilo s vremenom se razvilo u uglednu reviju i okupilo velik broj vrsnih suradnika. »Hrvatski planinar« imao je uspona i padova, čak se na desetak ratnih i poratnih godina ugasio (zato je u 110 godina izašlo »samo« 100 godišta), da bi opet zasjao punim sjajem. Dvaput je mijenjao i svoje ime: od 1910. do 1913. izlazio je pod nazivom »Planinarski vjesnik« na stranicama Obzorova književnog priloga »Vienac«, a od 1949. do 1992. nosio je naziv »Naše planine«. Mijenjali su se i izdavači; osim HPD-a, to su bili spomenuti Obzor i od 1949. Planinarski savez Hrvatske,

odnosno danas Hrvatski planinarski savez. Punih je 15 godina (1966. – 1981.) suizdavač časopisa bio Planinarski savez Bosne i Hercegovine, a čitateljska i suradnička mreža proširila se diljem bivše Jugoslavije.

U namjeri da stoto godište i 110. obljetnicu izlaska prvog broja »Hrvatskog planinara« dostojno obilježi, Hrvatski planinarski savez odlučio je izdati jubilarni broj u obliku malene antologije i u njemu osim prigodnih članaka objaviti pretiske nekih od najboljih članaka iz toga dugog razdoblja. Na taj smo način ujedno željeli prikazati »životni put« časopisa i mijene kroz koje je prolazio.

Osim po obilježavanju obljetnica i jubilarnom broju, 2008. godina ostat će zabilježena i po objavljivanju bibliografije »Hrvatskog planinara«, koju je nemjerljivim trudom izradio prof. dr. Darko Grundler. Kao dodatak toj bibliografiji, Hrvatski planinarski savez omogućio je da sva godišta budu putem interneta dostupna za listanje u PDF obliku.

Doseži »Hrvatskog planinara« tim su vredniji, podsjetimo li da »Hrvatski planinar« nikada nije imao profesionalne novinare i urednike, već ga od prvih dana stvaraju isključivo zaljubljenici i zanesenjaci kojima je planinarstvo životni stil. Više od dvije tisuće autora koji su se dosad javili u časopisu protkali su njegove stranice upravo tim zanesenjačkim duhom, neposrednošću i ljubavlju prema djelatnosti kojom se bavimo i po tome se ovaj časopis možda najviše razlikuje od većine drugih. Časopis »Hrvatski planinar« poveznica je među naraštajima planinara koji su na njegovim stranicama ostavili trag o svojim otkrićima, postignućima i doživljajima.

»Hrvatski planinar« – stoljetna tradicija

100. godišće i 110 godina od prvog broja »Hrvatskog planinara«

Alan Čaplar, urednik »Hrvatskog planinara«

Naša se zemlja može s punim pravom ponositi izuzetnom planinarskom tradicijom, koja je od najranijih dana bila nedjeljiv dio hrvatske kulture. Još davno prije nego što se planinarstvo počelo razvijati kao organizirani pokret ljubitelja planina, brojni su istraživači obilazili hrvatske planine i na različite načine bilježili svoja zapažanja, otkrivajući tako javnosti skrivene ljepote Hrvatske. Već je 1536. godine u velikom djelu i ujedno prvom hrvatskom romanu »Planine« Petar Zoranić

Ninjanin ostavio pisani trag o uspinjanju na planinske visove. Ta knjiga može se smatrati i prvom planinarskom knjigom na svijetu, jer je napisana 19 godina prije tiskanja Gesnerove knjige »Pilatus«, koju neki europski narodi smatraju najstarijom takvom knjigom.

Mnogo poslije, 1843. godine, ilirka Dragojla Jarnević, u svojem je dnevniku opisala svoj penjački podvig kada se kroz stijenu Okića uspela do stare gradine na vrhu. Njezin uspon prvi je zabilježeni penjački uspon kroz stijenu i

može se smatrati pretečom alpinizma u Hrvatskoj. Osobni dnevnik koji je vodila nije samo vrijedan dokument o životu autorice, već i vješto pisano književno djelo iznimnog kulturnog značenja.

Osnutkom Hrvatskog planinarskog društva 1874. godine, Hrvati su postali deveti narod svijeta sa svojim planinarskim društvom, a pokretanjem časopisa »Hrvatski planinar« 1898. godine dali su svojem djelovanju trajan pečat i ostavili nam opipljiv trag o svojim otkrićima, postignućima i doživljajima. Danas, poslije 110 godina, časopis »Hrvatski planinar« najstariji je hrvatski časopis iz područja fizičke kulture i jedan od najstarijih planinarskih časopisa na svijetu. Tradicija te istraživački i književni dosezi koje »Hrvatski planinar« baštini od planinara s kraja 19. i početka 20. stoljeća, svrstava ga u red časopisa koji su postali pisano kulturno dobro. Časopis od samih svojih početaka, pa do danas, objavljuje književne priloge, ponajviše putopisnog karaktera, zatim ekspedicijske izvještaje, stručne članke, posebno s područja speleologije, alpinizma, zaštite prirode, teorije i ideologije.

»Hrvatski planinar« najstariji je hrvatski časopis iz područja fizičke kulture i jedan od najstarijih planinarskih časopisa na svijetu

Ljudi koji su se uspinjali na planine i s njih silazili, svojim su zapažanjima i iskustvima zabilježenim u »Hrvatskom planinaru« planine učinili pristupačnijima i zanimljivijima, no najveća vrijednost časopisa nesumnjivo je ljudski iskren i izravan izričaj kojim planinari svih generacija u njemu pišu o onome što vide i doživljavaju u planinama.

Kako je počelo

Kraj 19. stoljeća bio je u austrougarskoj državi vrlo plodno znanstveno i kulturno doba, ujedno i vrlo plodno doba za razvitak planinarstva, pa nije neobično da je već tada Hrvatska išla ukorak sa europskim planinarskim zbivanjima i trendovima. Godine 1874. osnovano je u Zagrebu Hrvatsko planinsko društvo (HPD), koje je vrlo brzo započelo s organiziranim istraživanjem i upoznavanjem hrvatskih planina.

Prvi broj izašao je 1. lipnja 1898.

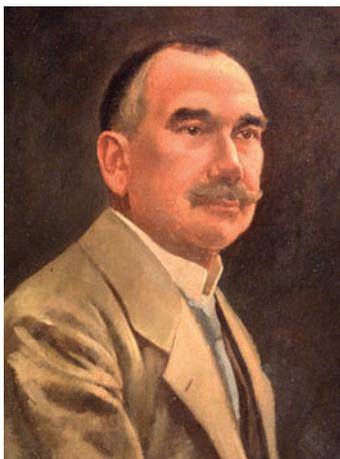
U početku se, dakako, planinarenjem bavilo vrlo malo ljudi, no njihovi rezultati su i s današnjega gledišta vrlo vrijedni.

U 25. godini rada HPD je odlučio pokrenuti izdavanje svojega časopisa. Izdavanje je potaknuo književnik, pjesnik i profesor filozofije Franjo Marković predloživši na skupštini HPD-a 23. travnja 1898. »da se u prilog trajnom pobuđivanju mara za planinarstvo i njegove svrhe izradi osnovu i priredi građu za izdavanje društvenog lista.« Da je njegova inicijativa naišla na dobar odjek svjedoči činjenica da je odbor HPD-a već 4. svibnja jednoglasno zaključio da se od mjeseca lipnja počne izdavati mjesečnik »Hrvatski planinar«, da se prvi broj tiska u nakladi od 1000 primjeraka te je za urednika izabrao tada već iskusnog publicista Dragutina Hirca.

Dragutin Hirc zanimljiva je planinarska i povijesna ličnost. Bio je jedan od najplodnijih

Franjo Marković, istaknuti književnik koji je potaknuo izlaženje »Hrvatskog planinara«

Znameniti publicist i botaničar **Dragutin Hirc** – prvi urednik »Hrvatskog planinara«

Osim uređivanjem časopisa, **Vjekoslav Novotni** zadužio nas je »Vodičem u goru zagrebačku«

Na kraju 19. i u prvju polovici 20. stoljeća prevladavao je u časopisu znanstveno-popularni stil budući da je planinarstvo tada bilo usmjereno na istraživanje dotad nepoznatih krajeva Hrvatske

publicista svoga doba s više od 1000 objavljenih članaka, a svoje je ime ovjekovječio s nekoliko knjiga sabranih putopisa koje su u ono doba bile najviši grafički domet. Iako nije imao fakultetsku naobrazbu, zahvaljujući svojem entuzijazmu Hirc je postao jedan od naših najuglednijih botaničara. Svoje poznavanje naše zemlje okrunio je 1905. godine monumentalnim djelom »Prirodni zemljopis Hrvatske« na čak 720 stranica.

Govoreći o početcima »Hrvatskog planinara« u tadašnjem europskom kontekstu, treba reći da je tri godine prije u Ljubljani započeo izlaziti »Planinski vestnik«, koji i danas izlazi kao glasilo Planinske zveze Slovenije. Nema sumnje da je izlaženje »Planinskog vestnika« bilo jedan od poticaja da HPD u Zagrebu počne izdavati svoj časopis. Slovenski planinarski časopis bio je već u ono doba zasigurno svojevrsan uzor za »Hrvatski planinar«. Ipak, unatoč uzorima, kada je 1. lipnja 1898. godine izašao prvi broj časopisa »Hrvatski planinar« bio je to izuzetan izdavački i kulturni pothvat. I danas, kada je planinara mnogo više nego što ih je bilo u ono doba i kada je grafička i tiskarska tehnologija neusporedivo naprednija, izda-

vanje časopisa je složen proces koji zahtijeva dosta rada i znanja.

Na prvim stranicama prvoga broja predstavljen je program časopisa, koji do danas nije izgubio na aktualnosti: »*I evo 'Hrvatskog planinara' koji u čednom ruhu pozdravlja hrvatski narod i bratsku pruža ruku 'Planinskom vestniku', glasilu pobratimskoga 'Slovenskega planinskoga društva', koji izlazi već četvrtu godinu u bijeloj Ljubljani. Prema svrsi društva donášati će HP opise naših gora i planina; opisivati laznje na visoke bregove i vrhove, a naročito izticati vidike i po tome upozorivati na krasotu naše drage domovine (...) svratiti će svoju pozornost flori i fauni... donášati životopise domaćih i stranih čuvenih planinara (...) pratiti rad slavenskih planinarskih društava, u prvome redu susjednih, te će živom rieči nastojati, da se što prije ustroje društva u Dalmaciji, Bosni, Hercegovini i Istriji (...) pribirati planinarsku građu ... nastojati da svojim radom obogaćuje duh uzvišenim idejama, da razvija u njemu pravi idealizam i da uzgaja spram drage i preliepe nam domovine u srcima žarki patriotizam.*«. Pokretač časopisa Franjo Marković javio se u prvom broju HP-a pjesmom »Pozdrav Triglavu sa zagrebačkog Sljemena«,

nadahnutom vidikom sa sljemenske piramide koji je jednog jutra sezao do Triglava.

Transformacija časopisa

Izdavanje časopisa nije išlo glatko. Neki su brojevi imali više, neki manje stranica, a zbog teškoća s izdavanjem sredinom 1901. godine časopis je postao dvomjesečnik. Kada se Hirc umorio, 1904. godine urednikom je postao Vjekoslav Novotni, zagrebački gimnazijski profesor i zaljubljenik u Medvednicu. Za razliku od Hirca, on je sve svoje slobodno vrijeme posvetio HPD-u: bio je član od osnutka, dugo godina tajnik i širokogrudni mecena, tako da je »Hrvatski planinar« u njegovo doba doista postao odraz društvenoga rada.

Godine 1907. izdan je jedinstven sedmobroj 5 – 12 (na 20 stranica), a nakon toga časopis je nastavio izlaziti kao prilog Obzorova »Vienca« pod naslovom »Planinarski list« (opet kao mjesecnik). »Obzor« je u to doba bio jedan od najznačajnijih hrvatskih listova i odigrao je vrlo važnu ulogu u razvitku književnosti prije Prvog svjetskog rata. U to vrijeme uređivao ga je književnik prof. Josip Pasarić, budući predsjednik HPD-a i kasnije urednik »Hrvatskog planinara«. Nakon četiri godine izlaženja pod okriljem »Vienca«, »Hrvatski planinar« se 1914. godine ponovno osamostalio, no nakon 7 brojeva pod

uredništvom Josipa Poljaka časopis je zbog ratnih okolnosti ponovno prestao izlaziti.

»Hrvatski planinar« je od početka pratio život HPD-a i poslije PSH-a, a danas HPS-a, i bio svjedok svih transformacija planinarstva na našim prostorima. U prvom razdoblju organiziranog hrvatskog planinarstva, na kraju 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća, prevladavao je u časopisu znanstveno-popularni stil, budući da je tada planinarstvo bilo najviše usmjereno na stručno istraživanje dotad nepoznatih planinskih kutaka Hrvatske. Planinarstvo je za mnoge istraživače toga doba zapravo bilo način da »spoje ugodno s korisnim«, a časopis »Hrvatski planinar« bio je glasnik gdje su mogli svoja zapažanja s istraživačkih ekspedicija zabilježiti i podijeliti s drugim istraživačima planina. Drugi, literati, časopis su koristili kao glasilo specijalizirano za književnost inspiriranu planinama, tako da se među prvim suradnicima časopisa nalaze brojna najuglednija prirodoslovna i književna imena onoga doba, sve redom ličnosti koje danas imaju »svoje« ulice u Zagrebu i mnogim drugim gradovima. Bili su to, primjerice: Gjuro Arnold, Dragutin Gorjanović Kramberger, Andrija Mohorovičić, Dragutin Hirc, Franjo Marković, Emil Laszowski, Oton Kučera, Fran Gundrum Oriovčanin, Hinko Hranilović, Branko Šenoa, Bude Budisavljević, Stjepan

PLANINAR

Vjesnik „Hrvatskoga planinarskoga društva
U ZAGREBU.

»Planinar« izlazi svaka dva mjeseca pod dva broja na 16 stranica, izdaje ga »Hrv. plan. društvo. — Godišnja pretplatnina a ujedno članarina jest 6 K; pojedini broj stoji 1 K. — Novci se šiljaju društvenom blagajniku g. Ivanu Exneru, uraru i draguljaru, Petrinjska ulica br. 7. naprotiv Sudničke ulice na Zrinjskom trgu. — Uredništvo vodi prof. Vjekoslav Novotni.

Broj 1.

Za siječanj i veljaču 1908.

God. XI.

Prije stotinu godina...

Širola, Dragutin Franić, Ljudevit Rossi, Alberto Weber itd. U tom razdoblju, a i poslije, tiskan je niz vrijednih stručnih članaka koji se i danas citiraju u stručnim publikacijama kada se govori o ishodištima geografije, botanike, geologije, meteorologije i drugih znanstvenih disciplina u Hrvatskoj.

Poslije Prvog svjetskog rata, kada je glavnu ulogu u planinarskoj organizaciji preuzeo širi sloj bogatoga građanstva, i u časopisu su počeli prevladavati nadahnuti putopisi. U novije doba, kada se planinarstvo proširilo na sve društvene slojeve, časopis je, u skladu s novim trendovima, postao reprezentativna revija s obiljem atraktivnih slika i vrlo raznovrsnih članaka i vijesti.

Zanimljivo je pratiti i kako se mijenjao jezik kojim se pisalo. Neke riječi koje su se u prvim godinama redovito koristile, danas djeluju arhaično i teško su razumljive. Primjerice, u prvim godinama česte su riječi bile: uzlaz (uspon), prorov (tunel), okuči i krivuljice (zavoji, serpentine), bjelolist (runolist) itd.

Razdoblje između dva svjetska rata

Časopis je nakon stišavanja nevolja Prvog svjetskog rata počeo izlaziti 1922. godine, ponovno pod uredništvom dr. Josipa Poljaka. Radi izdavanja časopisa utemeljena je 12. travnja 1921. unutar HPD-a, s vrlo dobrim odzivom, Nakladna zadruga hrvatskih planinara

(HP 1922, 62). Poljakovom zaslugom časopis dobiva suvremeniji izgled i bogatiji sadržaj. Urednikom mu je bio do 1929., kada je svoj rad u planinarskoj publicistici okrunio izvrsnim »Vodičem po Velebitu«. Osim toga, uređivao je HPD-ov »Fotografski vjesnik«, a postao je i potpredsjednikom društva.

Godine 1922. u časopisu je dr. Ivan Krajač, budući reformator hrvatskog planinarstva, objavio svoj programatski članak »Hrvatsko planinarstvo« (ponovno 1924. pod naslovom »Razvitak HPD-a«), no već 7. kolovoza 1925. na sjednici uprave Krajač daje ostavku jer je imenovan za ministra trgovine u Beogradu. Na redovnoj skupštini HPD-a izabran je za novog predsjednika dotadašnji potpredsjednik prof. Josip Pasarić, popularno zvan Japica. Predsjednički je mandat Pasarić započeo velikim slavljem prigodom otvaranja Tomislavova doma, a sam je godinama požrtvovno snosio glavni teret društvenog rada. Za njegova razdoblja HPD je postigao velike uspjehe i višestruko povećao članstvo. Pasarićevim imenom nazvani su planinarski dom na Ivanščici i jedan kuk u Rožanskim kukovima na Velebitu.

Josipa Poljaka naslijedio je na mjestu urednika 1929. upravo sam Pasarić. Pasarić je tada već imao za sobom veliko publicističko i uredničko iskustvo (od 1892. do 1905. bio je urednik »Obzora«). Nakon rada u »Obzoru« bio je profesor i ravnatelj gimnazije, a djelovao je i politički pod okriljem HSS-a (u vrijeme Austro-Ugarske sukobljavao se s banom Khuenom, a u novoj državi bio je i podsekretar prosvjete u Beogradu i potpredsjednik skupštine). Zahvaljujući svom autoritetu uspijevao je izgladiti mnoge društvene nesuglasice, ali je na kraju mandata nastao oštar sukob »starih i mladih« koji je završio Pasarićevim neslavnim porazom. Naime, Pasarić je sebi uzeo za pravo da u HPD-u odlučuje prilično samovoljno, u čemu je imao i Krajačevu podršku čiji se autoritet veoma poštivao. Prvi otvoreni sukob dogodio se nakon HPD-ove skupštine 1932. kad se na odborničkoj konferenciji trebao konstituirati upravni odbor. Većina odbornika predložila je za II. potpredsjednika dotadašnjega dugogodišnjeg tajnika, odvjetnika dr. Zlatka Prebega, no Pasarić se tome usprotivio, a u tome ga je podržao

DESET UREDNIKA

Sadržaj časopisa uvelike su obilježili njegovi urednici, a većina njih bili su ugledni znanstvenici, književnici ili prosvjetni djelatnici. Za urednike su brižljivo birane ličnosti koje su bile ne samo vične pisanju nego i vrsni planinari. To su bili redom:

1. Dragutin Hirc (1898. – 1903.),
2. Vjekoslav Novotni (1904. – 1909.),
3. Josip Pasarić (1910. – 1913. i 1929. – 1933.),
4. dr. Josip Poljak (1914. i 1922. – 1929.),
5. dr. Ante Cividini (1934.),
6. prof. dr. Fran Kušan (1935. – 1939.),
7. Ivan Rengjeo (1940. – 1944.),
8. Petar Lučić Roki (1949. – 1958.),
9. prof. dr. Željko Poljak (1959. – 2000.),
10. Alan Čaplar (2001. –).

Josip Pasarić – istaknuta planinarska i javna ličnost u razdoblju između dva svjetska rata

Geolog **Josip Poljak** – autor »Vodiča po Velebitu« (1929.) i jedan od prvih istraživača našega krša

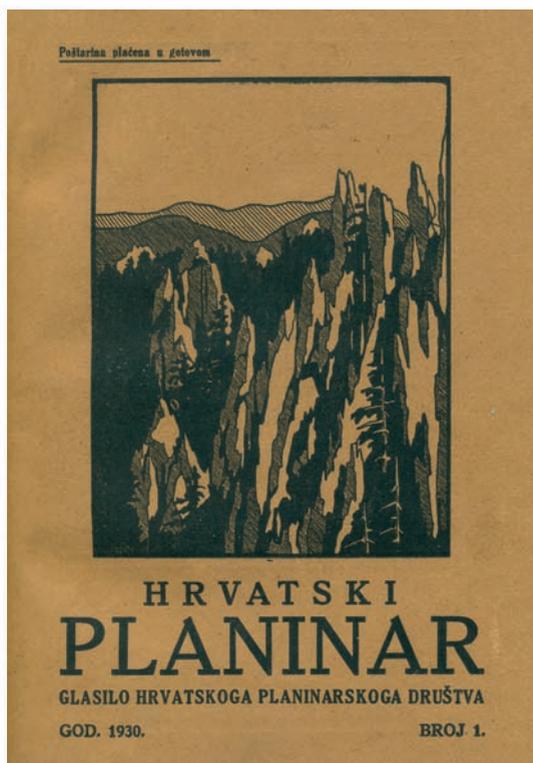

Ante Cividini – šest uspješnih godina na čelu Hrvatskog planinarskog društva i 1934. »Hrvatskog planinara«

Osim što je odigrao veliku ulogu u razvitku hrvatskog planinarstva, ekspedicionizma i speleologije, časopis već više od stotinu godina ima vodeću ulogu u hrvatskoj planinarskoj književnosti

i Krajač. Kad su njih dvojica zaprijetili ostavkom, 10 od 18 odbornika predalo je ostavku. Pasarić je svim HPD-ovim podružnicama uputio dopis u kojem je pobrojao Prebegove nedostatke, no Prebeg mu nije ostao dužan pa je tiskao pamflet pod naslovom »Odgovor« na 23 stranice, s teškim optužbama protiv Pasarića. Pasarić je tada odnio Pirovu pobjedu, jer već iduće godine (1933.) Prebeg je sa svojim istomišljenicima odnio pobjedu (239 : 347 glasova) i Pasarić je ostao u manjini. Ozlojeđeni Pasarić izjavio je da »iz činjenice odglasnog mu nepovjerenja povlači konzekvence i polaže kako predsjednički, tako i mandat čitavog odbora« (HP 1933, 200).

Za Pasarićeva nasljednika na čelu HPD-a, a ujedno i na mjestu urednika »Hrvatskog planinara« izabran je dr. Ante Cividini, srednjoškolski profesor, publicist, pedagog i političar. Izabran je kao kompromisna ličnost, koja je bila izvan dotadašnjih sukoba i poznat po tome što nije imao ambicija da vlada »čvrstom rukom«. Za njegova razdoblja, koje je trajalo šest godina (1933. – 1939), HPD je bio u stalnom usponu i bez značajnijih društvenih nesporazuma. Kao

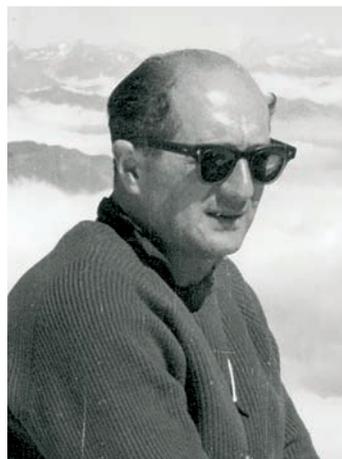
Prepoznatljive korice časopisa 1920-ih i 30-ih godina

Fran Kušan – botaničar svjetskog glasa, osnivač triju botaničkih vrtova (Zagreb, Sljeme, Zavižan)

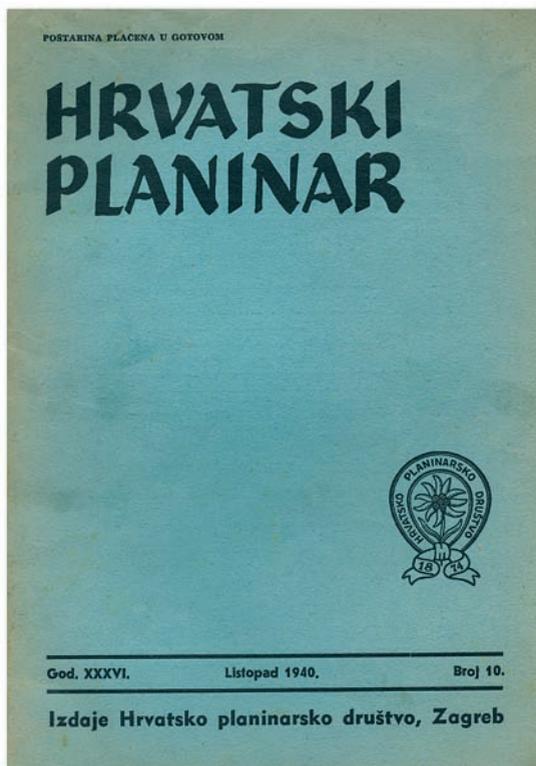

Gimnazijski ravnatelj **Ivan Rengjeo** uređivao je časopis u teško vrijeme (Drugi svjetski rat)

Petar Lučić Roki – prvi urednik nakon ponovnog početka izlaženja časopisa 1949. godine («Naše planine»)

Od 1898. godine, kada je »Hrvatski planinar« počeo izlaziti, do danas je u 757 svezaka (brojeva, dvobroja...) objavljeno više od 28.700 stranica, otprilike 21.200 članaka i vijesti te 15.400 slika

Prepoznatljive korice časopisa 1940-ih godina

rođeni Goranin osobito je volio planine Gorskog kotara. Za njim je ostalo nedovršeno djelo »Gorski kotar«, zamišljeno kao monumentalna edicija (izašla su samo tri sveska). Kao urednik »Hrvatskog planinara« Cividini je časopisu nastojao dati općekulturno obilježje, no već nakon 14 Cividinijevih brojeva preuzeo je 1935. godine uredničke poslove oko časopisa potpredsjednik HPD-a Fran Kušan. Taj profesor botanike kasnije se istaknuo se kao jedan od najvećih istraživača hrvatske flore. Bio je osnivač Botaničkog zavoda i Botaničkog vrta Farmaceutskog fakulteta u Zagrebu, koji danas nosi njegovo ime, osnivač botaničkog vrta kod Tomislavova doma na Sljemenu 1939. i botaničkog vrta u Modrić-dolcu pod Zavižanom na Velebitu 1967. godine.

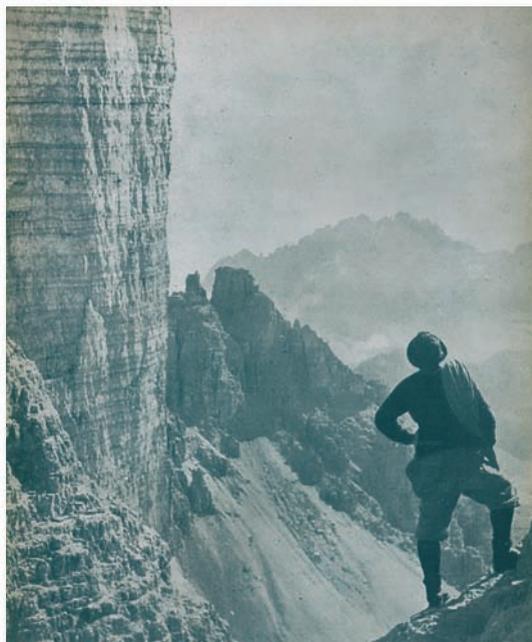
Krajem 1939. godine, kada su se Cividini i Kušan povukli, za urednika »Hrvatskog planinara« izabran je prof. Ivan Rengjeo, koji je unatoč ratnim teškoćama i nevoljama uspio održati časopis do sredine 1944. godine. Rengjeo je bio ravnatelj prve klasične gimnazije u Zagrebu. Došao je iz Sarajeva, gdje je bio predsjednik Hrvatskog športskog kluba (1913.), tajnik HPD

»Bjelašnica« (od 1923.), suosnivač Društva planinara BiH 1921. i njegov potpredsjednik. U Zagrebu je bio predsjednik Hrv. numizmatičkog društva (1940.) i istodobno s »Hrvatskim planinarom« urednik »Numizmatičkih vijesti«.

Drugi svjetski rat duboko je potresao i planinarsku organizaciju. Ustaški režim 1941. odredio je da podružnice HPD-a moraju posve prekinuti vezu sa Središnjicom u Zagrebu i postavio na njihovo čelo režimske povjerenike, a krovna planinarska udruga postalo je novoosnovano Hrvatsko planinarsko društvo NDH, koje je 1942. pretvoreno u Hrvatski planinarski savez NDH. Reorganizacijom je, dakle, HPD formalno bio likvidiran, ali unatoč tome nastoji djelovati »po starim pravilima« i na izvanrednom članskom sastanku 13. listopada 1943. bira svoju upravu postavljajući kao cilj »da se sačuva i poveća društvena imovina i da se održi živim interes članstva za planinarstvo i društveni rad, kako bi društvo u povoljnijim prilikama moglo razviti svoju punu djelatnost«. Uprava HPD-a sazvala je 29. ožujka 1944. redovnu 68. glavnu skupštinu na kojoj ponovno usvaja nekadašnju strukturu sa središnjicom i podružnicama te za predsjednika HPD-a izabire Vilima Ivaniša. Okolnosti međutim nisu bile povoljne: nakon objavljivanja ovog skupštinskog zapisnika »Hrvatski planinar« prestao je izlaziti. Posljednji broj je 6-8, 1944.

Naše planine

Nedugo nakon što je 1948. godine započelo osnivanje planinarskih društava i nakon što je osnovan Planinarski savez Hrvatske, ponovno izdavanje planinarskog časopisa potaknuo je prof. Vladimir Blašković. Blašković je poslije u svojoj »Povijesti hrvatskog planinarstva« (Zagreb, 1975) ovako opisao HPD-ovo i PSH-ovo glasilu: »Časopis je odigrao veoma važnu ulogu ne samo kao propagator planinarske misli nego i kao publikacija s obiljem dragocjenog planinarskog štiva. Pored vješto pisanih planinarskih crtica i nebrojenih bilježaka, vijesti, instruktivnih savjeta i zanimljivih podataka najraznovrsnijeg planinarskog sadržaja, donosio je i priloge nemale znanstvene vrijednosti, koji su ponekad značili pravo otkriće... Uz refleksivne planinarske impresije

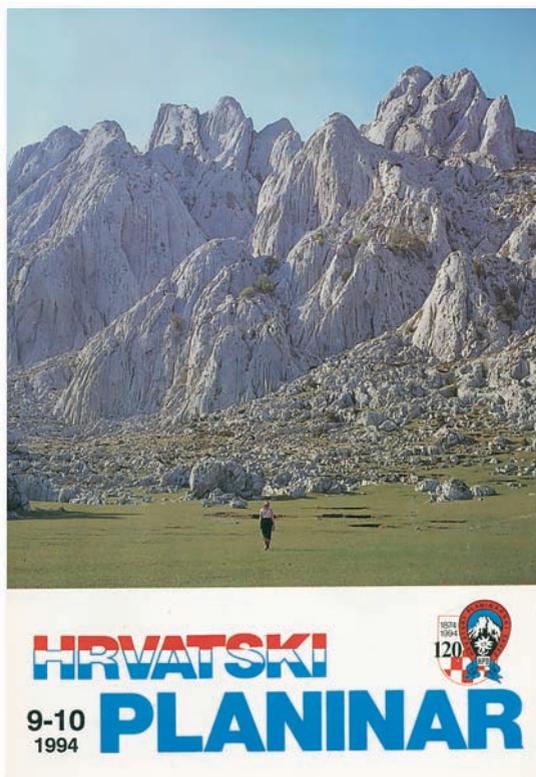

Naše planine

Od 1949. do 1991. godine časopis je nosio neutralno ime »Naše planine« i distribuirao se po cijeloj Jugoslaviji

u tom je časopisu bilo objavljeno književno visokovrijednih, upravo briljantno pisanih putopisa dostojnih da budu tiskani i u najserioznijem književnom časopisu.«

Časopis je, da u njemu ne bi bilo hrvatskih obilježja, 1949. dobio neutralno ime »Naše planine«. Urednikom je postao Pero Lučić Roki, šef računovodstva Veterinarskog fakulteta u Zagrebu. Lučić Roki počeo je planinariti kao učenik u Sinju. Bio je član HPD-a »Mosor« u Splitu prije Drugog svjetskog rata, a nakon rata je među osnivačima PD-a »Zagreb«. Bio je u tom društvu predsjednik (1952.) i potpredsjednik te član vodstva PSH (potpredsjednik, referent za veze s inozemstvom, predsjednik Komisije za izdavačku djelatnost), osnivač Alpinstičkog kluba u Zagrebu 1959. i njegov prvi predsjednik. Osobito se istaknuo kao fotograf, predavač i publicist, a zahvaljujući svojoj komunikativnosti i temperamentu kao uspješan propagandist. Njegovo djelo je reprezentativna fotomonoografija »Planine Jugoslavije« 1967. godine.

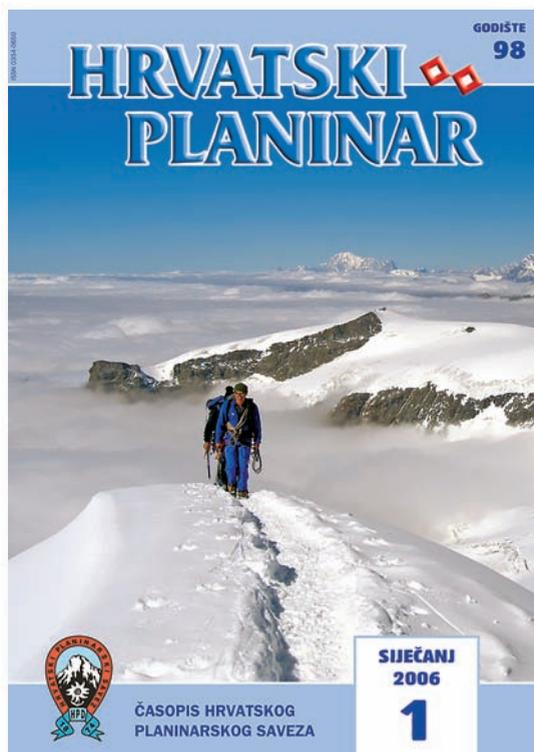
Željko Poljak 42 godine za kormilom časopisa

Drugu polovicu 20. stoljeća obilježilo je ime prof. dr. Željka Poljaka, koji je bio urednik od 1959. do 2000. godine – pune 42 godine. Tako dug urednički staž apsolutni je rekord na prostoru jugoistočne Europe i rekord svih vremena u hrvatskoj publicistici uopće. Poljakova biografija je vrlo opsežna i impresivna, a budući da je već mnogo puta objavljena i dobro poznata, nećemo je ovdje ponavljati, već samo ustvrditi da u cjelokupnoj hrvatskoj planinarskoj povijesti nema planinara s tako bogatom i raznolikom planinarskom biografijom. Poljak se sam najbolje predstavio bogato ilustriranom knjigom »Život na planinarski način« 2005. godine u izdanju HPS-a. Poljak je i danas aktivan, a premda u dobi od 82 godine, neumorno planinari, stvara, uređuje razne publikacije i surađuje u »Hrvatskom planinaru« lektorirajući svaki broj (putem interneta!). Poljak je ujedno i autor s najviše objavljenih članaka i vijesti (1041).

Godine 1966., od broja 7., »Naše planine« bile su ujedno glasilo i Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine. Tako je bilo do kraja 1981. kada je PS BiH odustao od suizdavaštva jer nije više mogao snositi tiskarske troškove. Predstavnik BiH u uredništvu bio je sarajevski planinar Drago Bozja, a od 1980. Tomislav Batinić i Šefko Hadžialić.

Povijesni događaji koji su uzrokovali raspad Jugoslavije početkom 90-ih godina 20. stoljeća odrazili su se i u hrvatskom planinarstvu i u samom časopisu. Časopisu je naglo prepolovljena naklada jer je prije Domovinskog rata mnogo planinara iz drugih jugoslavenskih republika primalo »Naše planine«, no časopisu je vraćeno hrvatsko obilježje i naslov koji je imao od početka – »Hrvatski planinar«. Odluka o tome da se Planinarski savez Hrvatske preimenuje u Hrvatski planinarski savez i da se časopisu »Naše planine« vrati staro tradicionalno ime »Hrvatski planinar« donesena je na redovnoj skupštini PSH-a 13. travnja 1991.

Prof. dr. Željka Poljaka na uredničkoj dužnosti naslijedio je s prvim danima trećeg

milenija, 2001. godine, pisac ovih redaka, u dobi od samo 21 godine (dakle dvaput manje nego što je Poljak tada već bio urednikom)! Koristeći se novim tehnologijama i mogućnostima, časopis se 2001. počeo tiskati u boji i prerastao u bogato ilustriranu reviju na 40 stranica. Danas se tiska u nakladi od 2000 primjeraka.

Bogatstvo planinarske riječi

Veliko ime za »Hrvatski planinar« je i ime kutinskog planinara prof. dr. Darka Grundlera, koji je izradio cjelovitu računalnu bibliografiju časopisa – od prvog broja do danas. Koliko je to opsežan posao svjedoči činjenica da je na tome radio 20 godina (!), a da mu za unos podataka o jednom prosječnom broju trebaju prosječno 3-4 sata (ukupno oko 3200 dobrovoljnih sati za planinarstvo!). Ta baza podataka od ovog broja postaje dostupna planinarskoj javnosti na web-stranici HPS-a, zajedno s digitaliziranim (skeniranim) svim brojevima »Hrvatskog planinara«. Rezultat tog posla je kompletna digitalna arhiva časopisa – dostupna za računalno pretraživanje i pregledavanje.

U Hrvatskoj danas postoji samo jedna cjelovita biblioteka sa svim brojevima »Hrvatskog planinara« i »Naših planina«. To je biblioteka prof. dr. Željka Poljaka. Darko Grundler, Alan Čaplar i HPS kompletirali su svoje biblioteke kopiranjem i skeniranjem brojeva koji su im nedostajali iz Poljakove biblioteke. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu posjeduje sve brojeve osim brojeva iz 1926. godine.

Prije Grundlerove cjelovite bibliografije, tematsku tiskanu bibliografiju HP i NP napravio je i objavio prof. dr. Željko Poljak. Bibliografija je tiskana najprije 1959. kada je Poljak postao urednikom »Naših planina«, a poslije u nastavcima u br. 9-12, 1975 i 1-2, 1976 i zatim u knjizi Željka Poljaka i suradnika »Hrvatsko planinarstvo« (Zagreb 1975, str. 315-380).

Tijekom godina nastao je u »Hrvatskom planinaru«, ali i u drugim časopisima i knjigama, pozamašan planinarski opus, koji je 1994. godine predstavljen antologijom Željka Poljaka »Hrvatska planinarska književnost«. Ta je vrsta književnosti, inače najsrodnija putopisnoj književnosti, vrlo razvijena i cijenjena u alpskih naroda. U časopisu ima više stotina vrijednih

Urednici u posljednjih pola stoljeća i 50 godišta časopisa: **Željko Poljak** (42) i **Alan Čaplar** (8) – Troglav, 2007.

književnih ostvarenja, o čemu svjedoči činjenica da je više autora svoje članke sabralo i objavilo kao samostalne književne zbirke (Ante Rukavina, Željko Poljak, Mira Šincek, Darko Berljak). U časopisu su se, među ostalima, objavljivali članci i pjesme istaknutih pjesnika i književnika.

Osim što je odigrao veliku ulogu u razvoju hrvatske planinarske književnosti, časopis već više od stotinu godina ima vodeću ulogu u razvitku hrvatskog planinarstva, ekspedicionizma i speleologije kao djelatnosti fizičke kulture, a svojim dugogodišnjim izlaženjem postao je svojevrsan arhiv za povijest hrvatskog planinarstva. Njegovih stotinu godišta predstavlja ne samo bogatu planinarsku biblioteku nego i trajnu vezu među planinarima svih generacija.

Šezdeset godina s »Hrvatskim planinarom«

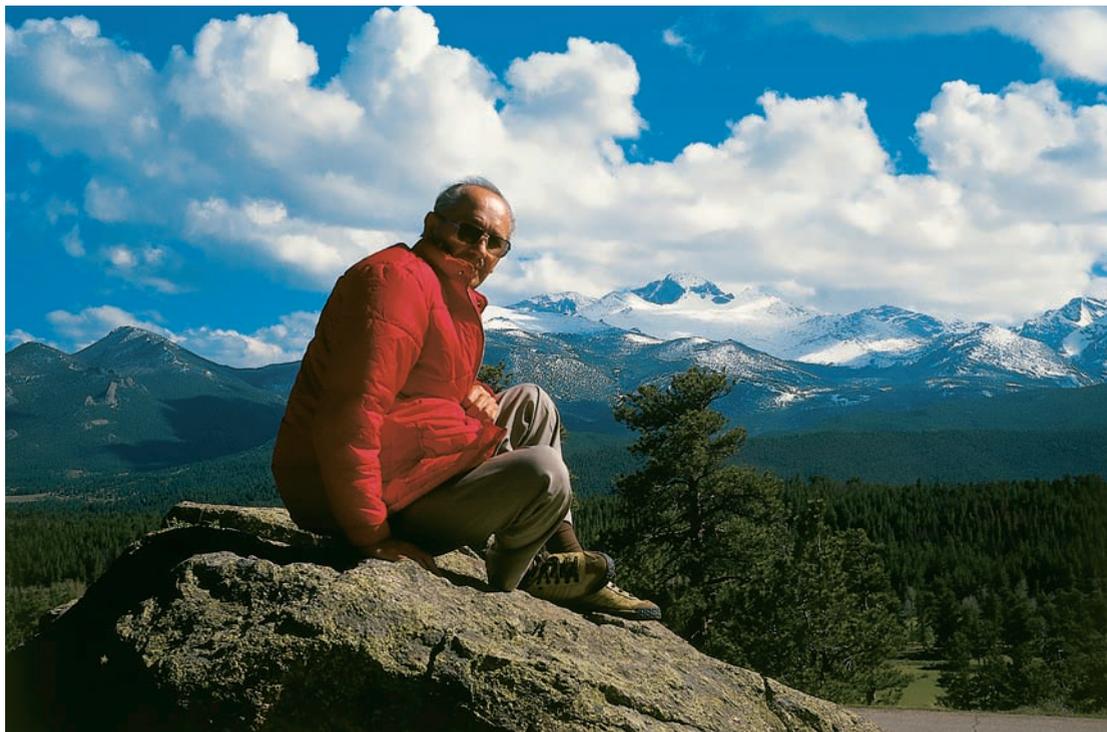
prof. dr. Željko Poljak, Zagreb

Prije šezdeset godina, točnije, u siječnju 1949., postao sam pretplatnikom »Naših planina« (NP), koje su nakon ratnog prekida pod tim dekroatiziranim imenom nastavile tradiciju »Hrvatskog planinara« (HP), ugašenog 1944. Od 1950. do danas, dakle u gotovo šest desetljeća, objavio sam nebrojeno mnogo članaka, a pune 42 godine (1959. - 2000.) bio sam urednik časopisa, što je prema podacima Guinnessove knjige rekorda najduži urednički staž u jugoistočnoj Europi. U tom dugom razdoblju živio sam s našim časopisom i on mi je pribavio brojne

prijatelje, omogućio stjecanje dragocjenih iskustava i uljepšao život mnogim veselim zgodama. U recima koji slijede želim ih podijeliti s čitateljima i dočarati barem dio onoga što mi je život učinilo bogatijim.

Pretplatnici

Prvi broj HP-a izdalo je Hrvatsko planinarsko društvo (HPD) u tisuću primjeraka, što je za ono doba bio smion izdavački pothvat jer je društvo tada imalo samo 550 članova (HP 1900, 191). Tiskala su se, dakle, gotovo dva primjerka

Prof. dr. Željko Poljak – rekorder s najdužim uredničkim stažom u jugoistočnoj Europi

Nikad nisam požalio ni truda ni vremena uloženog u »Hrvatski planinar«, naprotiv, to mi je uvijek pričinjavalo zadovoljstvo i donosilo radosne trenutke

po članu. Uoči Drugoga svjetskog rata, 1938., kada je HPD sa 7875 članova bio u zenitu, naklada je bila 1077 primjeraka (HP 1939, 241).

Kada sam 1959. preuzeo uredništvo, bilo je oko 700 pretplatnika, a najviša ikad postignuta naklada bila je uoči Domovinskog rata, kada je dosegla gotovo 3000 primjeraka, zahvaljujući tome što se pretplatnička mreža proširila diljem Jugoslavije, ne samo na hrvatsko i srpsko, nego i na slovensko jezično područje. Razmjerno najviše pretplatnika uvijek je bilo u Samoboru (1982.: 53), po čemu bismo taj grad mogli nazvati »najplaninarskijim« u Hrvatskoj. Posljednji rat smanjio je broj pretplatnika na otprilike 1000, no danas smo opet dosegli gotovo 2000, što nije mala brojka za sadašnje prilike kad je izgubljen dio pretplatničke mreže bivše Jugoslavije. O tome rječito govori i činjenica da je danas gotovo svaki deseti hrvatski planinar pretplatnik planinarskog časopisa, dok je u Sloveniji, koja se smatra »planinarskom zemljom«, pretplatnik »Planinskog vestnika« otprilike tek svaki dvadeseti.

Utjecaj politike na časopis za vrijeme prve Jugoslavije

Iako bi planinarstvo trebalo biti univerzalno i apolitično, politika je uvijek nastojala osigurati svoj utjecaj u planinarskom životu, pa tako i u planinarskom časopisu. Do Prvoga svjetskog rata najjači je utjecaj na HPD imalo hrvatsko plemstvo (gotovo 30 godina predsjednik društva bio je grof Miroslav Kulmer, koji je 1898. potpisao i uvodnik prvom broju »Hrvatskog planinara«). Između dva svjetska rata HPD-om je vladala Hrvatska seljačka stranka, čiji su istaknuti pripadnici bili predsjednici HPD-a (prof. Josip Pasarić, dr. Ivan Krajač, dr. Ante Cividini). Pasarić i Cividini bili su i urednici HP-a. Projugoslavenski orijentirani planinari okupljali su se u Zagrebu u HTK-u »Sljeme«, koji je nastao odcjepljenjem od HPD-a. Premda je »Sljeme« postiglo lijepe uspjehe, pogotovo u alpinizmu, HP nikada o tome nije napisao ni jednoga retka i dosljedno ga ignorirao, tako da o žestini njiho-

vih sukoba možemo saznati samo iz polemičkih članaka objavljenih u dnevnim novinama 1924. godine. Tako »Hrvatska misao« od 26. svibnja donosi članak »Hrvatski planinari složite se!«, »Jutarnji list« od 20. srpnja »Spor s podružnicom Sljeme«, a »Hrvat« od 27. svibnja članak »Jugoslavenski planinari i hrvatski planinari«, koji počinje rečenicom: »Ima već više mjeseci što se opaža između članova Podružnice hrv. planinarskog društva 'Sljeme' neka podmukla struja, koja ruši između planinara dosadašnju slogu i uvadja neraspoloženje i politikantsvo...« Anonimni pisac upozorava: »Čujemo da se je zadnjih tjedana učlanilo preko tristotine novih članova u podružnicu 'Sljeme', većim dijelom Orjunaši i Srnao« i završava opomenom da onaj koji nije za HPD »može ostati i nadalje u društvu orjunaša i dosadašnjeg tajnika 'Sljemena' Dušana Jakšića, poznatog plitvičkog junaka sa izleta hrvatskog Sokola na Plitvice« (Orjuna i Srnao bile su ekstremno projugoslavenske organizacije, a Jakšić je navodno iz zasjede dao kamenovati sokolaše na izletu).

Politika i časopis za vrijeme druge Jugoslavije

I komunistička je diktatura nastojala da časopis bude posve pod njezinom kontrolom i da planinarstvo podredi svojim ciljevima. Već u uvodniku prvog broja NP-a (1949, 1) čitamo: »Današnje se planinarstvo u suštini razlikuje od planinarstva predratne Jugoslavije...« koje je bilo »larpurlartističko, politički oportunističko i svojstveno kapitalističkim zemljama... Planinarski savez Jugoslavije je organizacija koja na tradicijama narodno-oslobodilačke borbe, putem

U »uredničkoj fotelji«

planinarenja, odgaja svoje članove...«. O tome kako ih treba odgajati kaže pisac idućega članka: »... u planini osvježeni trudbenici postat će doista i prekaljeni radnici na ostvarenju naše socijalističke društvene stvarnosti« (NP 1949, 6). Kao ilustracija dokle je taj utjecaj sezao, može poslužiti podatak da je neplaninar Vladimir Bakarić postao počasnim predsjednikom Planinarskog saveza Hrvatske (1951, 97).

Unatoč takvom pritisku i mojoj apolitičnosti, postao sam 1959. urednikom i to ostao do raspada države, dakle, više od tri desetljeća, pa i nakon toga, u slobodnoj Hrvatskoj. Naoko je paradoksalno da se za vrijeme diktature jedan apolitični urednik uspio održati toliko dugo - naoko paradoksalno zato jer se održao upravo zbog apolitičnosti. Ali zato pod stalnim strogim nadzorom. Naime, da je urednik pripadao vladajućoj stranci, bio bi nakon prvog većeg promašaja zbog partijske odgovornosti maknut s tog položaja. Apolitičan urednik nije bio podložan takvoj disciplini, već su za njegov posao odgovarali članovi Komunističke partije dodijeljeni kao nadzor. Imao sam sreću da su to bili vrlo dragi i uvidavni ljudi - Većeslav Holjevac, pukovnik Božo Škerl i Vlado Mihaljević. Sva su trojica bili na funkciji predsjednika Planinarskog saveza Hrvatske i kad bih načinio kakav politički promašaj, oni su podmetnuli svoja leđa i nikad

nisu prema meni pokazali nikakvu zlovolju. Jedino je Škerl koji put, napola u šali, znao primijetiti: »Željko, opet sam zbog tebe morao gutati vruću juhu!«

Jednom sam, na primjer, morao putovati u Sarajevo kako bih se oprao od optužbe Socijalističkog saveza BiH da nastojim izbrisati granicu između BiH i Hrvatske. Drugi put je nastala prava hajka na mene jer sam, neoprezno, objavio nekrolog Ljudevitu Jonkeu (NP 1979, 152), poznatom kao protagonistu »Hrvatskog proljeća«. Najčudnije od svega bilo je to što je nekrolog napisao onaj isti Vladimir Blašković koji je sredinom stoljeća pisao planinarske članke duboko prožete jugoslavenskom i komunističkom ideologijom. S jednog je sastanka planinara Dalmacije i Like zbog Jonkea upućena u Zagreb oštra peticija da se prekine s klevetama društvenog poretka, pa je PSH u časopisu pokajnički izjavio kako je taj nekrolog bio propust i zbog njega se ispričao čitateljima (NP 1979, 199).

Časopis nakon oslobođenja Hrvatske

Hrvatski planinarski savez donio je 1991. statut koji već svojom preambulom donosi preokret time što proglašava planinarsku organizaciju izvanstranačkom (HP 1991, 145). Slijedom toga se i časopis oslobodio političkih pritisaka, iako je u početku bilo takvih pokušaja. Tako je 1992. na mene podignuta prava hajka zbog fotografije kolekcije planinarskih značaka među kojima je bilo i nekoliko iz doba Jugoslavije, a pogotovo kad sam u jednom članku upotrijebio izraz »dična JNA« (HP 1992, 111), i to u vrijeme kad je ta JNA granatirala Hrvatsku. Neki čitatelji jednostavno nisu shvatili ironiju pa su proglasili mene i HP jugonostalgičnim i u dnevnim novinama pisali članke tražeći čistku u uredništvu. Među njima je bio i naš najbolji planinarski pisac dr. Ante Rukavina, do tada moj osobni prijatelj. No, treba ga razumjeti jer je živio u Gospiću, gdje su padale granate. Vihor rata, na žalost, odnio je i njegov život (29. siječnja 1994.). Sjećajući se prošlih vremena, mogu zaključiti ovako: premda su me za vrijeme Jugoslavije smatrali prevelikim, a nakon oslobođenja Hrvatske premalim Hrvatom, bio sam zapravo uvijek isti, samo sam u prilikama koje su se mijenjale bio gledan kroz drugačije naočale.

Financije

Izdavanje časopisa nije jeftin pothvat, pogotovo nije bilo u vrijeme olovnog sloga i cinkovih klišeja, pa je unatoč stalnoj pretplatničkoj mreži predstavljalo financijski rizik. No, valja priznati da izdavači (HPD, PSH i HPS) nikad nisu škrtarili jer su shvaćali njegov doprinos razvoju planinarstva i hrvatskoj kulturi općenito. Od urednika se, dakako, očekivalo da ne pretjeruje s izdacima, a od pretplatnika da uredno podmiruju svoju godišnju obvezu. Danas ne znamo kako je bilo s financijama prije Drugoga svjetskog rata. Poslije rata trebalo se najprije desetak godina snalaziti u oskudici papira i preopterećenosti tiskara. Časopis je dugo bio tiskan na slabom papiru, s malo ilustracija, kao dvomjesečnik i tek je 1965. počeo izlaziti na bezdrvnom papiru.

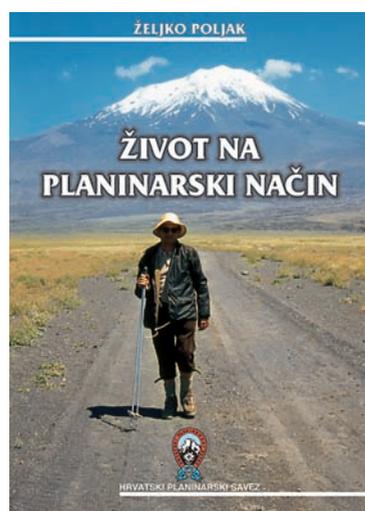
Puno razumijevanje za časopis iskazivali su profesionalni tajnici Saveza, od 1963. do 1997. Nikola Aleksić, a od tada do danas Darko Berljak. Početkom 1995. zapitao me Aleksić zašto HP ne bi izlazio kao mjesečnik umjesto kao dvomjesečnik. »A novac?« zapitao sam ga začuđeno. »To je moja briga«, bio je odgovor. Slično se ponovilo koncem 2002., kad je Berljak omogućio da se cijeli časopis počne tiskati u boji. Otada se tiska isključivo u boji, s obiljem slika.

Dok je, primjerice, prije pedeset godina dvobroj od 64 stranice imao dvadesetak slika, u

prvom broju 2007. ima ih na 40 stranica pedesetak, sve od reda u boji, i to na papiru za umjetnički tisak. Istina, časopis je koncem godine često bio u deficitu zbog neurednih pretplatnika, ali bi izdavač uvijek pronašao mogućnost da pokrije razliku. Prije nekoliko godina sam je urednik izradio računalni program koji omogućava vođenje evidencije o pretplati, jednostavan pregled podataka te ispisivanje uplatnica i naljepnica. Zahvaljujući današnjoj informatičkoj tehnici, mnogo je lakše izdavati časopis nego prije i zato nema bojazni da bi se naš stoljetni jubilarac mogao ugasiti.

Grafički izgled

»Hrvatski planinar« je tridesetih godina dva-desetog stoljeća postao reprezentativna revija, i sadržajem i grafički, i bio predvodnikom umjetničke fotografije u Zagrebu i Hrvatskoj. Unatoč tome što su tisak znatno poskupljivale reprodukcije planinarskih fotografija, u nekoliko su godišta tiskani prilozi u bakrotisku, vrhunske kvalitete, koji su 1935. objavljeni i kao poseban album pod naslovom »Hrvatske planine«. Tada su se ilustracije tiskale pomoću cinkovih ploča, poznatih pod grafičkim nazivom klišeji. HPD je svaki kliše nakon tiska konzervirao i skladištio. Naslijedio ih je PSH, pa sam tako za ilustriranje člana-ka mogao upotrijebiti klišeje stare i po pola

Tri planinarska »životna djela« prof. dr. Željka Poljaka (uz časopis »Hrvatski planinar«): Zlatna knjiga hrvatskog planinarstva«, vodič »Hrvatske planine« (7 izdanja) i autobiografski zbornik »Život na planinarski način«

stoljeća, čime sam s jedne strane postizao uštedu, a s druge podsjećao na povijesnu ulogu našega časopisa. I stari i novi klišeji brižno su čuvani na drugom katu Doma HPS-a u Kozarčevoj ulici pa ih se s vremenom nakupilo više od jedne tone. Nakon tiskarske revolucije koju je izazvala informatička tehnika, klišeji su konačno završili na otpadu.

Kako smo i gdje tiskali časopis

O ovoj se temi nikada u proteklih stotinu godina nije pisalo, možda pod pretpostavkom da to čitatelje ne zanima, premda može biti zanimljiva. U nekim je razdobljima s tiskom sve išlo na uhodan način. Tako je prvih 12 godišta (1898. - 1909.) tiskao Antun Scholz. Od 1910. do 1913. časopis je izlazio kao dio Obzorova književnog priloga »Vienac« pod naslovom »Planinarski vjesnik« i, budući da zapravo nije imao formalnih veza s HPD-om, može se postaviti pitanje je li HPD ispravno postupio kad je 1914. prilikom ponovnog izdavanja označio HP kao 17. godište, ubrojivši i četiri godišta »Planinarskog vjesnika« (PV). Ovo je pitanje i danas važno jer slaveći stoto godište i mi ubrajamo PV u HP. Ta su godišta po sadržaju i autorima koji su se javljali ista kao i ranija godišta pa se »Planinarski vjesnik« doista može smatrati dijelom tradicije časopisa.

Spomenimo i zanimljivost da je 1914. HP tiskala stara zagrebačka tiskara Carl Dragutin Albrecht (osnovana je 1857. i radila do 1947.), koja ga je trideset godina poslije tiskala i ratne 1943. godine. U razdoblju od 1922. do 1928. HP se prilično selio: 1922. je tiskan u zagrebačkoj Nadbiskupskoj tiskari, iduće godine u »Merkeru«, pa od 1924. do 1927. opet u Nadbiskupskoj tiskari i 1928. u Jugoslavenskoj štampi. Slijedi dulje stabilno razdoblje od 1929. do Drugoga svjetskog rata u »Tipografiji« na Preradovićevom trgu, točnije u Preobraženskoj 6 (osnovana je 1920. i radila do 1959., kad je pripojena »Vjesniku«). Poslije rata, od 1949. do 1957., tiskan je u Štamparskom zavodu »Ognjen Prica« u Savskoj cesti, što znamo iz osobnog sjećanja jer to, začudo, nije označeno u impresumu. Slijedilo je razdoblje seljenja: 1958. »Prosvjeta« u Samoboru, 1959. - 1962. »Borba« u Preradovićevoj ulici i 1963. »Vjesnik«. Kritična je i najmučnija bila 1964. godina, kad smo zbog financijskih razloga lutali od tiskare »A. G. Matoš« u Samoboru (br. 1-2 i 3-4) i Skriptare Saveza studenata medicine koja se nalazila u jednoj baraci na Šalati (br. 5-6 i 7-8), pa do Radionice Grafičkoga školskog centra (br. 9-10, 11-12 i dalje do konca 1968.).

Unatoč tome, svuda su me kao urednika srdačno prihvaćali i mogu potvrditi da su grafički

Jedinstven broj s dvije različite naslovnice: nakon tiska prvog dvobroja za 1987. posuđeni klišeji sa slikom za naslovnicu bili su vraćeni, a kada je ponestalo brojeva i odlučeno da se dotiska još primjeraka, tiskana je druga, crno-bijela slika

radnici nešto posebno – uvijek susretljivi i s mnogo razumijevanja, tako da sam među njima stekao brojne prijatelje. Spomenut ću samo šefa studentske skriptare studenta Stjepana Tureka, poslije direktora Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, po struci psihijatra. Tiskom dvaju dvobroja, doduše niske grafičke kvalitete, omogućio je da premostimo najtežu krizu.

Slijedila su dva mirna desetljeća u »Vjesniku« (1969. - 1989.), gdje sam s vremenom postao gotovo članom obitelji i obiteljskim liječnikom. Bio mi je to u neku ruku drugi dom jer se tada, za razliku od današnjeg vremena kad urednik uopće i ne mora znati gdje se nalazi tiskara, moralo za svaki broj nebrojeno puta odlaziti u tiskaru – predati rukopis, doći po špalte za čitanje, odnijeti slike na kliširanje, donijeti »špigl«, provesti korekturu, pa reviziju, pa potpisati impri-matur, a često biti i prisutan kod tiskanja. Ipak su to bili divni dani jer smo se na poslu susretali urednici, književnici i novinari te stvarali brojna prijateljstva. Među najzanimljivijima spomenut ću adventističkog biskupa dr. Velimira Šuberta, koji je u »Vjesniku« tiskao časopis »Život i zdravlje« i nagovorio me da u njemu surađujem s medicinskim temama, a zatim me angažirao i kao predavača na adventističkom fakultetu u Maruševcu.

»Vjesnikov« udar i dr. Ante Pelivan

Odjednom iznenadan udar! Početkom 1990., pošto smo već odredili visinu pretplate za časopis, tiskara »Vjesnik« nam je bez najave povisila cijenu za 100 posto! Od katastrofe nas je spasio dr. Ante Pelivan iz sela Donje Lomnice kod Velike Gorice. On je zanimljiv i neobičan čovjek! Najprije je bio svećenik, za vrijeme Hrvatskog proljeća morao je emigrirati, u Njemačkoj je doktorirao biologiju i nakon povratka u Hrvatsku uredio u Donjoj Lomnici tiskaru »Spiridon Brusina« da bi mogao tiskati časopis »Ekološki glasnik«, kojemu je bio vlasnik, izdavač i urednik. Planinarima je najpoznatiji po knjizi »Po putovima i stazama Velebita« i fotomonografiji »Velebit« (obje 1999.). Njemu nije bio toliko važan novac koliko sadržaj časopisa koje će tiskati i ponudio je cijenu kakvu nigdje drugdje nismo mogli očekivati.

Tiskara iz koje svakoga mjesi na adrese pretplatnika kreću svježe tiskani »Hrvatski planinari«

Da bi svaki broj bio otisnut što kvalitetnije, posljednjih je 18 godina najviše zaslužan njegov tiskarski strojar Ivica Pogledić, pravi majstor svoga posla. Zanimljivo je da se sve do prethodne godine HP tiskao na stroju proizvedenom davne 1950. godine. Nedavno je tiskara nabavila nove strojeve, pa se sada HP tiska u višoj grafičkoj kvaliteti.

Kompleti godišta

Čim sam postao urednikom, osjetio sam potrebu da stalno imam pri ruci komplet do tada tiskanih godišta. Knjižnica HPS-a imala je tada komplet, ali su pojedina godišta počela nestajati jer ih neki čitatelji nisu vraćali. Predložio sam da se kao i u drugim javnim knjižnicama časopis ne posuđuje nego samo daje na čitanje u knjižnici, no taj prijedlog nikad nije bio prihvaćen, pa čak ni onda kad se svaki članak potreban čitatelju lako mogao fotokopirati. Tako su postupno nestala sva stara, najvrjednija godišta.

Gotovo kompletnu zbirku imao je i akademik Branimir Gušić, ali kad ju je poslije njegove smrti udovica, zajedno s ostalim knjigama, poklonila Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti, završila je u privatnim rukama i postala nepristupačna javnosti. Stoga sam započeo sa skupljanjem starih godišta i tijekom mnogo godina uspio stvoriti novi komplet – sada jedini cjeloviti na svijetu! Kako ga sačuvati za budućnost? Procijenio sam da bi ga mogao dobro čuvati Hrvatski športski muzej i prihvatio

ponuđeni ugovor, prema kojemu će komplet postati dio muzejskoga fundusa.

Zanimljivo je da sam prvih šest godišta, uvezanih u dvije omašne knjige, prvi put vidio 1941. u profesorskoj knjižnici Prve klasične gimnazije u Zagrebu, koje sam bio đak. Odakle HP u toj knjižnici? Tek poslije sam shvatio: ravnatelj gimnazije, prof. Ivan Rengjeo, bio je u to doba urednik HP-a. Za vrijeme rata te su dvije knjige nestale iz knjižnice, ali su se odjednom pojavile oko 1970. i bile mi ponuđene na otkup. Dakako da sam ponudu prihvatio. Početkom 2008. zagrebačka planinarka Marica Mattes poklonila mi je gotovo svih stotinu godišta HP-a (nedostajalo je nekoliko godišta, ali je imala njihove fotokopije), koje sam dao sadašnjem uredniku HP-a Alanu Čaplaru jer će njemu biti najpotrebnija.

Dok ovo pišem, dovršava se epohalan projekt u hrvatskim razmjerima: digitalizacija svih stotinu godišta, tako da će dosadašnje teškoće s pronalaženjem davno objavljenih članaka postati prošlost, a pitanje »papirnatih« kompleta samo predmetom kolekcionara, bibliofila i povjesničara.

Bibliografije

Za razliku od knjiga, tragika je svakog časopisa što nakon tiskanja novog broja starome prijeti koš, čime mnogi vrijedni prilozi padaju u zaborav. Kao urednika stalno me zaokupljala misao kako tisuće vrijednih članaka, počevši od 19. stoljeća pa do naših dana, oteti zaboravu. Stoga je već prvi broj časopisa otkako sam postao urednikom, bio »Pregled sadržaja 1898 – 1958« (1959, br. 1-2). Čitatelji su se čudili kako sam u mjesec dana uspio obaviti taj golemi posao jer nisu znali da sam ga započeo davno prije, još kao pretplatnik, a poduzeo sam ga za vlastite potrebe jer mi je planinarsko štivo postalo najmiliji hobi.

No, već sam se kod prvog broja sukobio s uredničkim odborom, napose jednim njegovim članom koji je tražio da se iz bibliografije izbace autori »narodni neprijatelji« (tadašnji epitet političkih protivnika). Nikako se nisam mogao složiti da se izbací i dr. Ivan Krajač, zbog vrijednosti njegovih istraživačkih i programatskih članaka, pa je to završilo apsurdnim kompromisom kakav možda nije zabilježen u svjetskoj

bibliografiji: naslovi članaka su tiskani, ali su brisana imena autora »narodnih neprijatelja«. Štoviše, umjesto da čitateljima to zatajimo, na prvoj sam stranici, na uočljivom mjestu, dao objašnjenje što je učinjeno i tako čitateljima dodatno skrenuo pozornost na članke »narodnih neprijatelja« (1959, 1).

Šesnaest godina poslije, u vrijeme kad je popustila režimska strogost, sastavio sam novu bibliografiju (NP 1975, br. 9-10 i 11-12) kojom sam obuhvatio ne samo posljednjih 16 godina, nego i sve izostavljene pisce, pa i ratna »ende- haška« godišta HP-a.

Budući da su stara godišta časopisa današnjim čitateljima nepristupačna i rijetka, zaokupila me zamisao kako barem najvrjednije članke ponovno iznijeti na svjetlost dana. Plod te zamisli bila je knjiga »Hrvatska planinarska književnost – antologija i biografski leksikon« (Zagreb, 1994), u kojoj najveći dio zauzimaju upravo članci iz našeg časopisa.

No, sve je to prava sitnica u usporedbi s pothvatom jednog čitatelja HP-a, po struci informatičara, koji je u novije vrijeme potihio i bez publiciteta prionuo zamašnom poslu: stvoriti računalnu bibliografiju svih stotinu godišta, koja će obuhvatiti ne samo članke, nego i sve ostalo, svaku i najmanju vijest, svaku sliku i svaki crtež. Bio je to projekt koji je trajao dvadesetak godina, a uspio je zbog autorove ustrajnosti i organiziranosti. Ta je bibliografija objavljena na internetu istodobno s izlaženjem iz tiska ovog izdanja, a autor joj je prof. dr. Darko Grundler s Tekstilno-tehnološkog fakulteta u Zagrebu i odnedavna član uredništva HP-a.

Zaštita prirode

Od prvih početaka planinarstva postoji idejno jedinstvo s pokretom za zaštitu prirode jer ga nitko ne može bolje razumjeti od zaljubljenika u prirodu. HPD se od svojih početaka zdušno zalagao za zaštitu prirode pa je tako već 1890. uputio peticiju zagrebačkom gradskom poglavarstvu da se sa šumama na Medvednici ima pošteno gospodariti. Dakako da se i HP, čim je počeo izlaziti, priključio nastojanjima čiji je cilj bio zaštita prirode, u vrijeme dok je taj pojam bio tek u povojima, i do naših dana podržavao i bilježio planinarska zaštitarska nastojanja. Tako je u međuratnom razdoblju objavljen referat Ive Pevaleka o zaštiti planinske flore održan na Kongresu planinara (HP 1924, 161) i članak o protivljenju izgradnji vikendica na Sljemenu (HP 1930, 319). Godine 1930. sam predsjednik HPD-a Josip Pasarić apelira da se čuva alpska flora (HP 1930, 263), a na kongresu jugoslavenskih planinara urednik HP-a Fran Kušan energično se zalaže za zaštitu rijetkih biljaka. Kad je predsjednik HPD-a dr. Ivan Krajač postao ministar beogradske vlade, ishodio je proglašenje prvih nacionalnih parkova u Hrvatskoj (Plitvice i Štirovača 1928.). PSH je u svom statutu iz 1962. izričito naveo kao zadatak planinara »da vode

Priznanje Međunarodnoga olimpijskog odbora Željku Poljaku »Sport and Environment« – jedino takvo dodijeljeno u Hrvatskoj i jedino u svijetu dodijeljeno za planinarski rad

brigu o očuvanju prirodnih ljepota« (NP 1962, 183), a u planinarsko školovanje uveo je i seminar o zaštiti prirode u trajanju od 23 sata (»Program školovanja kadrova«, Zagreb, 1962).

Na skupštini PSH-a 1971. usvojen je moj prijedlog da se osnuje Komisija za zaštitu prirode, a od broja 3-4 1982. uveo sam u časopis redovitu rubriku »Zaštita prirode«, i u njoj smo upozoravali na aktivnosti koje ugrožavaju planinsku prirodu. Časopis je ponekad objavio i vrlo oštre proteste protiv štetočina, pa me je zbog jednoga takvog članka Šumarija Zagreb tužila sudu. O tome sam opširno pisao u svojoj knjizi »Život na planinarski način« (Zagreb, 2004), pa to ovdje neću ponavljati, samo ću dodati da sam punu zadovoljstinu dobio 1993. kad mi je predsjednik Međunarodnoga olimpijskog odbora Antonio Samaranch svečano uručio trofej »Sport and Environment« za uspješno povezivanje planinarstva sa zaštitom prirode, do danas jedini takav trofej dodijeljen nekome u Hrvatskoj.

Urednički odbor

Urednički odbor, koji su sačinjavaliiskusni planinari, ustanovljen je zato da pomaže uredniku, ali je često bio i uteg koji je kočio urednika. Takvi su bili osobito članovi koji su morali nadzirati urednika, a izabirani su po političkoj liniji za vrijeme druge Jugoslavije. Bilo je i članova koji su dobili članstvo kao počast za stečene zasluge i od kojih nije bilo mnogo koristi. Odbor je imenovao izdavač, tj. vodstvo PSH-a i HPS-a, a ja sam uvijek predlagao da to budu dobri pisci ili planinari s iskustvom u planinarskim specijalnostima, koji bi se brinuli za pojedine rubrike, npr. speleološku, alpinističku itd. Odbor mi je kao uredniku bio najkorisniji kad sam trebao odbiti neki loš članak piscu koji je imao dobro zaleđe ili je bio na visokoj funkciji, jer sam tada odgovornost za odbijanje članka mogao pripisati odboru.

U prvim godinama uredništva najviše mi je vrijedio prof. dr. Vladimir Blašković, čijom je zaslugom 1949. časopis ponovno počeo izlaziti. Kao iskusan i vješt pisac, s predratnim iskustvom i usto politički cijenjen, bio mi je oslonac u kriznim trenucima kad sam u časopis propustio neki članak koji nije bio po volji »onima gore«. Najagilniji i najustrajniji članovi odbora bili su

speleolozi, i to dr. Srećko Božičević i zatim ing. Vlado Božić, kojima treba i najviše zahvaliti za redovitost speleološke rubrike. Božičević je rekordno dugo bio član uredništva (od 1962. do 2003.) i uvijek pri ruci kad je trebalo izraditi neku ilustraciju ili zemljovid.

Pitanje nasljednika

Činjenicu da sam na mjestu urednika ostao pune 42 godine neki su tumačili time što ne dopuštam mlađima da me zamijene. Istina je sasvim suprotna. Već nakon nekoliko godina počeo sam razmišljati o svom nasljedniku jer je urednički posao usporavao moje napredovanje u liječničkoj struci. Lako je bilo naći pismenog planinara, jer su ljubitelji prirode skloni pisanoj riječi, ali nitko nije mogao jamčiti da će na tom zadatku ostati najmanje nekoliko godina i još k tome volonterski, bez uredničkog honorara. Naime, poznato je da smjena urednika u početku gotovo neminovno znači nazadovanje časopisa dok se novi urednik ne »uhoda«, a amaterska organizacija, kao što je planinarska, nije si mogla priuštiti profesionalnog urednika.

Prošlo je više od trideset godina potrage za nasljednikom dok naposljetku nisam uspio nagovoriti 22-godišnjeg mladića i ishoditi pristanak njegovih roditelja da me naslijedi. Bio je to Alan Čaplar, koga sam najprije zapazio po dobro pisanim i hvaljenim člancima, a kad sam vidio i nekoliko primjeraka školskih novina koje je izvrsno uredio (naklada 600 primjeraka!) predložio sam ga za glavnog i odgovornog urednika.

Izazvao sam tada opće čuđenje zbog dobrog raspona između starog i novog urednika (22 naprama 73 godine), jer u 110 godina časopis još nikada nije imao ni tako starog ni tako mladog urednika. Mnogi su se s nevjericom pitali kako će tako mlad urednik komunicirati s uglednim planinarskim piscima, hoće li ga oni prihvatiti i može li dugoročno izdržati taj teret. Odgovore na ta pitanja najbolje je dao sam Čaplar u proteklih osam godina.

Iako bi netko mogao pomisliti da ne možemo biti prisni prijatelji zbog dobne razlike i činjenice da smo obojica napisali vodiče po hrvatskim planinama, izdane kod konkurentskih izdavačkih kuća, izvrsno surađujemo i nadopunjujemo se u uredničkim i drugim planinarskim poslovima.

Nebrojeno mnogo sati proveli smo čavrljajući o brojnim planinarskim i neplaninarskim temama u mojoj biblioteci, pa i zajedno u planinama.

Suradnici

Na kraju, valja naglasiti da časopisa ne bi bilo bez nbrojenih suradnika koji su amaterski, bez ikakve naknade, pisali članke i slali svoje fotografije. Sjedeći godinama u »uredničkoj fotelji« imao sam priliku upoznati nekoliko stotina vrsnih planinara i s mnogima se sprijateljiti. Neki su svojim vrijednim priložima podigli vrijednost časopisa, a početnicima sam morao pomagati jer nisu znali lijepo sročiti ono što su htjeli reći, no s vremenom su mnogi od njih postali dobri pisci. Od prvoga su dana najbolji i najustrajniji suradnici bili Vladimir Blašković (1901. - 1990.), Srećko Božičević (1935. -), Halid Čaušević (1919. - 2000.), Tomislav Jagačić (1924. - 2001.), Mirko Marković (1929. -), Vlado Oštrić (1933. -) i Mario Saletto (1935. - 2007.), a 1962. pridružio im se Uzeir Beširović (1925. - 1999.), koji je objavio stotinjak putopisa ilustriranih prvorazrednim fotografijama. Sve su to bili »dugoprugaši« na koje sam se kao urednik uvijek mogao osloniti.

Među tim suradnicima, »maratoncima« od pola stoljeća, na prvome je mjestu Blašković (suradnik od 1930. do 1988.), slijede ga Oštrić (od 1956. do 2004.) i Božičević (od 1955. do 2002.). Jagačić i Blašković pisali su do kraja života. Zatim su se pridružili Zvonimir Keler (1900. - 1997.) iz Karlovca, speleolog Vladimir Redenšek (1889. - 1972.) pa i sam Ante Premu-

U domu HPS-a 2004. s priznanjem za »Zlatnu knjigu hrvatskog planinarstva« – Željko Poljak, predsjednik HPS-a prof. dr. Hrvoje Kraljević, dopredsjednik Izvršnog odbora Goran Gabrić i glavni tajnik HPS-a Darko Berljak

žić (1889. - 1979.). Nakon nekoliko godina proširio se krug suradnika diljem bivše države, naročito na BiH (Josip Bači, Halid Čaušević, Slobodan Žalica) i Beograd (Velibor Stanišić, Božidar Veljković, Radivoj Kovačević), no bilo ih je i iz Makedonije (Trajko Ribarov).

U prvo sam vrijeme morao moljkati za priloge jer mi prijašnji urednik nije ostavio ni listić papira, čak ni adresar suradnika. S početničkim sam člancima često imao mnogo posla da ih priredim za tisak, radio sam i lektorski i korektorski posao, pa i noću, no to se isplatilo jer su pisci na taj način bili poučeni i ohrabreni pa su neki postali vrlo rado čitani. Ističem dr. Antu Rukavinu, vjerojatno našega najboljeg planinarskog pisca, čije sam prve priloge morao prepričavati i nanovo tipkati, a poslije je on meni postao uzorom! Nakon toga početnog razdoblja, u časopisu je do danas pisalo nekoliko stotina suradnika, no kako prostor ne dopušta nabranje njihovih imena, upućujem čitatelje na spomenutu bibliografiju prof. Grundlera.

Sa suradnicima je, dakako, bilo i neprilika. Neki su bljesnuli izvrsnim prilogom i zatim

nestali, drugi su ostali vjerni suradnici do dana današnjega. Dok su neki bili zahvalni što im je članak prije tiska bio uređen i lektoriran, drugi, iako rijetki, nisu dopuštali ni slova promjene. Ilustrativan je bio primjer Mustafe Demirovića, u obranu čijeg članka je ustao i Planinarski savez Bosne i Hercegovine u vrijeme kad je bio suizdavač. Nakon mučnog dopisivanja napokon smo se sporazumjeli da njegov članak »Nova planinarska transferzala sa znakom E« tiskamo u izvornom obliku, ali uz primjeren urednički komentar (NP 1978, 82). Dakako da je urednički posao zahtijevao mnogo dopisivanja, pa da sam slučajno spremao pisma koja sam dobivao i kopije pisama što sam ih slao, danas bi to bila arhiva od poda do stropa.

Ipak, zaključno mogu reći da nikad nisam požalio ni truda ni vremena uloženu u »Hrvatski planinar«, naprotiv, to mi je uvijek pričinjavalo zadovoljstvo i donosilo radosne trenutke. Osim toga, stekao sam iskustvo koje mi već dvadeset godina koristi kao uredniku »Liječničkih novina« i, što je najljepše od svega – stekao sam nebrojene drage planinarske prijatelje.

Stotinu godišta časopisa na dohvat miša!

Računalna bibliografija Hrvatskog planinara

Darko Grundler, Kutina

Računalna bibliografija časopisa »Hrvatski planinar« (HP) popis je članaka objavljenih u tom časopisu oblikovan u vidu računalne baze podataka. Tu je bibliografiju moguće pomoću računala pregledavati, ispisivati, svrstavati, izlučivati zapise prema željenom kriteriju i dr.

Glavna je prednost računalne bibliografije u odnosu na tiskanu upravo mogućnost pretraživanja prema složenim i raznovrsnim kriterijima. Na primjer, moguće je izlučiti članke u kojima se govori o medvjedu, koji su objavljeni između 1928. i 1944. godine i koji se ubrajaju u anegdote.

Suvremena računalna tehnologija omogućuje rad na daljinu, pa je sve navedeno moguće raditi posredstvom interneta. Sve što korisnik treba imati jesu računalo, internetski preglednik (npr. Internet Explorer) i priključak na internet, uz barem elementarnu računalnu pismenost. Rukovanje bibliografijom jednostavno je i nije potrebna posebna obuka. Uz bibliografiju

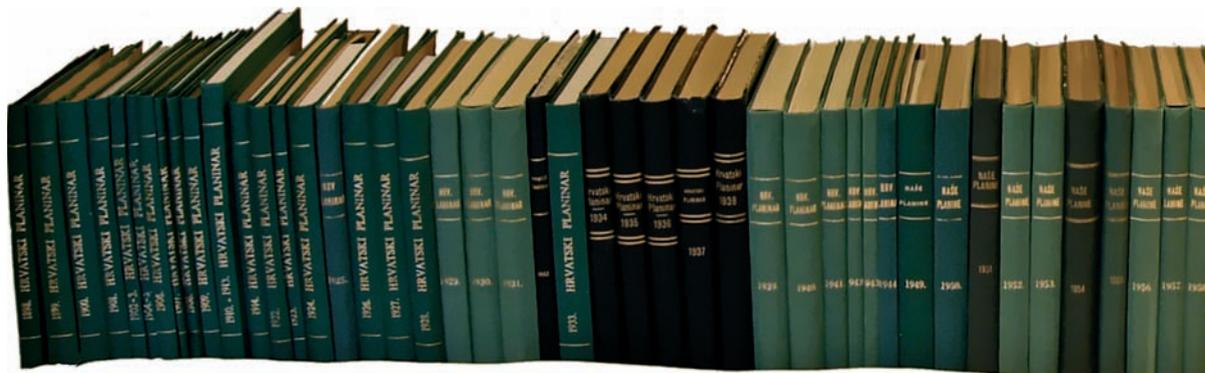
je na internetu priložena i kratka uputa za uporabu.

Treba napomenuti da je i u svjetskim razmjerima malo toliko starih časopisa iz bilo kojeg područja koji svoje cjelokupno izdanje nude na takav način (obimno pretraživanje i dobava cjelokupnog teksta u PDF formatu). Hrvatski planinar se zato s pravom može ponositi tim postignućem.

Kako je bibliografija nastala

Pripremajući se za odlazak u planine uvijek sam želio što više saznati o mjestu pohoda. Tako bih dvostruko uživao. Prvi put kad bih čitao o povijesti, prirodnim značajkama i planinarskim putovima i u mislima prolazio kroz još nepoznat kraj i drugi put kad bih kročio tim krajem i prepoznavao ono što sam jednom već u mislima prošao. Zbog toga je u mojim planinarskim počecima Poljakov vodič »Planine Hrvatske« bio uvijek uz mene. Bez te knjige sasvim sigurno neke planine nikad ne bih poho-

Cijela biblioteka od 100 godišta časopisa – širina: dva i pol metra, težina oko 100 kilograma

dio, a kroz one koje sam pohodio prošao bih mnogo siromašniji.

Polovicom osamdesetih godina prošlog stoljeća dobio sam na dar desetak godišta HP-a. Čitajući redom broj za brojem shvatio sam da su tekstovi objavljeni u tom časopisu skriveno blago. Skriveno zbog toga što je malo ljudi čuvalo stare brojeve, a još manje ih čitalo. Odmah mi je palo na pamet kako bi bilo dobro kad bi se u starim brojevima mogao pronaći članak koji opisuje ono što me zanima. Na primjer, uputi li se tko na Samarske stijene, bilo bi mu korisno kad bi mogao brzo i jednostavno u starim brojevima HP-a pronaći sve članke u kojima se govori o tim stijenama.

Iako su povremeno objavljivane tiskane bibliografije, pretraživati ih je mukotrpno i sporo. Na primjer, može se pronaći članak prema autoru i naslovu, ali ne i prema temi koju obrađuje. Uz to treba znati u kojem je broju objavljena bibliografija i imati taj broj časopisa. Tiskane bibliografije obično obrađuju samo dio objavljenih članaka, uz najosnovnije podatke.

Prije dvadesetak sam godina u računalnu bibliografiju zapisao prve bibliografske podatke. Treba znati da se tada u Hrvatskoj nije moglo priključiti na internet (nitko nije ni znao što je to), te da na računalima nije bilo *Windowsa*. Nije bilo ni programa koji bi pojednostavili posao izrade bibliografije pa su prvi zapisi upi-

sani u *dBase* bazu podataka (trebalo je malo i programirati da bi se stvorio okvir za unos podataka). Tada nisam ni pomišljao da bih ikada mogao upisati sve brojeve časopisa i da bi se te brojeve uz par klikova miša moglo pregledavati.

Na samom početku donio sam dvije važne odluke. Prva je bila podatke zapisivati na način da je moguće pretraživanje po što više kriterija. Druga je važna odluka bila upisivanje ključnih riječi prema kojima je bibliografiju moguće pretraživati i prema pojmovima koji se ne nalaze u naslovu ili podnaslovu. Malo-pomalo unosio sam podatke o brojevima koje sam imao i koje sam u međuvremenu dobivao kao pretplatnik.

Nakon desetak godina unio sam sve brojeve koje sam imao. Što dalje? Bilo mi je žao stati pa sam razmišljao kako doći do brojeva kojih nemam. Znao sam da jedan komplet svih brojeva postoji u knjižnici Hrvatskoga planinarskog saveza pa sam ih otišao posuditi. Uspio sam nagovoriti tajnika HPS-a Darka Berljaka da mi dopusti iznošenje uvezanih godišta kako bih ih fotokopirao. Pri svakoj posjeti HPS-ovoj knjižnici mogao sam posuditi četiri-pet uvezanih godišta i zadržati ih nekoliko sati ili u najboljem slučaju dan-dva. Kao zalog obično bih ostavljao osobnu iskaznicu. Razlog za takav način posudbe sasvim je razumljiv i opravdan jer je to bio jedini primjerak koji je tada postojao (uz privatni komplet prof. dr. Zeljka Poljaka)

Čitajući redom broj za brojem shvatio sam da su tekstovi objavljeni u »Hrvatskom planinaru« skriveno blago. Odmah mi je palo na pamet kako bi bilo dobro kad bi se mogao pronaći članak u starim brojevima koji opisuje ono što me zanima

Glavna je prednost računalne bibliografije mogućnost pretraživanja prema složenim i raznovrsnim kriterijima

pa bi gubitak bilo kojeg dijela bio velika šteta. Dugogodišnja knjižničarka Gordana Dlouhy isprva mi je pomalo nerado i sumnjičavo posuđivala godišta. Kako je vrijeme odmicalo, sumnjičavost je zamijenila njena potpora i želja da u svom naumu uspijem. Nakon desetak posjeta knjižnici HPS-a konačno sam imao sve brojeve i mogao sam nastaviti unositi podatke.

U knjižnici HPS-a nije bilo časopisa »Vienac« u kojem je od 1910. do 1913. »Planinarski vjesnik« izlazio kao prilog. Jedina osoba koja je imala te primjerke bio je profesor Poljak, dugogodišnji urednik HP-a. Stupio sam s njime u vezu, objasnio mu o čemu je riječ i zamolio ga da mi posudi primjerke koji mi nedostaju. On je, naravno, odmah sve razumio i ponudio se da o svom trošku kopira i ustupi mi potrebne primjerke. To je bila posljednja karika u lancu i u tom sam trenutku imao sve brojeve časopisa. Sad su bili ispunjeni svi preduvjeti da se bibliografija posve popuni.

Nastavio sam s unosom podataka u bibliografiju. Ponekad bih imao i stanovitu pomoć pri unosu, ali je u svakom takvom slučaju bilo potrebno sve još jednom pregledati zbog obilja pogrešaka i propusta. Nizale su se godina za godinom i onda, nakon gotovo dvadesetak godina, odjednom sam shvatio da bi se posao mogao privesti kraju. Trebalo je, međutim, napraviti još nešto.

Čemu sav taj trud ako od toga samo ja imam koristi?

Hrvatski planinar, 1, 1998

Siječanj   Godište: 90   ISSN 0354-0650   [SADRŽAJ](#)

IZDAVAČ: Hrvatski planinarski savez, HR-10000 Zagreb, Kozarčeva 22
SLIKA NA NASLOVNICI: Darko Berjak, Mont Everest
GLAVNI UREDNIK: prof.dr. Željko Poljak
UREDNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berjak, dr. Srećko Božičević, ing. Vlado Božić, Tomislav Čanić, Alan Čaplar, Jakša Koplčić, prof. Krunoslav Milas i Tomislav Pavlin
PRETPLATA: Pretplata za 1998. godinu je 100 kuna (za inozemstvo 50 DEM)

Primjer ispisa jednog zapisa o časopisu. Klikom na pdf ikonu u gornjem desnom kutu moguće je dobiti časopis u pdf formatu. Klikom na SADRŽAJ moguće je vidjeti sadržaj broja.

> Uvod   > Časopis   **> Članci**   > Ilustracije   > Notni zapisi   > Opće informacije   > Pomoć   > Kontakt

gdje se nalazite: Članci

Članci

Ovdje možete pretraživati osnovne podatke o člancima (zapisima). Upišite jedan ili više uvjeta koje moraju zadovoljavati podaci i kliknite na PRONAĐI. Kod rubrika označenih * dopušteno je navesti dio naziva (pretraživanje prema približnom nazivu).

Godina: (raspon godina izdanja časopisa)   do

Broj: (broj časopisa - ako je dvojni navesti samo prvi broj)

Prezime autora: * (prezime autora članka - može i dio prezimena)

Ostali autori: * (prezime ostalih autora - može i dio prezimena)

Prebivalište: * (prebivalište autora - može i dio imena prebivališta)

Naslov: * (naslov članka - može i dio naslova)

Podnaslov: * (podnaslov članka - može i dio podnaslova)

Kategorija: (kategorija u koju se ubraja članak)

Glavne riječi: * (glavne riječi - može i dio ključnih riječi)

Vrsta ispisa: Sažet ispis   Opsežen ispis

Svrstati prema: Godina, broj, stranica   Prezime autora, godina, broj, stranica   Naslov, godina, broj, stranica   Kategorija, godina, broj, stranica

© Copyright 2004-2008 - CMS Made Simple
This site is powered by CMS Made Simple version 1.2.4

Tražilica omogućuje pretraživanje časopisa prema mnogo kriterija

Pomalo se već proširio glas o mom poslu i nekoliko je ljudi znalo da bibliografija postoji, ali ni približno nisu znali obim bibliografije i mogućnosti pretraživanja. Čovjek koji je već nakon prvog razgovora shvatio vrijednost bibliografije bio je Alan Čaplar, tada novi urednik HP-a. U sljedećih je nekoliko godina on bio zaslužan za upoznavanje uredništva časopisa i dužnosnika HPS-a s bibliografijom i važnošću njezine objave. Uz ostalo, pozvao me je da predstavim bibliografiju tadašnjem uredništvu HP-a. Alan me upoznao i s Brankom Meštrićem, svojim nasljednikom na poslovima urednika web stranica HPS-a, koji je objeručke prihvatio zamisao računalne bibliografije i odmah potaknuo razgovor o tome kako bibliografiju uklopiti u web-stranice i učiniti je dostupnom svima. Izravno ili neizravno potporu su dali i ostali u HPS-u, ali ipak smatram da Alana i Branka treba izdvojiti.

Alan je uspio u HPS-u i Ministarstvu kulture isposlovati financiranje i organizirao skeniranje svih časopisa i pretvorbu u PDF format prikladan za dobavu internetom. To je bilo veoma važno za cjelokupnu korisnost posla zbog više razloga. Jedan je da je sad uz pretraživanje moguća praktično trenutna dobava časopisa pomoću interneta. Druga je važna činjenica da je zauvijek izbjegnuta opasnost da se nepovratno izgubi bilo koji broj HP-a. Dok je prije objave računalne bibliografije postojalo samo nekoliko kompleta

KAKO DO BIBLIOGRAFIJE?

Bibliografija se nalazi na web adresi: www.plsavez.hr (kliknuti na Hrvatski planinar, pa na bibliografija objavljenih članaka). Bibliografija je dostupna svima bez ograničenja.

Pretraživanje je moguće u četiri glavne skupine.

1. U prvoj je skupini moguće pretraživati podatke o časopisu. Kao kriterij pretraživanja mogu se navesti npr. prezime urednika, godina, broj, prezime autora slike na naslovnici i dr.
2. U drugoj se skupini mogu pretraživati podaci o ilustracijama. Kao kriterij pretraživanja mogu se navesti npr. prezime autora ilustracije, vrsta ilustracije, potpis pod ilustracijom i dr. Nakon pronalaska ilustracije klikom miša moguće je vidjeti podatke o članku i časopisu u kojem je ilustracija objavljena.
3. U trećoj se skupini mogu pretraživati podaci o člancima. Kao kriterij pretraživanja mogu se navesti npr. prezime autora, ključne riječi, godina, broj i dr. Posebno treba istaknuti mogućnost pretraživanja prema ključnim riječima. Ključne riječi su pojmovi koji se spominju u članku i koji upućuju na njegovu temu. Bez toga ne bi bilo moguće pronaći npr. zapise u kojima se govori o životinjama, jer se to najčešće ne spominje niti u naslovu niti podnaslovu.
4. U četvrtoj se skupini ne može pretraživati, već se samo prikazuje ispis svih notnih zapisa objavljenih u časopisu.

Unutar svake od skupina moguće je istodobno navesti i nekoliko kriterija pretraživanja. Moguće je pretraživanje po nepotpunim riječima, npr. napiše li se kod ključnih riječi riječ »medvj«, pronaći će se svi zapisi koji sadrže bilo koju riječ koja počinje s »medvj« (npr. medvjed, medvjeda i sl.). Pošto se pronađe traženi zapis, moguće je klikom miša pregledati ili na vlastito računalo prenijeti broj HP-a u kojem se nalazi traženi zapis (u pdf formatu).

Podrobnije upute o mogućnostima pretraživanja i kriterijima mogu se vidjeti na web stranicama.

Autor i dalje obnavlja bibliografiju i dopunjuje podacima o novim brojevima. Sve primjedbe, uočene pogreške i želje za dopunama mogu se uputiti autoru bibliografije na adresu darko.grundler@plsavez.hr.

Posjetite web-stranicu:
www.plsavez.hr/HP/Bibliografija

Dragutin Hirc
Po četvrti puta na Velikom Risnjaku (1528 m.)

Hrvatski planinar, 1903, br. 5-6, str. 38-47

Kategorija: opis izleta

Ključne riječi: Gorski kotar, Risnjak, N. Faller, bjelolist, runolist, bilje, flora

---

Ukupan broj pronađenih zapisa: 1

Primjer ispisa jednog zapisa o člancima. Klikom na pdf ikonu u gornjem desnom kutu moguće je dobiti časopis u PDF formatu

časopisa, čiji je mogući gubitak bio nenadoknadiv, sad ih je moguće vrlo jeftino i brzo umnožiti u neograničen broj računalno čitljivih primjeraka. Digitalizaciju (skeniranje) izveli su Alan Čaplar, njegova majka Vesna Čaplar, Miljenko Ivković i Nenad Perošević uloživši u dvije godine ukupno više od tisuću radnih sati.

Budući da se dogovaranje o načinu na koji bi se bibliografija trebala objaviti pod okriljem

HPS-a odužilo i kako je bibliografija i dalje ostajala nedostupna (unatoč činjenici da autor bibliografije nije tražio nikakvu materijalnu naknadu za njezino ustupanje), odlučio sam bibliografiju staviti na internet na vlastite web stranice i učiniti je dostupnom zainteresiranim. Tako je bibliografija pomalo počela svoj život i uskoro se pojavilo nekoliko članaka u HP-u u kojima su autori naveli da su rabili podatke iz te bibliografije. Povremeno bih dobio i poruku elektroničkom poštom u kojoj su me molili da izlučim određene podatke iz bibliografije. To me je veselilo jer je konačno bibliografija bila još nekom korisna.

Na sreću, ove se godine slavi stoto godište HP-a pa je zamisao o dovršenju posla oko bibliografije i njezinoj objavi prihvaćena u HPS-u kao jedan od događaja koji će obilježiti obljetnicu. Na veliko zadovoljstvo autora bibliografije, u trenutku kad ovo budete čitali ona će biti svima dostupna i javno objavljena.

Digitalizirane stranice časopisa u PDF formatu dostupne su na web-stranici www.plsavez.hr

Autor bibliografije prof. dr. Darko Grundler na Svetom brdu

Malo statistike

U trenutku pisanja ovoga teksta u bibliografiju su upisani podaci o svim brojevima »Hrvatskog planinara« i »Naših planina« od broja 1 iz 1898. do broja 5 iz 2008. Trenutno se u bibliografiji nalazi 757 zapisa o časopisima, 21198 zapisa o člancima, 15385 zapisa o ilustracijama i 57 zapisa o notnim zapisima.

Za unos svih podataka o jednom broju u prosjeku je potrebno utrošiti približno tri sata rada. Dosad je na bibliografiju utrošeno približno godinu i pol punog radnog vremena jedne osobe.

Malo tehnologije

Prvi su podaci uneseni u MS DOS inačicu programa *dBase*. Nekoliko godina poslije cijela je bibliografija prebačena u *Windows* inačicu programa *Borland Paradox* i onda je opet nakon određenog vremena sve prebačeno u *MS Access*, pa iz jedne u drugu inačicu *Accessa*, da bi danas bibliografija bila u formatu *Access 2007*. Treba znati da u početku posla nije bilo

raznih alata koji su omogućavali prebacivanje iz jedne baze podataka u drugu, pretvorbu jednih kodnih znakova u druge, već je mnogo posla trebalo obaviti ručno ili pisati programe za pretvorbu. Kad je konačno unos podataka priveden kraju, trebalo je bibliografiju učiniti dostupnom posredstvom interneta. To je značilo pronaći računalni server, napisati potrebne PHP i HTML dijelove web stranica i konačno sve pripremiti na način prikladan za jednostavnu uporabu. Mogao bih još mnogo govoriti o različitim tehnološkim poteškoćama i rješenjima, ali to bi zanimalo vrlo uzak krug čitatelja.

Za kraj

Pomoću bibliografije netko će otkriti podatak koji nije znao. Nekom će piscu članka u HP-u bibliografija pomoći da članak bude bolji. Bibliografija možda pomogne da se ljudi, krajevi i događaji ne zaborave. Ako se dogodi išta od toga, bit će to sasvim dovoljna zadovoljština za trud uložen u njezinu izradu.

Dragutin Hirc

Planinar, pisac, urednik, prirodoslovac, botaničar, speleolog, učitelj

Branko Meštrić i Alan Čaplar, Zagreb

Prvi urednik »Hrvatskog planinara« jedna je od najosebujnijih osoba u našoj planinarskoj prošlosti. Dragutin Hirc, po školovanju botaničar, a po zvanju učitelj, pristav u Sveučilišnoj knjižnici i konačno istraživač u Botaničko-fiziološkom zavodu Sveučilišta u Zagrebu, uređivao je časopis od 1898. do 1904.

Kada je u dobi od 45 godina postao urednikom novog časopisa za »opisivanje naših gora i planina i lazne na visoke briegove i vrhove«, Hirc je već bio značajan istraživač hrvatske flore, priznat geograf-putopisac i speleolog. Do tada je objavio već nekoliko stotina stručnih, popularno znanstvenih i putopisnih članaka, a brojne su se redakcije otimale za njegove radove.

Burna mladost

Dragutin Hirc rođen je 16. travnja 1853. u Zagrebu. Otac Franjo bio je tapetar, a majka Ana Hirc, rođena Valenek, domaćica. Djed Mirko Valenek imao je plemićku titulu i bio priznat freskoslikar onoga doba. Osnovnu školu, nižu realku i preparandiju (učiteljsku školu) Hirc je završio u Zagrebu, a zatim kao učitelj službovao najprije u Lukovdolu (»ovdje sam zalazio u Gorski kotar kroz desetak godina, kadgod bi mi to dopustilo vrijeme«), pa u Sisku, Bakru, Osijeku, Lepoglavi (kao kućni učitelj u zemaljskoj kaznionici) i Zagrebu.

Hirc je počeo planinariti vrlo rano, još u djetinjstvu. Sa školskim prijateljem Vjekoslavom Mitrečićem prešao je u dobi od dvanaest godina Medvednicu i spustio se u Zagorje, sve do Zlatara. Od prvih dana do smrti vodio je dnevnik o svim izletima, pod naslovom »Moji puti«, u koji je bilježio sve zanimljivo. Tako se počela stvarati bogata arhiva podataka za kasnije objavljivanje brojnih putopisnih, planinarskih, literarnih i drugih članaka i knjiga.

Manje je priloge počeo objavljivati već 1873. u dnevnim listovima (tada je imao 20 godina i tek je postao učiteljem), a njegov prvi veći putopisni članak tiskan je 1875. u listu »Napredak«. U članku pod naslovom »Putopisne crtice s gornje Krajine«, kako sam kaže, opisao je svoj »prvi daljni put, poduzet potporom narodnog muzeja u Zagrebu.«

Kada je imao 25 godina, dobio je sina Miroslava (1878. – 1944.) koji je poslije također bio vrlo aktivan u radu HPD-a, te postao vrstan zoolog i ornitolog (ime Miroslava Hirtza nosi planinarski dom u Jablancu pod Velebitom). Imao je i sina Božidara, koji je krenuo očevim stopama i postao učitelj.

Radi političkih prilika, Dragutin Hirc je 1891. izgubio državnu službu, da bi zatim neko vrijeme radio kao perovođa Jubilarne gospodarske izložbe u Zagrebu, gdje je s Ljudevitom Vukotinovićem rukovodio svim izložbenim poslom; sjajan uspjeh izložbe bio je u prvom redu njihova zasluga. Godine 1892. otišao je na studij zoologije i botanike u Graz, gdje je slušao znamenite profesore Graffa i Haberlandta. Ispite kod njih položio je s odličnim uspjehom.

Planinarski velikan

Nije teško zaključiti kako je došlo do toga da se upravo Hirc prihvati uredničke dužnosti. Štoviše, vjerojatno se ideja o pokretanju planinarskog časopisa razvila upravo zato što je HPD u svojim redovima imao agilnu osobu s bogatim publicističkim i uredničkim iskustvom, kojoj se s punim povjerenjem mogao povjeriti zadatak da osmisli i pokrene planinarski časopis. Te 1898. bio je već poznat kao autor knjige »Hrvatsko primorje« (1891.), a upravo mu je iz tiska izašao i »Gorski kotar«. Ta osebujna i originalna knjiga već bi sama po sebi bila više nego

dovoljna preporuka i razlog da ga HPD jedno-glasno imenuje urednikom novog časopisa.

Malo je planinara koji ne poznaju tu knjigu, u kojoj se, osim običnom čitatelju poslovično »napornih« (ali naručenih i plaćenih!) botaničkih bilješki i činjenica, našao i poveći broj planinarskih i speleoloških pothvata, koji i danas pozivaju na ponavljanje. Zapravo, kad se pročituju uredničke smjernice iz prvog broja »Hrvatskog planinara«, kao da čitate i smjernice knjige »Gorski kotar« (ali i njene predšasnice »Hrvatsko primorje« iz 1891.) ili tada tek buduće – »Lika i Plitvička jezera« (1900.). »*Donašat će HP opise naših gora i planina, opisivati lazne na visoke briegove i vrhove, a naročito izticati vidike i po tome upozoravati na krasote naše drage domovine (...) neće se zaustaviti na površini gore i planine, već će zirnuti i u njenu utrobu, opisujući špilje sa sigom, špilje ledenice i snježnice. Iz ustiju naših gorštaka prikupljati će nazive prirodopisne, hydro i orografske, pa time ... ispravljati krive nazive ... svratiti pozornost flori i fauni ... nastojati da svojim radom obogaćuje duh uzvišenim idejama, da razvija žarki patriotizam ...*«

Iz posljednjih je riječi, izrečenih u teško doba nacionalnog potiskivanja pa i teritorijalne ugroženosti (mađarizacija bana Khuen-Héderváryja, Trojedna kraljevina bez Dalmacije, a i Istre), očito da osim velikoga botaničkog znanja, geografske upućenosti i speleološke predanosti, Hirčev rad iz onog doba možda ipak ponajviše odražava silno domoljublje kojim je protkan cijeli njegov opus, gotovo sažet u jednom tekstu što je nastao nekoliko godina nakon urednikovanja, a u kojem se opisuje to vrijeme. Sa suvremenog je gledišta taj tekst vrlo zanimljiv, a razmjerno nepoznat. Riječ je o »Pripomenku« uz izdavanje »Prirodnog zemljopisa Hrvatske«, koje je Hirc uspješno okončao 1905.

Godinu dana pošto je postao urednikom »Hrvatskog planinara«, Hirc je izabran u redakcijski odbor djela koje je Vlada namjeravala objaviti pod naslovom »Austro-Ugarska monarhija u riječima i slikama«. Bilo je to veliko priznanje Hirču i potvrda da je njegov dotadašnji publicistički rad poznat i priznat u najvišim društvenim krugovima. Za to je djelo Hirc već imao mnogo materijala, jer je već bio objavio knjige o Bakru, Hrvatskom primorju,

Zagrebu i okolici, a pripremao je i knjigu o Plitvičkim jezerima i Lici.

Da je pokretanje planinarskog časopisa imalo odjeka u ukupnoj kulturnoj javnosti na prijelomu 19. i 20. stoljeća, najbolje svjedoči zapis objavljen 1902. u »Šumarskom listu« (str. 75.), u kojem se biranim riječima predstavlja sadržaj »Hrvatskog planinara«:

»Hrvatski planinar« jedini je list u Hrvatskoj, Bosnoj i Hercegovini, koji ispituje prirodno bogatstvo i krasotu spomenutih zemalja, koji ističe intelektualnu, moralnu i sanitarnu korist planinarstva za čovjeka pojedinca, da na taj način pobudi i rasplamti u srcu još veću ljubav za domovinu i tim da nam oplemenjuje duh i srce. Zato donosi taj list planinske opise i orise pojedinih gorskih krajeva, ističe prirodopisne, hidrografske i orografske bitnosti domovine, pobudjuje na ljubav za iztraživanje prirodopisno i prirodoslovno, te iznaša život i rad muževa zaslužnih ma u kojem pravcu za razvitak planinarstva.

Nu »Hrvatski Planinar« još svom ljubavi prati i rad drugih planinarskih društava, osobito slavenskih, da se po mogućnosti u što tješnije kolo s njima uhvati za zajedničku plemenitu svrhu i za općenito nam kulturno pregnuće.

Vlasnik i izdavatelj »Hrvatskog Planinara« jest Hrvatsko planinarsko društvo u Zagrebu, koje

već preko trideset godina opstoji i kojemu je danas na čelu M. grof Kulmer, uvaženi planinar i ekonom. »Hrvatski Planinar« izlazi svaka dva mjeseca na štampanom arku. Društveni članovi plaćaju na godinu 6 K članarine, a primaju list badava. Pretplata i novci šalju se društvenom blagajniku J. Exneru, Petrinjska ulica br. 7. Uredništvo i upravu vodi Novotni Vjek. profesor na gornjogradskoj gimnaziji.

Hirc je 1901. imenovan pristavom (savjetnikom) Kraljevske sveučilišne biblioteke u Zagrebu, gdje je radio kod čuvenog sveučilišnog bibliotekara Ivana Kostrenčića, koji je tražio vrhunske stručnjake da bi mu pomogli u obavljanju sve složenijih poslova. Imajući u vidu činjenicu da je u godinama kad je bio urednik »Hrvatskog planinara« radio i za sveučilišnu knjižnicu, vjerojatno njemu možemo zahvaliti da se u fondusu NSK-a danas nalaze svi najstariji brojevi našega časopisa.

Malo su poznate okolnosti u kojima je nakon šest godina rada Hirc odstupio s dužnosti urednika. U svojem planinarskom dnevniku zabilježio je da odlazi zato jer je bio »u svom samostalnom djelovanju urednika sprječavan od ljudi, o kojima je držao, da nijesu imali dovoljno sprema, da utječu na rad u uredništvu »Hrv. Planinara«. Ovo ga je tako ogorčilo da je bio istupio također iz odbora HPD-a i da neko vrijeme nije htio više surađivati u »Planinaru«.« Poslove urednika preuzeo je prof. Vjekoslav Novotni.

Posljednje desetljeće prije umirovljenja 1908. Hirc je proveo kao profesor na Muškoj učiteljskoj školi u Zagrebu i kao botaničar u Botaničkom zavodu Sveučilišta u Zagrebu. Umro je 1. svibnja 1921. u Zagrebu. Smrt ga je spriječila da dovrši još nekoliko djela koja je pripremao za tisak pod naslovima »O Dalmaciji«, »Po Kvarneru i kvarnerskim otocima«, »Čudesna hrvatskog krasa«, »Naša podzemna hidrografija« i »Građa za geomorfološku terminologiju«.

Nakon smrti izašao je o njemu velik broj nekrologa, u kojima je iscrpno prikazan njegov plodonosan rad. U »Hrvatskom planinaru« urednik dr. Josip Poljak odužio mu se opsežnim biografskim člankom s bibliografijom u jubilarnom broju HP-a 8-10, 1924., posvećenom 50.

obljetnici HPD-a, ne štedeći lijepe riječi: »On je bio prvim (1898. - 1903.) urednikom »Hrvatskog Planinara«, kojega je uređivao s mnogo ukusa i planinarske sprema tako da je ovaj jedini naš list te struke pod njegovim vodstvom zauzeo među slavenskim planin. listovima jedno od prvih mjesta.«

Više od tisuću članaka!

Hirc je planinario i pisao više od pet desetljeća, u prvom redu kao stručnjak prirodoslovac, geograf i planinar, a u drugom kao nastavnik didaktičar i pučki pisac u najširem smislu riječi. Kao geografa i planinara zanimao ga je fizikalni dio geografije, naročito lice naše domovine, ali najveću je pozornost pridavao kraškim fenomenima. No, dolazeći na putovanjima i planinarenju u neposredan dodir s ljudima, uz proučavanje prirode počeo se zanimati za sam narod, njegov život i običaje, pa je pisao mnogo i o folkloru, narodnom nazivlju i običajima. Iz Hirčeve se bibliografije može ustanoviti da je mnogo putovao po cijeloj Hrvatskoj, ali i po susjednim zemljama. Najviše je pisao o Gorskom kotaru, Lici, Hrvatskom primorju, Dalmaciji s otocima i Slavoniji, ali je zanimljivo da je vrlo malo pisao o Velebitu – tek nekoliko članaka, što začuđuje kad se zna koliko je volio planine.

U Hirčevu svestranom proučavanju prirode značajno mjesto zauzimaju špilje, pa njegovo ime zauzima i važno mjesto u povijesti speleologije. Mnogo je pisao o povijesti istraživanja, a u svojim je tekstovima prvi upotrijebio riječ »špiljarstvo«. Kad bi na svojim putovanjima došao do kakve špilje, ne bi samo zastao pred ulazom, već je i sam ulazio u nju i istraživao je. Ako je smatrao da nešto ne može dobro opisati riječima, zamolio je svoje suputnike da to nacrtaju. Tako su gotovo sva njegova značajnija putopisna djela ilustrirana najprije crtežima, a poslije i fotografijama. Njemu dugujemo zahvalnost što je objavio i prvi grafički prikaz (crtež) unutrašnjosti jedne špilje u Hrvatskoj (izuzimajući uljenu sliku Modre špilje Eugena von Ransonneta 1890., osvjetljenu danjim svjetlom). U knjizi »Gorski kotar« (Zagreb, 1898.) na 102. stranici objavio je sliku koja prikazuje dvojicu istraživača duboko u špilji Hajdovoj hiži

PRIPOMENAK »PRIRODNOM ZEMLJOPISU HRVATSKE« (odlomci)

(...) Ovo bijah dužan napisati, jer ne mogu dopustiti obzirom na moj sadanji i dalnji književni rad, da i samo trunke sumnje pade na moju osobu, radi djela koje je tako neuredno izlazilo, dok bi prema obećanju morao već biti štampan i »Mjestopis« (topografija) i »Narodopis« (Etnografija.) Da djelo nije propalo, zasluga je u prvome redu p. n. gg. predplatnika, koji su moje javne molbe i jadikovke uvažili te me u teškoj i mučnom radu podupirali; hvala, topla po tri puta hvala, pa ih usrdno molim, da me ni onda ne zaborave, kad ću u štampu sa drugom knjigom ovoga djela »Naše vode«.

(...) Kad se je sadanji nakladnik Antun Scholz riješio, da štampa »Zemljopis Hrvatske«, bio si je svjestan velike zadaće, koju je svalio na svoju savjest. Da tisak djela bude što ljepši, naručio je nova novcata slova, pribavio fini papir za »cijelo« djelo i živo nastojao, da mu oprema bude što dostojnija, da pođe u narod u doličnom ruhu. Osobitu je brigu posvetio slikama i nije kod toga žalio nikakova troška i mnogi je novi kliše zabacio pa imao i najneznatniju pogrješku. Neka do mene kao urednika primi i na ovome mjestu toplu hvalu i zahvalu to više, što je pretrpio mnogo, a ipak se odlučio da »Zemljopis Hrvatske« štampa i dalje.

Još jednu! Početkom mjeseca srpnja obratio sam se na »sve« hrvatske listove posebnom molbom, da mi se priopće pogrješke pa bile na oko i neznatne, ali mi se do danas, kada završujem redakciju djela, nije »nitko« javio. Ovo me ne smiruje, jer sam siguran, da ima nedostataka, a navlastito neće po generalštapkartama biti ispravno svako ime brijega ili vrha, kad se znade, da te karte dogotavljaju obično ljudi, koji su nevjeshi našem jeziku. Ima i štamparskih pogrješaka unatoč tomu, što sam nastojao, da ih ne bude, ali se one uvuku i nehotice. Takove pogrješke lako će si izpraviti cijenjeni štioći kao n. pr. na str. 627., postati zadnjoj, gdje ima biti »Glavina Diomedes« a ne »Dioneits« itd.

Mislio sam, da ću prvu knjigu završiti sa sveskom XVII. ili XVIII., ali kad tamo, svršio sam je sa sveskom XXII. Na str. 620. počeo sam sa opisom »Hrvatskoga pomorja«, a kako sam vruće želio, da nam narod svoje otoke i otočiće upozna što bolje, segnuli su njihovi opisi (štampani sitnotiskom) od str. 630.-675. Tu su opisani Rab, Pag, Zadarško i Šibensko otočje, Brač, Šolta, Korčula, Lastovo, Hvar, Vis, otok Mljet, Dubrovačko otočje i Vulkansko otočje. Opis otoka Lokruma ukrasio sam sa nekoliko prekrasnih slika iz knjige baruna Warsberga »Dalmatien«, koja je štampana u Beču g. 1904. Kako su se u narodu, ali i u našim knjigama ugnjezdila o otocima imena »talijanska«, složio sam posebnu skrižaljku i priobćio ju na str. 676. i u njoj (gdjegod mi moguće bijaše) uz »hrvatsko« ime, dodao i »talijansko«, ploštinu i broj žiteljstva, a sve to po službenim podacima. Tako sam složio i poredbenu skrižaljku najviših bregova i vrhova Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (Vidi str. 602.) Uz pripomoć svoga sina Božidara, učitelja, složio sam brižno i »Popis imena« i stavio ga shodnosti radi u početak knjige. U jednu riječ: učinio sam sve, što može učiniti »jedan« čovjek, kad ga ostave i oni, kojima bi bila sveta dužnost, da mu priskoče u kritičnom času u pomoć i zato molim, da mi svatko bude blagim sucem, jer da nisam živo upro i u mučnoj borbi uztrajao do kraja, teško da bi ovo djelo izašlo bilo.

u Gorskom kotaru. Sliku je izradio akademski slikar Vaclav Anderle, čest Hirčev suputnik i ilustrator njegovih djela. Ta je slika višestruko zanimljiva jer su na njoj prvi put u Hrvatskoj prikazane sige i prvi put je prikazana oprema kojom su se koristili ondašnji istraživači. Za rasvjetu su istraživači imali baklje, a za osiguranje na strmim dijelovima špiljskoga kanala uže. Hirc i Anderle posjetili su Hajdovu hižu 14. svibnja 1885., kada je i nastala ta slika.

Svoje je članke objavljivao u svim ondašnjim dnevnim listovima, u raznim posebnim izdanjima i radovima JAZU-a. Samo u »Hrvatskom planinaru« objavio je 52 stručna planinarska članka i 116 manjih priloga, a popis svih njegovih objavljenih djela (od članaka i manjih priloga u raznim listovima do knjiga) sadrži

ukupno oko 1070 naslova. Članke je objavljivao i izvan Hrvatske, pa je točan broj svih njegovih djela vrlo teško utvrditi. Po broju objavljenih djela planinarskog i putopisnog sadržaja Hirc je jedan od najplodnijih planinarskih pisaca uopće. Ta činjenica stoji čak i danas kada izlazi neusporedivo više časopisa koji objavljuju geografske, putopisne, botaničke, etnografske i planinarske članke nego što ih je bilo prije stotinu godina. Tajna je u ovome: »Hirc je lako, brzo i dobro stvarao, a umio je povrh toga u radnjama za široku publiku plastično i popularno pisati kao malo tko. Ne da se poreći da je malo koji hrvatski pisac umio svojim načinom pričanja, razlaganja i opisivanja tako obuhvatiti i predobiti za sebe široke mase kao baš on«. (Obzor, 1921., br. 119.)

110 godina speleologije u »Hrvatskom planinaru«

Vlado Božić, Zagreb

Zahvaljujući speleološkim člancima objavljenima u »Hrvatskom planinaru« (HP) moguće je pratiti razvoj speleologije u Hrvatskoj od njenih početaka pa do današnjih dana. Zbog toga gotovo neprekidno izlaženje ovog časopisa u razdoblju od 110 godina ima povijesnu vrijednost i za speleologiju. Kao rijetko koji drugi časopis, HP je stalno popularizirao speleologiju u Hrvatskoj, pa su njegove velike obljetnice koje ove godine obilježavamo ujedno značajne i za hrvatsku speleologiju.

Prvi poznati zapis o nekoj hrvatskoj špilji nastao je tek na izmaku 11. stoljeća. Do sredine 19. stoljeća u Hrvatskoj se na prste mogu na-

brojiti ljudi koji su spominjali, opisivali, istraživali i proučavali špilje i jame. Tek se u drugoj polovici 19. stoljeća, zahvaljujući buđenju nacionalne svijesti (Ilirski preporod), sve više ljudi uključivalo u proučavanje naše prirode, pa tako i podzemlja. Među tim su se ljudima najviše isticali prirodoslovci raznih struka. Ono što su doživjeli posjećujući špilje i jame mogli su objaviti u nekoj od malobrojnih dnevnih i tjednih publikacija, a mnogo rjeđe u stručnoj ili znanstvenoj publikaciji. Osnivanjem Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu 1866. i Hrvatskoga planinarskog društva (HPD), također u Zagrebu 1874., omogućeno je udruživanje

Istraživanje Lukine jame

ljudi sličnih namjera, a time i rađanje poticaja za istraživanje špilja i jama u Hrvatskoj. Članovi HPD-a uvidjeli su potrebu pokretanja svog časopisa, kako bi u njemu mogli pisati o svojim djelatnostima, između ostaloga i o istraživanju špilja i jama, odnosno o speleologiji.

Među ljudima koji su posebno osjećali potrebu za izdavanjem takvog časopisa bio je planinar i prirodoslovac Dragutin Hirc, koji je u posljednjoj četvrtini 19. stoljeća u gotovo svim ondašnjim novinama već objavio mnoštvo članaka o špiljama i jamama u Hrvatskoj. Upravo je Hirc bio jedan od pokretača prvoga planinarskog časopisa u Hrvatskoj – »Hrvatskog planinara«. Bio mu je i prvi urednik, a prvih nekoliko godina i redovan autor priloga o speleologiji.

U stotinu godišta HP-a, od lipnja 1898. do lipnja 2008., objavljeno je mnogo članaka i vijesti u kojima ima speleoloških podataka. Neki su od njih sasvim posvećeni speleologiji, npr. izvješća o radu neke speleološke udruge, prikazi istraživanja neke špilje ili jame, opis speleološke opreme ili životopis nekog speleologa, ali ima i takvih gdje se u opisu nekoga planinarskog izleta samo spominje neka špilja ili jama ili se u radu nekoga planinarskog društva spo-

»Pećina Vrlovka kod Brloga«, nepoznatog autora, uz članak Dragutina Hirca: Pogled u podzemni svijet domovine, prva speleološka fotografija u časopisu (HP, 1899, br. 3)

Časopis »Hrvatski planinar« popratio je sva značajnija speleološka istraživanja koja su u okviru planinarske organizacije izveli hrvatski speleolozi pa se HP može smatrati i najstarijim časopisom speleološke tematike u Hrvatskoj

minje speleološki odsjek i sl. Uzmemo li u obzir članke, izvještaje, opise i osvrtne u kojima je o speleologiji rečeno nešto više, a ne radi se tek o spomenu od nekoliko riječi, takvih je naslova 1332. Napisalo ih je 248 autora, od kojih su 114 speleolozi, tj. članovi speleoloških udruga. I razumljivo je da su o speleologiji najviše pisali speleolozi. Najviše je speleoloških članaka napisao autor ovih redaka (236), što nije čudno kad se zna da je član uredničkog odbora časopisa od 1983. i otada zadužen za pisanje i prikupljanje priloga o speleologiji (nakon Poljaka, on je i najzastupljeniji autor članaka i vijesti u povijesti časopisa, op. ur.). Ukupno 138 speleoloških naslova nije potpisano. Najčešće su to

manji prilozi (razne vijesti, obavijesti, osvrti na publikacije, nekrolozi i slično). Većinu takvih priloga napisao je glavni urednik Željko Poljak. Sljedeći su po broju objavljenih speleoloških naslova redom: Srećko Božičević (59), Željko Poljak (57), Mladen Garašić (51), Ivan Marinov (32), Goran Gabrić (26), Branko Jalžić (25), Marijan Čepelak (20), Boris Vrbeč (17), Josip Poljak (16), Juraj Posarić (15) i Hrvoje Malinar (15). Ostali autori napisali su manje od 15 priloga, neki samo po jedan.

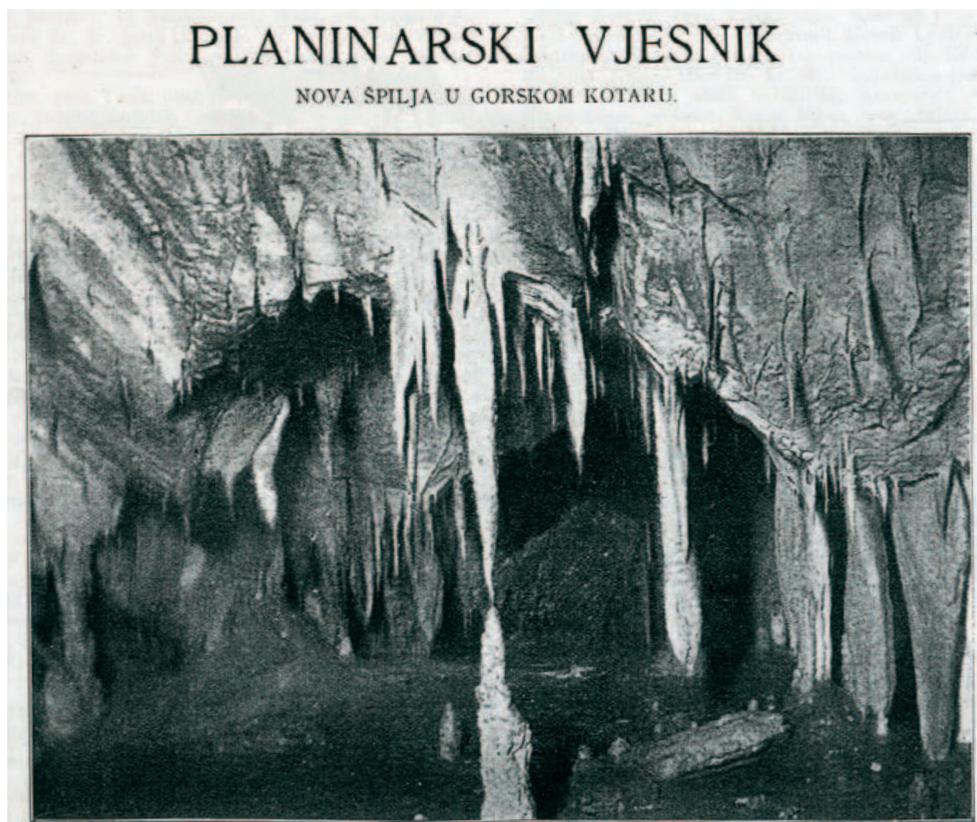
U proteklih 100 godišta HP-a o speleologiji se nije pisalo samo u njih pet, i to 1904., 1909., 1913., 1938. i 1942. U svim drugim godištimama ima priloga o speleologiji. Najviše se o speleolo-

giji pisalo u drugoj polovici 70-ih i prvoj polovici 80-ih godina prošlog stoljeća. Godine 1976. objavljeno je najviše speleoloških priloga – 48; 1980. ih je bilo 43, 1982. – 40, a 1986. objavljen je 41 speleološki prilog. U posljednjem desetljeću prošlog i početkom ovog stoljeća u Hrvatskoj su počeli izlaziti novi speleološki časopisi pa su neki bivši suradnici HP-a svoje članke počeli objavljivati u njima. To je i glavni razlog što se otada u HP-u smanjuje broj speleoloških članaka.

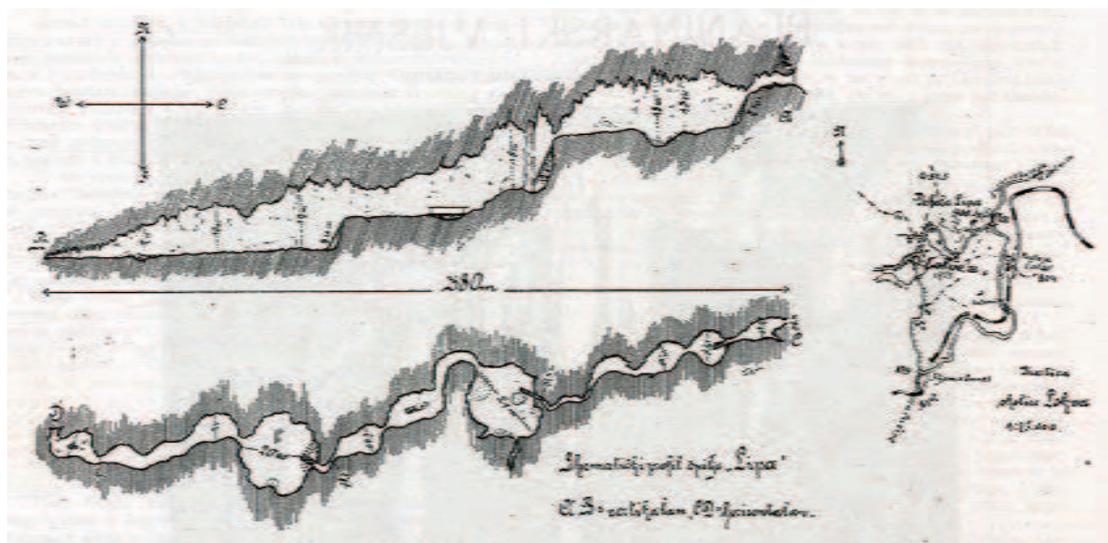
Već prve godine izlaženja objavljeno je u HP-u šest speleoloških naslova. Prvi speleološki tekst objavljen je već u prvom broju (1898., br. 1, str. 16), pod naslovom »Najveća špilja«, ali bez potpisa. Pretpostavlja se da ga je napisao Dragutin Hirc. Autor objašnjava da najveća špilja u Hrvatskoj nije Samograd kod Perušića, već špilja Pčelinja kod Vreпча u Lici, te da u njoj ima ljepših sigā nego u Postojnskoj špilji.

Vrijedno je iz prve godine izlaženja spomenuti tekst Milana Šenoe (1898., broj 4, str. 62.), u kojem je nastavljaјуći članak iz broja 2, pod naslovom »Naputak za sakupljanje planinarske građe«, dao upute što sve treba bilježiti, kao npr. ima li u blizini mjesta kakva špilja (pećina) i dr., a također i opširan opis izleta u špilju Vražić kod Barilovića, iz pera Stjepana Širole.

Uz tekstualne su priloge u HP-u objavljivane i fotografije. Prva fotografija špiljskog ulaza (snimljena na danjem svjetlu) objavljena je već druge godine izlaženja (1899., broj 3, str. 39.), uz članak Dragutina Hirca, s potpisom »Pogled u podzemni svijet domovine«. Slika prikazuje ulaz u špilju Vrlovku, djelomično zagrađen obrambenim zidom. Prvu fotografiju snimljenu duboko u špilji, u potpunom mraku, uz pomoć umjetne rasvjete, snimio je 1912. mladi geolog Josip Poljak u špilji Lipi kod Lokava (današnji je naziv špilje Lokvarka), a sliku je nazvao: »Ka-

Kapelica u špilji »Lipi«, prva speleološka fotografija snimljena uz pomoć umjetne rasvjete duboko u špilji. Ta fotografija Josipa Poljaka najstarija je podzemna speleološka fotografija u Hrvatskoj (Vienac, Planinarski vjesnik, 1912, str. 189)

Nacrt špilje i topografska skica položaja špilje »Lipe« autora Josipa Poljaka prvi su takvi dokumenti o jednoj špilji objavljeni u ovom časopisu (Vienac, Planinarski vjesnik, 1912, str. 190)

pelica u špilji Lipi«. Slika je objavljena na 189. stranici časopisa »Vienac«, u rubrici Planinarski vjesnik, uz članak: »Nova špilja u Gorskom kotaru«. U tom je članku Josip Poljak objavio i prvi nacrt u ovom časopisu – nacrt špilje Lipe, kao i prvu topografsku skicu položaja jedne špilje u Hrvatskoj.

Prva fotografija jednoga hrvatskog speleologa, s njegovim životopisom, objavljena je 1924. na str. 177. Bio je to članak o jednom od prvih i najplodnijih speleoloških pisaca – Dragutinu Hircu, koji je umro 1921.

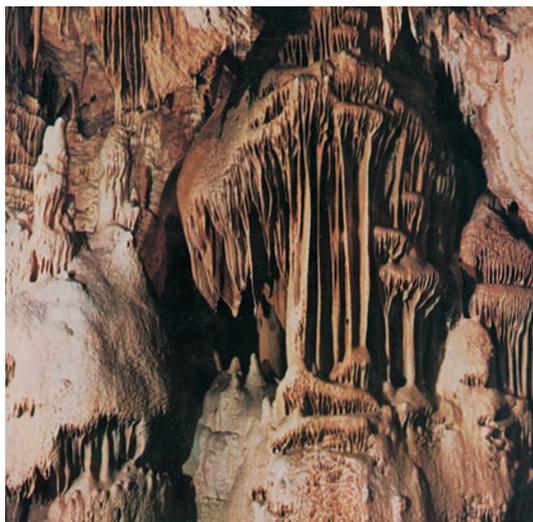
Godine 1930. Ante Premužić je opisao »Silaz u jamu Varnjaču« na sjevernom Velebitu i objavio sliku jame, a Ivan Krajač na str. 352. spomenuo da se u jamu spustila i njegova supruga Hela. To je prvi zapis da se neka žena u Hrvatskoj spustila u neku jamu. Spustila se u jamu Varnjaču, duboku oko 100 metara.

Neke speleološke fotografije objavljene su i na naslovnim stranicama časopisa. Prva je »Plašt u špilji Vrlovki« Vlade Horvata, objavljena 1961. u broju 9-10, u crno-bijeloj tehnici. Prva speleološka naslovnica u boji objavljena je 1974. u broju 3-4. Bila je to snimka Srećka Božičevića pod nazivom »Boje u tami«. Dosad je objavljeno ukupno 16 speleoloških naslovnica, od toga 5 u crno-bijeloj tehnici, a 11 u boji. Autori svih objavljenih naslovnica jesu speleolozi.

U nekim su brojevima časopisa speleološki članci u većini pa te brojeve možemo nazvati speleološkima. Takav je primjerice broj 11-12, 1976., u kojem je opisano istraživanje Ponora na Bunjevcu do dubine od 445 m i svladavanje uskih prolaza, predložena speleološka transversala, tiskano izvješće sa speleološkog kongresa, predstavljeni hrvatski pjesnici koji su pisali o podzemnim ljepotama, a priloženo je i mnogo raznih vijesti.

U časopisu su povremeno objavljivani i popisi speleoloških članaka i popisi speleološke literature (Željko Poljak 1959., br. 1-2, str. 39.; Srećko Božičević 1969., br. 11-12, str. 280. - 282. i Željko Poljak 1975. u knjizi »Hrvatsko planinarstvo«, str. 364. i kao prilog broju 11-12.

Najviše naslova odnosi se na opise istraživanja novootkrivenih špilja i jama te na opise posjeta već istraženim špiljama i jamama. Dakako, tu su i izvješća sa speleoloških logora i speleoloških ekspedicija. Između ostaloga, detaljno su opisana otkrića i istraživanja najdubljih hrvatskih jama (Lukine jame –1392 m, Slovačke jame –1320 m, jame Velebite –1026 m i drugih), a opisani su i najveći špiljski sustavi (Đula - Medvedica, dužine 16396 m, Panjkov ponor - Varičakova špilja, 11578 m, jama Kita Gačešina, 8550 m i drugi).

Naše planine 3-4, 1974. – prva speleološka naslovnica u boji (foto: Srećko Božičević)

I sve hrvatske speleološke ekspedicije u inozemno podzemlje opisane su na stranicama ovog časopisa, pa tako i tri ekspedicije KS PSH: 1982. u jamu Berger u Francuskoj (–1100 m), 1983. u gorje Atlas u Maroku, 1986. u gorje Picos de Europa u Španjolskoj i druge, npr. 2002. na Madagaskar. Mnogo je izvješća o radu pojedinih speleoloških udruga, o održanim speleološkim školama, tečajevima i seminarima, o sudjelovanju na speleološkim skupovima i sl.

Dio članaka posvećen je speleološkoj opremi i tehnici istraživanja, osobito od 1970. do 1990., kada se u cijelom svijetu počela uvoditi nova oprema (sintetička užeta i sprave za penjanje i spuštanje po užetu), tehnika istraživanja pomoću ronilačke opreme, kao i tehnika otklesavanja i miniranja.

Pisalo se i o meteorološkim prilikama u hrvatskom podzemlju. Prvi je takav članak objavio Umberto Girometta (1935., 37. - 42.) a poslije njega i drugi autori.

Živim bićima u podzemlju također je posvećeno prilično prostora, najviše izumrlom

špiljskom medvjedu, šišmišima i čovječjoj ribici, a manje drugim životinjama. Česti su i osvrti na razne domaće i strane speleološke publikacije, obično tiskani na posljednjim stranicama časopisa, a objavljuvani su i popisi tada najduljih špilja i najdubljih jama u Hrvatskoj i u svijetu.

Planinarski putopisi zanimljivi su i speleolozima ako se u njima spominju ili opisuju lako dostupne ili uređene špilje i jame, a naročito one za koje speleolozi dotad nisu znali.

Nisu zaboravljeni ni životopisi zaslužnih speleologa, posebno u rubrikama »Tko je što u planinarstvu« i »In memoriam«. Objavljene su biografije 62 speleologa, od toga 37 u redovnim brojevima časopisa i 25 u priložima časopisu.

Iako su objavljeni podaci o novootkrivenim špiljama i jamama možda najvrjedniji za znatnost, čitateljima su vjerojatno bili najzanimljiviji opisi uzbudljivih događaja iz podzemlja, a njih u ovih 110 godina nije nedostajalo. Neki su od tih opisa zanimljivi zbog svoje dramatičnosti, opasnosti ili jednostavno zato jer su događaji i osobni dojmovi opisani na lijep način. Među takvima se mogu izdvojiti ovi: B. Mikulić: Put u podzemlje (1955., 2, 106.), V. Božić: Zarobljenici podzemlja (1963., 3-4, 59.), H. Malinar: Muzika podzemlja (1970., 11-12, 296.), K. Horvat: Strah – prijatelj tame (1970., 11-12, 288.), S. Božičević: I tako nastaje legenda (1971., 9-10, 216.), S. Božičević: Strah od neprirodnog (1981., 1-2, 35.), J. Posarić: Prosjakačka opera – izvještaj s Desetog međunarodnog speleološkog kongresa u Budimpešti (1989., 11-12, 281.), H. Čaušević: Ljudskost i svetost podzemlja (1990., 1-2, 22.), M. Kuhta: Smrznuti, mokri, sretni (1992., 1-2, 32.) i A. Sutlović: Paralelni svijet (1994., 11-12, 268.).

Neki speleološki članci objavljeni na stranicama HP-a imaju i književnu vrijednost pa su uvršteni u antologiju Željka Poljaka »Hrvatska planinarska književnost«. Uglavnom su to opisi zanimljivih doživljaja speleologa u podzemlju. No, valja istaknuti da je najljepši opis prostora u kojem djeluju speleolozi – špiljskog mraka, dala planinarka koja nije članica niti jedne speleološke udruge – Mira Šincek u članku »Planina iznutra« (1991., 9-10, 213.). Pravi špiljski mrak prvi je put doživjela u špilji Veternici i izvanredno ga lijepo dočarala.

Sve za planinara!

Oglasi u »Hrvatskom planinaru«

Krunoslav Milas, Zagreb

Izdavati časopis na jeziku malog naroda i to za skupinu od tek koje tisuće istomišljenika uvijek je bilo skupo. Zato je i HP tijekom svog postojanja redovito »kuburio« s financijskim sredstvima. Ipak, nije izlazio samo u najtežim ratnim i poratnim godinama, kad osim novca i papira nije bilo ni zanimanja za planinarenje. Trebalo je tek sačuvati živu glavu... No, čim bi se prilike smirile, planinari bi ponovno počeli razmišljati o svom časopisu i dovijali bi se na razne, tome vremenu primjerene načine.

Zanimljivo je kako je HPD u teškim vremenima nakon Prvoga svjetskog rata pokušavao doći do sredstava za tiskanje časopisa. HP ponovno izlazi 1922., nakon osam godina neizlazaženja, i kako stoji u Društvenim vijestima u prvom broju te godine, HPD osniva »Nakladnu zadrugu hrvatskih planinara« sa svrhom »da se omogućiti i materijalno osigura ponovo izdavanje društvenog glasila HP i ujedno izdavanje drugih potrebnih planinarskih spisa«. »Članovima zadruge mogu biti samo članovi HPD-a i njegovih podružnica koji uplate barem jedan zadružni dio (K 1000 i K 50 u ime osnovnih troškova) i koje ravnateljstvo zadruge primi. Do 12. travnja upisalo se toliko zadružnih dijelova da je izlaženje lista bilo osigurano...« Bilo je to dioničarsko društvo isključivo bogatijih plani-

nara jer je taj »zadružni dio« iznosio cijelu prosječnu mjesečnu radničku plaću!

Ipak, tisak je bio skup, a pretplatnika malo, pa su se vrlo brzo u listu pojavili i oglasi. Prvi oglasi bili su oni kojima su se planinari obavještavali o prodaji vlastitih izdanja. Zanimljivo je da su 1922. još u prodaji spomenice povodom 10. i 25. obljetnice HPD-a s cijenom u krunama (različita cijena za članove i nečlanove!)

Pojavljuju se i drugi oglasi, najčešće planinara-obrtnika, koji su tako pomagali svoje glasilo, kao i tvrtki koje su računale s tim da su im planinari dobri kupci. Zanimljivo je zaviriti u neke od njih.

Fotoveletrgovina »Griesbach i Knaus« nudi Certo kamere i fotopribor za svakoga, uz obvezno »Planinari s iskaznicom 10% popusta!« Griesbach je bio poznati zagrebački planinar, ali i fotograf, koji je 1945. zaglavio zbog »protunardne djelatnosti i izrabljivanja radnika«. Zamislite grijeha, fotografirao je i Antu Pavelića! U »Hrvatskom planinaru« oglašavao je i svoju graversku radionicu, koja se bavila i medaljarstvom (kasnije IKOM).

Fotopribor ste mogli birati; Iso Weiss K.D. u Ilici 31 nudi »Perutz negativni materijal koji zajamčuje vam uvijek nenadmašne fotografije!« Ali, mogli ste kupiti i Kodak F 635 uložak za danje svjetlo, Kodak panatomic film, aparate

Planinari !

širite svoje glasilo

„Hrvatski Planinar“

Sve za skijaše!

Kompletne skijaške opreme: par skija, štapovi i vezovi
Din 150.—, 180.—, 220.—, 250.— i t. d.

Skijaška odijela, ženska ili muška, počam od Din 390.—, za djecu počam od Din 190.—

Skijaške cipele, ženske ili muške, počam od Din 185.—, dječje počam Din 125.—

Skijaške kožulje u modernim uzorcima počam od Din 49.—

Skijaške rukavice od prave norveške vune, rukom pletene, Din 50.—

Vunene čarape, kratke ili visoke, par počam od Din 25.—

Vezovi: »Alpa«, »Sljeme«, »Kandahar«, »Suwe«, »Wadepel«, i t. d., počam od Din 45.—

Štapovi, od ljeske ili od fonkin trstike, počam od Din 28.—

Krpjice komad počam od Din 15.—

voskovi i ulja za mazanje skija, za uspon, za spust, za slalom, za skokove, za suhi snijeg, za mokri klister, za smrznute ikare i t. d. počam od Din 8.—

Najveća trgovatka i otpremna kuća u državi

Kastner & Öhler

Zagreb
Ilica 4 i 6

Zatrazile naš najnoviji katalog ratne robe po niskim cijenama. Poslat ćemo Vam istog besplatno.

Planinari i planinarke! Među Hrvatima za tri godine (kod slijedećeg popisa pučanstva) ne će biti analfabeta, ako svaki deseti Hrvat svake zime nauči bar jednoga analfabeta čitati i pisati. Tko ne može ni to, neka bar jednom analfabetu nabavi abecedarku, pisanku i olovku. — Darove prima »Prosvjetni Savez« Zagreb, Markov trg 6.

Kovačić nudi »ski potrepštine«, a oglasom da prodaje jeftine skije javlja se i Slovenac Jakov Rozman iz Bohinjske Bistrice, kraja gdje je danas velika tvornica skija »Elan«! Skije i planinarske cipele zahtijevaju i njegu, treba ih dobro mazati. Zato firma Chemcolor iz Mesničke 19 nudi sve vrsta maziva uz zvučni slogan: »Tko dobro maže, dobro vozi!«

Od druge opreme, optičar Hirschl nudi planinarima uz 10% popusta original »Zeiss Punktal Depot« naočale, a optičar Buchbinder nudi dalekozore, kompase i visinomjere. Dalekozor »Rodenstock Adar« prodaje Kipfel u Beogradu u ulici Kralja Uroša. Dalekozori su se nudili i kasnije. U NP-u 1967. oglasom o prodaji dalekozora javlja se »Preduzeće precizne mehanike ZRAK« iz Sarajeva.

Mervar i Hodniković u Petrinjskoj prodaju »Original Thermos boce«, a Frković i drug u Mesničkoj 5 prodaju »Macan ski cipele«. Cipele su sigurno bile kvalitetne, jer članovima HPD-a nudi samo 5% popusta. Kad smo kod »Frkovića i Macana«, treba spomenuti da je Frković također bio istaknuti planinar. Tridesetih je godina čak izdao i preglednu kartu Samoborskog i Žumberačkog gorja, koja je među planinarima popularno zvana »Macanova karta«. No, i Josip Šetina, postolar iz Tkalčićeve 11, nudi »planinarske i športske cipele za gotovo i na otplatu u tjednim i mjesečnim obrocima«.

Kod jela nije trebalo brinuti; »Najizdašniji zalogaj i najpodesnija živežna namirnica za planinara je GAVRILOVIĆEVA SALAMA!« podsjeća jedan oglas iz 1930. Ovdje je i Sirana Milavec u Preradovićevoj gdje »može biti svaki planinar poslužen s dobrim sirom i salamom, sve uz umjerene i solidne cijene.«

Mogli ste kupiti i kojekakve druge stvari. Dakako, »najpouzdanija i najtrajnija baterija kod planinarskih izleta jest Croatia baterija« uz kratku napomenu »dobiva se svuda«. Drogerija »Vesna« nudi svim planinarima »potrebe medi-

Kodak i štošta drugo! Dakako da su oglasi o prodaji fotomaterijala planinarima uvijek zanimljivi. I nakon rata često se pojavljuju oglasi »Fotokemike« s tekstom: »Planinari! za snimanje ljepota naše domovine preporučamo vam naše crno bijele i kolor filmove!«

Naprtnjače i drugu planinarsku opremu mogli ste tridesetih godina nabaviti u »Oružarni Pastuović« u Zagrebu u Jurišićevoj 1. Na istoj su adresi i »Jesensky i Turk« koji privlače planinare velikim izborom (»planinarske cipele iz juhtovine, Wintjacke iz devine dlake, prvorazredne uprtnjače i ličke čarape«). Ovdje je i napomena da je njihova »roba najbolja, cijene jeftine i solidna podvorba!«. Dakako, sve uz planinarski popust. Ali, »Ne kupujte dok niste saznali cijene Kastnera i Öhlera!« kliče jedan oglas u HP-u preko cijele posljednje stranice!

U zimskom razdoblju nudi se bogat izbor skijaške opreme. M. Drucker iz Ilice 39 nudi »Veliki ilustrirani zimsko - športski katalog«. U jednom oglasu daje i presjek slojeva novih skija izrađenih »u vlastitoj industriji po uputi norveške tvornice«. Ali u Mesničkoj 1 i Josip

cinalija«, a »Tvorničko skladište glazbala TOMAY« nudi »vlastiti proizvod tambura« uz napomenu planinarima: »Primaju se popravci svih glazbala!« Nudi se i namještaj u tvrtki »Pokućvo Kruljac« (ne pokućstvo!), zatim je ovdje oglas Gradske štedionice »općine slobodnog i kraljevskog glavnog grada Zagreba« koja »obavlja najkulantnije sve burzovne kao i ostale bankovne poslove...« Banke se javljaju i poslije.

Zanimljivo, Armin Hirschl, tapetar i dekorater iz Medulićeve, nudi svima i tapeciranje namještaja uz popust za članove HPD-a!

Nakon pobjede komunizma, časopis se objavio odišući »revolucionarnim duhom radničke klase« likujuć i uzdižući »revolucionarne temelje planinarstva« koji neće imati nikakve veze s predratnim »planinarskim larpurlartizmom«, dakle buržujkim planinarenjem radi planinarenja! Ako vam ove riječi danas i zvuče smiješno, ne zaboravite da su svim »klasnim neprijateljima« tih godina bile zastrašujuće! Ipak, i tada je nedostajalo novca, pa se već nakon

nekoliko godina opet pojavljuju oglasi, ali bez predratne šarolikosti. Oglasi su pojedinačni, strogi, socrealistički. »Metalprodukt« iz Zagreba javlja se 1954. oglasom »da izvozi sve proizvode metalne industrije a uvozi sirovine, alat i instrumente za potrebe metalne industrije!« Sedamdesetih se godina prošlog stoljeća u NP-u javlja Jugobanka oglasom koji upozorava proletere: »Ni rad ne vrijedi – ako se ne štedi! Štedite kod Jugobanke!«

I jedna zanimljivost o oglašavanju tijekom postojanja NDH. U svakom broju HP-a redovito stoji tekst: »Primaju se oglasi u Hrvatski planinar!« Ipak, nijednog oglasa nisam našao; vremena su teška. Tek u broju 5-6/1942. nalazi se oglas u kojemu se umoljava »poštenu nalaznik« da »u poslovnicu Saveza HPD« vrati fotoaparat »Agfa Karat s kožnom torbicom«, izgubljen »24. svibnja 1942. u 4 popodne na stazi Lipovački grad – Lipovački planinarski dom«. Nigdje nije zabilježeno je li aparat ikada vraćen vlasniku!

PLANINARI!

Planinarska i društvena svijest nalaže Vam dužnost, da držite i širite svoje društveno ilustrirano glasilo

»HRVATSKI PLANINAR«

koji u 26. godini izlazi u 12 mjesečnih brojeva na 2 arka s brojnim ilustracijama na umjetnim prilozima i u tekstu, a uz dosadašnju pretplatu od D 50.—, za đake i naučnike D 40.—, a za nečlanove D 60.—.

Za dolično uzdržavanje njegovo ulaže HPD središnjica velike žrtve (godišnje oko D 20.000—30.000), a uredništvo sa revnim suradnicima svojski nastoje, da list i sadržajem i ilustracijama udovolji sve većim zahtjevima. TE REFORME NAILAZE DODUŠE NA HVALU I PRIZNANJE S MNOGIH STRANA, ALI ZA TOM MORALNOM DALEKO ZAOSTAJE VAŠA MATERIJALNA POTPORA. Tomu je rječit svjedok nemila činjenica, da »Hrvatski Planinar« od 8000 društvenih članova u prošloj godini nema u ovoj godini ni punih 1000 pretplatnika, t. j. ni 12 posto svega članstva. A ipak napredak i uspješan razvoj stručnog glasila ovisi jedino o izdašnoj materijalnoj potpori društvenih članova. S TOGA VAS PONOVRNO POZIVAMO, DA ŽIVOM PROPAGANDOM PRIBAVITE »HRVATSKOM PLANINARU« ŠTO VEĆI BROJ NOVIH PRETPLATNIKA ZA OVU I BUDUĆU GODINU.

Društveni članovi, koji saberu najmanje 5 novih pretplatnika za godinu 1930. i 1931. dobivaju za svakog novog člana-pretplatnika Din 5.—, a za nečlana-pretplatnika Din 10.—.

Ovlaštenja za sabiranje novih pretplatnika daje Uprava Središnjice HPD-a, Zagreb, Dolac 1, a kod podružnica njihove uprave.

HRVATSKO PLANINARSKO DRUŠTVO.

Bilješke uz antologiju »Hrvatskog planinara« 1898. – 2008.

pripremio **prof. dr. Željko Poljak**

Pripremajući obilježavanje 100. godišta i 110. obljetnice izlaska prvog broja »Hrvatskog planinara« razmišljali smo kako najbolje prikazati bogatu tradiciju časopisa i dosege hrvatskog planinarstva koji su u njemu trajno zabilježeni. Vrlo brzo razvila se zamisao da u obliku antologije saberemo neke od najboljih članaka i pretiskamo ih u obliku u kojem su objavljeni u našem časopisu.

Nije, međutim, bilo lako iz golemog popisa autora i članaka izabrati ono što bi današnjem čitatelju istovremeno dočaralo prošlost našega planinarstva i ljepotu pisane planinarske riječi, ali i predstavilo naše najistaknutije planinarske pisce i značajne događaje iz hrvatske planinarske prošlosti. U želji da bude što više raznolikih priloga, morali su nažalost izostati mnogi vrlo vrijedni članci koji su opsegom preveliki za ograničen broj stranica. Među odabranim člancima neki imaju povijesnu, drugi stručnu, treći književnu, četvrti društvenu vrijednost, a svima je zajedničko obilježje ljubav i zanimanje za planinsku prirodu. Najviše članaka nudi odgovor na pitanje što planinare privlači u planine budući da takvi članci najbolje predstavljaju ljubav svih naraštaja planinara prema planinskim vrhuncima, a aktualni su i danas premda su napisani prije mnogo desetljeća. Kratkim bilješkama na idućim stranicama naznačili smo zanimljivosti o odabranim člancima i njihovim autorima kako bi današnjim i sutrašnjim čitateljima listanje po povijesti časopisa bilo lakše i zanimljivije.

Miroslav grof Kulmer i Dragutin Lihl: »Hrvatski Planinar« (1898, 1 - 2)

Dugogodišnji predsjednik HPD-a Kulmer (od 1892. do 1921.) i tajnik Lihl (od 1889. do svoje smrti 1900.) objavili su prije 110 godina vizionarski uvodnik prvoga broja HP-a, u kojem iznose izdavački program. Iako je Kulmer bio vrstan planinar i HPD-ov mecena, začudo, nije nikad više pisao u HP-u, a niti tajnik Lihl (osim tajničkih izvještaja), od kojeg bi se kao od novinara i grafičara to očekivalo. Stoga se, sudeći po stilu i nekim mislima, može pretpostaviti da im je barem koautor bio prvi urednik časopisa, iskusan publicist i propagator prirodnih znanosti Dragutin Hirc (1853. – 1921.). Njihov program u idejnom smislu nije nimalo izgubio na vrijednosti te bismo ga i danas mogli potpisati bez ustručavanja. Značajna je rečenica kojom HP »bratsku ruku pruža 'Planinskom Vestniku', glasilu pobratimskoga 'Slovenskega planinskega društva', koji izlazi već četvrtu godinu u bijeloj Ljubljani« jer su se tada oba naroda zajednički branila protiv ponjermčenja u Austro-Ugarskoj monarhiji. Bratstvo nije počivalo samo na riječima, o čemu govori podatak da je

nakon požara starog Aljaževog doma pod Triglavom HPD znatnom svotom pomogao izgradnju novoga 1910. godine, da je prilikom njegova svečanog otvorenja svirana hrvatska himna »Lijepa naša domovina« (Slovenci u to doba još nisu imali svoju himnu) i da je triglavski župnik Jakob Aljaž 1924. proglašen začasnim članom HPD-a.

Dragutin Hirc: Slavje u Zagrebačkoj gori (1898, 34 - 36)

Ovu reportažu, punu patetike i poštovanja prema predsjedniku i meceni HPD-a grofu Kulmeru, napisao je sam urednik HP-a Dragutin Hirc. I danas je vrijedi pročitati kao dokument o neobičnom planinarskom zanosu zagrebačkih planinara u vrijeme kad se izlet na Sljeme cijenio kao planinarski podvig. U to su doba Kraljičin zdenac i šuma nad njim pripadali Kulmerovom šestinskom vlastelinstvu (njegov dvorac u Šestinama izgorio je 1944.) i Kulmer je planinarski put na Sljeme zapravo sagradio na svom posjedu. Planinari su u znak zahvalnosti put prozvali imenom njegove žene grofice Elvire. U proslavi otvorenja sudjelovali

su i brojni ugledni Zagrepčani, a među njima glasoviti Milan Lenuci (tvorac zagrebačke »zelene potkove«), ravnatelj hrvatske opere Nikola Faller, koji je kod zajedničkog objeda bio stoloravnatelj, te idejni začetnik »Hrvatskog planinara« prof. dr. Franjo Marković, koji je tom prilikom ispjevao i pročitao pjesmu »Kod otvaranja Sljemenskoga Elvirina puta« (objavljena je u HP-u 1898, 33). (Biografija: 1924, 176)

Božidar Kukuljević Sakcinski: Pjesma planinara (1899, 1)

HP je počevši od prvoga broja bio propagator prirodnih znanosti, napose vezanih uz proučavanje nepoznanica u hrvatskim gorama, ali je ujedno bio i književni časopis jer ne treba zaboraviti da je počeo izlaziti na prijedlog prof. dr. Franje Markovića (1848. – 1914.), profesora filozofije na Zagrebačkom sveučilištu i poznatoga hrvatskog pjesnika. Godinu dana prije tiskanja prvog broja HP-a Marković je objavio knjigu »Tri sonetna vijenca«, nadahnutu slovenskim Alpama, a već u prvom godištu objavljene su mu tri planinarske pjesme (Pozdrav Triglavu za zagrebačkog Sljemena, str. 10.; Kod otvaranja sljemenskog Elvirina puta, str. 33.; Na planini, str. 58.). Kukuljevićeva pjesma, koja odiše tadašnjim naivno-romantičarskim zanosom kakav je bio u modi koncem 19. stoljeća, poslužila je kao uvod u drugo godište HP-a. Ona je ujedno dokument o širenju planinarstva iz Zagreba na čitavu Hrvatsku. Božidar Kukuljević (1861. - 1927.), sin glasovitog ilirca Ivana koji je prvi u Hrvatskom saboru održao govor na hrvatskom jeziku, bio je vlastelin u Ivancu, gdje je 1899. osnovao HPD-ovu podružnicu »Ivančica«. (Biografija: 1961, 136)

Česki planinari u Zagrebu (1899, 81 - 88)

Ovu je reportažu očigledno napisao sam urednik Dragutin Hirc (potpisan je samo slovom c.), a potrebno je povijesno svjedočanstvo ne samo o planinarskoj univerzalnosti, nego i o slavenskoj solidarnosti u vrijeme Austro-Ugarske, kad su Austrijanci i Mađari između sebe podijelili slavenske narode da bi nad njima vladali. Iako u tom velikom članku gotovo da i nema planinarstva, jer su gosti i domaćini, uz upravo nevjerojatno slavlje, stigli samo do Mirogoja i Remeta i uglavnom držali zanosne govore i zdravice, valja se sjetiti da je to u tadašnjemu malom Zagrebu bio velik politički događaj koji se dugo pamtio. Započelo je svečanim dočekom tisuća ljudi(!) i špaliirom od Glavnoga kolodvora do Jelačićeva trga. Sudjelovale su brojne ličnosti iz zagrebačkoga javnog života, pjevale su se himne, a za ispraćaja, »kad je vlak krenuo, zaoriše prisutnici: Živjeli Česi! Na zdar!, čime završi ovo česko hrvatsko planinarsko slavlje.«

Ing. Ante Premužić: Silaz u jamu Varnjaču (1930, 163 - 169)

Planinari danas štiju Premužića (1889. - 1979.) zbog njegove genijalno zamišljene uzdužne velebitske staze, a manje im je poznat kao putopisac, premda su njegovi članci izlazili u HP-u od 1930. do 1960. (ukupno 9 članaka). Silazak u Varnjaču nije bio samo uzbudljiva pustolovina, nego i ilustracija kako su naporne bile predradnje za trasiranje staze. Taj je silazak bio pionirski pothvat, s elementima speleologije i alpinizma, a opis dočarava tadašnji istraživački polet autora i HPD-ovog predsjednika dr. Ivana Krajača. U Premužićevu kuću uveo me njegov zet i moj kolega s klinike dr. Mihajlo Pražić i tada sam Premužića nagovorio da 1960. počne u časopisu objavljivati svoje uspomene (Velebitski listići, NP 1960, 4). Kad me jednom prilikom odveo svojom stazom do ruba Varnjače (28. lipnja 1959.), priznao je da je silazak u jamu bio nerazumno hrabar podvig. U to se možemo lako uvjeriti i danas zahvaljujući hrabrom pothvatu zadarskog planinara Slavka Tomerlina, koji je 1994. silaz u jamu osigurao klinovima, sajlama i ljestvama. Samo zahvaljujući vizionarstvu Premužića i Krajača danas imamo veličanstvenu stazu kroz Rožanske kukove jer bi takva izgradnja u strogo prirodnom rezervatu danas bila protuzakonita. (Biografija: 1960, 4; 1979, 33 i 277; 1980, 45; 1985, 69; 1987, 84)

Ante Cividini: Tomislavov dom na Sljemenu ne postoji više (1934, 86 - 92)

Predsjednik HPD-a i urednik HP-a dr. Ante Cividini (1881. - 1968.) u ovoj reportaži na žurnalistički živahan način opisuje do tada najtužniji događaj u povijesti hrvatskog planinarstva – gubitak Tomislavova doma, središta hrvatskoga planinarskog života. Riječ je o požaru koji je 4. veljače 1934. uništio prvi hrvatski planinarski dom, poznat pod imenom »Gradska kuća« još od 1878. Godine 1925. kuća je povećana velikom prigradnjom i prilikom proslave tisućgodišnjice hrvatskoga kraljevstva prozvana Tomislavovim domom. Zanimljivo je da je novi, još veći i ljepši Tomislavov dom, izgrađen nakon požara, poslije trideset godina također izgorio. Čudna je kob kuća na Medvednici – uz oba Tomislavca, u plamenu su nestali Gorščica, Vila Rebar i Adolfovac, da spomenemo samo najpopularnije. Dodajmo da je Cividini kao urednik obilježio HP nastojanjem da ga razvije u literarnom smjeru i sam napisao desetak takvih članaka. Sjećam ga se kao onižega, ćelavog, živahnog susjeda, koji je za moga djetinjstva stanovao u Škrlevoj ulici 18, preko puta moje roditeljske kuće i zanosio nas lijepim pričama o svom Gorskom kotaru, kojem je bio privržen do smrti. (Biografija: 1969, 176)

Slavko Brezovečki: Penjački uspon u sjevernoj stijeni Anića-Kuka (1941, 122 - 128)

Ovaj penjački putopis uvršten je iz nekoliko razloga. Brezovečki, legendarni alpinist iz sredine prošlog stoljeća (1911. - 1994.), opisao je tadašnjim »klasičnim penjačkim« stilom prvi uspon u jednoj velebitskoj stijeni. Tim je usponom započela penjačka era na Velebitu, koja je s vremenom prerasla u europsko prvosvibanjsko alpinističko hodočašće na Anića kuk u Velikoj Paklenici. Autor je usto taj uspon posvetio uspomeni na Dragutina Brahma (1909. - 1938.), prvoga hrvatskog alpinista koji je izgubio život u stijeni – upravo u toj stijeni i u tom smjeru. Brezovečki je sa svojim penjačkim drugovima uspio 1935. osnovati Alpinističku sekciju. Takvim se aktivnostima vodstvo HPD-a do tada protivilo kao »opasnim i riskantnim avanturama«. U HP-u je objavio članak »Da li je potrebno penjačko planinarstvo?« (1939, 97), kojim idejno opravdava alpinizam. U HP-u je objavio više od dvadeset članaka, ponajviše opisa alpinističkih uspona. Upoznao sam ga 1948. kao vrsnog organizatora, kad je kao tajnik PSH-a došao na Durmitor da nakon pogibije instruktora Josipa Komena preuzme vođenje našega alpinističkog tečaja. Sljedeće je godine postao suosnivačem Gorske službe spašavanja. (Biografija: 1954, 510; 1989, 136)

Vladimir Horvat: »400 stuba« u Medvednici (1950, 127 - 132)

Planinar, speleolog, novinar i fotograf Vladimir Horvat (1891. - 1962.), taj dragi, marljivi, skromni i druželjubivi ljubitelj Medvednice, koji je u svom dnevniku zabilježio 1375 uspona na tu svoju planinu, naumio je da od njegova planinarenja bude koristi i drugim ljudima. I tako je nastalo najprije 400, a zatim i 500 stuba. Teških kamenitih stuba! Tko god ih prođe mora se čuditi upornosti toga tjelesno slabašnog, ali duhom snažnog čovjeka, i zato se ne treba čuditi kultu uspomene na Vladimira Horvata kakav ne postoji ni za jednoga drugog planinara u Hrvatskoj. Nakon ovoga članka iz 1950. godine dogradio je još 100 stuba, o čemu govori u novom članku deset godina poslije (NP 1960, 129). Valja spomenuti i Horvatove zasluge za naš časopis. Ne samo da je bio njegov suradnik do smrti (posljednji članak objavljen je postumno 1963.), nego mi je nesebično pomagao svojim profesionalnim novinarskim iskustvom kad sam preuzeo uredništvo časopisa. (Biografija: 1961, 158; 1962, 241; 1975, 136; 1991, 149)

Borislav Mikulić: Minuta šutnje (1956, 76 - 78)

Liječnik, psihijatar, alpinist i velebitaš dr. Mikulić (1930. - 1968.) zabljesnuo je u časopisu već svojim prvim lucidnim člancima i osebnim stilom (Put u podzemlje, 1955, 116; Crveno jezero, 1956, 120), a potresnim i misaonim člankom »Minuta šutnje«, koji je napisao nadušak i iz srca povodom smrtno nesreće alpinističkog druga, uveo je u časopis novi literarni standard, koji nije bilo lako dosegnuti. Mnogi misle da je to i najbolji i najpotresniji članak ikad objavljen u časopisu, stoga je i doživio nekoliko pretisaka, pa i u antologiji »Hrvatska planinarska književnost« (Zagreb, 1994). Ponovno je objavljen u našem časopisu nakon dvanaest godina (1968, 55), kad je sam pisac tragično izgubio život u prometnoj nesreći, u 38. godini života, i kad je njegova »Minuta šutnje« poslužila kao svojevrsan nekrolog njemu samome. (Biografija: 1968, 55)

Branimir Špoljarić: Moja prva akcija (1964, 35 - 36)

Iako je to jedan od prvih priloga budućega vrsnog novinara (rodio se 1937., a radio je do umirovljenja na Radio Sljemenu, uvijek protežirajući planinarstvo), s uzbuđenjem pisan članak o prvom dežurstvu u odori gorske službe spašavanja odaje zrelog pisca, a posebno zbog toga jer na psihološki istančan način iznosi ono što osjeća pripadnik GSS-a pružajući pomoć unesrećenome (budući da se gorsko spašavanje razvilo u okvirima PSH-a i HPS-a, naš je časopis već više od 50 godina i glasilo hrvatskoga GSS-a). Do 1970. Špoljarić je za HP napisao više od stotinu priloga. Najčitaniji su mu bili članci prožeti humorom, po kojem je kao stari član PDS-a Velebit i njegov višegodišnji predsjednik uvijek bio prepoznatljiv. Taj je humor obilježio čitav njegov novinarski opus do naših dana.

Branimir Gušić: Uspomene jednog planinara (1974, 4 - 7)

Ovaj članak sažetak je jednoga planinarskog života (1901. - 1975.) i primjer kako planinarstvo može obogatiti život vrhunskog intelektualca. Planinarsko iskustvo koje je započelo sa 17 godina i trajalo do kraja života sažeto je u zanimljivo i čitko štivo, duboko prožeto planinarskom filozofijom. Gušić je bio predsjednik HTK »Sljeme« tridesetih godina prošlog stoljeća, prvi predsjednik PD-a »Zagreb«, prvi predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske, pisac nenadmašnog vodiča po Medvednici u 23. (!) godini života (1924.), liječnik i akademik koji je znao planinarstvo obogatiti znanost, a znanost oplemeniti plani-

narstvom, spojiti ugodno s korisnim – sve je to vidljivo iz ovoga biografskog zapisa planinara koji je svojom ličnošću obilježio gotovo pola stoljeća hrvatske planinarske povijesti. U HP-u je od 1922. do ovoga posljednjeg članka objavio više od 40 priloga vrhunске vrijednosti.

No, upravo je ovaj Gušičev prilog među nama prouzročio spor. Ozlovoljilo me je što Gušić članak nije namijenio HP-u, nego slovenskom »Planinskom vestniku«, za koji je bio emotivno vezan još od dvadesetih godina prošlog stoljeća kada mu je objavljivao njegove članke na hrvatskom (!) jeziku. Gušić je još k tome tražio da mu ja tipkam taj članak jer nakon odlaska u mirovinu nije imao na raspolaganju daktilografkinju. Dakako da mu to kao njegov bivši učenik, i medicinski i planinarski, nisam mogao odbiti, ali sam zahvaljujući prijateljstvu s urednikom »Planinskog vestnika« prof. Tinetom Orelom ipak našao rješenje. Orel mi je dopustio da članak poslije objavim u HP-u, a ja sam mu se odužio opsežnim člankom za njegov časopis pod naslovom »Podobe iz zgodovine hrvatskega planinstva«, napisan prigodom stoljetnice hrvatskog planinarstva (»Planinski vestnik« 1974, 579). Ubrzo potom Gušića je zadesio moždani udar. Kad sam mu u bolnicu na Rebru, gdje je ležao paraliziran i bez mogućnosti govora, donio novi broj HP-a, potekle su mu suze niz lice. HP mu je ipak bio drag i uvijek mu je priskoćio u pomoć kad god je trebalo. (Biografija: 1962, 3; 1971, 81; 1975, 140)

Vili Ferlin: Tišina (1977, 113 - 114)

Vilim Ferlin bio je umjetnik po profesiji i dušom, a umjetnik je bio i kao planinarski pisac. Njegovi kratki, produhovljeni eseji planinarske su pjesme u prozi. Nitko se kao Ferlin nije toliko saživio s planinom, nitko nije u nju bio toliko zaljubljen, a u njoj je i završio život. O tome govore već i sami naslovi članaka kao što su »Prenj, to sam ja«, »Tragovima radosti«, »Velebit me voli« itd. Iako to Ferlin nigdje ne spominje, on se zapravo prema Steinerovu antropozofskom učenju identificira s planinom na spiritualističko-mističan način. Mi ga, naravno, ne moramo slijediti, ali možemo se složiti s njegovim istomišljenicama iz Rijeke, sestrama Viviane Svetić i Martom Bondy-Svetić, koje su 1995. priredile za tisak desetak njegovih članaka iz HP-a (nažalost, knjiga nije tiskana) i koje s pravom ovako završavaju uvod u tu nesudenu knjigu: »Čitajte i dalje uživajte u plemenitosti misli i osjećaja ove divne duše, Vilima Ferlina.« Dodajmo da je Ferlin 1979. poginuo u Alpama (rodio se u Zagrebu 1945.), da su sestre Svetić same objavile nekoliko brojeva Kamenjakova »Planinarskog lista« u Rijeci kada je taj zamro, te da je filozof Rudolf Stei-

ner u nas poznat po tome što se rodio u Hrvatskoj (1861. u Međimurju) i po Waldorfskim školama koje vode njegovi sljedbenici. (Biografija: 1979, 277)

Valent Hofer: U 1999. godini (1977, 32)

Jedini futuristički članak u sto i deset godina. Pisao ga je, s primjesom humora, umirovljeni učitelj koji je počeo pisati tek u sedmom životnom desetljeću. Valent Hofer (1901. – 1988.) živio je kao umirovljenik u Rijeci i Opatiji te dosadu razbijao planinarenjem i pisanjem kratkih planinarskih putopisa pod naslovom »Planinarski memorari jednoga penzionera«. U HP-u ih je objavio tridesetak, a za svoj 70. rođendan sabrao je desetak najboljih te ih objavio u knjižici pod naslovom »S torbom na leđima i štapom u ruci«. Drug Stanko, kojega spominje u članku, tadašnji je vodeći riječki planinar Stanko Vičić (1921. - 2000.).

Smilja Petričević: Planina i mi (1981, 49 - 52)

Za razliku od »ženskih« planinarskih pisaca Mire Šincek, Dunje Horvatin te u novije doba Gordane Burice i Jasne Žagar, koje planinu doživljavaju prepušne emocija, Smilja Petričević zna biti realistična, štoviše, vrlo realistična, tako da sam kao urednik ponekad morao »cenzurirati« dijelove njezinih članaka i izazvati njezinu zlovolju. Možda je zato i prestala pisati, premda je navikla rabiti pero još od mladih dana, doduše tada ne još u planinarskom tisku. A nije prestala pisati ni kad je zbog granatiranja morala pobjeći iz Zadra daleko od svoga Velebita, svoje stalne književne inspiracije. U HP-u joj je od 1980. do 2001. objavljeno oko sedamdeset putopisa i priča, a pisala je i u drugim planinarskim časopisima, i to većinom na autobiografski način. U njima dolazi do izražaja i njezino veliko životno iskustvo: rođena je 1933. u Makarskoj, živjela je u Rovinju, Konjicu, Splitu, Beogradu, Zenici, Metkoviću i Zadru, a radila je kao medicinska sestra, profesorica i klinički pedagog. Iako je članak kojim predstavljamo autoricu jedan od najstarijih, u njemu je na osebujan način iznijela svu svoju planinarsku filozofiju. (Biografija: 1993, 232)

Ivo Slaviček: Bio bih siromašniji (1983, 97 - 98)

Još jedan planinar novinar – kombinacija od obostrane koristi, usto istaknuti šahist, fotograf, skijaš, pa dugogodišnji tajnik PD-a »Jankovac« u Osijeku, gdje stalno živi. Rođen je 1924. u Virovitici, suradnik HP-a od 1968., dakle jedan od naših »maratonaca«. U HP-u mu je od 1968. do 1985. objavljeno 25 priloga. Kao novinar, napisao je gotovo tisuću članaka, mnoge od njih s planinarskom tematikom i s naglaskom na Slavoniji.

Ovdje ga predstavljamo člankom o smislu planinarjenja. Svatko ima »svoju« planinarsku ideologiju jer ona nije statutom zadana, a Slaviček ovdje iznosi svoju, koja je nastala na temelju pedesetogodišnjega planinarskog iskustva.

Rajka Blašković: Klek i ja (1985, 77 - 78)

Ova planinarska spisateljica, bibliotekarka u Narodnoj knjižnici i čitaonici Ogulin, odakle se stalno vidi Klek, bljesnula je početkom osamdesetih godina s pola tuceta prekrasnih pjesama u prozi o Kleku, u koji je bila duboko zaljubljena. Tipična je pripadnica one vrste planinara koji ostaju stalno vjerni svojoj planini miljenici. Nakon dvije godine odjednom je nestala s naše literarne scene. Zar zato što je rekla sve što je imala reći? Kao urednik, uvijek sam nastojao osobno upoznati naše suradnike, čak smo jednom davno priredili sastanak najmarljivijih pisaca da se i međusobno upoznaju (22. listopada 1988. na Papuku), no Rajka nam je ostala nepoznanicom. Jedan od rijetkih slučajeva kada o autorici ne možemo doznati ništa više od onoga što je sama napisala, a pisala je s dubokim emocijama, onako kako to samo žene znaju i umiju.

Vladimir Drobnjak: Zagrepečani i Medvednica (1988, 193 - 194)

Ljeti 1988. pročitao sam u zagrebačkom »Vjesniku« izvrstan članak o Medvednici, koji je napisao Vladimir Drobnjak. Odmah sam poželio da ga dobijem za suradnika. Začudio sam se kako ga ne poznajem jer sam poznao sve tadašnje planinarske pisce. Tko je taj Drobnjak i kako do njega doći? Sjetim se svoga kolege prof. Predraga Drobnjaka iz Rodilišta u Petrovoj ulici, nazovem ga i – pun pogodak! Vladimir je njegov sin. Na žalost, spremao se u New York za dopisnika i jedino što sam uspio iskamčiti bilo je dopuštenje za pretisak njegova članka o Medvednici, pa tako sada izlazi već po treći put. Iako Drobnjak nije bio član planinarskog društva, valja mu priznati da članak o Medvednici ne bi bolje napisao ni najpravovjerniji planinar. Pisca nikada nisam vidio niti sreo, ali sada je njegovo ime često na prvim stranicama svih novina: glavni je hrvatski pregovarač za ulazak Hrvatske u Europsku uniju.

Uzeir Beširović: U prašumi Perućici (1988, 260 - 261)

Kad sam se 1959. prihvatio uredništva HP-a, jedna od prvih pomisli bila mi je privući nekoliko planinarskih pisaca iz Bosne i Hercegovine, koji će člancima o svojim planinama obogatiti donekle jednoličnu tematiku časopisa. Prva dvojica – dr. Halid Čaušević i Uzeir Beširović – ostali su vjerni časopisu gotovo do

smrti, prvi pretežno s povijesnim i sociološkim člancima, drugi s kratkim putopisima, od kojih je svaki bio mali biser i zahvaljujući kojima je među čitateljima stekao brojne poštovatelje. Svaki je njegov putopis, s malo riječi, ali uvijek popraćen izvrsnim fotografijama, oduševljavao čitatelje jer je Beširović znao dočarati ljepotu mnogih malo poznatih planinskih odredišta u BiH. Tijekom triju desetljeća neprekidne suradnje takvih je kratkih skica poslao više od stotinu i uvrstio se među najplodnije suradnike časopisa u njegovoj povijesti. Bio je vrlo skroman i povučen pa nikad nisam uspio dobiti podatke za njegov životopis, niti fotografiju, a imao je i tu nesreću da mu je za vrijeme opsade Sarajeva mina uništila stan. Umro je 1999. u 74. godini života.

Goran Majetić: Oblaci (1990, 254 - 255)

Peti je novinar u ovoj ediciji koji je žurnalističkim umijećem pridonio kvaliteti HP-a (prije njega su to bili Horvat, Špoljarić, Slaviček i Drobnjak). Rodio se 1966. u Karlovcu, gdje i danas živi. Od 1988. do 1999. objavio je u HP-u 11 članaka, uglavnom o planinama okolice Karlovca i Gorskom kotaru. Svoje veliko planinarsko iskustvo (Ande, centralne Alpe) prenosi u sve medije za koje radi (radio, dnevne novine, Internetski magazin). Objavio je šest knjiga i nekoliko ih uredio. U priloženom članku misaonošću i jedinstvenim ritmom riječi premašuje svakodnevi žurnalistički stil pokazujući dubinu planinarskog doživljavanja.

Mira Šincek: Sanjarenje (1992, 249 - 250)

Mira Šincek najplodnija je od svih planinarskih spisateljica. Od 1985. do danas napisala je za HP oko 70 članaka, zapaženih po izrazito poetskoj proživljenosti i ženskoj emotivnosti. Neke od svojih najboljih priča, zapravo pjesama u prozi, napisala je na kajkavskom (npr. »Čez magle k soncu«; 1989, 23). Objavljuje i u drugim medijima, posebno na Hrvatskom radiju i kajkavskim festivalima, a objavila je i dvije knjige za djecu. Poput Ante Rukavine prije nje, sabrala je svoje planinarske članke i objavila ih u knjizi »Kamenčići s planina« (Varaždin, 2001). Planinari speleolozi drže da opisu njezina prvog posjeta podzemlju pod naslovom »Planina iznutra« (1991, 213) nema premca u našoj speleološkoj literaturi, a jedan je njezin kritičar napisao: »Zahvaljujemo ti, Miro, što si napisala ove predivne, tako dirljive priče, izvukavši ih ni iz čega, snagom svoga duha iz zagorskih brega«. Rođena je 1956., po zanimanju je profesorica, a živi u Varaždinu. (Biografija: 1993, 232)

Stipe Božić: Doček (1991, 16-17)

U biografskoj crtici uz taj članak stoji da se Božić sprema na Kanč u Karakorumu (8591), vrh koji je teži od Everesta, pa ćemo ovdje dodati da ga je i osvojio, i to u dramatičnim okolnostima (1993, 241). Nakon toga je nastavio penjačku karijeru brojnim usponima diljem svijeta, među kojima svakako valja istaknuti uspješan pothvat »Sedam vrhova« (usponi na najviše vrhove svih kontinenata. Zadnji je od njih bio Mount Vinson na Antarktici 1997., a tom je prilikom ispenjao i vrh od 3150 m koji je nazvao Hrvatska (1997, 241). Božić se među penjačima svijeta ističe putopisnim člancima i knjigama (Put na vrh svijeta, Sedam vrhova i Svete planine svijeta), a napose filmskom kamerom od koje se ne rastaje ni na najtežim usponima. Rezultat su brojni atraktivni TV-filmovi kojima je afirmirao planinarstvo u Hrvatskoj i Hrvatsku u svjetskom planinarstvu. Kao jedan od vodećih gorskih spašavatelja istaknuo se u brojnim akcijama HGSS-a.

Ana Sutlović (Bakšić): Paralelni svijet (1994, 268)

Iako po struci defektologinja (rođena je u Mariboru 1963., a živi u Zagrebu), speleologija joj je kao hobi najznačajnija životna preokupacija. Tipična je predstavница planinarske speleologije, angažirana na istraživanju (dosegla je dubinu od 1392 metra!), pisanju (objavila je zajedno sa suprugom Darkom Bakšićem omašan priručnik »Speleologija«), uređivanju (urednica Velebitena) i organiziranju (pročelnica Komisije za speleologiju HPS-a), ali je i svestrana planinarka (alpinizam, skijanje, prva žena članica GSS-a). U HP-u piše od 1984., a ovdje uvršten članak tipičan je za njezin interes i način doživljavanja podzemlja, a ujedno i članak koji predstavlja istraživanje najdublje hrvatske jame – Lukine jame na sjevernom Velebitu. (Biografija: 1991, 195; 1996, 93)

Ante Rukavina: Za prijatelja (1994, 30 - 33)

Članak pod simboličnim naslovom »Za prijatelja« dramatskog naboja posljednji je uradak jednog od najboljih hrvatskih planinarskih pisaca, jedinog koji je (uz autora ovih bilježaka) bio primljen u Društvo hrvatskih književnika kao planinarski pisac. Pisao ga je pod granatama i poslao kratko vrijeme prije tragične smrti od posljedica četničkoga granatiranja njegova rodnoga Gospića (1928. – 1994.), tako da sam ga objavio tek nakon njegove smrti. Putopisi i eseji ovoga gospićkog planinara, direktora Veterinarske stanice, predsjednika Matice hrvatske Gospić, predsjednika Šahovskoga kluba Gospić, tajnika PD-a »Visočica«, člana uredniš-

tva našeg časopisa i hrvatskog domoljuba, godinama su punili stranice našeg časopisa oduševljavajući čitatelje toplinom i znanjem i umijećem da nam podastre obilje korisnih podataka i ujedno nas očara ljepotom planine, ponajviše svoga Velebita, koji je neizmjerljivo volio. Doista, nitko nije tolikim zanosom dočaravao ljepote Velebita kao on. HP je bio poligon na kojem se od 1980. dr. Ante Rukavina razvio u vrsnog pisca. Iako je u HP-u objavio više od stotinu članaka, časopis je postao preuzak za njegovu bogatu stvaralačku maštu pa je pisao i za druge časopise, a objavio je i nekoliko planinarskih knjiga (»Velebitskim stazama«, 1979; »Zvona ispod zvijezda«, 1989; »Baške Oštarije i šira okolica«, 1991.). Prva od njih već je doživjela drugo izdanje, a sigurno ni ostale neće biti zaboravljene. (Biografija: 1992, 70; 1993, 179; 1994, 30 i 76; 1996, 20; 1998, 232)

Ivica Marjanović: Mountain adventure (1996, 173 - 174)

Inženjer strojarstva iz Imotskog, rođen 1989. u Višnjevcu, član HPD-a »Imotski« od 1989., zaljubljenik u Biokovo. Od 1993. do 1997. objavljeno mu je u HP-u desetak članaka, većinom posvećenih voljenoj planini. Vrstan je pripovjedač, neobična stila, donekle pod utjecajem egzotičnih uzora, koji put teže razumljiv. Ovdje objavljen članak pokazuje sve piščeve odlike, a i otvorenost časopisa humorističnim člancima.

Alan Čaplar: Zašto planinarimo (1996, 119 - 121)

Ovaj je članak uvršten zbog svoje neobičnosti: planinarski kredo planinara sedamnaestogodišnjaka (rođen je 1979.), najmlađeg od svih pisaca u ovome izdanju, a ipak već u toj dobi sa zrelim planinarskim proživljavanjem. Našičanin Zlatko Prole u lipnju 1996. napisao je ushićeno pismo uredništvu: »Sa zadovoljstvom izražavam divljenje i upućujem iskrene čestitke za jednostavnu, iskrenu, iz duše i srca duboko izraženu, rekao bih filozofsku misao i upućenu poruku o planinarenju. Neka njegova misao bude zvijezda vodičja za sve sadašnje i buduće, stare i mlade zanesenjake kojima je zov planina i prirode kao sedmo čulo. Raduje me što imamo tako intelektualnog mladog planinara...« Čitatelji su Čaplara mogli zapaziti već i prije toga članka po dobro izabranim temama i čitkoj naraciji (1994. i 1995.), a posebno su zapaženi bili i njegovi kasniji članci »Poučna planinarska priča« (1997, 114) i »Spoznavaj samoga sebe (1997, 293), pisani samo riječima koje započinju slovima P i S. Čaplar je od tada za HP napisao više od stotinu priloga, danas je njegov urednik te autor i urednik brojnih planinarskih knjiga. Rješenje zagonetke je jednostavno: plani-

narski odgoj još od malena (roditelji su mu planinari), literarno iskustvo još u gimnaziji (bio je urednik đачkih novina) i sustavno planinarsko napredovanje (školo- vanje u planinarskom društvu). (Biografija: 2001, 25)

Zlatko Pap: Razmišljanja u podne (1996, 174)

Još jedan planinar novinar, i fotoreporter, ali koji o planinarstvu ne piše na žurnalistički nego izrazito misaon način. Rodio se 1952. i živi u Varaždinu gdje je dugogodišnji član PD-a Dugi vrh i njegova vodstva, usto i tajnik PS Županije. Stekao je svestranu planinarsku naobrazbu i potom veliko iskustvo kao vodič, markacist i zaštitar. U organizaciji se posvetio onome što je najvrednije: prenositi znanje na mlade. Na oko 90 izleta planinarskih škola sudjelovalo je više od 5000 planinara. Javlja se u HP-u od 1995. prosječno jednim člankom godišnje. Piše, dakle, rijetko, ali zato zrelo, tek nakon dubokog proživljavanja.

Slavko Tomerlin: Kako je Bog stvarao Stap (2005, 242 - 243)

Zadarski planinar osamdesetogodišnjak, poznat pod nadimkom Tatek (rođen je u Zagrebu 1927.), još uvijek je više sklon terenskom radu nego pisanju, no kako su djela njegovih ruku toliko neobična po zamisli i zamašnosti, uvijek ga moramo nagovarati neka se prihvati pera i oda nam tajnu kako sve to uspijeva stvoriti. Dovoljno je spomenuti tri njegova velebitska skloništa: Bojinac, Stap i Crnopac – pothvate kojima nisu dorasla ni cijela planinarska društva. Kad otkrije neko lijepo mjesto, taj planinar naoko slabašna tijela nastoji i danas, u visokoj dobi, gotovo fanatičnom upornošću i neviđenom požrtvovnošću osigurati i drugima užitak izgradnjom skloništa i putova. Svojom susretljivošću, ljubaznim smiješkom i zanosnim idejama očara svakoga koga susretne u planini i zato uvijek nalazi sljedbenike. Od 1977. napisao je dvadesetak članaka u kojima prenosi svoje oduševljenje na čita-

telje, pa tako i ovim, kojim opisuje jedan buran dan na »svome« Stapu, koji ga se duboko dojmio. (Biografija: 1985, 179)

Marija Maćešić: Dan s Tirkiznom Božicom

Uspón pet hrvatskih djevojaka u rujnu i listopadu 2007. godine na šesti po visini vrh svijeta, Cho Oyu (8201 m) u Himalaji, bio je jedna od dosad najvećih planinarskih senzacija u Hrvatskoj. Slike i izvješća o podvigu hrvatskih himalajki danima su punili stupce svih novina i časopisa u Hrvatskoj, a po povratku u Hrvatsku ekspedicija je nagrađena svim najvišim sportskim priznanjima. U ovome članku autorica s neskrivenim uzbuđenjem opisuje je svoj doživljaj 3. listopada 2007. kada je stigla na vrh. Rodena je 1979., članica je PDS-a Velebit, po zanimanju inženjerka molekularne biologije, hobi su joj pustolovne trke (uspón na Dinaru za 95 minuta!), a usto je i gorska spašavateljica. Sve se to odražava na stil kojim piše – kratko, iskreno, impresivno i ekonomizirajući riječima.

Darko Berljak: Mount Everest – planina nad planinama

Antologiju završavamo člankom koji može poslužiti ne samo kao prikaz dosegа hrvatskog ekspedicionizma nego i kao veza prošlosti s budućnošću. Piše ga iskusan himalajac i vrstan pisac, prepoznatljivim stilom koji je slovenski recenzent definirao kao »iznenadan humor trenutka«. Od 1975. napisao je oko stotinu članaka u HP-u i dvije zapažene planinarske knjige (»Dodiri neba« i »Ključevi neba«) s himalajskom i tibetskom tematikom. U članku dolazi do izražaja autorovo golemo višestruko iskustvo: planinarsko (dugogodišnji je profesionalni tajnik HPS-a), ekspedicijsko (organizirao je dvadesetak alpinističkih ekspedicija bez ijedne ljudske žrtve!) i organizacijsko (po struci je ekonomist). Rodio se 1950. u Zagrebu. Članak ima futuristički, ali posve realističan, bolje reći programatski karakter. (Biografija: 1987, 235; 1991, 91)

www.plsavez.hr/HP/Bibliografija

100 godišta časopisa nadohvat miša

100 GODIŠTA »HRVATSKOG PLANINARA«

Vol.	God.	Naslov	Sv.	Str.	Vol.	God.	Naslov	Sv.	Str.
1	1898.	Hrvatski planinar	7	112	51	1959.	Naše planine	6	284
2	1899.	Hrvatski planinar	12	192	52	1960.	Naše planine	6	275
3	1900.	Hrvatski planinar	11	208	53	1961.	Naše planine	6	292
4	1901.	Hrvatski planinar	9	144	54	1962.	Naše planine	6	290
5	1902.	Hrvatski planinar	6	96	55	1963.	Naše planine	6	294
6	1903.	Hrvatski planinar	6	96	56	1964.	Naše planine	6	288
7	1904.	Hrvatski planinar	6	96	57	1965.	Naše planine	6	286
8	1905.	Hrvatski planinar	6	96	58	1966.	Naše planine	6	288
9	1906.	Hrvatski planinar	6	96	59	1967.	Naše planine	6	290
10	1907.	Hrvatski planinar	3	52	60	1968.	Naše planine	6	288
11	1908.	Hrvatski planinar	6	96	61	1969.	Naše planine	6	287
12	1909.	Hrvatski planinar	3	60	62	1970.	Naše planine	6	320
13	1910.	Planinarski list	7	285	63	1971.	Naše planine	6	272+64
14	1911.	Planinarski list	12	382	64	1972.	Naše planine	6	300
15	1912.	Planinarski list	12	382	65	1973.	Naše planine	6	288
16	1913.	Planinarski list	12	384	66	1974.	Naše planine	6	208+208
17	1914.	Hrvatski planinar	7	120	67	1975.	Naše planine	6	368+160
18	1922.	Hrvatski planinar	8	144	68	1976.	Naše planine	6	382
19	1923.	Hrvatski planinar	8	164	69	1977.	Naše planine	6	288
20	1924.	Hrvatski planinar	7	184	70	1978.	Naše planine	6	264
21	1925.	Hrvatski planinar	10	184	71	1979.	Naše planine	6	288
22	1926.	Hrvatski planinar	10	172	72	1980.	Naše planine	6	343
23	1927.	Hrvatski planinar	7	156	73	1981.	Naše planine	6	288
24	1928.	Hrvatski planinar	7	248	74	1982.	Naše planine	6	288
25	1929.	Hrvatski planinar	10	290	75	1983.	Naše planine	6	284
26	1930.	Hrvatski planinar	12	384	76	1984.	Naše planine	6	222
27	1931.	Hrvatski planinar	12	348	77	1985.	Naše planine	6	208
28	1932.	Hrvatski planinar	12	382	78	1986.	Naše planine	6	288
29	1933.	Hrvatski planinar	11	376	79	1987.	Naše planine	6	296
30	1934.	Hrvatski planinar	9	448	80	1988.	Naše planine	6	288
31	1935.	Hrvatski planinar	11	384	81	1989.	Naše planine	6	288
32	1936.	Hrvatski planinar	11	384+16	82	1990.	Naše planine	6	288
33	1937.	Hrvatski planinar	11	394+82	83	1991.	Hrvatski planinar	6	288
34	1938.	Hrvatski planinar	11	420+74	84	1992.	Hrvatski planinar	6	296
35	1939.	Hrvatski planinar	11	400+72	85	1993.	Hrvatski planinar	6	288
36	1940.	Hrvatski planinar	10	352+56	86	1994.	Hrvatski planinar	6	288
37	1941.	Hrvatski planinar	8	296	87	1995.	Hrvatski planinar	11	368
38	1942.	Hrvatski planinar	5	136	88	1996.	Hrvatski planinar	10	352
39	1943.	Hrvatski planinar	4	152	89	1997.	Hrvatski planinar	10	352
40	1944.	Hrvatski planinar	3	128	90	1998.	Hrvatski planinar	10	352
41	1949.	Naše planine	9	352	91	1999.	Hrvatski planinar	10	352
42	1950.	Naše planine	8	398	92	2000.	Hrvatski planinar	10	352
43	1951.	Naše planine	8	360	93	2001.	Hrvatski planinar	10	352
44	1952.	Naše planine	6	358	94	2002.	Hrvatski planinar	10	352
45	1953.	Naše planine	5	368	95	2003.	Hrvatski planinar	11	408
46	1954.	Naše planine	9	555	96	2004.	Hrvatski planinar	11	446
47	1955.	Naše planine	4	334	97	2005.	Hrvatski planinar	11	446
48	1956.	Naše planine	4	355	98	2006.	Hrvatski planinar	11	446
49	1957.	Naše planine	4	298	99	2007.	Hrvatski planinar	11	446
50	1958.	Naše planine	4	292	100	2008.	Hrvatski planinar		

Vol. = godište, God. = godina, Sv. = broj izdanih svezaka (brojeva, dvobroja...), Str. = broj stranica

1898

1899

1900

1901

1902

1903

1904

1905

1906

1907

1908

1909

1910

1911

1912

1913

1914

1922

1923

1924

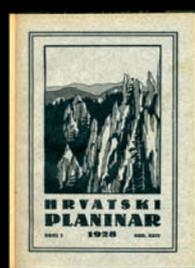
1925

1926

1927

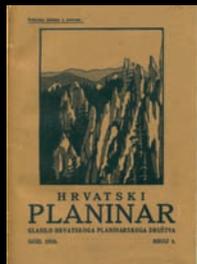
1928

1929

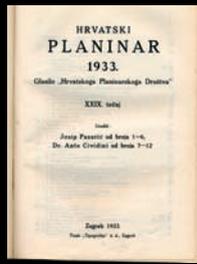
1930

1931

1932

1933

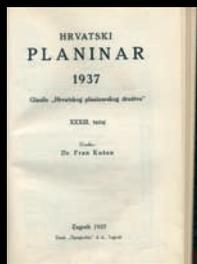
1934

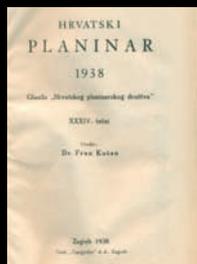
1935

1936

1937

1938

1939

1940

1941

1942

1943

1944

1949

1950

1951

1952

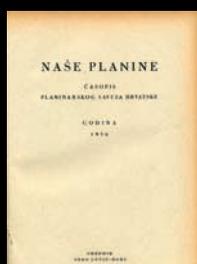
1953

1954

1955

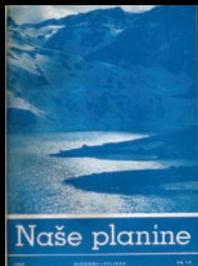
1956

1957

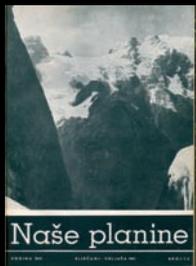
1958

1959

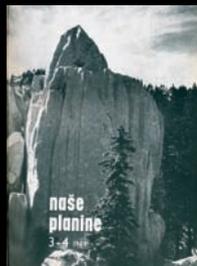
1960

1961

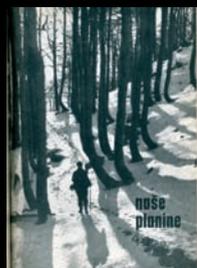
1962

1963

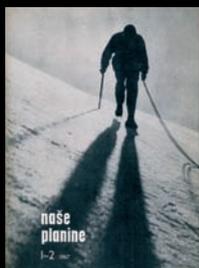
1964

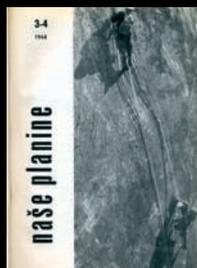
1965

1966

1967

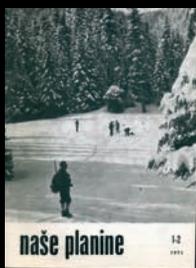
1968

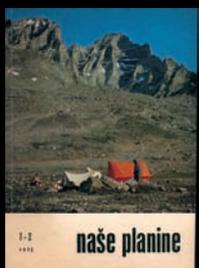
1969

1970

1971

1972

1973

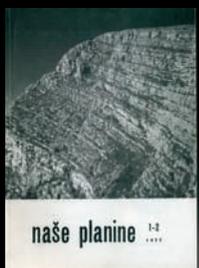
1974

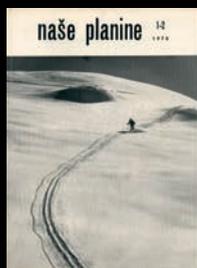
1975

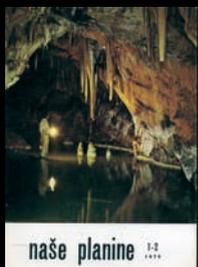
1976

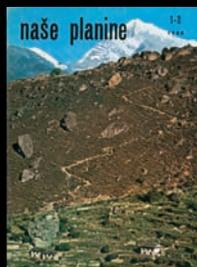
1977

1978

1979

1980

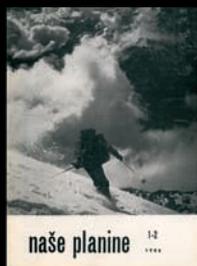
1981

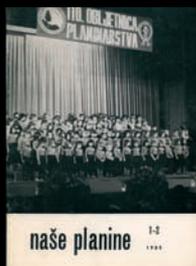
1982

1983

1984

1985

1986

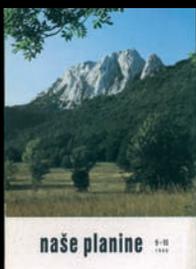
1987

1988

1989

1990

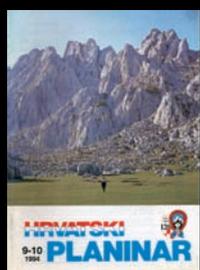
1991

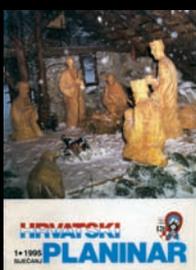
1992

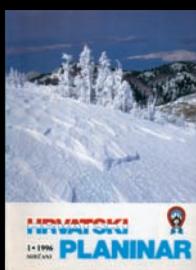
1993

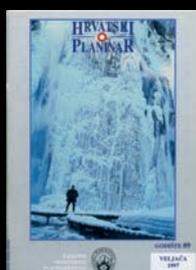
1994

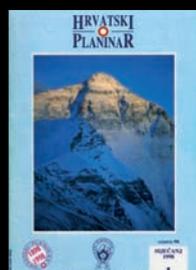
1995

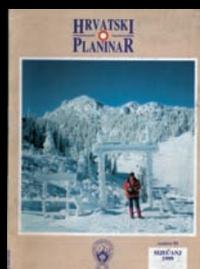
1996

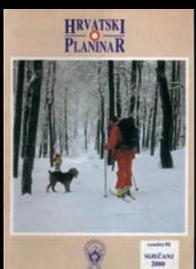
1997

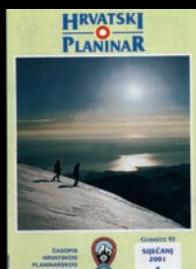
1998

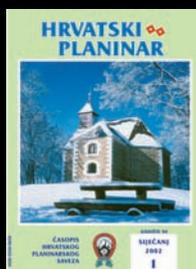
1999

2000

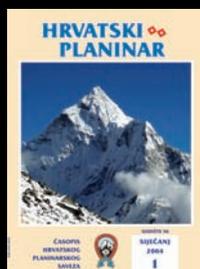
2001

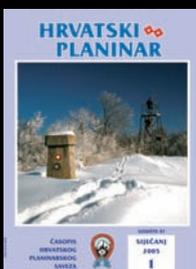
2002

2003

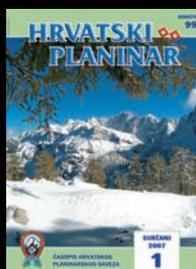
2004

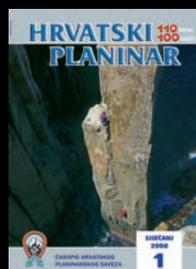
2005

2006

2007

2008

Hrvatski Planinar.

Viestnik „Hrvatskoga planinarskoga društva“.

Godina I.

Uredio

Dragutin Hirc.

U Zagrebu.

TISAK ANTUNA SCHOLZA.

1898.

HRVATSKI PLANINAR

Viestnik „Hrvatskoga planinarskoga društva“ u Zagrebu.

„Hrvatski Planinar.“

U glavnoj skupštini planinarskoga društva, koja je obdržavana 23. travnja t. g., iznio je sveučilišni profesor dr. Marković u ime odbora više rezolucija, koje sve smjeraju na veći procvat društvenog prosvjetnog rada, a u spomen jubileja prevedroga našega vladara i kralja Franje Josipa I.

Za tu uzvišenu spomen najznatnija je ona rezolucija, koja na temelju §. 1. društvenih pravila preporuča, da se izdaje društveno glasilo. U sjednici od 4. svibnja t. g. odlučio je upravni odbor, da se od 1. lipnja ima izdavati mjesečnik »Hrvatski Planinar«, koji će pobudjivati mar za hrvatsko planinarstvo i njegove svrhe.

I evo »Hrvatskoga Planinara«, koji u čednom ruhu pozdravlja hrvatski narod i bratsku pruža ruku »Planinskom Vestniku«, glasilu pobratimskoga »Slovenskega planinskega društva« koji izlazi već četvrtu godinu u bijeloj Ljubljani.

Prema svrsi društva (§. 1. druž. pravila) donášati će »Hrvatski Planinar« opise naših gora i planina; opisivati laznje na visoke bregove i vrhove, a naročito izticati vidike i po tome upozorivati na krasotu naše drage domovine.

»Hrvatski Planinar« će upoznavati svoje čitaoce sa svime, što je u gorama znamenita, on će opisivati vrela obična, vrela na prestanke, pak potoke, potočiče, rieke i jezera. »Hrvatski Planinar« će upozorivati na znamenite kukove, litice, grebene, oštrice, na ponikve, provalije, propasti, bezdna, jezerine, drage, draške, luke i plane. »Hrvatski planinar« se neće zaustaviti na površini gore i planine, već će zirnuti i u njezinu utrobu, opisujući špilje sa sigom, špilje-ledenice i snježnice.

Iz ustiju našega gorštaka prikupljati će »Hrvatski Planinar« nazive prirodopisne, hydro- i orografske; on će pomoću svojih suradnika izpravljati krive nazive na gorama i planinama i tako prikupljati zdravu i jedru hranu domaćemu geografu.

»Hrvatski Planinar« izticat će i meteorologijske prilike naših gora i planina, koliko mu to bude moguće, on će pomoću društvenih podružnica posvetiti osobitu pažnju tjelesnomu ustroju hrvatskoga gorštaka.

»Hrvatski Planinar« svratiti će svoju pozornost i flori, fauni te gei naših gora i planina, a kako su klimatički, geologijski i hidrografijski odnosi domovine raznolični, ima po našim gorama i planinama osobitih i čudnovatih prirodnina, ima puno toga, čega radi dolaze k nama prirodnjaci iz dalekih zemalja.

»Hrvatski Planinar« će donošati životopise domaćih i stranih čuvenih planinara, kao i po planinarstvo zaslužnih muževa, da ti životopisi budu podticalom što boljemu razvitku i napredku hrvatskoga planinarstva.

»Hrvatski Planinar« će pratiti rad slavenskih planinskih društava, u prvome redu susjednih, te će živom rieči nastojati, da se što prije ustroje planinarska društva u Dalmaciji, Bosni, Hercegovini i Istriji.

»Hrvatski Planinar« će pribirati planinarsku gradju iz raznih naših listova u jednu cjelinu, on će upoznavati čitaoce starim putopisnim knjigama, koje se tiču domovine, on će nastojati, da svojim radom obogaćuje duh uzvišenim idejama, da razvija u njemu pravi idealizam i da uzgaja spram drage i preliepe nam domovine u srcima žarki patriotizam.

I tako nam ide u sviet prvi broj »Hrvatskoga Planinara« uz zlatnu onu:

»O mucu grozdovi vise«,

ali i uz drugu:

Uztrajnost vodi k cilju
— Sloga do pobjede.

U Zagrebu, 1. lipnja 1898.

Za upravni odbor »Hrvatskoga planinarskoga društva«.

Predsjednik:

Miroslav grof Kulmer.

Tajnik:

Dragutin Lihl.

Pjesma planinara.

Spjevao Božidar Kukuljević Sakoinski.

Kad nebom ruže prospe zora
I kad se od sna budi gora
Na visu već sam planinskom
Kog ljubim srcem, dušom svom, —
Tu mi gorsko cvieće miri,
S milja tu mi grud se širi
I kličem, motreć doma čar:
Ja hrvatski sam planinar!

Ivančica je mila meni,
Na Velebitskoj rad sam stieni,
Na Risnjaku znam jele sve,
Na Sljemenu sve biline,
A kad stojim na Triglavu
Gledam raja sliku pravu,
Stog Bogu hvalit mi je mar
Što hrvatski sam planinar.

A kad se s visa planinskoga
Naužih čara doma svoga
Sa pobrom sjest pod zelen-hrast
I vince srkat mi je slast,
Pjevam tad o zlatu svomu
I o divnom svojem domu,
U hrvatskih sam gorah čar:
Ja hrvatski sam planinar!

HRVATSKI PLANINAR

Viestnik „Hrvatskoga planinarskoga društva“ u Zagrebu.

Kod otvaranja

Sljemenskoga Elvirina puta,

prozvanoga po gospodji **predsjednika** hrvatskoga planinarskoga društva
grofa **Miroslava Kulmera**.

N

ad potokom te šumnim staza blago
Sve više uzvodi gorske česte sjenom
U zavojih bez broja, a za koprenom
Od hvaja kaže dólje i visje drago

I Savski niz sa slikom Zagreb-grada
I Sljemen-vrh, tû novoj stazi svrhu.
Oj stazo divna, što divnome vrhu
I diete i starca laka uzvodiš sada,

Svak tobom šetnik haran klicati će:
Nek živi, koj plemenit darova te,
I ona, koja mu diči i krasi žiće:

Grof Miroslav i grofinja Elvira,
Što blaga prista, stazo blaga, da te
Nje ime resi, zalog slave i mira!

Oj mila stazo, ko li bit ćeš sretna,
Kad sietla gospa tobome povede
Svog sinka Marka, sokola poletna —
Da Bog ga živi! — i slavne mu djede

Pred okom duha ukaže, i dragi
Na okrug dom naš i hrvatski sveti
Naš stieg, s kiem — slavan prah mu blagi! —
Djed Miroslav bje bojnoj glava četi.

Hrvatski stieg nad tobom, mila stazo,
Slavom i mirom vjenčan svedj se kazô,
S tih visâ svietleć domovine širom,

Nad Miroslavom vio se i Elvirom,
A pod njim Marko bio im sunce žarko
I domovini baš Kraljević-Marko!

Na Sljemen u 17. srpnja 1898.

Franjo Marković.

Slavje u Zagrebačkoj gori.

U Hrvatskoj nema gore, ni planine, koja bi tako pristupna i prohodna bila, kao što je ubava Zagrebačka gora, kojom dolaze od davnine Zagorci u bieli grad Zagreb. Već njezino prigorje prava je prirodna razkoš i tko se je samo uputio iz Tuškanca preko Cmroka na Prekrižje, a odavle Pantovčakom i Zelen-gajem prama gradu, mora da je razdragan, mora da je uzhićen krasnim, dalekim i raznoličnim vidicima, koji se otvaraju oku na sve strane.

Milovidan je pogled i sa podora Medvedgrada, sa Gračeca i Rebra kod Gračana, sa briega sv. Barbare kod Čučerja, sa Banove i Komušarove pećine kod Vidovca, sa Lipe, Planine i Velikoga roga, ali prvenstvo pripada Sljemenu, najvišemu briegu Zagrebačke gore, koje se iztaklo 1035 metara visoko.

Ovamo zalaze Zagrebčani najradje, da se pozabave, svježim se gorskim zrakom okriepe, onom biser-vodom ohlade i dalekim vidikom naraje, gledajući kraj od diva Triglava do modrih bosanskih planina.

Na Sljeme vode tri puta: jedan ide preko sv. Jakova, (869 m), drugi kraj Kraljičinog zdenca, a treći od Gračaua.

Najugodniji i najkrasniji je onaj put, što vodi iz Šestina kraj crkvice sv. Roka prama Kraljičinom zdencu. Ugodna je hladovina u kestenovoj šumi, pri-jatna ona tišina, koju prekida bučeći i razprašujući se Medveščak pod suno-vratnim stienama Mačkove pećine, koju na gusto pokriva zimzeleni bršljan.

Za našega djakovanja ne bijaše tako kod Kraljičinog zdenca. Vodila je tamo staza puna vododerina, izprebacana kamenja, a cio kraj odavao je divlju, zapuštenu sliku. Niti bijaše obzidanog vrela, niti one prijatne, trudom g. grofa Kulmera sagrađene lugarnice, niti onoga zatišja, koje ti danas tako godi duši tvojoj. Potok bijaše pun balvana i dovaljena kamenja, pun trupaca, panjeva i oborenih stabala, a s lieve strane pod sv. Jakovom bijaše vlaka (takalica, riža), kojom su odtakali iz gore drva.

Bolji dani osvanuše Kraljičinom zdencu kada je poduzetnik Erlich sagra-dio od Kulmerove pećine bočinom briega široku stazu, kojom si laglje i sigurnije pošao do spomenutog historičkog vrela, gdje je presvietla gospodja Aleksandrina grofica Kulmer uz pripomoć planinskoga društva sagrađila i malen paviljon i time podala kraju puno prijatnije lice.

Nu valjalo je Kraljičin zdenac spojiti i sa Sljemenom, pa je blagonaklonošću presvietloga gospodina grofa Kulmera i trudom planinskoga društva sagrađen put na zavoje, što te je doveo na desnu ruku do piramide, a na lievu pod samu planinsku kuću. Ovaj put bijaše dosta strm, bijaše tu i tamo za gdje kojega iz-letnika i tegotan i zato je niknula misao, da se sagrađi nov put, koji bi bio lagodniji.

Zasluga je u prvome redu predsjednika hrvatskog planinarskog društva, presv. g. grofa Kulmera, koji je taj put na svom zemljištu izveo na vlastiti trošak i time si stekao novih i trajnih zasluga, zasluga ne samo po grad Zagreb, već po hrvatsko planinarstvo u obće.

Odbor planinarskoga društva u svojoj sjednici održavanoj 18. lipnja t. g. zaključio, da se taj najljepši i najugodniji put u Zagrebačkoj gori, u znak zahvalnosti, ozove na vječni spomen imenom presviete gospodje Elvire grofice Kulmer, »Elvirinim putem«.

Otvorenje toga puta proslavilo je planinsko društvo 17. srpnja t. g.

Oko 6 sati u jutro sabrali su se odbornici u Šestinama kod kapelice sv. Roka, odkuda na čelu sa predsjednikom i podpredsjednikom Milanom Lenucijem, krenuše do Kraljičinog zdenca. Tu nadjoše lijep broj krasotica i drugih izletnika, koji se pribraše pod vijorećim se hrvatskim trobojnicama. Čim su izletnici zagledali dobrotvora Zagrebačke gore i gorljivog zatočnika hrvatskog planinarstva, nastala radostno klicanje, a gruvajući mužari naviestiše, da svečanost počimlje.

Podpredsjednik g. M. Lenuci prozbori pred sakupljenim izletnicima lijep govor, u kom iztaknu rodoljubnu svrhu planinarskog društva, usrdno zahvali predsjedniku na njegovom plemenitom i veledušnom činu, što je dao izgraditi novi udobni put i zamoli dozvolu, da ga smije na vječnu spomen prozvati imenom, koje je dičnomu predsjedniku jamačno najmilije, imenom njegove gospodje, grofice Elvire. Nakon živahna povladjivanja i klicanja: Živila grofica Elvira! Živio grof Kulmer! — prihvati riječ g. predsjednik, koji naglasi, da ga je upravo patriotska svrha društva ponukala, da izgradi novi put i time učini pristupnijim naše Sljeme.

Planinarstvom se ne samo širi poznavanje naše mile domovine i njeti smisao za njezine prirodne krasote, nego se i pobudjuje ljubav k slobodi i jača patriotska svijest. Zahvaljuje u ime svoje gospodje na počasti i proglašuje novi put otvorenim.

Lijepi i vatreni govor predsjednikov prekidalo je slušateljstvo živahnim poklicima, a na koncu zaori sljemenskom dolinom zanosno klicanje: Živila grofica Elvira! Živio grof Kulmer! Po tom je brojno društvo krenulo novim lagodnim putem na vrh, diveći se krasnim vidicima na savsku dolinu. Obće je bilo mišljenje, da se tuda tako lako ide, kao po kakvom gradskom šetalištu.

Jedan dio izletnika krenuo je ravno k piramidi, dočim se drugi uputio do planinarske kuće.

Kako bijaše dan prekrasan, kako su članovi planinarskoga društva nastojali, da izkažu svoju hvalu i zahvalu društvenomu predsjedniku, pribralo se tu puno svieta. Sve bijaše u bajnome naručaju prirode veselo i razdragano, sve bijaše zadovoljno, znajući, da je ovaj dan u povjesti našega planinarstva znamenitan dan, ali znamenit i zato, što se je Hrvat opet bliže primaknuo drugim kulturnim narodima u kojih se je planinarstvo već razvilo do zamjerne visine.

Izletnici zapremili sve klupe i stolove, ali i onu zelenu livadu pred kućom, pa se podali užitku uz miloglasnu hrvatsku pjesmu, uz nevinu narodnu šalu i pošalicu.

Kod zajedničkoga objeda odborova razvila se ugodna i vesela zabava, pa kako i nebi, kad je stolom ravnao g. Nikola Fallner, ravnatelj hrvatske opere.

Profesor dr. Marković ugodno je društvo iznenadio, pročitav pjesmu, koju je u spomen toga dana izpjevao.

Zabava potraja do pod večer, i kad se je spustio prvi mračak i zatitrala mila Danica zviezda, još se je Zagrebačkom gorom od radosti orila hrvatska pjesma u duboki dol i na daleki brieg prekrasnih krajeva drage nam domovine hrvatske.

D. Hirc.

Automatski dalekozor na Sljemenu. Na molbu društvenoga tajnika izjavila se je tvornica automata Sielaffa u Berlinu spremnom, da će na svoj trošak na sljemenskoj piramidi postaviti automatski dalekozor na porabu občinstva. Slični dalekozori postavljeni su na bečkom Kahlenbergu, na narodnom spomeniku u Niederwaldu, na Helgolandu, na Liebigovoj visočini kod Vratislave i na znamenitim izgledištima u Njemačkoj, Austriji, Belgiji, Holandezkoj, Engleskoj i Americi. Dalekozori od najbolje su vrsti, pokazuju na velike daljine tako oštro, kao dalekozori na brodovima i na zvjezdarnicama. Za uložak od 10 filira može se na dalekozor gledati 4—5 časaka. Vlastnik patenta stavlja jedini uvjet, da društvo pokrije trošak dopreme i da mu zajamči prihod od 75 maraka godišnje. Svi posjetnici Sljemena živo osjećaju potrebu dobra dalekozora, da se mogu ne samo nasladjivati divnim vidikom, nego i uputiti u geografski položaj prekrasne panorame, što se pruža sa Sljemena.

Prvi odbor hrv. planin. društva. Prva glavna skupština toga društva bijaše 29. travnja 1875. na koju je došlo 26 članova. Za društvenoga predsjednika bude izabran pralječnik, dr. Josip Calasancij Schlosser vitez Klekovski, za podpredsjednika ravnatelj zagrebačke više realke, Josip Torbar, a za odbornike: dr. I. Bauer, V. Krešić, dr. P. Matković, dr. Z. Plohn, dr. G. Pilar, a zamjenicima dr. U. Čučković, i prof. sor više realke Pavao Žulić.

Izleti hrv. plan. društva god. 1875. Ovi izleti bijahu prvi. Ponajprije krene društvo na Oštrc i Plješevicu, a bili su tu: dr. Schlosser, S. Torbar, Gj. Crnadak, F. Danošić, V. Dizdar, M. Kišpatić, dr. Kolarić, dr. Pilar, dr. P. Pliverić dr. Plohn, Šabarić i Šarić. Samoborci su izletnike primili starom hrvatskom gostoljubivošću. Drugi izlet bijaše na Sljeme. Osim spomenute gospode bijaše u društvu i prof. Janda. Uzlazilo se od Gračana, a silazilo preko sv. Jakova.

Kod ovoga izleta položiše planinari temelj planinarskoj kući na Sljemenu, sabravši medju se znamenitu svotu od 100 forinta.

Treći izlet bijaše opet na Sljeme, a pridružilo se društvo »Kolo« i »Sokol«. Učestnika bijaše 70.

Četvrti izlet imao je biti na Bjelolasicu, ali ga u Ogulinu osujeti bura i kiša. U ovom društvu bijaše osim predsjednika i podpredsjednika, Lj. Beluš, dr. Pilar i Lujo Schlosser, a u Ogulinu mu se pridruži gradj. učitelj Josip Magdić.

Ovomu broju priložismo naputnice za sada samo onima, koji nisu članovi društva, pa ih liepo molimo, da nam pošalju predplatu od 2 forinta, a nadamo se, da nikomu hrvatski ponos ne će dopustiti, da nam možda sada vraća sve brojeve, kad već u drugom broju lista iztakosmo, da svakoga, koji nam isti broj ne vrati, smatramo predplatnikom. —

Priskočite u pomoć svojom rodoljubivom predplatom, da i planinarsko društvo i njegov viestnik mogu da što bolje zadovolje svojoj zaista plemenitoj zadaći, jer podižući planinarstvo, podižemo i blagostanje naše mile domovine!

Predplata se šalje društvu blagajniku, I. E x n e r u (Ilica.)

HRVATSKI PLANINAR

Viestnik „Hrvatskoga planinarskoga društva“ u Zagrebu.

Česki planinari u Zagrebu.

Priestolnica Hrvatske, bieli naš Zagreb, spremio je 19. svibnja braći Česima doček, kakova sprema brat bratu, kakova sprema iskreno i odano bratsko srce.

Već oko desete ure pomicao se sviet trgovima i obližnjim ulicama prama državnom kolodvoru, očekujući željno i neustrpljivo onaj svečani čas, kad će zaoriti: Živili i Na zdar.

Oko 11 ure začuje občinstvo glas trubalja; primicao se »Sokol«, da i on pozdravi jednokrvnu braću. Peron napunio se za čas bezbrojnim i oduševljenim občinstvom, dočim bijaše pred kolodvorom, u njegovim prostorijama i na trgu Franje Josipa na tisuće občinstva.

Hrvatski »Sokol« stavio se u špalir, okruživši odbor »Hrvatskoga planinarskoga društva« i »Česke besede«.

Nešto poslije 11 sati dojuri brodski vlak sa českim planinarima te zaori urnebesni: Živjeli Česi!, Na zdar!

Prvi se pojavi predsjednik »Cluba českih turista« Vratislav Pasovsky, muž imponujuće vanjštine, kojega pozdravi občinstvo dugotrajnim klicanjem i pljeskanjem.

Kada nasto mir i tišina, stupi pred g. Pasovsky-a presvietli gospodin Božidar Kukuljević Sakcinski te pozdravi česke planinare u ime »Hrvatskoga planinarskoga društva« ovim zanosnim govorom:

Mila braćo Česi! Mile sestre Českinje!

Iz sjajnoga središta zemalja krune česke, iz kraljevskoga Zlatnoga Praga, zaputiste se vi, dični česki planinari, da upoznate krasne naše hrvatske zemlje i da se nadvite velebnim prirodnim krasotama hrvatskoga svieta.

U slavnoj Dalmaciji, toj kolievci svetog nam hrvatstva, u ponosnoj Bosni i kršnoj Hercegovini najsrdačnije vas je primio hrvatski narod i pokazao vam svu staru našu slavu i svu bajnu raznolikost prirodnih naših ljepota. Vi ste gledali prekrasne slapove Krke, čuli ste šum Miljacke i Plive, zanosno ste promatrali slavni naš Spljet, šeker Sarajevo, Mostar, Šibenik i drevnu hrvatsku Atinu:

čarobni Dubrovnik, o kom je pjesnik prije tri stotine ljeta zapjevao, da se zove kruna svih hrvatskih gradova; vi se voziste divnim našim hrvatskim morem, vi se diviste bosanskim i dalmatinskim nebatičnim gorama i ganuti stajaste nad grobnicama slavnih naših starih hrvatskih kraljeva i velmoža. Baš na vrelu mogli ste se, mila braćo, uvjeriti, da su Dalmacija, Bosna i Hercegovina bile, da jesu i da moraju ostati hrvatske zemlje, jer su po odredbi Boga i po historijskom ter narodnom pravu sastavni dio starodavne kraljevine Hrvatske.

Čvrste su i bratske veze, koje od nekad, a osobito od našeg i vašeg narodnog preporoda vežu Hrvate i Čehe. I vi i mi nismo gravitirali, niti ćemo ikada gravitirati izvan granica naših hrvatskih i vaših čeških zemalja. I vam i nam kao pravim Slavenima prva je briga, da oživotvorimo hrvatsko i češko državno pravo u okviru moćne habsburške monarkije.

Danas stupiste, mila braćo, na posvećeno tlo prijestolnice svih Hrvata, dođoste u kraljevski naš bieli Zagreb. Dozvolite s toga, da vas u ime hrvatskog planinarskog društva, i u ime svih Hrvata, kojim je poput vas vazda na srcu iskrena moralna slavjanska solidarnost, pozdravim sa srdačnim: »Dobro došli!« i da vam gromko kliknem: »Živjeli dični Česi! Živjele dične Českinje! Na zdar!«

Burnom klicanju ni da bi kraja, ni konca i tek kad se za čas pritišalo, zagrlji, izljubi i izrukova se g. P a z o w s k y sa govornikom pa reče: »Dodjosmo, da upoznamo svoju braću Hrvate, a dodjosmo kao Česi i Slaveni, koji vazda imaju na umu onu: »Svoj k svomu!« Razdragani srdačnim dočekom, što nam ga je priredio hrvatski narod, ponieti ćemo u svoju domovinu sladku uspomenu od svega, što vidjesmo i čemu se dosta ne nadivismo, još većma ojačani vezom slavenske solidarnosti, koja nepomično spaja češki i hrvatski narod u borbi i u veselju.«

Bura klicanja, koje se ponavljalo malo ne kod svake izreke, jedva se stišala, kad je u ime zagreb. »Česke besede« odpočeo pozdravni govor češkim jezikom predsjednik njezin i gradski mjernik, g. Mihajlo Ursiny, izrazujući veselje, što se zagr. Česima nadaje riedka prilika, da medju svojim suplemenicima ponove sladke domovinske uspomene, te želju, da bi češkim gostima pošlo za rukom polučiti svrhu izleta, t. j. da medjusobnim dodirom sa Hrvatima te medjusobnim spoznanjem još većma ojačaju bratsku svezu, što postoji medju oba naroda.

Rieči, kojima je prvak izletnika uzvratio gosp. Ursinyu, bile su jednako srdačne i popraćene jednakim zanosom.

Podstarosta hrvatskoga »Sokola«, gosp. Mile Maravić zanosno je pozdravio češku braću kao prve »Sokolaše«. »Ideja sokolaštva od Vas je potekla i vi ste bili njezini rasadnici na sve strane, jer ste vi prvi spoznali njezinu važnost po tjelesno jačanje svoga naroda i po energiju, kojom jedan narod mora da se iztiče u obrani svojih prava. I »Hrv. Sokol« shvatio je zamašaj Vaše ideje, pak nije oklievao, da u tjelesnom odgoju svoga naroda preduzme vršiti onu misiju, koju češki »Sokol« vrši u bratskom narodu češkom.«

Kad je još pravnik, g. M. Brežan pozdravio Čehe u ime hrvatske sve-

učilišne omladine, nadari »Česka beseda« Českinje prekrasnim kitama cvieća, i popraćeni neprekinutim klicanjem, krenuše gostovi do kola, a onda između nepreglednog i silnog občinstva, koje im je pravilo špalir od kolodvora do Jelačićevog trga, u grad. Iza kola pratila ih je ogromna povorka, pjevajući hrvatske budnice i »Gdje je domov muj«.

Kod svakog svratišta, gdje su izlazili pojedini gostovi, priredilo im je občinstvo burne ovacije, dočim se pred »Imperialom« gdje se poslije sabraše svi česki gostovi, sakupilo na tisuće občinstva, koje je otkrile glave pjevalo: »Ljepa naša domovino«, »Gdje je domov muj« i druge pjesme uz burno klicanje, koje je dugo potrajalo.

Drugi dan u 8 sati u jutro sastaje se izletnici u krugu hrvatskih pratilaca i članova »Česke besede« pred »Narodnom kavanom«, odkuda se nakon zajutarka odputiše u prvostolnu crkvu, da si razgledaju njezine znamenitosti. Po tom krenuše u sgradu akademije, gdje su promatrali arheološki muzej i galeriju slika. Pred slikom biskupa Strossmayera klicali su oduševljeno: »Na zdar«, »Živio Strossmayer«!, zatim odoše u umjetnički paviljon i kazalište, koje bijaše razsvjetljeno. Tu su na pozornici svi skupljeni posjetnici, Česi i Hrvati, zapjevali pjesmu: Hej Slovane! Poslije podjoše u obrtnu školu, doljnogradsku gimnaziju, realnugimnaziju, trgovačku školu, crkvu sv. Marka, narodni muzej, na Vrazovo i Strossmayerovo šetalište i Grič.

Banket.

Kad su česki gostovi razgledali grad i njegove znamenitosti, skupe se u svratištu »Imperial«, gdje ih u ime hrvatskoga planinarskoga društva pozdravi g. prof. Stožir kao »mile sestre i dragu braću«, koju dočekasmo razdragana srдца i puna prijateljskog osjećaja. Završi riečima: »Ne mogu, nego da kažem, neka titraji naših srdaca odjeknu titrajima u Vašim srcima, kako se to slaže sa čuvstvom našega prijateljstva i našega pobratimstva« (Vyborně! Živio, živio!).

Malo zatim podiže se vodja izletnika gosp. Pasovsky, koji iztaknu, kako mu je na krasni ovaj pozdrav teško odgovoriti, jer je doček braće u Zagrebu, kakovu se nije nadao, ne samo doček českih planinara, već doček cieloga českoga naroda (Živio! Vyborně!).

»Mi Česi kao Slaveni, imamo da stupamo slavenskom stazom, pa zato klub českih turista, hoće da osim svoga naroda, upozna i ostale Slavene, da se tako međusobno upoznaju, a razpoznaju, koliko su moćni i jaki (Dugotrajno odobranje). Zato smo i došli među Hrvate, pa se uvjerali, da je njihova prosvjeta tako jaka da mogu okom da gledaju u bolju budućnost. Živjela braća Hrvati!« (Burni: »Na zdar« i »Živio«).

Oduševljeno pozdravljen, ustane presv. g. Božidar Kukuljević Sakcinski, koji nazdravi ovako:

»Ako je itko trpio za svoju domovinu u nastojanju, da ju proslavi, bio je to Čeh i Hrvat. Ljubav ih je silila na to, a međusobna ljubav i danas ih spaja. Zato ja kao Hrvat kličem: Živila Hrvatska! (Burni »Živio«), ali ujedno

kličem i Živila Česka! (Dugotrajno pleskanje). Mi Hrvati imademo u svojoj domovini jedan kutić, koji Vama na čast služi, kutić, o kojem se raznosi krasna i poznata priča o trojici braće: O Čehu, Lehu i Mehu. (Neprekidno pljeskanje). Tamo je — u divotnoj Krapini — i danas stara gradina i svaki Hrvat se ponosi, kad spomene tu priču, koja najbolje dokazuje zajednicu njegovu s Česima«. Govornik je završio sa pjesmom, što ju je pred 50 godina njegov dični otac Ivan spjevao českomu narodu. Ta pjesma glasi:

Čehijo, slavna Čehijo!

Mučenice stara,

Kojoj Biela gora

Prava sva pohara.

Još ti borba traje,

Vrag Tvoj diže glavu,

Al će Bog pobjedu

Dati českomu lavu.

Ta je zanosna zdravica pobudila neopisivo oduševljenje. «Vyborně i »Živio« dugo se orilo dvoranom.

Sveučilištni profesor, dr. Zahradnik nazdravio je u českom jeziku nepomućenoj slozi Hrvata i Čeha u Hrvatskoj.

Narodni zastupnik, dr. Š. pl. Bresztyensky iztaknu, kako se hrvatsko primorje od Rieke do Kotora, hrvatska Herceg-Bosna ponosna i Banovina uzradovaše, kad su čuli, da će ih posjetiti braća Česi. Ista čuvstva pratila su ih Crnom gorom, ista ih čuvstva čekaju kod braće Slovenaca (Dugotraj «Vyborne!» i »Živio!«) Zagreb grad, kao kulturno središte svih Hrvata za Hrvatsku je ono, što za Česku Zlata Praha, »caput regnie Croatie«, a kad je tako, treba da dostojno okruni česko-hrvatsko prijateljstvo. Govornik, kao zastupnik hrvatskoga naroda, hvali braći od srca na posjetu, nazdravljajući zajedničkoj ljubavi i solidarnosti Čeha i Hrvata u svemu, što je po oba naroda pravedno i Bogu drago! (Zanosno i burno odobravanje uz radostne poklike).

Poslije ustade burno pozdravljen naš pjesnik i književnik, prof. dr. Marković, nazdraviv českomu narodu českim govorom i prisposodobiv ga polarnom zviezdnom za južne Slavene. Poletan govor bio je prekidan radostnim uzklicama i popraćen velikim oduševljenjem.

Odbornik H. P. D., prof. Lazar Car iztaknuo je naročito korist, što ju hrvatski narod ima od svojih preporoditelja, kojima bijahu uzornici česki prvaci. Spominje Gaja, profesora Dvoržaka, Janečka, Zahradnika, s kojima se ponose i Česi i Hrvati (Pljeskanje i odobravanje). Kao član hrvatskoga »Sokola« kliče českomu planinarskomu društvu »Na zdar!«

Mirko Brežan, kao građanin hrv. sveučilišta, nazdravi bratskomu českomu djačtvu. Spominje Vraza i Šenou, koji su dušu svoju ogrievali na suncu českog duha i prosvjete te kliče slozi i ljubavi českog i hrvatskog djačtva, dočim brat Bugarin, Georgij Gešev diže čašu u čast Česima i Hrvatima, a na čelu preuz. gospodinu biskupu Strossmayeru koji je bugarskomu narodu

pružio moralnu i materijalnu pripomoć, kad je njegovoj knjizi zaprietila pogibelj od Turaka i Grka. (Burno i dugotrajno pljeskanje; Na zdar! Živio!)

Poslije 3 sata dao je g. Pasovsky znak trubljom, da se valja spremiti na izlet, koji upriličuju braća Hrvati u okolicu grada Zagreba.

Na Mirogoju.

Duga povorka kočija, što se je pružila Frankopanskom ulicom, krene Mesničkom ulicom u Tuškanec, koji je braću Čehe odmah u začetku, a u onoj preugodnoj hladovini, iznenadio iz koje banuše za čas na Josipovac, odkud poklicima i mahanjem šešira pozdraviše ubavu Zagrebačku goru. Kad su pak zavinuli prama Cmroku, palo im oko do Plješivice samoborske, do tubastog Kleka i bosanskih planina, parilo se po dalekoj Posavini, po srebropjenoj Savi, pak se onda opojeno zaustavilo na našem bielom Zagrebu.

Česki planinari bijahu razdragani do kraja te bi se sad u prednjim, sad u srednjim ili stražnjim kočijama čuli poklici: Živila Hrvatska! živili Hrvati!; Živila Češka! Živili Česi!

Tako minusmo Cmrok, spuštamo se Jurjevskom i Mlinarskom cestom, te se lagano, a u žarkoj toplini, uzpesmo na Mirogoj.

Izletnici podjoše najprije do arkada preporoditelja, gdje su gologlavi i sklopljenih ruku čitali napise i gledali likove prezaslužnih naših Iliraca.

Narodni zastupnik dr. Mazzura izusti nad rakom preporoditelja ove krasne i dirljive rieči: »Na Vašoj se, braćo, zastavi nalazi krasan emblem i to je vaš — česki lav. On je danas budan i ne mora se bojati za obstanak svoga naroda, koji se bori onako divno, kako se divno može boriti samo narod velik u svakome pogledu, kao antemurale moćnom onom uplivu, koji hoće da zavlada proti Slavenstvu i proti svietu. Mi Hrvati imademo ovdje grobove, gdje poživaju naši lavovi, koji su se borili proti onoj struji, koja je htjela da uništi narod naš, pa nam je milo, što se zajedno s nama ovamo potrudiste, da im zajednički kliknemo: »Slava«. (Trokratni: Slava!). Mi smo uvjereni, da ni naši lavovi nisu umrli; oni samo poživaju. Kao što su se oni nekad borili za narodni obstanak, budite uvjereni, da će doći vrijeme, kad će se duh njihov probuditi, da se bori zajedno s Vašim lavom za one blagodati, koje svaki narod mora da ima pred očima za svoje oslobođenje.« Kliknuvši tri puta: Slava! krenuše česka braća dalje arkadama, a došavši pred spomenik Petra Preradovića, kliknuše i tu trokratni Slava! pa se uputiše do kočija i u Remete drevno proštenišće, a premilo zatišje zagrebačke okolice.

U Remetama.

Kad su se izletnici uzpeli na najvišu točku remetske ceste, palo im oko na Bukovac, gdje se reda vinograd do vinograda, a u njima oni milovidni ljetnici zagrebačke gospode, a kad se je prva kočija spustila nizbrdice, zagruvaše i prvi mužari na pozdrav českim planinarima.

U bujnoj prirodi, pod stoljetnim lipama i kestenima, dočekalo je česke gostove na hiljade naroda i mladeži, a na čelu mu načelnici gg. M. Mileusnić i Stjepan Janjanin, velečasni g. župnik remetski Gustav Lepušić i učitelj šestinski, G. Maričić. Školska mladež poredala se u špalir i Česima klicala: Na zdar i Živili! dočim je puk u svečanom ruhu zaokupio obronke i brežuljke, oduševljeno klicajući i pozdravljajući.

Milina bijaše pogledati onaj krasni i zdravi narod u narodnoj nošnji, koji se tu sabrao iz župa šestinske, markuševačke i remetske, da pozdravi, da vidi i da stvori ovu pučku zabavu, koja je braću planinarce uzhitila do kraja, po gotovo pak onda, kad ih pozdravi skladnim tamburanjem seljački tamburaški i pjevački zbor.

Kad se je oglasilo zvono na staroj paulinskoj crkvi, podjoše Česi, podje narod, da se u bramu božjem pomoli dragomu Bogu i njemu se toplo preporučiti. Crkva bijaše izklicena prekrasnim viencima, hvojama i cviećem, a razliegali se njom nabožni glasovi naroda i mladeži, kojom je, poznatom vještinom ravnao mjestni učitelj, g. Lepušić.

Duboko dirnuti, ostaviše i Česi i Hrvati crkvu, u kojoj počiva ban Ivan Torkvat Karlović, neustrašivi borioac za hrvatska prava († 1531.), i posljednji potomak slavnoga i staroga roda Karlovića ili Kurjakovića.

Pod prostim nebom, a u bajnome naručaju prirode, pozdravi česke planinare g. načelnik Mileusnić koji budu poslije pogošteni pečenicama i dobrom hrvatskom kapljicom. Školska mladež zaokupila je jedan brežuljak i puna srca zapjevala: »Liepa naša domovino!« koja je mile nam gostove tako obuzela, da je uzhit i oduševljenje raslo od časa do časa, a kad se Česi i Českinje sabraše u skup i zapjevaše: »Kde je domov moj« koju pratiše i Hrvati, bijaše oduševljenje neopisivo. Tamburaši zasviraju, pa onda zapjevaju, mužari gruvaju, a cio narod kliče od zanosa, veselja i radosti.

U ovom oduševljenju pozdravi česke planinare tajnik hrvatskog planinarskog društva g. Lihl u ime društva, iztaknuv, kako je hrv. planin. društvo i sretno i zadovoljno, što može da ih pozdravi na podnožju Zagrebačke gore i u srcu hrvatskoga naroda. Kliče: »Na zdar Vam, braćo Česi!«

Tamburaši zasviraše, nevina školska mladež zapjeva, a mužari odjekuju i gorom i dolom, javljajući na daleko, da se danas gleri česki planinar sa hrvatskim, da se danas ljubi česki narod sa narodom hrvatskim.

U velikom onom zanosu stupa napried Crnić Jakov, seljak iz Šestina te nazdravlja Česima i pije od radosti, što su braća došla na jug, došla među Hrvate, došla u Remete.

Nakon dugotrajnog odobravanja, ustaje sveučilištni profesor dr. Janeček te reče ovu prekrasnu zdravicu:

»Neda se riečima izreći, već se daje samo osjećati! Nego ako nas sve ne vara, ako nas ne varaju naša najdublja čuvstva, mislim, da imamo pred sobom velik događaj. Evo, mi smo pred par trenutaka bili na bogoslužju u staroj i svetoj crkvi remetskoj. Za stalno, kao što meni, tako je ono i svim

mojim suplemenicima natjeralo suzu na oči. Meni se u onim časovima činjaše, da braća, što su se nekad u krapinskom gradu razišla i krenula jedan na jug, a ostali na sjever, da su se evo opet sastala u svetoj ovoj zemlji i u svetoj ovoj crkvi. Činjaše mi se, kao da su se sastala pred božjim žrtvenikom te si pružila ruke, da će ovako ostati za sva vremena: bili dani ružni, bili veseli ili crni. I ja kažem: »Bog blagoslovio ruku, koja je u ovaj čas blagoslovila dva naroda!« — Okrenuvši se po tom veleč. gosp. župniku Lepušiću reče: »Velečastni gospodine! Dajte, da stisnem Vašu desnicu i da rekнем: »Bog dao, da se sve naše želje izpune, blagosloveći sruženi narod hrvatski i česki!« — Krasni ovaj govor popratio je gromoviti: »Živio«, a pjevači seljaci skladno odpevaše: »Okriepi ga, jaki Bože!«

Rieči prof. Jančeka ganule su g. Pasovski-a, do suza i mnogom se orosiše oči, a kad je svršio, nastala burno klicanje i odobravanje, koje se tek sleglo, kad je ustao česki planinar, dr. Koutecky, koji reče osobito oduševljeno: »Nismo se nadali, kad smo polazili na jug, da ćemo doživjeti tako liepi doček Hrvata svih stališa, imenito evo seljačkoga, što nas veseli najviše. Ja kličem »na zdar« cielomu vašemu narodu hrvatskomu!, (Burni: Na zdar! Živio!) Gosp. Janček pravo je rekao: »U tom hramu božjem pružiše si ruke dva naroda, da rade vazda zajednički kao sinovi jedne majke, majke Slavije! (Dugotrajno pljeskanje i »Živio«.) — Pripoviedat ću posvuda, kako smo dočekani ne samo u Zagrebu, nego od svih Hrvata kudgod smo prošli. Kličem: »Na zdar« hrvatskomu narodu!

Svi prisutni zapjevaše stojeći: »Oj Slaveni«, koju školska mladež popratio sa »Glasna jasna« od našega neumrloga Šenoe.

Kad se je g. župnik na zdravici zahvalio, nazdravi g. dr. Car načelnika Mileusnića, kojemu odbor hrv. planin. društva javno hvali za ovu osobitu pučku zabavu, koju je velikim trudom upriličio u krilu prirode. Mladež popratio ovu zdravicu pjesmom, tamburaši tamburanjem, a česki i hrvatski planinari poklicima i pljeskanjem.

Blagajnik hrv. planin. društva, g. Exner nazdravi zanosno českim planinarkinjama, našto seljački sbor odpeva: »Oj Korano, tiha voda hladna« i »Gora se zeleni, po njoj se pasu jeleni«, dočim sa omladinskog brežuljka dopirahu ugodni glasići pjesme: »Objavi danice, objavi.«

Dragutin Hirc diže čašu u zdravlje i sreću školske mladeži, koja toli milo zaslādjuje ovo hrvatsko-česko slavlje i kliče učitelju Maričiću srdačni Živio. I ovu zdravicu popratio klicanje, pjesma i glazba.

Za čas nastala neobična tišina, diže se česka planinarka, gdja Louiza Šilenny, supruga zastupnika na carevinskom vieću te srdačno hvali na zdravici planinarkama.

»Prošli smo Dalmacijom, Crnom gorom, Herceg-Bosnom i dodjismo evo u bieli Zagreb, koji je osvojio naša srдца, te ga ljubimo, kao i naš Zlatni Prag. Ja želim samo jedno: da se Hrvatice i Českinje stave na čelo narodne borbe (Burno odobravanje), jer, gdje se slože žene, sestre i majke slavenskoga koljena, tamo narod ne propada.«

Burno odobravanje i pljeskanje dugo se nije sleglo, a oduševljenje bijaše vanredno, kad je načelnik šestinski, g. Janjanin, odieven u krasno narodno odielo sa djevojkama i momcima zaigrao narodno kolo.

Burno se klicalo i pljeskalo g. načelniku i sve bijaše ovim zaglavkom pučke ove zabave razdragano do kraja, kad dospije i čas rastarku.

Uz pjesmu, glazbu, gruvanje mužara, silne poklike naroč., krenuše česki planinari preko Bukovca prama Maksimiru, krenuše slavulj-gajem, pa onda Vlaškom ulicom u Zagreb.

Komers i odlazak.

U Forsterovoj restauraciji, koja je ukrašena slikama Plitvičkih jezera, započeo je komers u 9 sati. Dvorana bijaše dubkom puna i gostova i gradjanstva. Mila hrvatska pjesma »Kola« pod ravnanjem sborovodje g. Fallera očarala je braću Čehe. Pjevale su se same izabrane naše kompozicije, kao »Crnogorac Crnogorski«, »Hrvatskoj«, »Bog i Hrvati« itd. a nekoje se uz burno povladjivanje braće Čeha, morale i opetovati.

Na početku komersa pozdravi česke goste Jovan Hranilović, urednik »Vienca«.

Razdragana srca diže im čašu u zdravlje, jer mu zastruji krvca, kad ih gleda licem u lice, milu našu česku braću. Želi im, da pobjede svoga protivnika, da ga pobjede što skorije, pa im kliče: Živjeli, Na zdar!

Poslije burnoga povladjivanja zaredale se zdravice i opet je ustao Pasovsky, da iztakne česko-hrvatsko bratimstvo uz zanosno klicanje.

Zdravko Kovačević, pozdravi Čehe u ime akademičke omladine pa ih zamoli, kad se vrate kući, u svoju divnu domovinu, kad se prikuče k obalama srebropjene Vltave, kada uljeznu u kraljevsku Zlatnu Prahu i kad se uzpnu na ponosni Hradčin: da u ime hrvatske omladine braći svojoj izruče pozdrav od Hrvata.

Na tu zdravicu pjevalo je cijelo občinstvo stojeći: »Liepa naša domovino«.

Gospodin Vjekoslav Fleišer, urednik »Hrvatske Domovine« nazdravio je slavenskoj uzajamnosti, a poslije toga tekla iskrena i ugodna zabava, zadojena žarkim patriotizmom i dalje, koju su zasladjivali naši vrli »Kolaši«.

Na Duhove u jutro došlo čas odlazka. U 7 i 1/2 sabraše se česki planinari na južnom kolodvoru, da se oproste sa bielim Zagrebom i da krenu u bielu posestrimu Ljubljanu. Božidar Kukuljević Sakcinski na kolodvoru se zanosnim riečima oprostio s Česima u ime hrvatskoga planinarskoga društva zamoliv ih, da izruče srdačan pozdrav braći Slovencima, a na povratku u svoju domovinu, bratsko pozdravlje Česima.

Vodja Pasovsky ganut do kraja, toplim se riečima oprosti u ime izletnika od hrv. planinarskog društva, a kad je vlak krenuo, zaoriše prisutnici: Živjeli Česi! Na zdar!, čime završi ovo česko-hrvatsko planinarsko slavlje. e.

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA

BROJ 6.

LIPANJ 1930.

GOD. XXVI.

Ing. ANTE PREMUŽIĆ:

SUŠAK.

SILAZ U JAMU VARNJAČU

U oči silaza.

U svečanom i punom izvjedljiva očekivanja raspoloženju prolazilo je veče 22. X. 1929. u Rossijevoj kućici, što se poput žira na luğarevu šeširu privjesila o Pasarićev kuk, da bude ishodište, uporište, želja i nada planinaru, kad se uputi na divlji istraživački pohod po vrtoglavim šiljevima, groznim vrtačama i jezovitim zjalima sniježnica Rožanskih Kukova. Marko Vukelić iz Volarica dvori nas toplim čajem, zahvativši za nj vodu iz korita sa Jerković doca. Dr. Krajač priča o prvim otkrićima i pohodima u Rožanske Kukove, dok se je njima prilazilo od Grabarja ispod Alana, s Oltara ispod Zavižana ili iz Stirovače i Apatišana. Sutra je prvi dan detaljnog otkrivanja bajoslovnog bogatstva oblika, linijâ i perspektivâ. Detalj Rožanskih Kukova jest Velebitov trijumf i možda naš planinarski unikum.

Poslije večere na podu se dopunjuju pojedinosti programa za sutrašnji dan, cigarete svjetlucaju, a štednjak — kobilica na tankim nogama grije posve pristojno, treperi svijetlom po stropu iznad nas, njiska, frče i rže kao mlada ždrebica u tonovima visokim i niskim, kakav mu već glas iz grla istegne jogunasti vjetar, što posrće kukom nad nama, ne znamo s koje strane, kotrlja se preko kuće i odlijeće ne znamo kuda.

Pod zvucima originalne velebitske glazbe u san se zalijeću epizode drevnih stvaranja... Tisuće godina kúse vjetrovi kamenje, kiša para škrape, gromovi prosijecaju zupce, a ledovi klešu obeliske i kipove, tešu tornjeve monolite. I sunce je ostarilo, dok je na gotovo djelo povješalo zelenvijence plazave klekovine, a po sitnim docima satkalo šare ćilime. Koliko se puta rovački div voda okupao u pjeni znoja, napinjao mišicu do rasprsnuća, teretio kičmu do preloma, gubio svijest sunovraćajući se s jezovitih visina uz riku gromova i lupajući o tvrde podove, ponižavao se ližući pete kremenim liticama, dok je u utrobi kukova u podzemlju gradio divne i veličajno urešene dvore?!... Div snaga, div volja, div ustrajnost, div umjetnost —

voda — sav se predavao radu. Silom je oblikovao!... Djelo je gotovo, djelo je divno, a div u dolu bez snage i bez volje prima oblik — koji mu dadu!...

I gotovo savršeno djelo, velebni prirodni spomenik, čekao je tisuću godina na svoje otkriće. Hiljadu se godina u nizinama brinule svakidanje brige, stvarale se, pribirale materijalne i moralne vrijednosti jednog naroda, dok nisu kao izvidnicu poslale na vrhove dušu sposobnu da shvati i osjeti uzvišenu ljepotu remekdjela prirodnih svemoćnih snaga na visovima, da je opiše i dočara drugim srodnim dušama, pa da zaredaju hodočašća u planine i učestaju pokloni njihovim ljepotama...

Put do jame.

Dne 29. X. 1929.: Jutro — a magla?!?... Krupna kao proso pršti po pločama i kroz zupce našega kuka bježeći pred ne jakim, ali naprasitim vjetrom. Zagnana do skoka niz lomivrate zavija se u vis i u rastrganim lukovima nadire k moru, a s mora se pod nju preko Plančica i Cipala podmata u kovitljajima magla drugog nekog roda, gusta kao tijesto, a bijela kao pjena na valovima orkanske sveopće poplave.

Dr. Krajač okrenuo se neraspoložen s vrata, kad je osjetio nemilu situaciju. Vjetar gruva blesavo sad odavle, sad odanle: odnekuda zabacuje već i kišom. Marko sprema čaj, a štednjak bijesno izbacuje vatru i grmi kroz dimnjak, a onda grune iz nozdrva dimom i plamenom među nas.

Oko 11 sati otkoli se donji sloj oblaka pod britkim udarcem oštra sjevernjaka i prosu se u obliku solike. Gornji preostali sloj propusti nešto svijetla. Dosta, da zadovolji naše već sasvim čedne zahtjeve. Dr. Krajač strese u vreću prkosni barometar, izda naredbu za pohod postavivši smjerniji cilj — iznalaženje prilaza kuku Varnjači grebenom između nje i Novotnijeva kuka i uspon na nju samu sjeverozapadnim njenim razdrtim bokom. Žurno se probijamo Zelelim hrptom Novotnijeva kuka iznad Pogledala. Marko rješava bradvom najzamršenije čvorove klekovine, kroz koju guli rebra pas njegov. Vujo i ljuto cvili, ali ne sluša savjeta, da ostane i čuva kuću. Mučno se napreduje, no oči se lijepe i blaže nenadmašivim perspektivama građevina i stijenama vrtače ispod Hircova kuka, tornjeva Crikvene i glavica Varnjače. Po arhitektonskoj kompoziciji i ornamentici sjeverne fasade Crikvene zaključujemo, da su dveri u taj veličanstveni hram s te strane, ali to ostavljamo do bolje zgone. Proživši se sa sjevernog ruba Puževe doline na njezin istočni most-greben htjedosmo u skokovima preko golih ploča prema kukovima Varnjače. Ipak nas za čas zaustavi prekrasna scenerija na istoku. U

divnom spletu linijâ i velikom bogatstvu oblikâ prostor je među Novotnjevîm i Vratačkim kukom s jedne, a Varnjače s druge strane, sav načičkan glavicama, gredama i monolitnim šiljcima, a izvrtan ponorima i sniježnicama, od kojih se s našeg greben-mosta vide samo rubovi ždrijela i majstorski ukrašeni slijevci. U moru prekrasna detalja privlači oko gotski svod dveri u grebenu, što se s istoka prislonio uz kukove i bočine Varnjače. Vrata su to u dvorište tvrđave, kojoj je Varnjača zapadna orijaška kula. Pred vratima je stoljetna omorika, da daje hlad generacijama kastelana.

Pogled u ždrijelo jame i silaz.

Oči prikovane tim prizorom tek se pod kraj spustiše niže, no u taj se čas zjenice raširiše, dah zastade, a traci udivljenja i prepasti elektrizovaše živce... Divlja, strašna, grozna i jezovita jama; ponor, bezdan! Ralje zmajskog orijaša Zemlje, pregrada u vrtači — strašna jezičina posuta oğavnim bradavkama — odronjenim kamenjem, zuberine stijene gorostasne!... A stara je ta zmajska grdosija Zemlja; negdje ima, negdje nema zuba, šuplji zubi spilje u stijenama... Grozno ždrijelo — grotlo u podzemlje. Po jeziku bijela pjena kipi, a u grotlu žučno zelenilo...

»Jezero!« — triumfira dr. Krajač. Oči se zalijevaju suzama i mreškaju glatku površinu jezera u valiće, a duše uz propanj zanosa pjevaju himnu slave i zahvale!... Čestita se starcu Velebitu, klikuje se Varnjači i Crikvenoj, a njima se šiljci ožaruju zrakama, što se kroz tminu magle probiše od sunca — Duha Svjetlitelja.

Zgledamo se i ne dolazimo do riječi. Dr. Krajač primiče očima dalekozor i konstatuje, da je bijela pjena vječni snijeg, a jezerce — glečerski led.

Na sve se zaboravilo. Kuk Varnjače je za danas planinarski interes drugoga reda. Samo, može li se dolje?!... Sva trojica zaokružimo očima po rubovima i bočinama vrtače, da se što prije ispitaju mogućnosti silaza. Očima se ne ostvaruje nijedna moguća kombinacija, premda se neumorno ocjenjuje i proračunava. Predlaže se forsiranje silaza direktnim pravcem. Dr. Krajač upozorava, da su prošla četiri sata, pripominje, da nemamo dosta konopaca; no za čas dva već se u hrpi sva trojica spuštamo sa sredine mosta, gdje je ispočetka i s ruba najlakši silaz. Domala napredujemo ubrzanim tempom, ostavljajući za sobom metar za metrom puta. U bezdan pod sobom i ne bacamo oči, ocjenjuje se samo najbliža situacija i ostvaruje momentana kombinacija. Pružaju se ruke, podmeću se ramena, zatiskuju prsti u škrape, kvače čavli cipela o male gukice i izbočine, savija se klekovina i biraju duže grane, da preuzmu ulogu planarskog užeta. Redaju se komci i tavanci, kamini i grebenčići, no na

jednom — nema daljih kombinacija: dokle se vidi, duboka provalija, a na dnu razmrskano kamenje — opomena, što će da bude, maknemo li se sa posljednjeg tavanca. Gorko razočaranje? — Još jedan pokušaj! . . . Razdijelimo se u troje, povratimo za par metara unatrag i nastavimo istraživanje u tri smjera. Marko ode na jug pod samo stijenje kuka Varnjače, Dr. Krajač na sjever prema točilu s Novotnijeva kuka, a ja nastavim pretraživanje u središtu. U nas sve trojice penjački je planinarski interes vanredno živ i intenzivan, razabire se to u pogledima, koje jedan drugomu dobacujemo, i po upitima, koje dovikujemo.

Dr. Krajač konstatuje prvi nemogućnost napredovanja na lijevom krilu i najavi povlačenje, no kao brižan vođa daje se odmah na istraživanje i pripremu povratka, jer su mnoge klekove grane izvršivši svoju dužnost odskočile natrag u svoj prirodni položaj. I mene je nada u središtu prevarila, a i Marko lomi rezignirano štap nad posljednjom kombinacijom i skreće sav u znoju i zasopljen za Dr. Krajačem, da si pomažu i spremaju zajednički naš uzmak. Prije definitivnog priznanja neuspjeha odlučim se u momentu na kritičku kontrolu Markovih kombinacija, možda je u brojnom nizu koji član ostao neiskorišten i neuvažen. Pomnom pretragom nađoše se dva skrivena jarka, spojena izbočinom savladivom i osrednjim penjačima. Za čas se nađem na zelenom vršku čunja, što se uz samo stijenje kuka Varnjače stvorio od grušja i sipine otvarajući napokon slobodan prolaz i slaz ravno u samo ždrijelo ogromnog ulaza u spilju, na snijeg i k »jezercu« — glečerskom ledu. Pobjedni poklič priguši mi pogled na jamu u nasuprotnoj stijeni, udaljenoj dva tri koračaja pred menom, kao stvorenu, da bude duplje medvjedu vrataru. Osupnut podignem oči nada se, a visoko nada mnom ne vrhu kamina uklještio se ogroman okružio kamen.

Tiho se vratim do u drugi jarak i jedva da me čuju drugovi protisnuh fiksirajući medvjede duplje: »Gospodo, našao sam silaz!« — Za minutu dvije bili smo sva tri na čunju sipine, a za tren sam s Markom protrčao kroz ogromna vrata i brzao nađnutom plohom snijega k »jezercu«. Dr. Krajač se zaustavi na početku snježne strmine i poziva nas na oprez, jer je glečerski snijeg i led vrlo nepouzdan i varav. Često na oko čvrsta ploha pod teretom popušta i pokapa žrtvu u tami potajnih stupica.

Dno jame.

Dno jame, vrtače Varnjače duboko je 80—100 metara ispod razine međašnih grebena, koji ju dijele od susjednih vrtača — od Puzeve doline i vrtače na istoku od kuka Varnjače. U stijenama okolo tri su spilje. Najveća je odmah uz silaz po čunju sipine. Portal

je oko 30 metara visok i oko 20 metara širok. Pod je strmo nagnut prema jugoistoku; u početku je to strmo povaljano ruševno kamenje, a kasnije strmo nagnuta kosina zrnatog snijega, koja se svršava s ovećom ravnom sledenom plohom. Pri kraju spilje, oko 40 m od ulaza, okrugli je prodor u stropu, kroz koji se cijedi okomito jak mlaz vode ne tićući gotovo stijena prodora. Padajući izdubao je vodeni mlaz okomiti ponor u snijegu oko 60 cm širok i posve okrugao. Dna mu nijesmo mogli ugledati, premda smo barem 20 metara dubine dobro osvijetlili električnim svjetiljkama. Uz stijene spilje otopljen je snijeg i stvaraju se znatno duboki procijepi. Osim glavnog okruglog ponora još su u snijegu dva veća i kojih desetak manjih, a svi su jednakog postanka i slična oblika. — Druga je spilja u istočnoj stijeni vrtače. U nju se uspinje kojih desetak metara kosinom krupnog kamenja i sipine. Vrata su oko 10 metara visoka, a toliko i široka. Nakon 30 metara uspona samom spiljom prodire joj se strop u potpuno kvadratičan dimnjak do 10 m širok i preko 30 m visok. Na gornjem njegovom rubu vidi se nebo i klekovina. Ispod tog dimnjaka nastavlja se spilja još kojih 10 metara, a onda se svršava sa 6 metara dubokim kvadratičnim bunarom. Treća je spilja visoko u stijeni, pa je nedosežna. Gornji je rub jame Varnjače 150—200 metara širok, rubne su stijene skroz okomite, a nešto kleka i sipina u jugozapadnom uglu uz monumentalnu stijenu kuka Varnjače omogućilo je jedva i ovaj naš mučni silaz.

Povratak uz pljusak i urnebes gromova.

Na dnu se jame smrkavalo. Prekinusmo istraživanje i pohrlismo za dr. Krajačem, koji je pošao naprijed, da još, dok se koliko toliko vidi, nađe ispitani prolaz za uspon natrag na greben. Penje se u gumenim opancima kao vjeverica i s udivljenjem sam ga promatrao s čunja od mededeg duplja, kako se vere klekovinom i prodire prema grebenu. Izvrsno nam je poslužilo njegovo ranije rekognosciranje za povratak. — Marko se junački drži. Slabo obučen, na leđima mu uprtnjača, u jednoj ruci stalno bradva za presijecanje smetnje u klekovini, u drugoj svjetiljka, da osvijetli uporište za nogu ili škrapu za ruku. Svagdje se nađe, izviđava put, pomaže, ali i sam uživa. Oči mu se sjaje i danas je zadovoljan. On će doskora biti planinarski vodič specijalist, kad za velebitske krasote čuju mnogi, u kojima bije živo planinarsko srce!

Točno u 6 sati ispesmo se na mjesto, s koga smo prviput ugledali našu jamu. Gusti se oblaci postaraše za potpunu tamu, a uz to nas odmah posuše obilatim prvim pljuskom. Sa istoka ječi prasak i tutnjava, kao da počinje bitka na Hajdučkim kukovima. Pola kilometra zračne daljine ne dijeli nas od planinarskog skloništa, no pred

nama je još čitav hrbat Novotnijeva kuka, i tko zna, šta je gusta klekovina po bočinama grebena s bezbrojem strmih litica, ponora i sniježnica, ispriječena kamenja i varavih slazova, ocijenit će ispravno našu situaciju. Tomu neka doda gustu tamu, koju moramo bušiti pred sobom samo mlazićima svijetla džepne električke, jer drugog alata nemamo, nadalje neizbježivi vjetar kasnojesenskog nevremena na velebitskoj visini iznad 1600 metara, pa pljusak jedan po drugom, siktanje svjetala svemirske neiscrpive električne napetosti i urnebes gromova... U drugim prilikama možda bismo i mi jednoglasno proglasili situaciju očajnom, no sa dušama u punom treperenju od utisaka današnjeg vanrednog planinarskog doživljaja, dadosmo se sa zanosom na put.

Direktno iz oblaka, pa s kape i ispod nje navire poplava niz vrat i niz leđa, klekovina upućuje čitave bujice vode u rukave, pod pazuhom na okuci stvaraju se virovi, kod podvezica prodire voda prema cipelama, gdje već i bez toga kišnica žmikće i pljeska. Klekovina veriži noge, a s pasijom zgađa među oči i traži jabučicu pod grlom. Jame među kamenjem kao da su se za ovu zgodu snabdjele s većim brojem dimenzija, no što fizika dopušta, propada se barem i uvaljuje u svim smjerovima. Hoda se, preskače, plazi, provlači, uspinje, puže i skliže. Rade sve mišice, sva ćutila, svi živci i sve mozgovne stanice... Silne su zapreke, ali je velika i borba, i svijest o tom pretvara naš put u svečani povratak uz punu osobnu pratnju sviju elementarnih prirodnih sila, koje su oblikovale Rožanske Kukove. I ovu grandioznu svečanost i počasnu pratnju prirediše nam baš nakon posjeta jame Varnjače, gdje srcem osjetimo veličajnost toga remekdjela i poklonismo se geniju tvoračkih njihovih snaga.

Zavisimo prema sedlu pored najvišeg vrha Novotnijeva kuka, kad Markov pas Vujo zacvili bolnije nego dosada. Otkrismo ga križanjem mlazova svjetala naših džepnih reflektorčića podaleko na kamenu čučavcu usred klekovine. Utješeni zašuti, kad se naša svijetla sjediniše na njemu, ali opet stane očajno skvičati, kad se okrenusmo i nastavismo udaljivati od njega. Uostalom nastaje najvelebniji momenat svečanosti. Dosada se gromovna prirodna sila kretala na desnom krilu, a sada u defileu preko sedla među dva kuka gruvaju nebeske prangije lijevo i desno, a zeleni kresovi poput mnogostruko potencirane bengalske vatre dadoše znak, da zaori urnebesna pozdravna koračnica na izlaznim vratima iz ovog naročito dijela Rožanskih Kukova. Po tempu i ritmu koračnice činilo se, da je umjesto paradnog koračaja kompizicijom predviđeno bilo kotrljanje, i mi se u tren nadosmo na drugoj strani sedla. Imao sam ukočeno zatvorene oči još sa sedla, razmišljao o rasipnosti prirode prigodom pretvaranja energije u svijetlo. A to je svijetlo bilo nježne modrikastozelene boje!

Sa sjeverne bočine Novotnijeva kuka vidjela bi se naša tako željkovana planinarska kućica, da su prirodna svijetla bila manjeg intenziteta. Tako je pak trebalo mnogo rasprave i orijentiranja, pa čak i dokazivanja buzolom, dok smo odabrali pravac za dalje kretanje. Nakon još nekoliko izmjena snijega, solike i kiše i ponavljanja sviju napora i naprezanja s ove strane sedla kao i s one, sidosmo napokon u bukov gajić ispod Jerković doca, a onda se čisto preporođeni i pomlađeni tim lakim terenom za čas uspesmo u sklonište, osjećajući na pr. već na Jerković docu, da je pomisao o kući i o čaju uistinu nekako toplo.

U pol 9 stigismo u Rožansku (Rossijevu) kuću i doskora uz vrući čaj i topli naš štednjak uvjeravismo jedan drugoga, da su Crikvena, Varnjača i današnja naša upoznanka jama Varnjače savršeni predstavnici ljepote i umjetnosti naročitog stila Rožanskih Kukova, koji je sa ostalim stilovima velebitskih ljepota i umjetnina organski srodan kao i pet arhitektonskih redova klasične građevne vještine međusobno, a istog stila da je i naša tura toga dana i kao ljepota i kao doživljaj i kao umjetnost!...

S veselim poklicima pozdravismo Markova Vuju, kad je napokon i on, što smo sigurno i očekivali, živ i zdrav u 11 sati, dakle 2 i pol sata iza nas, zagrebao na vratima utočišta. Nije pokazao nikakve zlovolje prema nama, pojeo je sve, što smo mu pružili, i odmah se izvalio pred štednjak. No skočivši dva tri puta, otresao je bezobzirno vodu i znoj s dlake svuda okolo sebe, pa i po našim licima.

Društvene vijesti

TOMISLAVOV DOM NA SLJEMENU NE POSTOJI VIŠE.

Još je u nedjelju 4. o. mj. stajao ponosan i čvrst na svojem mjestu, a Božje je sunce obasjavalo pročelje njegovo. Trobojni znak Hapedea sa bijelim runolistom njegovim i posvetna ploča tisućgodišnjice oživješe na zrakama zimskoğa sunca i veselo pozdravljahu svakoga, koji je pristupao hramu planinarske ljubavi.

U pola sedam izjutra, kada je prvi Prekratićev autobus dovezao prvu grupu Hapedaša zajedno s njihovim predsjednikom, Tomislavov Dom bijaše u mraku i snu. Sve su odaje doma, dupkom pune skijaša, mirovale i šutjele, tek je jedna prostorija živjela u punome poslu, a to je ona, koja se brine za gladne i hladne želuće. Iza nekoliko časaka stigoše nove grupe planinara, a

onda u domu planuše svijetla, hodnicima i odajama stade gibanje, žagor i dozivanje. Pred domom škripahu skije i rezahu zamrzlim snijegom, a s juga oblaci rujni nagoviještahu blagi nedjeljni dan. Pojedini skijaši, spremni na svoje dužnosti, primaju zapovijedi i rekvizite, pa se otiskuju bijelim snijegom na određena mjesta.

I tek je sunašce blago zagrijalo sljemenske vrške, započe trka starih, mladih i najmladih skijaša, da potraje vas dan, tamo do pet sati. U tom vremenu Tomislavov Dom bijaše stjecište i zbir svih planinara. U njem nadoše svi toplu izbu i svaku drugu njegu potrebnu tijelu. Dom je izvršivao potpuno dužnosti svoje, kao da je jadnik slutio posljednje časove svoje. Napokon prođe dan. Žurbe i trčanja nesta. Dom se spremi na počine, a sutradan, u ponedjeljak, oživjet će opet, kada se počnu pribirati vojnici za svoju skijašku trku.

Ponedjeljak je, spokojna večer. Sljeme drijema, a njegovim jelicima krađu se mraci, zlonosni i tajni. Pod jelicima Tomislavov Dom. U jednoj odaji planinari, ostaci nedjeljnih posjetnika i gosti. U mrak pred domom probija jedan pramen svijetla, pa se poigrava na zamrzlom snijegu. Tako je radio jučer, prekjučer i svake one večeri, kada su gosti u toj izbi provodili sretne i bezbrižne časove svoje. A nije to radio tek zimi. On je i u druga godišnja doba spustio se s izvora svoga i kradom se protisnuo kroz mali pendžerak, pa ostao pred domom sve dotle, dok su posljednji gosti ostali na svome divanu. A bilo je tih gostiju vazdan, i mnogo, veoma mnogo. Neki su od njih već davno zaminuli i više se nigda ne svraćaju amo. A ima ih, koji godinama ovamo dolaze, i još su svježji i čili. Bože moj, što su sve ti ljudi ovdje! »spelavali!« Bilo je tu radosti, objesti i smijeha, a nikada žalosti. Ta kako bi ove moglo ovdje i biti, kada su svi ti prijatelji i gosti bježali iz grada, od napora i tovara dnevnijeh briga, da se u nevezanu društvu pozabave i zabavom odmora, a oko njih se raduje sloboda velike i uzvišene prirode Božje. Koliko je puta iz odaja ovih, baš tako kao i taj pramen svjetlosti, kroz pendžere ove probila snažna i oduševljena pjesma:

»Koj bi vendar hotel znati,
Kaj je ljubav bratinska,
Taj nek dojde i pogleda,
Kinč pajdaštva našega!«

Pa i oni pojedinci, koji su ovdje boravili s namjerom, da povučeni od veve i meteža ljudstva bilo u tihoj izbi ili pred domom u sjeni krošnjate jele studiraju i pišu svoja neprolazna djela, nisu mogli da se otmu onom nadahnuću, što ga daje čovjeku ovaj zrak, ova svjetlost, ova toplina, ova fauna i flora. Sve te sili na raspoloženje, koga u gradu nema; sve te privlači i veže, i ti osjećaš, da nijesi više onaj, što no si prije nekoliko sati tamo dolje u nizini bio. Što velim u nizini? Bolje je reći u niskosti, u kojoj se čovjek pozemljar valja još gore nego li krmača u kaljavu blatu.

Davno je tomu, što ovamo svraćaju ljudi. U početku su njihovi posjeti bili rijetki i pojedinačni. To bijaše onda, dok nije bilo uređenih cesta i puteva. Za posjetnike toga vremena bilo je dovoljno ovo krilo zgrade (vidi sl. 1.), koju je godine 1878. izgradila općina grada Zagreba o svome trošku. Onda je u toj zgradi u prizemlju živio gradski lugar, a u prvom je spratu »Hrvatsko Planinarsko Društvo« dobilo dvije velike sobe sa balkonima, pa je manju sobu uredilo za gospođe, a veću za gospodu. To je bilo ravno pred 56 godina. Više od pola ljudsoga vijeka. Kolike odonda promjene!

Sl. 2: Dom od g. 1912.—1925.

U staroj kući sastajahu se najučćeniji ljudi i najvideniji građani grada Zagreba. Osim njih bilo je u njoj i stranaca iz raznih država. Da su svi ti posjetnici imali mnogo smisla za ljepotu, koju je Božja ruka stvorila u Medvednici i na Sljemenu, a naročito dubokog osjećanja na pogledu svih onih krajeva, što no se sa sljemenske piramide vide, o tom postoje neprolazni dokazi, zapisani u Spomenici, koja je ogledalo života u starome domu od godine 1879.—1889., dakle za jedan potpuni decenij.*

Stari dome moj! U tebi su mnogi pjesnici hrvatski nategnuli strunu lire svoje i njojzi predali osjećaj duše svoje, a ona ga je izrazila snažnim i jakim ugođajem, koji mora da uzbuđi dušu svakoga, koji ljubi ljepotu zavičaja svoga. Tko bi mogao ostati hladan na stihove, koje su na točki ovoj izrazili pjesnici Franjo Marković, Đuro Arnold, Strahimir Kranjčević, Josip Milaković, Božidar Kukuljević i toliko drugi. Svima njima

»Na Sljemenu s piramide
Zavičaja divni čar
Zatravljene oči vide,
Usplamćuje srca žar«.

A taj usplamćeni žar nije časovit. On traje sve dotle, dok u duši traje predodžba o čarima domovine, koje pruža pogled sa Sljemena. I onda, kada se spustiš u nizine, da »cio tjedan u prahu niske sobe proboraviš, da brojš novce i u strahu blagajne si rad sastaviš«, kako to lijepo reče ugledni građanin Janko Crnetić, koji je »svojih 140 kg tijela polako ali sigurno od 7 na

* Vidi o tom, što je u »Hrvatskom Planinaru« g. 1907. priopćio veleza-sluzni planinar prof. Vj. Novotni pod napisom: »Iz spomenice hrv. planinarskog društva na Sljemenu«, Str. 6.—10.

Foto: Pavušek

Sl. 4: Tomislavov Dom u ognju i dimu

večer do 1 ure po ponoći na Sljeme zanesao«, i onda još uvijek kao antiteza dnevnom životu tvomu stoji pred očima tvojim slika, koja u srcu stvara mile osjećaje i nesustale čežnje, što ih je pjesnik Kukuljević za sve nas izrazio ovako:

»Živovat da je v'jek mi ovdje dano,
U krasnom društvu tom i zrak taj disat,
Slavulja danju, noći čut biljisat,
Uživat rajsku slast u svako vrijeme
Sa divnog visa tvoga, milo Sljeme!«

Na ove zanosnim stihovima izražene pjesnikove želje mnogi se građanin zagrebački dao pobuditi, da i on krene onamo, gdje »se krvna oka vjeda tare, suza briše«. Od nedjelje do nedjelje, od praznika do praznika, sve je više ljudi kretalo put Šestina i Kraljičinog zdenca, a odavle do Gradske kuće i do Piramide. One dvije prostorije u starome domu postadoše tijesne. Ni onda (god. 1911.), kada se iz toga doma lučar iselio, nije bilo zadovoljeno velikom broju posjetnika. Stoga je upravni odbor HPD zamislio i izveo (god. 1912.) gradnju drvene kuće, pa je sa starom drvenom povezo natkrivenom verandom (vidi sl. 2.). Sada je istom Sljeme postalo pravim izletničkim stjecištem. One dvije sobe u staroj kući postadoše blagovaonicama, a sobe u novoj kući služahu za spavaonice. Planinarski dom postao ljetovalištem za stalne goste, a svratištem za planinare. Ova je okolnost povisila broj članova Središnjice HPD, a time stvorila i nove potrebe, koje su neminovno iziskivale veće i brojnije prostorije. Napokon je član upravnog odbora, savjetnik g. Pisačić izradio nacrt za nadogradnju kuće i g. 1925. otvoren je Tomislavov Dom, ponos i dragocjenost »Hrvatskoga Planinarskoga Društva« (vidi sl. 3.).*

* Vidi o tom u »Hrv. Planinaru« g. 1925. članak: »Svečano otvorenje planinarske kuće Tomislavov Dom na Sljemenu«.

Foto: Antun Glad

Sl. 5: Tomislavov Dom u prahu i pepelu.

Koliko je misli, čuvstava i želja, koliko truda i troškova vezano s tim velikim spomenikom kulture »Hrvatskoga Planinarskoga Društva!« Koliki su naši najbolji ljudi trošili svoje slobodno vrijeme, da podignu taj spomenik! Koliko je ljubavi, požrtvornosti i samozataje uneseno u temelje i u stijene toga ponosnoga doma! Velika je knjiga, koju je povijest svojim perom ispisala o nastojanju i pregnuću upravnih odbora i ostalih članova našega društva, dok je konačno podignut »dom hrvatskih planinara, dom posvećen slavnom mužu hrvatskoga naroda, prvom kralju Tomislavu«, kako je to oduševljeno izvijestio dr. Prebeg prigodom otvorenja. Historija Tomislavova Doma jest golem odsjek historije »Hrvatskoga Planinarskoga Društva«. Ona je nedostižan ponos njegov, jer nije nikada ničime okaljana. Ona je po tome slavna stranica povijesti naše domovine i našeg naroda.

Tomislavov Dom na Sljemenu bijaše slavno djelo velikih naših ljudi u prošlosti, a ujedno i izgled čovječanske kulture uopće.

U pola devet navečer dne 5. veljače 1934. pao je taj spomenik žrtvom proždrljivog elementa — ognja. U času, kada se naši gorljiviji i nesebični planinari skupljahu u svojim prostorijama, da povedu razgovor o dojmovima sa nedjeljne skijaške utakmice, pa da se dogovore što će i kako će naredne nedjelje, trznu se zvonce na stolu, javljajući poraznu vijest svim planinarima:

— Tomislavov Dom na Sljemenu gori! —

— Dodite, planinari, spasite ga! —

I planinari pohiataše u mrak, u snijeg, na Sljeme. A ondje je ognjena neman proždimala nastojanja i muku planinara tolikih godina i nije dopuštala pristup onamo, gdje su pod ruševinama vapile tolike uspomene, toliki osjećaji, toliki izvori najljepšega planinarskoga shvaćanja, morala i vjere njihove.

Dr. A. C.

Penjački uspon u sjevernoj stijeni Anić-Kuka

(»Brahmov smjer«)

Slavko Brezovečki (Zagreb)

Putem, koji veže Medak sa Starigradom na moru, a prelazeći bilo južnoga Velebita dospio sam s prijateljem Dragmanom preko Badanjskog sedla (1483 m) na sedlo Buljinu (1559 m).

Još pod Badanjskim sedlom uhvatio nas veliki prolom oblaka, koji je prestao tek onda, kada smo stigli do skloništa na Badanjskom sedlu. Na Buljmi dočekalo nas je najljepše vrijeme. Kad smo stigli na samo sedlo između masivnih kamenih glava, iznenadio nas je, jedinstven vidik prema jugu.

Duboko podno naših nogu, obasjana suncem, pružila se grandiozna dolina Velike Paklenice, kroz čiju se sredinu vijuga srebrna crta gorskoga potoka. Bogata gustom vegetacijom duboke šume i zelenim sočnim pašnjocima smirila se ta dolina između masivnih i stjenovitih vrhova južnoga Velebita. U donjem, južnom dijelu doline ustubočio se poput kakvog bedema masivni Anić-kuk. Njegova strašna sjeverna stijena pričinja se kao visoki zid, koji zatvara dolinu i dijeli je od mora, što se pružilo u daljini.

Koje li suprotnosti! Divlja planinska dolina sa svim karakteristikama prave alpske veličajnosti smirila se u neposrednom zaleđu mora. Gledajući s visokog pročelja doline varijacija pogleda za oko bila je neobično velika i osebudna, a s obzirom na cijeli sadržaj i boje jedinstveno skladna.

Pod utiskom doživljenih dojmova nastavljamo put s Buljme niz stjenovitu strminu u samu dolinu Velike Paklenice. Kako je dan bio već pri kraju, morali smo provesti noć na ubavom obronku doline u gostoljubivoj kući Mijata Parića.

Drugi dan ujutro nastavismo svoj put dolinom. Šuma postaje sve rjeđa, da konačno potpuno iščezne i prepusti mjesto nižem rašću. Cestu, koja zavija iz gornjeg dijela doline prema moru, djelomično je s vremenom porušila snažna potočna bujica. Približivši se samom prodoru Velike Paklenice stali smo u sjenu sjeverne stijene Anić-kuka. Najveću koncentriranost oblika postiže ta dolina baš na tom mjestu, odakle joj i ime — Paklenica. Tu se dolina toliko suzila, da visoke i okomite stijene približene jedne drugima tvore usku sutjesku. Ovdje je dolina najuža, stijene najokomitije, a kamene gromade najveće i najrazbacanije. Čovjek bi pomislio, da su giganti odlomili monolitne tornjeve s visokih stijena te se oni poput bregova survaše u duboke provalije sutjeske Velike Paklenice. Pogled na

nepristupačna, no kod pomnijovog pregleda nailazi se ipak na njenu slabu stranu. To je bilo nesumnjivo ono isto mjesto, gdje je smrtno stradao poznati zagrebački planinar Dragutin (Raca) Brahm. Brahm je u društvu s Makovcem prije tri godine (27. VI. 1938.) pokušao izvesti uspon preko ove još nesavladane stijene. No nažalost pokušaj je završio kobno po Brahma, jer je pao sa stijene i ostao viseći na užetu mrtav. Makovec se nekako izbio i sretno vratio u dolinu. Danas stoji na podnožju stijene Brahmova spomen-ploča kao memento svim onima, koji bez savjesnih tehničkih priprema odlaze u strme stijene.

Nas smo dvojica potražili sklonište u jednoj pećini pod Anić-kukom, gdje smo u toplim spavaćim vrećama dočekali jutro. Južni je vjetar noću donio kišu, koja nije prestala padati do kasnoga jutra. Tek oko 9 sati usmogli smo kroz raspršene magle ugledati sučelice Anić-kuka široki masiv kuka Manite peći. U sredini ove velike stijene nalazi se prostrana jaruga, čijim desnim dijelom prolazi izbočeno i nazubljeno rebro. To rebro započinje iznad puta u sutjeski, a prolazi kroz središte stijene do vršnoga masiva. Odlučismo, da penjući se prijedemo to rebro, preko kojeg uspon nije izgledao težak.

Opremljeni za stijenu napustismo svoju špilju i prelazeći potok uzadismo s puta prema rebro. Prvih smo se sto metara penjali slobodno, a zatim smo produžili daljni uspon povezani užetom. S lakom svladasmo oštre bridove stijene, zubove, šiljke, žljebove i ostale zapreke. Bilo je to divno penjanje u tvrdoj i razvedenoj stijeni, koja je dozvoljavala elegantne zahvate kao kod plivanja. Za cigla tri i pol sata svladasmo cijelu stijenu, čija je visina iznosila 420 m. Na vrhu

PENJANJE NA ANIĆ-KUKU

Foto: S. Brezovečki

nas je zahvatio nagli preokret vremena, tuča i kiša. Pokisli sidosmo u dolinu do naše špilje. Izveli smo kao prvi planinari uspon preko jugoistočne stijene kuka Manite Peći (25. VI. 1940.). Ovaj srednje težak uspon bio je odlična vježba za naše predstojeće napore u Anić-kuku.

Kasno poslije podne, natovareni uprtnjačama, sidosmo kroz donji dio Velike Paklenice u obližnji Starigrad na moru.

Još prije izlaza sunca (27. VI.) vratili smo se iznova u dolinu Velike Paklenice. Bila je bura, a nebo bez oblaka, što je bio predznak lijepa vremena. U sutjeski nas stigla jedna mala pastirica sa svojim stadom koza. Naskoro je ostavismo i prešavši potok uspesmo se puteljkom do Brahmove spomen-ploče u podnožju Anić-kuka. Tiho i bez riječi navučemo penjačke cipele s debelim pustenim potplatima, te se konačno navežemo svaki na jednome kraju 40 m. dugačkog dvojnog užeta. Na prsno uže pričvrstimo još karabinere, klinove, kladivo i pomoćne zamke. Sakrivši jednu uprtnjaču s nepotrebnim stvarima Marijan ponese drugu uprtnjaču s hranom i rezervnim tehničkim priborom.

Bili smo spremni. Dolje kraj potoka sjedjela je mala pastirica i gledala naše njoš neshvatljivo ponašanje. Ulaz u stijenu potražismo desno od spomen-ploče u strmom i visokom kaminu. Ostavim Marijana i penjem se kroz kamin do mjesta, gdje ga i zatvara nadvjesna izbočina. Tu opazim stari zarđali klin pok. Brahma. Marijan se penje do mene i osigurava me u skučenom stavu, dok ja izlazim lijevo u otvorenu stijenu. Zabivši čvrsto nekoliko klinova dospjeh na deset metara udaljenu policu lijevo od kamina. Osiguravajući dolazak prijatelju opazim u stijeni police plavu oznaku prvih penjača. Nedaleko, a iznad police u stijeni, primjetim još dva zabijena klina.

Iznad naših glava dijelio je stijenu visoki žlijeb, koji se odvojio u dva kraka. U tom žlijebu našdosmo na još tri rđava klina, a u lijevom odvojkju našao sam žepni rubac i zamku pričvršćenu o jednu žilavu grančicu, koja je provirivala iz pećine. Na tom mjestu stigla je, prema pričanju Makovca, Brahma smrt. Nikako se nisam mogao otresti teških misli, jer me je to mjesto snažno podsjećalo na nedavnu smrt dobroga prijatelja. Odjednom zastanem, jer je daljni uspon bio nemoguć, stijena se toliko izbočila, da je bio svaki zahvat ruke neizvediv. Moram silaziti, jer mi je Marijan odozdo savjetovao, da je uspon moguć jedino kroz desni krak žlijeba. Valjalo je biti i te kako na oprezu, jer svaki gubitak vremena mogao bi biti vrlo neugodan.

Desni krak žlijeba svladasmo vrlo lako i dospjesmo pod prostrane, visoke i nepristupačne stijene, koje iznad našeg žlijeba tvore tupi kut. Iz doline je taj kut vidljiv u tamnoj sjeni, pa je izgledao kao

nekakva usjeklina, kroz koju bi se čovjek mogao provući. Međutim pogled izbliza uvjerio nas je, da smo se ljuto prevarili. »Kako ćemo dalje?« pitali smo se zabrinuto. Desno iznad naših glava, visoko u strmoj stijeni nalazila se uzana pukotina, koja zaokupi sada svu našu pozornost. Kad bismo stijenu nekako upoprijekali nadesno, dospjeli bismo bliže toj pukotini, koja je po našem mišljenju bila jedini izlaz iz tog položaja.

Pronašao sam uzanu poličicu, koja je vodila desno. Putem za-
bijem nekoliko klinova zbog osiguranja. Klinove je čas kasnije opet
povadio Marijan idući za mnom. Polica je postajala sve uža, da ko-
načno potpuno nestane u strmini. Sada je slijedio uspon preko sve
izbočenije stijene, koja je na svu sreću imala dosta pukotina za kli-
nove. Još samo dvadeset metara iznad nas nalazio se izlaz iz te
strmine. Došli smo do čudnovatih zapreka, koje su nam priječile ulaz
u toliko željenu pukotinu. Školjki slična odljuštena kamena ploča sli-
jepila se nesigurno uz okomitu plohu stijene. Uklještivši desnu nogu
i ruku u procijep između ploče i stijene mučno dopuzim u samu pu-
kotinu, u kojoj je bilo dovoljno prostora za nas obojicu. Još ravnim
s napetom pozornošću užetima i dočekujem Marijana, kojemu je pri-
jelaz preko tog mjesta bio nespretan, jer je nosio na leđima tešku
uprtnjaču. Zadovoljno smo sada sjedjeli jedan uz drugoga i počivali.
Osušeni kruh i kutija sardina bio je naš ručak, koji je meni naročito
prijaio, jer sam taj dan imao — imendan.

Duboko ispod nas s puta u sutjeski dopirali su u stijenu snažni
poklici nekolicine seljaka, koji su već duže vremena gledali našu
borbu sa stijenom. Nikako im nije išlo u glavu, kako smo mogli tako
grdno »zalutati« pa zaći u tu stijenu, kojom još nitko živ nije prošao.
Zvali su nas, da se vratimo nazad. Karavane magaraca natovarenih
živežnim namirnicama silazile su s Velebita i spuštale se Paklenicom.

OKNO U STIJENI

Foto: S. Brezovečki

Podne je već prošlo, a mi smo svladali tek dvjesto metara stijene, što nas je zabrinulo. Bog zna, kakove nas još teškoće čekaju i kako ćemo svladati pukotinu, u čijem smo dnu počivali. Bila je visoka svega deset metara, ali zatvorena stropom, preko kojega se moralo proći.

Nastavljamo uspon. Oprezno se hvatam za stijenu, da ne odvalim koji kamen na druga ispod sebe. Doprviši do stropa zabijem u kutu dva klina, na koje se objesih tako, da su mi leđa bila okrenuta natraške u dolinu. Marijan je ravnao užetima, koja su me držala na zabijenim klinovima. S naporom zabijem u sam strop tri daljna klina i provučem uže kroz njih. Pomažem se i pomoćnim zamkama, koje vežem o klinove izvevši pomoću njih t. zv. »umjetni korak«. Krajnim naporom dopuzim do ruba, gdje također sretno pronađem pukotinu za klin. Objesivši tijelo o taj klin ispružim ruke daleko iznad sebe i grčevito se uhvatim za neku izbočinu iznad ruba stropa. Taj čas se odvali ispod stropa oveća kamena ploča i zadrži se na mom tijelu. Bepomoćan osjetih, kako ploča puzi. Čas prije, nego li se ploča izgubila poda mnom u dubini, poklikom upozorim prijatelja, neka se ukloni. Sretno je prošlo. Još samo da se nekako izbavim iz tog mučnog položaja. Zadnjim silama zabijem jedan klin iznad stropa i dopuzim sasvim do njega. Pričvršćen užetom o taj klin na rubu stropa uzaludno tražim ispruženim rukam neku izbočinu, pomoću koje bih se dovukao na sigurno mjesto iznad stropa. Teško vučem za sobom uže, koje teče već kroz mnogo karabinera. Vrščima prstiju napipam u kamenoj plohi ispred sebe neznatan izbočen rub i posljednjim se snagama trenjem cijelog tijela dovučem na sigurno mjesto. Ležeći potrbuške na stropu počivao sam nekoliko minuta. Strop je bio svladan. Osiguran odozgor obavljao je sada Marijan naporan posao izbijajući klinove ispod mene. Djelomično je izveo taj posao viseći slobodno u zraku.

Odmarajući se, bez riječi gledamo u dubinu osluškujući šum potoka, koji se jasno čuo iz dna provalije sutjeske. Sunce je bogato rasvijetlilo kameni gorski vijenac oko doline. Pod nama je zrakom kružio jastreb, čije su oštre oči tražile plijen. Ispred nas rasprostrela se u svoj veličini jugoistočna stijena kuka Manite peći zaklonjena dubokom sjenom.

Odmoreni nastavismo uspon u dobro razvedenoj i tvrdoj stijeni, čija strmina djelomično popušta. Preko polica i žljebova došli smo na prostranu ravnu plohu, koju zatvara strma vertikalna stijena s oštrim bridovima. Lijevo i desno iza tih bridova zijeva dubina, koja nam ne dozvoljava obići zapreku. Jedina mogućnost prolaza nalazila se na lijevom bridu stijene, gdje opazismo sitnu pukotinu pogodnu za za-

bijanje klinova. Oprezno se prihvaćamo posla te pomoću tehničkih pomagala svladamo i ovu zapreku, što je zahtijevalo najveću sabranost. Brid je bio nagnut ulijevo iznad ponora, pa se penjaču pričinja, kao da lebdi slobodno u zraku i drži se nečega nesigurnog, što zajedno s njim visi u praznini. Nakon ove zapreke nestaje strmine, te smo po lakom terenu došli do prirodnog okna, kroz koje smo ugledali more i otoke. Cijeli Planinski kanal pružio se ispod nas pozlaćen zrakama sunca na zalazu.

Teškoće su minule, stajali smo na sigurnom mjestu a ispred nas nalazio se — osamljen vrh. Nakon trinaest i pol-satne borbe povezani penjačkim užetom pružismo si konačno nas dvojica ruke na vrhu Anić-kuka.

Umorni i izmučeni, a ipak sretni siđosmo kozjim putem u dolinu, koja je već utonula u prvom večernjem sutonu. Nečujno, poput duha prošli smo podnožjem naše stijene, koja se je tamna i prijeteci dizala iznad doline. Neko smo se vrijeme još zadržali šuteći zadubljeni u misli kod spomen-ploče prijatelja Brahma, kojem smo dugovali sve velike časove, koje smo upravo doživjeli.

Mi smo dovršili smiono djelo, koje je on započeo, a u znak zahvalnosti dali smo učinjenom penjačkom putu preko sjeverne stijene Anić-kuka ime: »**Brahmov smjer**«.

Borislav Mikulić

Minuta šutnje

Šturi podatak: Pao je s vrha, ... smrznuo se u stijeni, ... razbio se na litici, ... zamela ga lavina, ... ubio kamen;

objašnjenje, koje općim maglovitim riječima nastoji umekšati činjenice: nesretan slučaj, ... iznenadno nevrijeme, ... neopreznost;

beskonačni komentari: kako je mogao, ... bio je lud, ... svi su oni ljudi, ... tko bi to mislio, ... umjesto da se bavi pametnim poslom, ... Sad ima ...

uz užasuta lica, znalačko kimanje, uz onaj dragi poznati šapat — jeste li čuli?

A fama raste poput plime, prelazi od usta do usta i što su usta bliža kućnom ognju, istina je dalja, neshvatljivija, luđa, — fama veća, strašnija.

Sve zajedno — epilog drame, kojoj je naslov — Nesreća u planini.

Neki osuđuju druge (kukavice) — kako ste dopustili; neki sebe (malodušnici) — zašto nisam spriječio; neki se hvale (glupani) — ja sam znao; neki plaču (mekušci) — to nije moguće; ali rijetki se pitaju — zašto to, u čemu je bit svega?

Uvijek je bilo i bit će: i kamenja koje pada i snježnih lavina, uvijek skliških puteva i neočekivanih oluja, ali ni kamenje, ni lavine, ni oluje ne traže čovjeka. Čovjek traži njih.

Znači — u njemu je bit, ili možda još negdje — iza njega!

Što pokreće čovjeka da izlaže život, zdravlje, udobnost, da zebe, gladuje, strahom trne?

Što ga goni naprijed dok zatvara oči kraj provalije, dok pritiskivan tere-
tom gazi bespućem, dok se s vjetrom rve na planinskoj hridi?

Vidici, — ljepote svanuća, — smiraj dana, — ozon u zraku, — gorsko cvi-
jeće, — obzorje u magli, — dolina pod nogama, — ... što?

Sve to, ali ne i samo to.

Ima u čovjeku — nešto, — što ga uvijek i svagdje tjera naprijed. Teško
je kazati što je to — to nešto, jer je to niz svih faktora i svih zbivanja od
bezbrojnih generacija unazad, od prve žive ćelije, pa do zajednice vlastitih
stanica, koje formiraju njegovu psihu i somu.

U tom — nečem — sadržani su nagoni, instinkti, uslovni i bezuslovni re-
fleksi, šokovi, stress-ovi i čitav niz znanih i neznanih faktora, kojima tako
mudro barataju psiholozi.

No ako sve te nabrojene i nenabrojene faktore stavimo na sito i tresemo
dugo, do srži, ostat će nam tek nešto malo s ove strane mreže.

Kod čovjeka, koji odlazi u planinu, u stijenu, naći ćemo na situ želju za
lijepim, dakle sve ono već prije nabrojeno; naći ćemo komplekse manje vrijed-
nosti — tko zna kada i gdje sakupljene, a kao protutežu njima — želju za
afirmacijom.

Ne smijte se gospođo! — i vi dok pokazujete kako su vam krastavci
odlično uspjeli, činite to s istom željom, kao i vi gospodine, kada pričate kako
vam neka žena šalje pisma... Svatko se želi, obično podsvijesno, nečim istaći,
odskočiti od ostalih, a ujedno prikriti svoje slabije strane. Svak na svoj način.
Netko krastavcima, neto doktorskom titulom, a netko alpinizmom.

Naći ćemo osim toga nesvijesnih seksualnih poriva — u ostalom kao i
kod vas, zlobniče, koji se smješcate iako sami svoj suvišak fizičke i psihičke
energije trošite na nogometu ili možda tek pjesmama.

Naći ćemo i želju za vladanjem nad grupom ili partnerom, jednaku onoj
kod narednika ili direktora, naći ćemo možda još štogod ali sve se to kreće
u krugu i nikada ne znamo gdje prestaje jedno, a gdje počinje drugo.

Ali ima još nešto, što pokreće čovjeka — alpinistu, no to nije više on sa
svojim vlastitim naslijeđem i stečenim svojstvima, već Život, sam Život. Život
je slikovita komparacija — drugo agregatno stanje materije. Prvo je stanje
mrtva materija. Mrtva i živa materija stoje u vječnom sukobu, koji traje već
preko milijardu godina — od kako se javio život. U tom sukobu pobjeđuje
čas jedna čas druga strana. Borba je nesmiljena. Vulkani, potresi, poplave,
orkani, vatra, led, sve su to sredstva, kojima se bori mrtva materija. A živa?
Upornošću, sposobnošću za prilagođivanjem, osnovnim zakonom — savladati
mrtvu materiju. To je uvjet života.

Svako živo biće nosi taj zakon u sebi — i alge, koje žive u vreloj vodi,
i one što se crvene na snijegu; bakterije iz željezne rudače i one što talože
sumpor; lišaj na vrhu najviše planine i riba iz najdubljeg mora; ptica, što
leti u zraku, krt zemlju što ruje i konačno — čovjek.

I u njemu tinja taj zakon života i on ga tjera da se uspinje na vrhove
Himalaje, upravo — zato što oni postoje; da se spušta na dno mora, da leti
zrakom, da silazi u zemljine ponore, da osvaja polove, da putuje u svemir,
da na svakom koraku i u svakom času prkosi mrtvoj materiji i njenim silama,
da je savlađuje, da joj bude gospodar.

To je onaj pokretač, što ga pokreće dok gradi svemirske brodove, dok gleda zvijezde, razbija atome, proučava strukturu molekule.

To je ona sila, koja je stvorila Vikinge, Kolumba, Cooka, Livingstona, Amundsena, Keplera, Kopernika, Newtona, Galileja i sva ona ostala imena, koja su ispisivala velikim slovima stranice historije.

To je konačno ona sila, koja sjedi za volanom trkaćeg automobila, pod padobranom koji pada kroz zrak, ili konačno u čovjeku, koji osvaja neki vrh.

Danas ne osjećamo u punoj mjeri taj zakon, jer nas ima odviše i njegova težina dobrim dijelom pada na razmjerno malen broj ljudi, ali ako već nismo među njima, pokušajmo ih shvatiti, pustiti na miru, — jednako one, koji se bore na polovima savlađujući hladnoću, ili one, što kidaju granice brzine na mlaznim avionima, ili uranjaju u čeličnim kuglama u morske dubine. Pustimo konačno i one, što se suprotstavljaju stijenama, nevremenu, visini, penjući se na gorske vrhunce.

A kada i pogine koji u toj borbi (u ostalom, to je sudbina i onih koji se ne bore) shvatimo da pogibaju i oni u vodi, u zraku, na polovima, pa čak i na cesti ili u krevetu, i da u tome nema ništa novo ni neobično. Ne smatramo ih zato luđacima ili glupanima. Oni imaju svoj svijet, svoje ideale, i ona iskra životnog zakona gori u njima, a nju treba čuvati. Kada bi je nestalo, nestalo bi i čovjeka. Ne znači to da im ne treba pomoći, da ih ne treba zaustaviti, spasiti — ako se može. Naprotiv! Ali ako ne uspiju, ako zaglave, shvatimo to kao nužnost jer oni su sretni — završili su tamo gdje su se i borili — u planini. Oni su poput leptira, koji umiru u trenutku, kada snesu jaja — samo oni, koji ih ne nesu, mogu im dobaciti — budale, zašto ih nesu!

Svaka smrt u stijeni je u stvari znak života. Život se bori, a dok se bori dotle će ga i biti!

Sjetimo se toga, kada čujemo riječi:

— za druga poginulog u planini — minuta šutnje.

Vladimir Horvat:

„400 stuba“ u Medvednici

Miran, skroman i tih, Vladimir Horvat nije nepoznat planinarima, jer već preko trideset godina »glode« svojim okovankama vapnenjačke stijene našega krša i naših Alpa. Posljednjih ga je godina zaoкупio svojevrstan planinarski rad, o kome se među planinarima dosta pričavalo, a koji danas predstavlja lijepu stvarnost u obliku solidno izgrađenog puta i prilaza zanimljivim oblicima krša u našoj Medvednici. To je »Put 400 stuba«, kako ga je nazvao sam njegov graditelj.

Vladu Horvata osim alpskih tura mnogo zanima i podzemno prirodno carstvo. Njegovom inicijativom uređena je dobrovoljnim radom planinara i poznata špilja Vr'ovka, nedaleko Ozlja. Pronašao je on i jednu zanimljivu podzemnu pećinu podno Kleka i zato je nekako posve prirodno, da je i član Špiljarske sekcije P. D. Zagreb.

Kao planinar-fotoamater izlagao je i na međunarodnim izložbama umjetničke fotografije, a u novinama i planinarskim listovima mnogo je pisao o planinarstvu, skijaškom sportu i prirodi uopće. Izgradnjom i uređenjem »Put 400 stuba« proslavlja Vladimir Horvat trideset godina svog aktivnog planinarskog rada, pa nam je — povodom toga na našu zamolbu — za »Naše planine« ovako prikazao taj svoj zanimljivi specifikon:

Uredništvo

Na zagorskoj strani Medvednice, ispod Puntjarke (1023 m), sjeverozapadno od nekadašnje Rauchove lugarnice, na putu prema Stubičkim Toplicama, nalazi se jedan od najzanimljivijih izletničkih predjela te omiljele zagrebačke gore. To je vrlo tihi zakutak, koji se smjestio u golemi amfiteatar vitkih crnogorica, gdje se još i danas zadržavaju srne i druga divljač. Kosinom od preko 100 m spušta se vapnenačni greben koji uvelike nalikuje primorskom krasu i tu se nalazi pećina kojoj je geolog dr. Josip Poljak dao ime Medvednica (»Hrvatski Planinar« br. 9. od 1933.).

Ta špiljica, u dužini od 28 m, ima dva suprotna ulaza, između kojih nas hodnik vodi u samu utrobu. Nakon kojih 6 metara pojavljuje se 6 metara visoki vertikalni otvor (kao dimnjak), a zatim niži prolaz koji se sve više suzuje. Na stijenama i na špiljskom podu zapažaju se tragovi erozije i korozije protičućih voda, koje su, kako kaže dr. Poljak, izbrusile i uglačale stijene i pod tako, da je cijeli

hodnik zađobio ovalni oblik. I u »dimnjaku« se vide slični tragovi djelovanja voda koje su svojim kruženjem probušile taj slojni kompleks i stvorile današnji otvor. Nedaleko špilje Medvednice nalazi se oko 13 m duboki »Tisov ponor«, kojemu je dr. Poljak dao ime po posljednjim primjercima tisovine u toj gori. U vrijeme, kada je kroz špilju Medvednicu protjecala voda, bio je i taj ponor u djelovanju primajući vodu s površine. Podno špilje Medvednice nalazi se još jedna manja pećina, kao i ponor u koji ponire gorski potočić. Sve te prirodne osobitosti i zanimljivosti naše pitome Medvednice bile su većini planinara i izletnika manje ili više nepoznate, jer je prilaz tom osobitom prirodnom perivoju bio težak. Tu se gusto granje ispreplelo s povijušama, trulo stabalje također je sprečavalo lakše kretanje, a posebnu teškoću čine kamenite stijene i gromade kojima se valja oprezno spuštati i penjati.

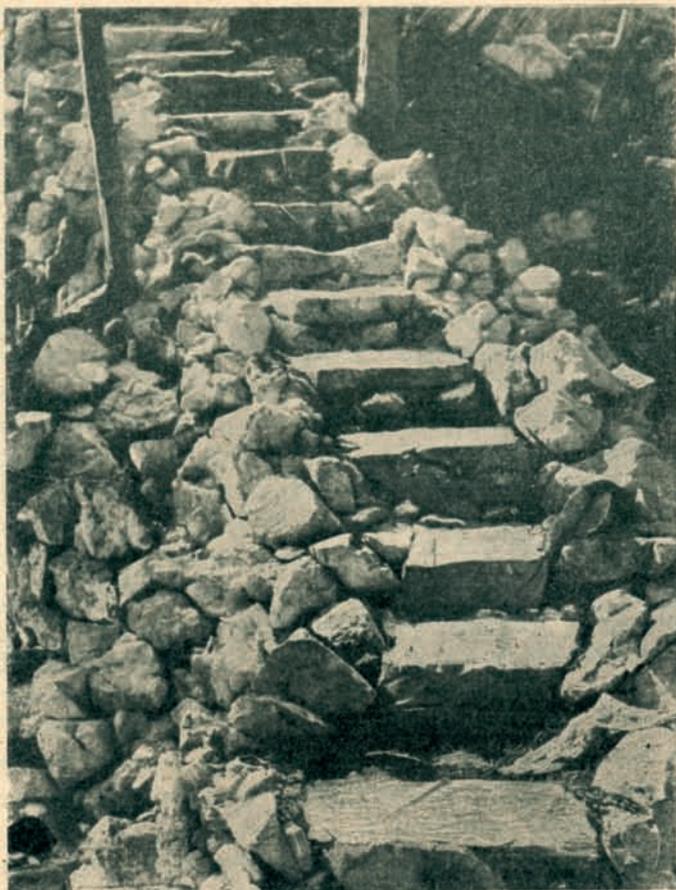
Da bi taj predio postao što pristupačnijim, došao sam na zamisao da njime provedem put do same špilje Medvednice. Znao sam da će tu trebati mnogo vremena, ali kako sam u svakoj mojoj odluci dosta uporan, tako sam i ovdje odlučio postići svoj cilj. Smatrao sam, da će mi, kao trudbeniku grada, takav rad biti nesamo od koristi po zdravlje, veći služiti kao odlična razonoda. Na taj sam se korak odlučio još prije 15 godina, ali mi tadanji vlasnik zemljišta tu izvedbu nije dozvolio. Štaviše, dao je odstraniti i markaciju koju sam diljem puta od lugarnice do same špilje već označio.

Ljeti 1946. godine napokon sam mogao otpočeti s ostvarenjem moje stare zamisli i pristupiti izgradnji kamenitog stubišta. Kamen, koji mi je bio na raspolaganju, nisam trebao klesati. Imao sam ga u svim oblicima i veličinama. Svaki oveći primjerak koji je bar s jedne strane bio ravniji, poslužio mi je za pojedinu prirodnu stepenicu. Međutim takvog pločastog kamenja nije bilo na pretek i zato ga je trebalo prenositi ili dovaljati iz okoline. Takva doprema kamene građe bila mi je i najteži problem: raditi na kamenom terenu, a — nemati ga.

Stepenice koje sam započeo izgrađivati gradio sam na jednostavan način. One su zapravo služile kao trasa za temeljnu izgradnju novih, trajnih stuba, a i za lakše prelaženje s kamena na kamen. Svake bih nedjelje i na dane godišnjeg odmora polazio u goru i proboravio čitav dan na čistom planinskom zraku, u potpunoj samoći, zamijenivši crtače pero teškim kamenjem. U razdoblju od 4 mjeseca izgradio sam (u 27 radnih dana) privremeno stubište sa 430 kamenitih stepenica. Radio sam ljeti i zimi, za najjače žege, u magli, pod kišobranom, u snježnoj vijavici, za studeni i kraj minus 6 stupnjeva.

Zimi dnevno po 2 do 3 sata, ljeti (nakon što sam prenoćio u lugar-nici) od 4 čak i do 17 sati.

Ovom izgradnjom privremenog stubišta izgradio sam zapravo samog sebe. Kao potpuni laik došao sam nakon praktično stečenih iskustava do uvjerenja, da bi mi uz dosadašnji način gradnje za koju godinu dana rijetko koja stuba ostala na svom mjestu. Čitavu

Detalj s gornjeg stubišta (Ovo je tek trideseti dio puta do špilje)

Foto: Vladimir Horvat

trasu valja stoga izgraditi u živoj pećini, tako da bude što trajnija. Kako za taj posao nije potrebna bilo kakova žbuka, to sam pribavio potrebni alat (bat, pijuk, lopatu, sjekiricu, uže, pilu i kantu), te započeo mjeseca studenog 1946. izgradnjom novog stubišta.

Nastojao sam da serpentine što više skratim, prestrme uspone ublažim, da čitavo stubište osiguram čvrstim podzidavanjem, da

pojedinu stepenicu učinim nepomičnom, a da se kraj svega toga ne izgubi prirodni karakter i estetska strana koja odgovara okolini. Za izgradnju takovih stuba bilo je potrebno pet puta više kamena no što sam ga trebao za provizorno stubište. Kamenje sam dopremao na taj način, što sam ga valjao s viših predjela ili ga prebacivao s rpe na rpu. Za građu mi je dobro poslužio svaki, pa i najsitniji kamenčić. Golemim primjercima, koji su težili i preko stotinu kilograma, ispunjavao sam prostor preko kojeg je imala voditi trasa. Pločasti kamen upotrebih za stube, sitnije kamenje i pijesak za ispunjavanje manjih praznina. Bilo je mjesta gdje je trebalo i pećinu razbijati u svrhu provedbe same trase ili za građevni materijal. Podzidavanja proždrla su najviše materijala. Bez toga ne bih polučio trajnost, a ni prirodno-estetsku stranu stubišta. U potrazi za kamenom, očistih hridine i od opasnosti da se koji kamen ne otkotrlja na prolaznika. Tako mi je uspjelo odvaliti neki kameni plato, težak oko 200 kg. Ležao je u kosom položaju upravo nad odmaralištem, kraj ulaza u špilju. Da je taj kamen bio pomičan, nadošao sam slučajno, u času, dod sam preko njega valjao neki manji kamen. Velika kamena ploča pritom se zajedno samnom pomaknula, te me zamalo nije sobom ponijela u dubinu. Drvenom polugom pomicao sam ju i tako mi uspije riješiti je se niz stijenu. Drugi jedan »gorostas«, koji je mogao uništiti također više ljudskih života, težio je preko 300 kg. Prislonio se pritajeno uz mladahnu jelu koja se počela sušiti. To sam stabalce uz veliki oprez postrance cijepao, i jedva što sam dva puta sjekirom jače usjekao, gorostas se uz strahovitu buku, lomljavu i potres survao u dubinu razbivši se u sitne komade.

U potrazi za kamenom građom naišao sam godine 1948. na nov ponor. Bio je to susjed »Tisova ponora«. Odvalivši neki kamen primijetih tutanj. Spazivši u vapnencu nekoliko izdubenih žlijebića, stadoh batom razbijati pećinu i za pola sata mogao sam ustanoviti, da se podamnom doista nalazi ponor. Taj je manji od Tisovog, no kod iskapanja će se — nadam se — produbiti.

Ni u ovom ponoru nema tragova sigama kao ni u »Tisovom ponoru«, pa ni u špilji Medvednici. Zanimljiva je međutim činjenica, da sam u vanjskoj naslagi zemlje, nedaľeko »Tisova ponora«, naišao na nekoliko primjeraka siga, vjerojatno plodova nekadašnje špilje koja se morala nalaziti povrh ovih dvaju ponora.

Usporedno s izgradnjom stubišta, prokrcio sam i neprohodnu džunglu odstranivši vijuške, grmlje, trule trupce, otvorivši nekoliko poglednih točaka u velebni amfiteatar pun šumskog čara i prirodnog života. Kraj jednog višeg vidikovca izgradio sam odmaralište. Od nekadanje Rauchove lugarnice pa sve do špilje Medvednice proveo

sam plavo-bijelu markaciju te postavio natpisne ploče. Zanimljivo je spomenuti, da za čitavo vrijeme mog dolaženja na ovo kameno radišće, nisam naišao ni na jednu zmiyu. Lugari vele, da zmiye tamane jastrebovi kojih ovdje ima prekrasnih primjeraka.

Polovicom godine 1949., dakle tri godine otkako sam započeo izgradnjom prvih stuba, završio sam uglavnom mojim zasnovanim

Okolina »Tisova ponora«. Na dnu gorske uvale kopa se veliki tunel.

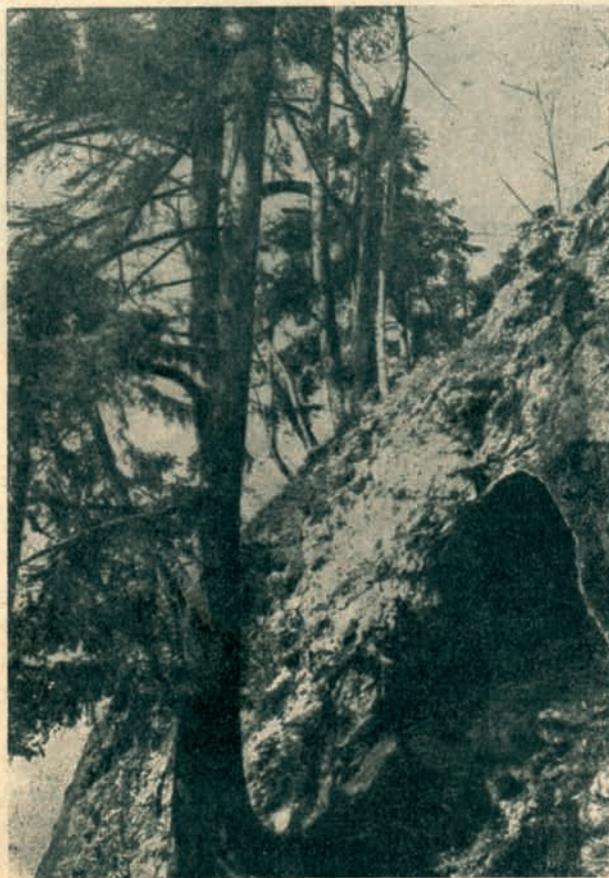
Foto: Vladimir Horvat

radom na oba stubišta. Novo stubište (s nešto preko 400 stuba) izgradih u vremenu od 2 godine i 8 mjeseci, zapravo u 107 radnih dana (oba stubišta u 134 dana). Kroz to vrijeme vladalo je među izletnicima ne samo za špilju nego i za samo stubište sve veće zanimanje. Osim brojnih planinara zapažen je i velik broj prigodnih sljemenskih izletnika, među ovima đaka, nastavnika, radnika, seljaka, oficira, lovaca, šumskog osoblja i seoske djece. Veliko zanimanje šire javnosti za to minijaturno podzemno carstvo (koje nije zaslužilo da mu se polaže toliki trud), zatim pomoć trojice drugova koji bi mi katkad olakšali naporan posao, te velike susretljivosti od strane lugara, bodrile su me da ne prekinem poduzeti rad. Sve sam više uviđao da će stube, koje su meni služile kao razonoda, ipak biti od

koristi ne samo za planinarstvo i sport, nego i za naučne pa i privredne svrhe.

Stubište je gotovo. Njime su omogućena otkrića novih tajna neiscrpive prirode i novi užici našim osjetilima. Koliko je truda, volje i uzdržljivosti uloženo u stvaranje tog najnovijeg našeg planinarskog objekta, mogu procijeniti samo oni rijetki posjetioči, koji su u taj predio dolazili prije godine 1946. Odsad će se njima svatko moći služiti najvećom jednostavnošću. Planinarima-početnicima služiti će za odličnu vježbu u načinu i ustrajnosti hoda za alpske ture, u jačanju živaca za dubinsko gledanje i t. d., a koristit će i nauci. Od špilje do velikog tunela električne željeznice (na zagorskoj strani) trebat će manje od $1/2$ sata hoda.

Završetkom izgradnje stubišta, kojem sam dao ime »Put 400 stuba«, proslavio sam u »užem krugu šumskih stanara« i 30-godišnjicu mog planinarenja kao i šestoti izlet na Medvednicu.

Donji ulaz u špilju Medvednicu.

Foto: Vladimir Horvat

Moja prva akcija

I dok je žičara polako vukla svoje gondole kroz večernju maglu Stare godine, razmišljao sam o svom prvom dežurstvu, prvom u novoj godini i prvom kada ću na rukav staviti žutu traku sa znakom Gorske službe spasavanja.

Najednom se kroz maglu počeo probijati stari dobri mjeesc da za nekoliko trenutaka ostvari nezaboravnu sliku maglenog mora, planinskih kosa i šumovitih proplanaka. Zagreb je ostao negdje dolje u magli sa svojom novogodišnjom iluminacijom, a ovdje je tu iluminaciju čovjek doživljavao bez svjetlećih reklama, girlanda i raznobojnih žarulja, ali sa puno više ljepote i prirodnosti.

Istinsko oduševljenje mojih suputnica prešlo je i na mene. Uz drndanje kabina tiho smo pjevušili staru »velebitašku« pjesmicu: ... za zimskih večeri, kad zvijezdama zastre se sjaj...«. Bili smo sretni što nam je ova stara 1963. na odlasku pružila još jedan lijepi doživljaj.

Slijedećeg jutra na klizavom putu sjeverne Medvednice u mislima sam se vratio na onaj presudni telefonski razgovor s Nedom. Saopćio mi je da sam predložen za pripravnika Gorske službe spasavanja. Bio sam tada vrlo smeten i nisam zapravo znao šta da odgovorim.

— Zašto ja? — pitao sam se tada.

Moram priznati da sam momke iz Gorske službe spasavanja uvijek promatrao s nekim divljenjem, makar sam sa mnogima od njih već niz godina dobar prijatelj. Njihovo prijateljstvo često me je izvlačilo iz raznih neprilika u koje mi mladi često upadamo. Da, prijateljstvo, kako veliko značenje ima ta riječ. Njihova ozbiljnost i osjećaj odgovornosti uvijek su mi bili čvrst oslonac kod rješavanja problema i u društvu i u akcijama na planini.

I sada, pazeći na svaki korak da ne okliznem, prebacivao sam si što ne znam dobro skijati, što nisam vrstan penjač, što... još mnogo primjedbi zbog mojih nedostataka.

Toga jutra krenuo sam s ostalim momcima, sa skijama i čamcem, akijom, prema sportskoj žičari.

Nakon nekoliko sati provedenih na skijaškim stazama »bijelog« i »plavog« spusta vraćao sam se, kao što je običaj, sportskom žičarom prema vrhu. Već izdaleka primjetio sam da akija ne stoji na svom određenom mjestu. Bio je to znak da se nešto desilo.

Gore me dočekaao Veljko:

— Momci su otišli. Neka je djevojka ozlijeđena — reče. Ostat ćeš samnom.

Skinuo sam skije i ostao pokraj njega. Čekali smo obavijest s donje stanice žičare, da je ozlijeđena ukrcana. Zavvonio je telefon. Stigla je vijest, da sa sjedala broj 37. treba prihvatiti unesrećenu djevojku i prebaciti je u dom.

— Brzo su to obavili — zaključio Veljko gledajući na sat. U sebi sam ponavljaao sva upozorenja vođe dežurstva; kako se moram odnositi prema unesrećenom; koje sve tehničke predradnje moram izvršiti i mnoge druge dužnosti, potrebne da bi akcija bila dobro izvedena.

Sjedalice su lijeno prolazile pokraj mene: 21... 22... 23... Brzo bi se zatim okrenule, da onda prazne nastave svoje stalno kružno putovanje. Ljutili su me komentari onih koji su stizali žičarom. Pričali su o nezgodi kao o nekoj atrakciji. Stiglo je i sjedalo 30... pa 31. Duboko pod nama primjećujem najprije prazno sjedalo i onda djevojku zamotanu kožuhom. Veljko je prešao na drugu stranu i kada je žičara stala, prihvatio je našeg ranjenika. Matija, vođa spasavalačke ekipe, brzo je izdavao komande. Skinuo sam vestu i vjetrovku da zagrnem djevojku, a zatim smo Vlado i ja zajednički namjestili hvataljke na akiju. Kad su Zoran i Veljko smjestili djevojku u spasavalački čamac, prihvatio sam se bočnog osiguranja. Sav taj posao odvijao se u potpunoj tišini, brzo i ozbiljno, a posebno sa puno pažljivosti prema djevojci.

Krenuli smo prema Tomislavovom domu. Zaleđena padina »panjevine« iziskivala je budnu opreznost, da ne dođe do okliznuća sa uskog pješačkog prolaza. Dvojica spasavalaca nastojala su da nastradalaj djevojci bude kakotako udobno i da, koliko je to moguće, ne osjeti trešnju za vrijeme vožnje. Znali smo da trpi velike bolove. Šutjeli smo. Do ušiju mi je katkada doprlo jedva svladavano stenjanje.

Na opasnijem mjestu posve sam se priljubio uz spasavalački čamac pridržavajući ga. Pogled mi padne na unesrećenu. Jedna velika suza klizila je niz njezin obraz... Steglo me nešto u grlu. Osjetio sam toliku gorčinu u sebi. A onda njeno pitanje posve tiho i prigušeno:

— Što će reći moja mama? Da li ću biti invalid?

Nastojao sam je tješiti. Govorio sam kako će sve biti u redu. Stiskao sam čvrsto usnice poslije svake progovorene riječi. Morao sam izgledati tužnije od nje. To mi je dao na znanje rječiti pogled jednog člana ekipe. Shvatio sam. Na ulasku u šumu, gdje je put manje opasan, potrčao sam da uredim još neke sitnice u ambulanti za prijem akije. Zatim sam se vratio da još pomognem prenesti spasavalački čamac do ambulante, a onda sa praznim čamcem opet otišao na mjesto pod borovima.

Slažući spasavalačku opremu misli su mi bile uz moju prvu akciju i uz djevojku, koja je možda pred jedan sat vesela i sretna uživala u snježnim padinama, a koja sada putuje prema bolnici. Kako joj je nesretno počela Nova godina! Zamislio sam si njenu majku, prestrašenu i nespokojnu u bijelom hodniku bolnice. Možda je ozljeda i lakše naravi — zaključivao sam — a cijelo vrijeme nisam je pitao koliko je teško ozlijeđena. Nisam ni opazio da sam tri remena posve krivo spojio i sada je trebalo početi iz početka. Također nisam ni primjetio da pored mene stoji Pajo. Mirno me promatrao.

— Vidjet ćeš i gore stvari — progovori. — Nema smisla da se uznemiruješ. Možda je to i lakša kontuzija kuka, nego što može ustanoviti naš liječnik.

Kao da je znao o čemu razmišljam, taj moj dobri, dragi Pajo!

Uvečer kad smo sjedili u ugodnom kutu planinarskog doma i pričali, poveo se razgovor o tome kako čovjek u životu otvrdne i što sve dovodi do toga. Nizali su se doživljaji spasavalaca. Oni teški i bolni kada pomoć koliko bila brza kasni i oni drugi koji srce napune zadovoljstvom, jer su uspjeli.

Znao sam da je svim tim pričama svrha da pomognu meni, novome članu u društvu ovih požrtvovnih momaka.

Ali ja još dugo ne ću zaboraviti ono pitanje, unesrećene djevojke, kad sam znojnan i umoran pridržavao spasavalački čamac, i onu veliku suzu, koja je polako klizila niz djevojčine obraze.

Uspomene jednoga planinara

Dr BRANIMIR GUŠIĆ

ZAGREB

Bio sam vrlo mlad, još dječak, kad sam prvi puta preko Vršiča sašao u Trentu i prvi se puta našao u jednoj alpskoj dolini sa sviju strana zatvorenoj visokim, kamenim i snijegom krunjenim vrhuncima. Bila je to tada iskonska alpska dolina, što je zatvorena od svijeta proživljavala svoje posljednje dane netaknute prirode. Na njenim strmim stranama bili su posijani kmetski domovi koji su živjeli svojim zatvorenim autarkijskim životom visokogorskih selišta. Još je bistra i šumna Soča nesmetano tekla djevičanskom dolinom, koju nije presijecala nikakova prometnica. U oskudnom teškom i napornom životu ovih gorštaka još je carevala harmonična ujednačenost života oblikovanoga kroz stoljeća trudom i iskustvom mnogih pokoljenja. U toj ljudskoj zajednici, ako je takovom možemo nazvati, vrijedila su i poštivala se određena pravila ponašanja, određene moralne i etičke zásade, možda baš ne uvijek u skladu sa državnim zakonima, ali izrasle iz vjekovne prakse. Njih nije morala štiti nikakova državna vlast niti se brinuti o njihovom održavanju. Njih je štiti i njih je održavao sam narod, kao nešto svojega, izraslog iz vlastitoga života i potreba.

Na Vršič se stizalo stazom iz Kranjske gore, koja je strmo u ariševoj šumi, bar tako se to tada meni činilo, hvatala visinu i kraj novoga Tičarjeva doma silazila u Trentu. Ovdje na južnim pobočjima brzo nas je zakrilila bukova, a u nižim regijama javorovim i jasenovim stablima išarana šuma. Ovdje me je pokojni Rudolf Badjura uvodio u tajne alpskoga svijeta i u život slovenskoga gornika. Uvodio me u usamljene domove ovih planinskih pastira, drvosječa i lovokradica, koji su siromaštvo svoje seljačke ekonomike gdjekada popravljali švercom duhana preko Julijskih Alpa. Tu sam naučio trentarski govor, kmetsku slovenštinu još nepopravljano od modernih filologa. Za dugih večeri pored otvorenoga ognjišta na kojemu je mirisalo i pucketalo osušeno i smolom natopljeno granje planinske kleke, slušao sam i upijao u sebe pričanja o Zlatorogu, o bijelim rojenicama koje su čuvala zlatorogovo blago sakriveno negdje u vapnenoj gromadi dalekoga Bogatina. Pred noć me je žamor šumne Soče ispod prozorčića moje komorice prenosio u čvrsti san zdrave mladosti, kad se iz obližnje šume, sa druge strane rijeke, javljao zov čuka, one malene zlokobne sove, oko koje je bujna mašta domaćih žena isplela niz čudnovatih priča.

Danju sam krstario okolnim planinama, gdje sam po cvjetnim livadama i šumskim proplancima sabirao bilje za moj već tada prilično veliki herbar ili lovio leptire i kukce za zbirku koja se i danas nalazi u zagrebačkom zoološkom muzeju gdje sam tada u bogatoj biblioteci u vrijeme slobodno od škole sticao svoje prvo znanje iz botanike i zoologije. Moje šetnje vodile su me lovačkim stazama ili tek domaćim lovcima ili švercerima poznatim prolazima. Kad bi se oslobodio od službe u ljubljanskoj općini, gdje je bio namješten, dolazio bi Rudolf i tada smo izvodili veće uspone na visoke vrhove okolnih Julijevaca, zalazili i u susjednu bajno lijepu i tada osamljenu Koritnicu, a penjali i prve penjačke uspone u stijenama Pihavca, Pelcov, Mangrta, Jalovca, Prisojnika i Razora. Odilazili bi i na Bavški Grintovec i posjećivali daleke planine Bavšicu i samotnu Balu.

Ovdje je moje mlado srce upijalo svu ljepotu visokih planina, zavolilo ovaj kutak slovenske zemlje, koji je tako postao moja druga domovina. Pa evo još i danas, u mojoj starosti, kad me u tihoj noći, bez nekoga naročitoga razloga, na čas napusti san, misli se vraćaju u ove sretne dane i odjednom mi se pričinja kako ispod moga otvorenog prozora dopire do mene šum Soče, te nezaboravne i jedinstvene rijeke naših planina i moje mladosti.

Vihor prvoga rata nije mimoišao ni Trentu. Borbe su se vodile u njenoj neposrednoj blizini. Popaljena je Koritnica, opljačkan Tičarjev dom. Sagrađena je cesta preko Vršiča i povučena nova državna granica grebenom Julijskih Alpa. Trentu su zaposjeli Talijani. Poslije rata upisao sam se na Medicinski fakultet i moju Marijanu počeo uvoditi u visokogorski svijet naših Julijevaca. Kao početak služila nam je jedinstvena Martuljkova skupina i Škrlatica sa svojom okolinom, a kasnije i Triglav sa svojom sjevernom stijenom. Moja Marijana je bila među prvim ženama koje su prepenjale sjevernu triglavsku stijenu, a svakako prva koja je o tim svojim šetnjama u stijeni održala sa dijapozitivima popraćeno javno predavanje u Zagrebačkom pučkom sveučilištu, negdje 1922. godine. Ona je također prevela na hrvatski i Badjurin Vodič na Triglav, tada štampan u II. izdanju. I Badjura je napustio bio svoje staro mjesto kod ljubljanske općine i zaposlio se kod tujsko-prometne zveze, kako bi se bolje mogao sasvim posvetiti turizmu i pisanju turističkih vodiča. Premda smo se sada sve rjeđe vidali, prijateljstvo započeto još prije rata, potrajalo je nepomućeno sve do njegove smrti.

Našu pažnju su ipak sve više počele privlačiti Dinarske planine sa svojim središnjim i istočnim dijelovima, tada još malo poznate. Nisu li tada najbolje geografske karte Durmitora i Prokletija izdane u Beču od negdašnjega austrougarskoga vojnogeografskoga instituta, bile veoma nepotpune, sa opsežnim bijelim praznim plohamu preko kojih se širio natpis »unerforscht« — neistražen? Razumljivo je, da je to snažno budilo maštu mladih ljudi, kao što smo tada bili nas dvoje studenata Zagrebačke univerze. Čisti alpinizam nije nas više zadovoljavao. Privlačilo nas je rješavanje zagonetaka koje su se krile ispod tih bijelih praznina na vojničkim kartama. Još više nas je u tome učvrstilo saznanje kada smo ustanovili, kako malo naši tada vodeći zagrebački znanstvenici znaju o tim predjelima, koji su im do tada uglavnom ostali nepoznati.

Za ovakav posao naročito nas je tada oduševio naš još i do danas najistaknutiji geograf, pokojni prof. Jovan Cvijić, s kojim smo se upoznali u Beogradu prilikom naših predavanja što smo ih o našim usponima u Julijskim Alpama održavali u poslije rata obnovljenom Srpskom geografskom društvu i u Narodnom sveučilištu. Za Beograđane su naša planinarska predavanja popraćena velikim brojem dijazozitiva bila novost, a kako je tada opće znanje o slovenačkim planinama u Beogradu bilo veoma skromno, mi smo i nehotice naša pričanja sve više začinjali podacima o morfologiji, o biljnom i životinjskom svijetu i na posljetku i o čovjeku, stanovniku tih gora, o njegovom naseljenju, životu i običajima. O tome je bilo i dosta diskusija ne samo u Beogradu nego i ovdje u Zagrebu.

Tako se kod nas sve snažnije rađala misao, znatno podupirana i očinskim savjetima prof. Cvijića, kako bi bilo korisno prihvatiti se ozbiljno i studiozno proučavanja života i navika našeg dinarskog čovjeka, a koje je osnove u svojim brojnim radovima upravo postavio prof. Cvijić. On je već tada poboljšavao na srcu, pa nije više mogao sam podnijeti napore takovih putovanja, koji u ono doba bez saobraćajnih sredstava i svake udobnosti nisu bili mali. Da bismo za takav veliki zadatak stekli potrebno stručno znanje, moja Marijana je sve više ulazila u probleme etnologije, a ja sam, nakon završenoga medicinskoga studija, upisao na filozofskom fakultetu geografiju i nacionalnu historiju, pa sam tako i po drugi puta doktorirao, na filozofiji iz antropogeografije. Time je i naš daljnji životni put bio određen.

I tako je započelo naše »romanje« po planinama Balkanskog poluotoka koje će evo potrajati punih 50 godina. Za vrijeme tih ekskurzija, kojima su pored povremenih kraćih izleta bili obavezno posvećeni naši godišnji dopusti, od nas se nije odvajala bilježnica, a ni fotografski aparat, naš najvjerniji pratilac na svim tim putovanjima. Najprije kvadratična Linhof-kamera 6x9, a

Prof. dr. Branimir Gušić na Bjelašnici 1955. godine u društvu s urednikom Naših planina dr. Z. Poljakom

kasnije Leica, kojoj smo ostali vjerni do danas, omogućili su da sakupimo obilnu fototeku, što smo je mogli koristiti za naša brojna predavanja i za ilustraciju naših štampanih članaka. Leica je čak često veoma uspješno upotpunjavala pismene bilješke, a sa izmjenom staroga načina života u tim planinama postala i znanstveni dokumenat za mnoga naša tvrđenja.

Što smo dalje i dublje ulazili u etnološku a pogotovo etnogenetsku problematiku dinarskoga čovjeka, sve više smo dolazili do uvjerenja kako su naši Dinaridi ne samo morfološki dio perimediteranskoga orogena, nego kako je i čitav razvitak čovjeka u planinskim predjelima Balkana uopće samo dio velikoga perimediteranskoga prostora. Mi smo stekli uvjerenje da se geografski pojam Primorja ne smije ograničiti na onaj uzani pojas zemljišta uz more, gotovo na samu morskou obalu, kako se to još i danas često shvaća, nego da se taj pojam mora proširiti sve do razvodnice između Sredozemnoga i Crnoga mora i da se u oblast Primorja mora ubrojiti i čitavu planinsku pozadinu naše obale sve do najviših vrhunaca. Da bismo za takovu našu tvrdnju skupili dovoljno poredbenih podataka i mogli je dokazati kao opće pravilo za čitavo Sredozemlje, morali smo da se upoznamo i s ostalim dijelovima toga orogena na Apeninskom i Pirinejskom poluotoku, na Bliskom Istoku i u Sjevernoj Africi. Ova, iako tek površna putovanja, u potpunosti su nam potvrdila naša nagađanja. Ta smo putovanja onda proširili s upoznavanjem lanca Karpata i Tatra, te istočnih Alpa u cjelini. Upravo nas je analogan položaj

starinskih naselja u južnom Tirolu s onima u Albaniji i Epiru, te Asturiji, još snažnije utvrdio u mišljenju kako su to sve dijelovi istoga paleomediteranskoga kulturnog kruga, kojega i naša zemlja čini samo jedan dio. Ta činjenica kao i niz sličnih drugih residua iz toga doba (zvonolika suknja malisorskih žena, dvostruka prednja i stražnja pregača u ženskoj nošnji, čitav niz materijalnog inventara za rad oko mlijeka, kult kamena, izvora vode, itd.) što se ponavljaju kod nas i u najrazličitijim dijelovima perimediteranske regije, bili su oni kamenčići koji su pred nama postepeno izgrađivali onu grandioznu sliku prastare civilizacije Sredozemlja, čiju je osnovnu značajku stvaralo perimediteransko polunomadsko stočarstvo, ta ekonomska baza mediteranskoga čovjeka. Kroz tisućgodišnje naseljenje ovoga prostora stari su narodi propadali, a novi valovi svježega ljudstva uvijek ponovno obnavljali njeno pučanstvo. I premda su te izmjene često bile i veoma krvave a narodi nadolazili iz različitih dijelova okolnog svijeta, široke su mase ljudstva opetovano podlijegale ovom novom načinu stočarskoga života, kao osnovnom obliku jedino moguće ekonomske baze na osjetljivom kraškom zemljištu širokih vapnenačkih prostora Sredozemlja. Jedino je naime takav strogo vremenski ograničeni boravak čovjeka na jednom mjestu ostavljao prirodnoj vegetaciji dosta vremena za njenu regeneraciju, koja je u uvjetima kraškoga zemljišta i klimatskih odnosa Mediterana osobito osjetljiva i lako povredljiva.

U okviru naše zemlje mi smo mnogo godina posvetili proučavanju crnogorskih planina, a napose Prokletija i Durmitora. Durmitoru smo bili posvetili jedan punovečernji film, što smo ga snimili godine 1930. nakon detaljnih studija, a čiji je snimatelj bio pokojni Karlo Koranek, naš stari bečki prijatelj. U tom filmu smo po prvi puta pokušali na filmskoj vrpici prikazati život dinarskih stočara, njihova sezonska kretanja sa stokom, ljeti na visoke planinske pašnjake, a zimi u toplo primorje na zimsku ispašu. Prikazali smo njihovu do tada jedva poznatu materijalnu kulturu, njihov rad oko stoke i oko mlijeka, pa i neke običaje s tim u vezi. Taj film, iako je bio prvi takav film kod nas, nije u zemlji naišao na neki jači odjek, ali je zato u inozemstvu doživio velik uspjeh. Ni naš veoma obilan etnografski materijal što smo ga donosili u zagrebački etnografski muzej, neugledan kakav je bio u poređenju sa bogatim polihromnim tekstilom naših ravničarskih krajeva, nije mogao pobuditi neki dublji interes kod naših stručnjaka u vrijeme dok su još pretežno estetski momenti odlučivali u vrednovanju i etnografskih predmeta. A kraj toga su naši drveni predmeti svi još i »vonjali« po dimu sa otvorenoga ognjišta i često bili puni stjenica, koje su se uvijek iznova javljale i nakon ponovljenih dezinfekcija! Naša etnografija još se nije bila tada izdigla iznad sakupljanja »lijepih krpica« i

»ručnog ženskoga rada«, pa i vani u svijetu je kulturno-historijski pristup tek sticao prve pristalice. Tek kad smo oboje bili izabrani za članove Slovanskog Ustava u Pragu i kad je češka kulturna javnost bila prihvatila naš rad, tek tada smo stekli onu podršku toliko potrebnu svakom kulturnom javnom radniku.

Proučavajući plemensku organizaciju naših brđana i njena residua diljem balkanskih planina, osobito su nas privlačile Prokletije s obje strane granice, gdje je plemenska organizacija u Malesiji bila još u punom životu. A ovdje su od posebnog interesa za nas bili Krasniči, tada najmanje poznato i jedino islamizirano pleme u Malesiji, u povirju rijeke Valbone, koja je najduže čuvala svoje tajne pred modernom naukom. Nije li upravo na njenom teritoriju geografska karta pokazivala najviše upitnika i bijelih mrlja, još tada jedinih u području Evrope? A upravo se ovdje očekivalo rješene pitanja povijanja Cvijićeve dinarske direktrise, jednoga od osnovnih tada još uvijek neriješenih problema morfologije Dinarida! Jer dok su pretežno austrijski istraživači, a prije svih Nopcsa, bili prodirali u sjeverne Prokletije zahvaljujući vezama što su ih austrijske crkvene vlasti održavale sa katoličkim plemenima Malesije, islamizirani Krasniči ostali su zatvoreni i nepristupačni takovim utjecajima. Zahvaljujući ličnim poznavstvima i »besik«, tvrdoj arbanaškoj vjeri, tada još visoko cijenjenoj u tom plemenskom uređenju, mi smo ilegalno i bez pasoša prodirali i u ovaj zatvoreni kraj, predavani u zaštitu iz jedne prijateljske kuće u drugu. Tako smo mogli prići rješavanju osnovnih morfoloških problema ovoga centralnog najvišeg dijela Prokletija i sakupiti dragocjenu zbirku materijalne kulture, što se danas nalazi u Etnografskom muzeju u Zagrebu.

Za vrijeme posljednjega rata propale su mnoge naše bilješke, a tako i završeni rukopis za knjigu: »Život dinarskoga čovjeka«. Kao nekim čudom spašena je naša knjižnica, sakupljena od naše rane mladosti i, što je još svakako dragocjenije, naša fototeka što su je ustaše u cjelini bili zaplijenili za svoj leksikografski zavod, gdje su je obilno koristili za ilustraciju svojih izdanja.

Poslije rata sve više su nas počeli privlačiti problemi našega negdašnjeg rodovskoga uređenja i njihov odnos prema kasnijoj plemenskoj organizaciji. U ovu problematiku uvelo nas je proučavanje epidemiologije endemske gušavosti, nekada veoma raširenoga oboljenja naših planinskih dolina. Tako smo kroz niz godina putovali selima u srcu Dinarida u dolinama Lima, Ibra, Pive, Tare i gornje Drine, a poslije i cijeloga izvorišta Crne reke u Korabu, te sela na podnožju Šare. Ova smo istraživanja kasnije proširili i na Pokupje, Srednju Posavinu, a donekle i Podravinu, na Haloze, pa na izolirana kmetška selišta u južnom i sjeverozapadnom Tirolu. Rezultati tih istraživanja, koji su dali i neke potpuno nove spoznaje s medicinske strane, objavili

smo u nizu rasprava u našoj zemlji i u inozemstvu.

Upravo su nas ova proučavanja o endemskoj guši uvela u problematiku etnogenetskih izučavanja određenih etničkih grupa kod nas, proučavanja koja u našoj nauci nisu bila još ni taknuta. Prva iz ove serije bila je monografija moje Marijane o Bezjacima, a poslije su slijedile druge o Hrvatima, Mogo- rovićima, Kasezima, Čudomerićima, Srblija- nima itd. Nastavljeni su radovi o srednjovje- kovnom naseljenju oko Nina, Ravnih kotara, Like, Krbave i Pounja, a napose studije o našim Vlasima, specijalno Morlacima, naroči- to aktuelne danas u doba naših dubokih društvenih previranja. Svi su ti radovi ipak tek bili mogućí uslijed korištenja podataka iz narodne kulturne baštine i materijalne kultu- re kao punopravnih dokaza u znanstvenom izvodenju zaključaka.

Ali osnovu svih tih istraživanja činilo je ipak poznavanje kraja, stalna putovanja i ispitivanja na terenu. Tek lično doživljavanje i ljudi i njihova zavičaja, upoznavanje načina života, analiza njihovoga rezoniranja, omo- gućili su spoznaje, koje su dotadašnjim istra- živačima, najčešće kabinetskim radnicima, ostale nepoznate i nedostupne. Kod toga nam je od ogromne koristi bio moj liječnički poziv. Kao medikusu lakše su se otvarala vrata inače zatvorenih familija naših sugrađana muslimanske vjeroispovijesti, brzo su se otvarala srca i lakše smo sticali povjerenje i u inače najzaostalijim zakucima Balkana ili Bliskoga Istoka.

No u svim ovim istraživanjima naš se interes uvijek ponovno vraćao dinarskom čovjeku i dinarskim planinama. Kod toga je postalo jasno, da su Dinarske planine samo jedan dio perimediteranskog orogena, a di- narski čovjek sa svim svojim osobinama dijete Mediterana, pripadnik Sredozemnog kulturnog kruga, čije analogije i najbliže srodnike treba da tražimo u planinama Sredozemlja, a ne možda u uraloaltajskim stepama na granici Evrope i Azije. Bez obzira na porijeklo pojedinih etničkih grupa, došavši u bazen Mediterana, njih je Sredozemlje toliko asimiliralo da su se one vrlo brzo morale posve uklopiti u njegovu ekonomiku: poprimiti njegov način života, a dokora preuzeti i velik dio kulturne baštine. Iz takovoga gledanja onda se naravno i rodila spoznaja da je naša zemlja dio Sredozemlja, a da je i po sili prirodnih zakona naša budućnost neodjeljivo vezana uz budućnost mediteranskog kulturnog prostora, uz kraj u kojemu se rodila civilizacija evropskog čo- vjeka.

I ove sam se godine opet jednoga ranog lipanjskog jutra našao na cvjetnoj livadi u dnu Grbajškoga Zastana, u srcu naših Prokletija. Još su susjedni visoki albanski vrhovi iznad Vajuše bili pod dubokim snije- gom kad je toplo južno sunce ovdje u dnu doline rasulo svu bogatu ljepotu svoje pro-

ljetne cvjetne raskoši. Kao da su se te nebrojene cvjetne glavice požurile da što bujnije ukrase sa svojom vječnom ljepo- tom ovo nekoliko metara zelene tratine što je ova škrta priroda gologa krša poklanja svake godine sa rađanjem novoga ljeta. Oko mene vlada savršeni mir. Povremeno ga prekida samo zujanje pčela što marljivo skupljaju pelud po bogatom cvjetnom sagu ili klik orla kad se poput strijele sa velike visine okomljuje na svoj plijen, maloga miša ili sitnu voluharicu, što ih je toplo sunce izvabilo iz njihovih skrovišta.

Premoren od građkoga života prepuštam da me čitavog obuhvati mir ove jedinstvene krajine. Na modrom nebu nekoliko bijelih svijetlih oblaka lijeno nestaje na zapad iznad strmoga travnatog grebena Volušnice. Na jugu, iznad zelenoga proplanka pogled mi se zaustavlja na svježem zelenilu tek propupale sitne planinske bukove šume iz koje upravo izlaze na susjedno snježnište u dugom nizu jaganjci mojih prijatelja Nikača na prvu proljetnu pašu prema Donjoj Krošnji. Naslo- njen na kamen prihvaćam dojmove i upijam mirise što nezadrživo navaljuju sa svih strana: mirise vlažna zemlja i trava natoplje- na jutarnjom rosom, mirise proljetni cvjetni sag na kojemu počivam, a onda mirise i svježí ozon što ga donosi sve toplije sunce s okolnih snježanika, koji su u naglom otapa- nju.

Razmišljam kako su me ove planine zaoku- pile već u mojoj ranoj mladosti, kako sam im ostao vjeran čitavoga svog života i kako me evo ne ostavljaju ni danas u mojim staračkim danima, kad mi fizičke snage više ne dopuštaju da se hvatam u koštac sa njihovim strmim stijenama i istaknutim šiljcima. Pa kad rano ljetno sunce probije zadnje prolje- tne magle, a prvo cvijeće okiti gorske livade zagrebačkoga sredogorja, kad se na zagre- bačkom tržištu pojave prvi jaganjci iz naših otoka, tada se javlja u meni neutaživa želja da pobjegnem iz grada, da se nađem uvijek ponovo na ovim visovima čistim od svakoga zagađenja, u sredini gdje još uvijek caruje čista nenarušena ljepota. Tada »zaropota i moja torba« a u meni se budi onaj praiskon- ski poriv za slobodom, jer samo ona zaista oplemenjuje ličnost i razvija misao koja tek daje pravu sadržinu životu svakoga misaonog čovjeka. A posljednjih se godina uz ovakova rezoniranja uvijek javlja i duboko zadovolj- stvo, što mi je sudbina bila naklona i omogućila da zajedno sa mojom Marijanom uvijek ponovo doživim ovu nepomućenu sreću jednoga sretnog života.

Zahvaljujemo prof. Tinetu Orelu, uredniku slo- venskog Planinskog vestnika, za dopuštenje da smo ovaj članak našega seniora dra Branimira Gušića, što ga je s nizom ilustracija donio Planinski vest- nik u broju 10. prošle godine, mogli objaviti na hrvatskom jeziku u Našim planinama.

Uredništvo

Tišina

VILI FERLIN

ZAGREB

Iznova, ne znam po koji puta, uspinjem se na Lovćen. Poznajem već sve varijante ove staze kojom su u stara vremena gorštaci silazili i ulazili s planina u Kotor. Otkada postoji ovaj put?

Zidine Kotora nalaze se ispod mene — crne, sive, ojađene, ali još uvijek jake i uspravne. Neugodni su mi ti zidovi: svuda uokolo širine mora i prostranstva planina, a ovi ljudi sabili se među zidove, u turbne sobe hladnih kuća... Tko zna zašto toliko suptnosti? Zašto je čovjek slobodan tek kad izgradi zid oko sebe?

Mrak je a ja sam tek na pola puta. Negdje bleje ovce, sive ovce među sivim pepeljastim kamenjem. Tražim ravno mjesto i liježem u vreću za spavanje. Noćenje na razmeđu planina i mora, ni visoko ni nisko. Neko čudno »bivakiranje« — ukopan ne u led, nego u tajanstvenosti Lovćenskog kamenja koji će sada snivati zajedno sa mnom...

Bivak je dobro prošao i nastavljam penjanje krajevima kojima ne znam ni imena — ovdje nikad nema ni žive duše da naiđe pa da mi kaže kako se zove ovo ili ono. Dovoljno je i promatranje pa da se osjeti toplina i dah ovih gora...

Nailazim na livadicu. Trava je svježije, zelene boje. Jedan usamljeni konj pase. Postrance je zaključana neka napuštena kuća, stara, iz davnih vremena... Nikoga do sada nisam sreo. Još sasvim malo i u Njegušima sam. Moja gusta brada zbunjuje ljude. Tko sam?

Seljanka napušta njivu i vodi me prema kući. Pijem hladnu vodu i punim čuturu. Ne razgovaramo ništa. Ona me samo gleda i zapanjena je pomalo što nosim bradu. Ne volim da me ljudi promatraju kao nešto neobično, ali na dugim planinarenjima uvijek, zbog praktičnosti, puštam bradu. Tako ne moram nositi brijači pribor i brinuti oko ionako nevažnog izgleda. Ali čini se da ću se morati odreknuti te slobode. Ili da ostanem tvrdoglav?

Najbolje da što prije odem dalje u planine. Tamo nitko ne pita za brijanje: ni šume, ni vjetrovi, ni klisure i stijene. Oni nas samo vode: u beskraj neizvjesnosti, u nadu života, u borbu sa samim sobom...

Stupio sam na prvi snježnik što se isplazio u sjeni litica. Zrnast je to snijeg i kao da gazim po kockama šećera. Svibanjski dan govori cvrkutom neke ptice. Sama je i

Visovi pjevaju čeznutljivu pjesmu ponavljajući uvijek jednu riječ: mir. Tajna visina je tišina... Želiš li mir, pronikni tajnu tišine. To znači šutjeti.

nitko joj ne odgovara. Sjedam na trulo deblo pokraj izvora i opet pijem. Na izlasku sam iz klanca i bit ću uskoro na visoravni podno samog Jezerskog vrha.

Počinje padati kiša, a zatim s njom pomiješan i snijeg. Vjetar biva jačim. Nevrijeme će se za koji čas razbijesniti. Pomišljam na pastirske kolibe kojih ovdje ima i slučajno nailazim na jednu. Nadam se da nije zaključana i da ću se moći skloniti u nju. Vrata su sasvim trula, neke daske su otpale. Gurnem vrata i udem. Prazna je. Suho lišće razastrto je na zemljanom podu. Skupljam ga u gomilu i pravim ležaj. Na njega stavljam vreću i potpuno odjeven liježem u nju. Ugodno je, iako osjećam neku prohladnost ispod sebe.

Oluja bijesni i trule daske na vratima lupaju i klepeću. Smeta me to. Dižem se i otkidam sve što nije zabijeno. Tako zapravo vrata više i ne postoje, nego neki gnjili, izrešetani paravan kroz koji promatram snijeg kako se lomata na tom ekranu. Prazna vrata...

Smirujem se potpuno. Uranjam u neku čudesnu, zaboravljenu bajku — pradaвне priče i epovi i njihovi plavičasti likovi mrmore u meni. Tonem dublje u snenu omaglicu i susrećem se s novom osobom: Planinom... Ona sjeda pored mene i uči me svojem jeziku. Saznajem za prve riječi jezika što se zove: Tišina.

Planina mi reče: »Gdje god si lutao uvijek sam te pažljivim okom pratila i govorila ti o svojim tajnama. Ali ti me nisi razumio. Mislila sam — što da radim? Zatim sam te dovela ovamo u potpunu osamu da bih te mogla naučiti svome jeziku i da odsada nas dvoje možemo razgovarati. Ova oluja trajat će tako dugo dok ne naučiš moj govor, jezik Tišine, a zatim možeš otići. Ali znaj, ja ću biti zastalno s tobom, u tebi, i u tebi mi ćemo uvijek razgovarati. Nalazio se ti bilo gdje, glas Tišine mrmorit će zauvijek u Svećistu tvog srca. Planina je tišina. Ljepota je tišina. Mir je tišina. Pjesma duše je tišina...

Trećega dana vani je sijalo sunce. Otreraso sam sa sebe lišće koje se razmrvalo u sitne komadiće i prašinu i izašao pred kolibu. Nježno duboko plavetnilo svoda zračilo je poezijom veselja. Krajolik je blistao od čistoće i kamenjar se rascvjetao mozaikom što su ga činile isprane gromade vapnenca. Lovćen se raskošno odjenuo da me pozdravi

prvim — Dobro jutro — izgovorenim na jeziku koji sam sada i ja potpuno shvaćao i osjećao...

Uputih se odmah na Jezerski vrh. Spomenik se pojavio preda mnom — na vrhu sam! Ovdje leže kosti pjesnika Njegoša. Pjesnika koji je ispjevao spjev riječima što ih je naučio u najranijoj mladosti živeći u opojnom gorštačkom svijetu. Njegov pjesnički izraz je pulsiranje golemog prostora; prostranstva koja se bori s nebeskim svodom, uzdiže se iznad njega i gubi u visinskim nedoglednostima... I to neiscrpno bivovanje, u kojem je Njegoš postojao, inspirirano je od ljubavi za planinu i njen jezik: Tišinu. Tako je nastao Gorski vijenac: sjedinjujući spokojstvo vječnosti i nemirno htijenje čovjekovo... Sad sam razumio i osjetio Njegoša kao u sebi, ostvarujući ljepotu njegove poezije. Doživio sam srce jednog savršenog pjesnika koji je upravo želio da njegovu pjesan živimo u grudima dohvaćajući radost ali i svijesni da će se i bol neminovno pojaviti iz bezdna neke provalije što crno zjapi negdje duboko u podsvijesti: čeznutljivi nagon da se ostva-

ri nešto iz snova... I eto, ovdje miriju Njegoševe kosti i naokolo leži sva Crna Gora. I tu, ovdje u beskrajju jedne zemlje živi Njegoša Duša...

Linija obzora opasala se oko mene. Slijedio sam daleke vidike još dalje, dublje, zanosnije. Eno, tamo je Durmitor! Ravno naprijed bjelasaju se Moračke planine. Ondje su Komovi — izranjaju svojim plećima iz zemaljskih dubina kao dva troma orijaša. Udesno su Prokletije, pa Kučke planine, a uz bok Rumija...

I kad je sivilo sumraka kao kišica zarominjalo i obavilo ovaj veličanstveni svijet u snove čije tajne niti ne naslućujemo i možda i nikad nećemo ni saznati — jer i planine zacijelo snivaju noću kao i ljudi, sklonio sam se u kućicu oštećenu od groma. Još jedan bivak...

Sad čuješ ono što nikad nisi čuo, a što je ljepše od svih predmeta — jezik planine: Tišinu... Neka te prati životom...

U 1999. godini

VALENT HOFER

RIJEKA

Nedjelja je. Dan se bliži kraju. Vraćam se s izleta u Rijeku i kod zgrade guvernerove palače nehotice iznenađen stanem. Protrljam oči da se uvjerim ne sanjam li možda: preda mnom diže se u visinu monumentalna nova zgrada, mnogo većih dimenzija od nekadašnje zgrade, koja mi je ostala u dobrom sjećanju dok sam još planinario s drugovima Kanlom, Franjom i Milanom. Zgrada je osvjetljena reflektorima sa svih strana. Između mnoštva prozora koči se velik natpis: PLANINARSKI DOM. Ispred zgrade ne vidim nijednog auta, a okolo doma prostire se divan park ukrašen fontanama s vodoskocima u okruglim bazenima. Oko njih na klupama sjede mnogobrojni građani i čakulaju. Čist zrak zasićen je mirisima cvjetnih nasada i raznog grmlja.

Predsjednik Saveza planinarskih društava Rijeke, drug Stanko, stoji pred ulazom Doma i razgovara s grupom planinara. Smiješka mi se već izdaleka i maše rukom. Pridem i pozdravljam se sa svima, a on me pita:

»Zar ne ćete s nama? Proslava će ubrzo započeti!«

»Proslava? Kakva proslava?« čudim se ja. »Nije mi o tome ništa poznato.«

»Pa stodvadesetipet-godišnjica organiziranog planinarstva u Hrvatskoj i Jugoslaviji.«

»Kako godišnjica? Pa nedavno smo slavili stogodišnjicu?! Zar je vrijeme odonda tako

brzo prošlo? Pa gdje sam bio ja i svi ovi koji tu stoje i čekaju?!«

»Čudite se? Nemojte se čuditi. Ljudski život se mnogo produžio otkad smo se vratili normalnom načinu življenja, onako kako su živjeli naši predci ili pradjedovi. Nema više automobila i aviona, pa čovjek opet hoda i upotrebljava i koristi svoje noge!«

»Ma kako to? I zašto?«

»Zašto? Posve jednostavno. U utrobi Zemlje više nema nafte i motorizacija je naprosto nestala, tako brzo kao što je i došla. A što je najvažnije, ni ratova više nema! Nastao je opet raj za sve ljude i životinje!«

Nikako da se snađem, ali gledajući pomnije prisutne drugove planinare, većinom stogodišnjake, no još uvijek čile i dobro raspoložene, počinjem i ja pomalo shvaćati... Oni se smiju mojoj otrcanoj naprtnjači na leđima, pa će mi Pero:

»Već si mogao nabaviti novu naprtnjaču, jer ova tvoja je poznata još s proslave stogodišnjice na Platiku.«

»Izgledaš kao da si četvrt stoljeća prespavao u nekoj spilji, jer te odonda nisam vidio«, nastavi Ervin.

Dug i rezak glas zvonca oglasi početak akademije, pa mi svi krenemo u svečano okićenu dvoranu...

Uto se probudim! Da, da! Što se babililo, to joj se snilo!

Planina i mi

SMILJA PETRIČEVIĆ

ZADAR

Sunce je polako tonulo u more okruženo crvenim krvavim oblacima, a po planini se danje svjetlo počelo polako gasiti. Samo su šiljasti vrhovi bili obasjani posljednjim sunčevim zrakama.

Mrak je padao, polagan, tih i nečujan. Sva ta prostranstva, hladna i siva, što se pružaju pred nama u nedogled, samotna u svojoj pustoši, zadivljujuća u svojoj ljepoti, i ova planina sa svojim šumama, gudurama, stijenama što se gube i nestaju u sivoj sumaglici ovog ljetnjeg predvečerja, primoravaju nas da se poklonimo njihovoj ljepoti, velični i vječnosti.

Nekada smo se čudili ljudima što žive sami u planini, daleko od naselja. Nazivali smo ih čudacima, osobenjancima, gotovo ludacima. Danas im se uopće ne čudimo. Mnogo toga nam je postalo jasno. I nas je kao i njih opila ova planina, i što više hodamo po njoj, što je više upoznajemo, to nam postaje bliža i draža. Sve više osjećamo da joj pripadamo dušom i tijelom. Vidimo i osjećamo koliko nam ona znači u ovom vremenu i prostoru. Njene nam tišine trebaju sve više.

Sjedili smo te večeri pored vatre, nas nekolicina noćnih planinskih ptica, i pripremali večeru. Vatra je veselo pucketala bacajući ljubičasto crvenkaste jezičce u vis, a dim je polagano nestajao u mraku. Negdje s nekog stabla zahuktala je sova jednim dugim i otegnutih uuhuuu... huuu i opet je nastala tišina, tišina svojstvena planinskim noćima.

Zvijezde, obično daleke i hladne, činile su nam se te noći tako bliske i tople, drage i nježne. Treperile su, titrale i drhtale na dalekom, tamnom, baršunastom nebu.

Svi smo šutjeli. Na našim licima čitao se neki mir, a vjerujem da je taj mir bio i u našim dušama. Možemo ga zahvaliti ovom životu u planini, jer sve ono što nas tišti i boli, sve one naše patnje i gorčine, ovdje u planini postaju daleke i strane. I svi oni naši problemi, naoko nerješivi, teški, ovdje u planini čine nam se lakšima, čak ih uspijemo i zaboraviti, a ako ih i ne zaboravimo, potisnemo ih negdje duboko u podsvijest. Ali, nažalost, dođu i ti lucidni trenuci kada iskrsne pred nama pitanje: kuda i kamo ćemo bježati kada budemo stari i iznemogli, kada se

ne budemo mogli više penjati po planini, kada ne budemo mogli čak ni hodati. Gdje ćemo onda tražiti svoj duševni mir?

Što ćemo tada?

Vjerojatno ćemo tada sjediti negdje pored ceste i čeznutljivim staračkim očima gledati te drage i lijepe, nekad bliske, a sada tako daleke i nedostižne vrhunce.

DVA SVIJETA

Dva čovjeka sami u planini: muškarac i žena. Dva bića koja lutaju, iako različitog spola, postaju polako dva stara dobra druga — i pojam muškarac — žena nestaje. Korakao je ispred nje sa sigurnošću čovjeka, koji kao da nikada u svom životu nije imao neki drugi, određeni cilj, osim hodanja, i opet hodanja po planini. Koraci su mu bili čvrsti, kratki, odmjereni, energični.

Ona je išla iza njega, uvučena u svoj svijet, u svoje misli, u svoju čahuru. Hodala je polako, u početku nesigurno, a onda je njegova sigurnost prešla i na nju, tako da je s vremenom svoj korak uskladila prema njegovom i počela je koračati iza njega istim korakom, istim tempom, čak i istom sigurnošću.

Išli su sve dalje. Penjali se sve više. Bilo im je svejedno kuda i kamo idu. Nigdje nikoga nisu sreli. Svi putevi bili su njihovi. Sve staze pripadale su njima. Planina je bila njihova.

Šutjeli su. Nisu imali razloga da šute, ali nisu osjećali potrebe ni da razgovaraju. Šutnja im je prijala, jer su oboje znali da je suvišna svaka riječ koju ovdje izgovore. U toj šutnji potpuno su se razumjeli. Vrlo dobro su znali da bi im razgovor smetao u ovoj tišini, u planini. Čak su diskretno nastojali da jedan drugome ne smetaju.

Bili su tako blizu jedan drugoga, a tako daleko, daleko, svaki u svom svijetu, jer, konačno, i bili su svatko svijet za sebe, a ta dva svijeta vezivala je jakom vezom jedino ljubav prema planini.

QUO VADIS?

Prazno i bezosjećajno protezao se u nedogled siv i gol kamenjar, nalik na mjesecevu pustinju, da bi se tek poslije dugog puta pojavile gudure, šiljci, kamene figure i tako donekle razbile monotoniju i jednoličnost tog stijenja, između kojeg se penjala i silazila planinska staza. Pa kako se ona penjala i silazila tako se penješ i silaziš i ti, crknut i umoran kao stari magarac. Vučeš noge kao stonoga, kosti u koljenima ti klepeću kao suhi orasi u polupraznoj ciganskoj torbi.

Ideš dalje kroz tu prostranu nepomičnost, okamenjeno sivilo, očekujući da ćeš iza idućeg brijega naći nešto novo i ljepše, a ono opet isto. Svaka iduća dolina prokletu nalici onoj prethodnoj i tako stalno ideš naprijed kroz taj nepregledni i pusti kamenjar.

I u jednom trenutku, kada ti mozak pro-radi, upitaš samog sebe: »Quo vadis, asine?»

(Kamo ideš, magarče?), zar ti nije bilo dosta ono malo mjesta nego hoćeš još. Kuda ćeš dalje, sivonjo, kada si mogao ostati tamo dolje odakle si došao i osjećati se sasvim dobro i udobno? Kuda ćeš gore, budalo bjelovsvjetska, ostani tu gdje si sada i ne idi dalje! Zašto gaziš ovim kamenjarom i ovim kamenim pustarama i stenješ kao stara lokomotiva kada se penje uz Ivan-planinu?« — govori jedan glas u tebi.

Ali ti ga ne slušaš, već svejedno gaziš dalje, sve dalje i sve više, tvrdoglavo i uporno, crknuto i umorno, i kada dođeš do kakva izvora bistre planinske vode, do zelene provjetale livade, naprosto ne vjeruješ svojim očima da se iza tih sivih kamenih gromada krije jedna ovako divna i pitoma dolinica, sasvim drugačija od onih prethodnih. I tada zaboraviš svu onu muku, trud, koji si uložio da bi se dovukao do ovog malog raja. Zaključiš sam u sebi da ipak nisi takav magarac, kakav si sam sebi govorio da jesi. Tvoje zadovoljstvo je tako jasno i očito da ti ništa drugo ne preostaje nego da se izvališ na zemlju, digneš sve četiri u zrak, valjaš se po travi kao prase po blatu, ili da zapjevaš kao ptičica na grani, ako imaš slučajno crticu muzikalnosti u glavi. A ako nemaš, onda šutiš i diviš se.

PLANINO, HVALA TI!

Idem u planinu
pratim vjetar
tražim mir

lutam okolo bez cilja
pokušavam ne misliti
na ono što me boli.

I to mi uspijeva
jer planina je jača
od misli i boli.

PLANINA

Planina je moja molitva i moja psovka
Ona je moj blagoslov i moje prokletstvo
Ona je moje bogatstvo i moje siromaštvo
Ona je moj prijatelj i moj neprijatelj
Ona je moje sve i moje ništa.
Mrzim je jer ne mogu bez nje.
Volim je jer ne mogu opet bez nje.

ŽIVOT S ONE STRANE ŽIVOTA

Tamo daleko, daleko na horizontu, gdje planinski vrhunci zabijaju svoje šiljke u nebo, tamo znam da me čeka osjećaj slobode koji sam izgubila među ovim zidinama, ulicama, betonskim čudovištima, gdje mi se život svodio na obično bitisanje.

Tamo gore našla sam smisao svog poslovanja, egzistencijalnog i bitnog, koji je polako nestajao zajedno s godinama što su padale na mene, mrtve i prazne. »Nastupilo je sivilo jedne egzistencije gdje ništa, ama baš ništa nije opravdavallo njeno postojanje...« (Sartre).

Foto: Ing. Z. Smerke

U tom sivilu svakidašnjice, jednog dana dođe prijatelj i reče mi: »Pođi samnom u planinu, pa kad se vratiš, bit ćeš tako iscrijeđena, crknuta kao pas, umorna do besvijesti, da nećeš ni na što misliti, niti će te moriti te tvoje luđe misli o besmislenosti života«.

I ja sam otišla. Išla. Nisam vidjela ništa. Čula nisam ništa. Osjećala ništa. Uočavala, doživljavala ništa, sve je bilo jedno veliko ništa. A ja? Bila sam umorna, tako umorna, i kada bi netko povikao »odmor«, izvrnula bih se na zemlju kao klada, jer to hodanje po planini bila je obična trka bez cilja i smisla, marširanje bez veze, sticanje kondicije, udisanje planinskog zraka, provjetravanje pluća, pražnjenje mozga, ili stizanje na određite u rekordnom vremenu u društvu tih maratonaca koji su bili slijepi i gluhi na sve oko sebe — gledajući danas, retrospektivno na njih.

Foto

oOo

Dogodilo se u planini, da sasvim slučajno sklopim poznanstvo s Tomijom i Anitom, dvojicom umjetnika slikara, strastvenih planinara, i njihovim vjernim pratiocem psom Mukijem. To se poznanstvo s vremenom pretvorilo u čvrsto prijateljstvo.

Anita me u početku gledala s nerazumijevanjem, podsmješljivošću. Nije joj bilo jasno kako ništa ne vidim, ništa ne osjećam, ništa ne primjećujem i ništa ne doživljavam dok hodam po planini. Gledala me s malom dozom

žaljenja. »Kako je moguće da ne vidiš ovu ljepotu oko sebe, da prirodu ne gledaš očima onako kako je Tom i ja gledamo, vidimo, osjećamo, doživljavamo?« — govore su mi njene oči boje vedrog neba. Počela je. Počela je pričati, taktički me sprečavati u mojoj besmislenoj trci kroz planinu, u mom gledanju u nožni palac. Cilj joj je bio da jedan dio svog videnja, umjetničkog osjećanja, gledanja, prenese i na mene. Ona je pričala, pokazivala mi detalje, ljepote, a ja sam slušala, gledala, promatrala i polako počela opažati. Glava mi nije više bila dolje, već oči uperene prema gore, stablu, stijeni, vrhovima, nebu. Kada ona ne bi pričala, riječ bi preuzeo Tom. Njegov cilj je bio da me nauči promatrati prirodu očima umjetnika, slikara, razlikovati boje i nijanse, učio me osjećati prirodu sa svim čulima. Nastojao me izvući iz moje apatičnosti, ravnodušnosti, pesimizma, koji su se gomilali i taložili zajedno s godinama.

Slijedili su dani, tjedni, godine. Nedjeljom, slobodnim danom, gotovo uvijek smo zajedno u planini. Promatrala bih prirodu s njihovog gledišta, a ono je s vremenom postalo i moje. Promatrala bih sve oko sebe onako kako osjećam, doživljavam, vidim. Slušala bih šum vjetra u granju, njegov plač i urlik, zvukove i tonove, žubor potoka, pjev i cvrkut ptica, zov zaljubljenog slavuja — muziku prirodnog orkestra.

Znala bih dugo, dugo sjediti na jednom mjestu, gledati kako mrav maršira u koloni noseći hranu tri put veću nego što je on sam. Kada bi mu ispala, on bi je opet uzeo i nastavio svoj put. Gurnula sam ga, maknula mu hranu. On se prevrtao, okretao i mučio dok se konačno nije osovio na noge, pokupio svoje breme i otišao dalje.

»Ne gubi nadu, vidiš li mrava, rekao bi Tom. Treba biti uporan. Ne valja klonuti, nikada u životu. Treba uvijek ići dalje.« I onda polako, polako započne metamorfoza moje ličnosti. Sve ono vremenom zakopano, životom izbrisano, borbom izgubljeno, radom zaboravljeno počinje polako izbijati iz mene. Maska cinika, stavljena na lice u strahu od ranjivosti, polako mi nestaje s lica i postajem opet osjećajni. Horizonti dugo zatvoreni, začahureni, cementirani, počinju mi se polako otvarati. Nastupa ono unutrašnje zadovoljstvo, mir, osjećaj sasvim drugačiji od onog prije. Pogled na život sasvim drugačiji od pogleda jednog malograđanina uvučenog u vlastitu ljušturu, koji je pripadao onoj anonimnoj gomili što se budila svakog jutra umornija nego što je legla, polazila na posao ukočenog lica bez osmjeha i zadovoljstva. Nisam bila ni gladna ni žedna, ni gola ni bosa, ali sam bila siva, jadona, napregnuta, bolesna od svakidašnjice, sama, odvratno očajno sama, odcijepljena od korijena kao biljka, sve dok nisam pošla u planine, upoznala život s one druge strane, onaj drugačiji život od ovog našeg svakidašnjeg.

NOĆI I...

Lude su te noći u planini. Zaista lude. Ležiš u vreći za spavanje, samo ti glava viri kao u mladog klokana. Poviše tebe stablo, a na stablu vijori tvoja odjeća.

Ležiš tako i do tebe jedan, drugi, treći... ležimo jedan do drugoga kao stari prijatelji, a prvi put se vidimo.

Vjetar šuška negdje u granju, zvijezde svjetlucaju na nebu kao mali sitni dijamanti, mjesec lualica nas pogleda i nastavi svoj put.

Lude su te naše noći u planini, mogu vam reći, zaista lude. Ležimo i po pećinama, napuštenim kućama, s krovom ili bez krova, po napuštenim štalama gdje miriše sijeno i đubre od ovaca, ali to nama ništa ne smeta. Spavamno snom pravednika kao u najtoplijoj postelji, jer planina je naš dom. Volimo je kao što volimo rođenu kuću. Taj slادنjavogorkootužni miris zemlje je opojan.

I sviće. Otvaraš oči. Opet stablo iznad tebe, nebo, krov, stijena od pećine. I ovaj pored tebe otvara oči, drugi, treći. Zijevne. Protegne se, okrene prema tebi i reče:

— Tko ste vi? Aha, sjećam se, sinoć smo se upoznali.

— Dobro jutro, kako si? Kako si spavala?

— Ua, ala sam gladan!

Lude su te naše noći u planini, zaista lude...

...JUTRA U PLANINI

Ta naša jutra u planini su divna. Pripadaju samo nama. Vućemo se po planini polako kao kišne gliste, umorni i pospani, a ipak sretni.

Šume nas čekaju pjevajući, stijene šuteći.

I nema ništa ljepše nego dočekati zoru u planini, gledati kako sunce polako izlazi, poviri jednim komadićem, obasja najprije vrhove planina, pozdravi ih, a nas i ne pogleda. Zatim polako i dostojanstveno izlazi, da bi se konačno pojavilo na nebu, okruglo i toplo kao domaća pogača.

TAKO MORA BITI

Jednog dana, i to vrlo brzo — rekli su nam — doći će cesta ovuda kuda mi prolazimo. Probit će ovu našu planinu, raskasapiti je, uništiti ljepotu i harmoniju njenog stijenja, narušiti tišinu njenih proplanaka i upropasti djevičanstvo njenih šuma.

Doći će, nažalost, kolone automobila, vozila svih vrsta, i umjesto poskoka i guštera, jelena i srna, gledat ćemo te limene kante kako jurcaju okolo, dižući za sobom oblake prašine. Umjesto čistog planinskog zraka udišat ćemo tu smrdljivu prašinu. Tu, gdje sada miriše šumsko cvijeće i borove iglice, zapuhnut će nas smrad benzina i nafte. Naša divna zelena stabla bit će pokrivena naslagama prašine. Umjesto procvjetalih divljih ruža i zelenog grmlja gledat ćemo najlon kese kako se vijore okolo, a putem ćemo vidjeti prazne limene konzerve, zgužvani staniol, prazne boce i ostale dokaze modernog života i civilizacije.

Gledat ćemo tužnim očima kako nam polako oduzimaju ono što toliko volimo, ono što nam je blisko i drago, gledat ćemo i biti nemoćni, jer protiv modernizacije, urbanizacije i civilizacije ne možemo ništa. Tu smo zaista nemoćni. Tako mora biti. Ali, ipak, napredak ma kakav bio, koji ide na račun prirodnih ljepota, pomalo je bolan, jer uništava ono što je prirodno.

A mi? Mi ćemo bježati sve dalje i sve više poput šumskih životinja, jer nećemo i ne želimo da nam itko u ime civilizacije, modernizacije i motorizacije krade te naše divne dane u planini i naše duge i tihe ljetne noći. Ne ćemo da nam magla automobilskih ispušnih cijevi zamagljuje čisto zvijezdano nebo, ne ćemo i ne želimo nikakve prašnjave zastore koji će nam pokrivati tamne vrhove borova i jela, nećemo da nam zvukovi automobilskih sirena nadjačaju pjev slavuja, krikove noćnih ptica i šum vjetra u granju.

Nećemo, naprosto, da nam itko krade i remeti onaj naš duševni mir i spokojstvo što ga osjećamo u tim samotnim planinskim noćima.

I zato ćemo bježati, bježati, i nadam se da ćemo uspjeti još uvijek naći mali dio šume, neki mali proplanak koji će pripadati samo nama — planinarima.

Piz Roseg (3937 m)

Bio bih siromašniji...

IVO SLAVIČEK

OSIJEK

Kad iz perspektive jednog pedesetogodišnjeg planinarskog života čovjek pogleda koliko su ga planine obogatile, tada vidi da sve što je dao planinarstvu postaje gotovo beznačajno prema onome što je od njega dobio. Počev od prvih divljenja sutjesci Kovačice i slapu Skakavcu na Jankovcu, preko srhova koje je izazvala Komarča što se neiskusnu planinaru učinila strašnijom od Hribarice i uspona grebenom na vrh Triglava zajedno, otkrića »novih svjetova« u bosanskim planinama i tihog zadovoljstva upoznavanja detalja u slavonskim gorama, pa do površnog ali ipak nezaboravnog doticaja s Dolomitima, Dacshteinom i Birgitzköpfom u Tirolu — sve je niz impresija koje su neponovljive i koje izazivaju pitanje: koliko bih bio siromašniji da nisam odlazio u planine...

U spomen mom ocu koji me naučio ljubiti planine

Bio bih siromašniji vjerojatno za milijune crvenih krvnih zrnaca, za disanja punim plućima i smirenost koju može dati samo netaknuta priroda, ali nadasve siromašniji za niz doživljaja. I onih krupnih, kojih se planinar sjeća dok je živ i koje pripovijeda bezbroj puta, postajući možda ponekom i dosadan, ali i onih najsitnijih, što spojeni svi zajedno čine mozaik doživljaja planina koji je u svakom planinaru posve drukčiji, a ipak podjednako istinit i uvjerljiv.

Siromašniji bih bio za brojna smirena jutra, kad je tura tek počela. Za jutro kad sunce još nije izašlo nad dolinu Vrata, pa samo odjeci gozzerica onih što krenuše još ranije od nas prema Pragu govore da nismo sami, a opet se osjećamo tako sami i povezani s prirodom. I jutro kad kapi netom otopljena snijega blistaju na travkama na lipanjskom

suncu Pohorja, i jutra u kojima cvrkut ptica mami prema nedalekoj Topličkoj glavi kod planinarskog doma Lapjak, i jutra kad vjetar istresa hladnoću noći na smrekama Romnije.

Da ne govorimo o smirenim dopodnevima, u kojima tek počinjemo misliti na svlačenje košulje, uživajući u čarobnoj tišini Velog polja, ili kad kroz maglu sunce još oklijevajući šalje svoje zrake kroz divlju vegetaciju kraj Žagane Peči na putu prema Cojzovoj koči.

Zarka podneva kad smo ljenčarili u sjeni crnogorice na Uskovnici, ili razmišljali koja je od tri glavice glavni vrh Trebevića, ili oklijevali na Bogatinskom sedlu hoćemo li krenuti nalijevo prema Bogatinu i Mahavšćeku, ili udesno do jedva posjećivane Lanževice. I na tom istom mjestu dočekali da gusti oblaci pokuljaju od planine Za Lepočami i od Krnskog jezera, pa kao u nekoj čaroliji odozdo iz oblaka začujemo najprije glasove, a tada se tek jedan po jedan pojavljuju planinari što se vraćaju s Krna, doslovce izranjajući iz oblaka.

Kasna popodneva kad sunce teži zapadu, pa se s Ribniške kočice na Pohorju može gledati duže nego iz bilo koje planinarske kuće, jer zapadno od nje nema visokih vrhova ni lanaca. Nezaboravno popodne u studenome kad nam je vrh Učke pružio izvanredan dokaz naklonosti: jasno se vidjelo kako suton polako zahvaća prvo Kamniške Alpe, a zatim i Julijske, gdje je »očak Triglav« najduže davao otpor neumitnu mraku.

I onda noći: pune zvijezda, kad u čistu zraku i potpunog tami možete baciti pogled najdalji što ga ljudsko oko dostiže bez pomoćnih sprava: ravno do Andromedine maglice. Kad osjećate da priroda tajanstveno živi i prikuplja snage za novi dan, kad caruju sove i šišmiši, a noćne grabljivice negdje se u tami nečujno šuljaju i sretni ste što u tim visinama grabljivice predstavljaju opasnost samo za voluharice, ptičad i ostali sitniji svijet oko vas.

Da i ne govorimo o mirisima. Ne zna se što ostaje trajnije u sjećanju: opori miris crnogorice u šumovitim planinama srednje Bosne, gorčasti dah Sredozemlja, vegetacije Dinare, nezaboravni vonj divljih klinčica u Dolini triglavskih jezera ili miris svježeg sijena na Senošetima.

Pa boje: od blijede ali ugodne boje istih klinčica, jarke dubine modrila na encijanima, prodorno naivnog plavetnila potočnica koje na svoje veliko iznenađenje nađoste u obilju i na bezvodnoj Lepoj Komni, jarka žutila trava kojima nažalost ni imena ne znate, pa do rododendrona koji u različitim stadijima razvoja daje raznovrsne dubine posebne crvene boje.

A tek jesenske boje! Ugodne i u nizinskim šumama, one pravi plamen postižu tek na uzvišenijim dijelovima, gdje divlja trešnja daje poseban krvavi ton bogatstvu palete, a sočna i tamna crnogorica svojim kontrastom još više ističe bogatstvo žutila, smeđeg i crvenkastoga. Ondje gdje vegetacija uglavnom

prestaje, priroda se brine da u različita godišnja doba ne ostane siromašnija u kolorističkom pogledu. Različiti lišajevi daju istu paletu koju i kasna jesen na šumi, samo sve u prigušenoj diskreciji. Kao akvarel prema ulju.

A onda posebnosti koje se izvan planina n2 mogu vidjeti. Ne krenete li u planine, nikad nećete znati dražest igre mladih kozoroga, veličanstvenost kruženja planinskog orla, uzbuđenost goveda što silaze u rujnu s planinskih pašnjaka. Vidjeti kako na Vlačiću šišaju ovce, osjetiti uzbuđenost stada pri tome, kao i posebnu užurbanost planinskih pasa. Jest i sira s bosanskih katuna, piti kisela mlijeka iz starinskih zemljanih posuda, dohivenog s ljetnih pasišta stada u Sloveniji, kušati kruha ispod peke, domaćega kraškog pršuta.

Ustanoviti da npr. na potezu od Mojstrane do vrha doline Krme ima ne samo veliki broj izvora, nego da se u njima razlikuje voda po okusu i hladnoći, pa češćim prolaženjem stvoriti »svoje« omiljelo vrelo u kojem ćete tažiti žed i puniti čuturicu.

Slušati prijeteću grmljavinu izdaleka, žuriti da se ne pokisne, ali i slušati grmljavinu Peričnika i provlačiti se uza nj ne mareći da se i dobro no ovlaži... Slušati grmljavinu usova u daljini, pa biti podjednako sretan što se to doživljava kao i zato što smo ipak izvan toga. Slušati svilenkasti huk vjetera kroz iglice omorike, ili zvonke udarce drvosječine sjekire (ah, koliko ljepše od moderne i praktične motorne pile), ili zvuk zdrava drveta koje su bosanski konjiči dovukli do ruba padine, a dalje ih radnici puštaju da se zvonko otkoturaju do mjesta sabiranja. Čuti kopita mazgi što nose snabdijevanje u više planinarske domove. Uživati u huku potoka (jeste li primijetili da svaki potok, baš kao i svaki čovjek, ima drukčiji glas?).

Slušati posebni zvuk srndaćevih zubi koji neopažen pase travu (i biti sretan pri tome što smo planinari a ne lovci), čikat razigranih vjeverica koje nadmašuju sve majstore trapeza po cirkusima, osebuju glasanje sve rjeđih svizaca. Ili kotrljanje puha na tavanu iznad sobe, što je toliko zbuñivalo dok nam nisu razjasnili tko se to »igra lovice« iznad nas.

Polako upoznavati životinje, biljke, kamene, znati od ture do ture sve više o njima, a ujedno znati — što dalje to čvršće — da još uvijek znamo premalo i da nas svaka nova spoznaja dovodi novim nepoznanicama (kao i u znanosti, uostalom).

Upoznavati ljude, krajeve, biljne pokrove, pomalo i geološke formacije. I kroz sve to — bolje upoznavati sebe. Zelimo li još što više?

Da, da nisam išao u planine, bio bih siromašniji. Za doživljaje, saznanja, osjećaje. Vjerojatno i za dio zdravlja. Posve sigurno za puninu osjećaja da je čovjek nerazdvojivi dio prirode. I što čvršće to osjeća — to bolje za nj.

Klek i ja

RAJKA BLAŠKOVIĆ
OGULIN

Žurno stope prebiru po tamnoj zemlji i oblom svijetlom kamenju. Očiju uprtih u tlo odmičem strmom stazom. Muklo udaranje vlastitog srca i ubrzan dah jedini se probijaju kroz tišinu šutljivog jutra.

Možda bih trebala zastati, osjetiti nježnu zoru u krošnjama i miris vlage na travi i lišću. Možda bih... Ali neki me nemir gura, pritiska, goni uzbrdo, ne dopušta da zastanem.

Nemam potrebe za blijedim jutrom niti pjesmom snova rasutih zrakom. Razmišljajući o svemu što se dogodilo jučer i što me čeka sutra, gotovo bježim kamenitom uzbrdicom želeći još samo jedno: da ga što prije ugledam. Mislina već prijedeni zavoji poznate staze oduljuju se i čine bijeg beskrajinom.

Malo bi bilo reći: vjerujem u njega. Svaki put kad se pojavim na ovoj stazi sve su moje nade položene u njegove ruke. Svi neotklonivi nemiri i ukorijenjene brige povući će se, pobijedeno i tiho, ako mi toplim smiješkom otvori svoja vrata. Ne brinem zbog neba što se muti i previre; ako me on prihvati, ništa mi nautiti neće.

Dok se posljednjim koracima uspinjem na greben s kojeg se pruža prvi pogled na poznatu mi kamenu glavu, u meni raste treperavo uzbuđenje. Za trenutak, znam, toliko će ljepote grunuti u moj pogled da ću izgubiti dah.

Odjednom, Klek snažno ustaje preda mnom. Izgubljenih riječi, presječenih misli, stajem. Sva su moja očekivanja nadmašena. Nalet ljepote toliko je jak da se u času pitanja nije li ona ponekad materijalna. I premda već bezbroj puta do sada na ovom istom mjestu zastah očarana, Klek me opet osvoji u trenu, jače nego ikada.

Pogled je kao ptica sietio na njegove litice i ne želi više poletjeti. Iako znam da je sva ta ljepota koja me prožela i napunila upravo pružena Klekova ruka, pogledom mu na licu tražim malo mekoće. Stijene se kite tihom slutnjom smiješka. Njegovi se dlanovi otvaraju da budu gniježda svim mojim snovima. S toplim osjećajem prihvaćenosti noga ponovo zakoračuje, a pogled lepršavo sliječe niz strme klečke obronke u magličastu nizinu.

Srebrnkasto i mutno jutro potapa Ogulin kao jezero, lelujući tiho i sanjivo. Na obzoru se nebo spustilo na vodu i razastrlo blijedu žućkastu svilu. Burom nošene pahulje prozračnih oblaka zapele su na krošnjama i stijenju Klekovih obronaka.

Kao da se polovica briga odvalila od mene i skotrljala niz strmi greben. Otvorio se svijetao prostor za prigušeni miris Klekovih tajni, za srebrnu jezersku maglu i smiješak divljeg šutljivog, izbornog stijenja.

Odmičem stazom prema vrhu. Planinarski dom ostao je iza mene još uspavan i zatvorenih kapaka. U prolazu ne mogu a da se ne osmijehnem ponekom skromnom, sitnom i

Klek

Foto: Dr. Z. Poljak

neizrecivo lijepom cvijetu što je u divljoj i visokoj travi bojažljivo rastvorio nježne, ranjive latice. Pogled mi ukrade tajanstvena tama pukotine u stijeni, radoznalost raspiri neobičan krik ptice. Ali noge me nose odviše brzo da bih započete poglede i divljenje mogla dovršiti.

I sve promiče netaknuto, brzo i gotovo nestvarno, nedoživiljeno.

Odjednom postajem svjesna toga. Oko mene sure, veličanstvene Klekove stijene. Snažne i visoke bukve, šutljive i ustrajne u stoljetnoj borbi za opstanak. Zemlja tamna, kamenita, izrovana bujicama i zarobljena korijenjem. Borba i šutnja.

Izenada postajem svjesna nesklada koji unosim u ovo mirovanje i dostojanstvenu tišinu. Stajem da bih se snažno upitala: kuda žurim? Radosno dočekana i s nježnom ljubavlju primljena u ovo divovsko carstvo, kidam tanke strune njegovoga dugo tkanog mira i sklada, dopuštajući da me vodi bezrazložna bezglava žurba što je donijeh u sebi.

Kuda žurim?

Polako i treperavo vrškovi prstiju dotakoše list, da svojim doživijajem okruno zelenkast osjećaj ljepote. Podižem oči prema visokoj, okomitoj stijeni i pogledom još zelenim od divljenja nijemo obećajem da je sav nesklad koji sam unesla prošlost.

Kretnje se usporavaju i prestaju biti uglate i oštre. Kao da su sve brane svladane, stapam se sa šutljivom snagom prirode. Zov tamne

pukotine u stijeni ne nalazi me više odsutnu; za tren biva razotkrivena. Neobičan krik ptica prati dug pogled, a cvijeće i trave magičnom me ljepotom spuštaju u čučanj i izazivaju sitne titraje neopisivog oduševljenja duboko iznutra. Staza je ostavljena da sama teče dalje i tek ponekad vratim joj se kao izvođu.

Vrijeme više ne postoji. Nema jučer i nema sutra. Zarobljena ljepotom detalja, ne brinem što me dugo drže uza se u zaustavljenom pokretu. Stvarnost je toplija od snova i prolaznost je ne može ukrasti. Samo smo nas dvoje. Klek i ja u bezvremenu.

Tišinu ranjavaju sve snažniji usklici. Stazom prema vrhu žuri grupa omladinaca. Gledajući u tlo pod nogama i jedan u drugog, veru se grozničavo prema cilju, a oči im ostaju prazne i neosjetljive. Osmijehujem se kao netko tko je sve to prošao i tiho se pitam: zašto nose vrijeme svuda sa sobom?

Tišina neprimjetno zarasta. Mirne zrake misli ponovo slijeću na stabla i stijenje.

Opet vrištanje i dovikivanje propara zrak. Isti se već vraćaju s vrha. Djevojkama pune ruke cvijeća i trava. I sad se saginju da uberu koju. Promatram ih kako vrišteći trče nizbrdo dok se cvjetovi rasipaju. Ostaju na stazi ubijeni, a nikome potrebni.

Grlim dlanom stijenu i ne dam plimi ljutnje da me potopi. Ne znam zašto nisu naučili da cvijeće ne postoji zato da bi se ubralo. Njega se voli pogledom i nježnim dodirima koji ne traži žrtve. Dodirima prstiju koji ostaju puni jedino snažnim osjećajem nježnosti. Ne znam zašto nisu naučili da planina nije zato da bi se vrišteći trčalo stazom i rukama grabilo sve što se ponijeti može. S planine se ne odlazi punih ruku i džepova. S planine se odlazi dostojanstveno, praznih ruku, ali prepunog i velikog srca. Možda će to jednom shvatiti.

Na izlasku iz zatona dočekuje me bura. Nebo se spustilo na dohvat, a oblaci snažno vriju. Miris kiše i sve tjeskobnija atmosfera guše vidik; i zadnji su se obrisi Klečice izgubili u sivilu.

Izbijam na vrh. Zapljuskuje me snažan nalet bure protkane kišnim kapima. Vrh visokog željeznog stupa se ljulja ispuštajući škripav metalan zvuk. Glava Kleka, na čijem tjemenu stojim, liči na otok u oblacima. Dok se borim s naletima bure zadivljuje me čupor ružičastih divljih karanfila što šutke odolijeva na rubu, nad provalijom.

Planina je najljepša u oluji. Nesmiljena i sama u borbi s vremenom, tada ne moli i ne oprašta. Dok odolijeva i kroti bijes oblaka i vjetra, za nju ne postoje ljudi niti pažnja za njih. U oluji planina je sama, lica surovog i snažnog, izbrzdanog gromovima. Dok joj gnjev borbe buktu iz hladne nutrine, čovjek je vidi onakvu kakva jest: nepokorivu, ponosnu i čudesno lijepu. Samo, da bi uspio, treba

je razumijeti i istrajati s njome do kraja borbe, a ne osuđivati je zbog nepažnje kojom je dočekan.

Ovaj put nema oluje, niti gromovi oru Klekovo lice. Ipak, dok mi kiša surovo šiba obraze, slutim uzavrelu nijemu snagu planine. U meni raste ponos. Osjećam se dijelom Kleka, suprotstavljena vremenu kao i svaki kamen i spremna sam boriti se. Za pobjedu, za opstanak. Za sunce.

Oblaci se dižu. Kiša uzmiče. Ustreptale i srčane nutrine napuštam vrh.

Oprezni koraci po mokrom, skliskom kamenju vraćaju me s goletnog vrha u čarobno carstvo stoljetnih bukava i tišine, kao u drugi svijet. Čak ni zemlja nije vlažna; kiša je isbala samo Klekovo tjeme.

Duboko u meni rađaju se stihovi i glazba me oblijeva kao zora. Sretni koraci gotovo da lebde nad stazom. Pogledom tražim tesko dostupno gnijezdo u stijeni, gdje ću u zbilji odsanjati nekoliko sati.

Smjestivši se visoko, puštam misli da lete bez povratka. Između komešavih oblaka probija se blijedo sunce i postaje sve jače, zlatneći radošću ptičji cvrkut. Kao da su iskre iz visina upalile život, zasvjetlucala je živost na krznu Klekovom i daleko u nizini. Stazom zasviraše koraci. Zlačani zvuk zvonaca zapljusne u naletima iz nizine, gdje se jedva vidljive mrije stoke prelijevaju u paši preko brežuljaka. Najhrabrije se, rijetke muhe pojavljuju ni iz čega, zvrleći tromo zrakom.

U žutom treperavom carstvu moje oči snivaju otvorene. Rijeka boja ulijeva se u njih i oslikava mi nutrinu radošću koja je nježna, ali zato dublja i od mene same.

Očarana dotičem sunčanu stijenu. Njena me neumoljiva hladnoća budi. Stijena uvijek ostaje stijena, kao što nepredvidiva i čudljiva planina uvijek ostaje planinom. Stoga su sva čuda iz nje izrasla i na njoj rođena dvostruko čudesnija.

Vrijeme opet počinje teći. Ali nije više kruto i teško i ne nosim ga u sebi kao okov. Svaki novi tren stvara drugačiju nijansu ljepote i, začudo, osjećam prolaznost kao ljupkog, živahnog druga. Smiješeci se, dan me zove da mu niz ruku kliznem u dolinu. Ustajem i unatoč suncu polako krećem. Kad dohvatim prve kuće Ogulina i noć će tiho zašumiti.

Ne znam jesam li postala dio Kleka ili se on sav prelio u mene. Slutim sjenku rastanka na stazi, tamo gdje sam jutros zastala zadivljena. Ali nisam tužna.

Stajem, okrećem se posljednji put. On se jednako smješka. Ne, nije potrebno obećavati skori povratak. Oboje i šutnjom i pogledima znamo da ću ga nositi u sebi ma gdje bila i vratiti se kad vrijeme postane preteško.

Oči zasvjetlucaše. Sreća i mir u meni zaplakaše od ljepote, nijemo.

Na dugoj stazi k Ogulinu ostao je trag posut pjesmom.

Zagrepčani i Medvednica

VLADIMIR DROBNJAK
ZAGREB

Svaka časna zagrebačka obitelj koja imalo drži do vlastitog stana i stanovanja, ima barem jedan fikus ili nje-mu srodno četverozidno zelenilo. Zagreb ima Sljeme. Kilometar i 33 metara visoku teglu u kojoj najbolje uspijevaju kesteni, bukve, jele i televizijski tornjevi.

Medvednica (s istoimenim najvišim vrhom Sljemenom) Zagrebu je poput stare, dobro poznate, razlistale posude cvijeća u najljepšem i najsunčanijem prozoru dnevne sobe. Sljeme Zagrepčanima znači mnogo više no što su toga uopće svjesni. To nije tek 760 prostornih kilometara ispunjenih škrljavecem, vapnencem i laporom, niti se značenje Medvednice iscrpljuje jednodnevnim planinarskim izletima na njezine vrhove. To je dio Zagreba, posve ravnopravan s Trgom Republike, Ilicom i Zrinjcem. O pretkosovskom betonu da se i ne govori. Svaki veliki grad ima svoju goru, višu ili nižu, bližu ili dalju, kojom se razbacuje po turističkim vodičima i dugoročnim planovima razvoja rekreativskih centara. Zagreb je otišao korak dalje — Zagreb je (!) Sljeme.

Ma gdje bili u Zagrebu, bez obzira kojom ulicom prolazili, i u jednokatnoj Dubravi i u dvadesetkatnom Sigtetu, uvijek možete vidjeti Medvednicu. Koim god se smjerom približavali gradu, uvijek ćete prvo ugledati odašiljačku iglu na samom sljemeni Sljemena. Jednostavno, u Zagrebu ne možete pobjeći od Sljemena, to je svakodnevna, prirodna pojava s kojom su se Zagrepčani saživjeli — poput golubova, tramvajava, savske magle, plave boje, inflacije... Sljeme je, ustvari, pošten, poštovan i zaslužan građanin grada Zagreba. Jedan od onih koji nas svakog jutra diskretnim naklonom pozdravlja, tih i nenametljiv susjed kojeg prvi put uistinu primijetimo tek kada se zapali i njegova mirogojska svijeća. Tek onda kada ga nema, shvaćamo koliko ga je doista bilo — jutra ostaju bez pozdrava, klinici bez bomba, povratnice s placa bez »ljubim ruke, milostiva«. Dvorišna mačka ostaje bez večernjeg tanjurića mlijeka na podrmskom dovratku.

Da, Sljeme je baš takva kova.

Sveta zaštitnica izletnika amatera

Sljeme ima samo jednu manu — strmo je. Ako prvi put idete na najvišu, 1033 nadmorskih metara visoku točku Zagreba, obavezno krenite pješice. Najvjerojatnije ćete već kod Adolfova biti u predinfarktnom stanju, pred Brestovcem maštat ćete o pokretnim stepenicama, na odvojkju za Runolist prividat će vam se duh Abebe Bikile, a kada se u agoniji stropoštate na ciljnu rav-

ninu kod Činovničke livade, nikako nećete vjerovati vodiču koji će vas uvjeravati da ste se upravo popeli najlakšim, Leustekovim, putem. Drugi put krenite žičarom prema vrhu. Limene kutije, što su primjerenije tehničkom muzeju no medvedničkoj strmini, u normalnim okolnostima ni po čemu ne pružaju ugodu izletničkog putovanja. Ali vama, koji još imate muskulfiber od prošlotjedne golgote, klopotava, dotrajala žičara izgledat će poput bešumnog proizvoda gospodina Benza. I shvatit ćete svu mudrost trubbenika koji su prokročili medvedničku šumu i postavili svetu zaštitnicu svih izletnika amatera — žičaru.

Na Sljeme vodi i cesta. Asfaltna, jednosmjerna, zavojita. Zimi je puna snijega, u jesen je puna klizišta, u proljeće autotrka. To je najbrži i najugodniji put do vrha i okolice, ali i neprimjeren, vulgaran i nečastan. Otići autom na sljemenski izlet je kao loviti tetrijebe u vrijeme parenja, kad gluhi i tupi od proključalog adrenalina sami skaču u lovačku torbu. Za sljemenskog vozača nema ništa goreg od susreta, negdje pri vrhu, sa uznojenim, usoptalim penjačem, posljednjim preživjelim iz inače mnogobrojne izletničke grupe što je rano tog jutra krenula uzbrdo. Susret neodoljivo podsjeća na gostovanja sindikalnih rukovodilaca u kolektivima čiji radnici imaju više štrajkova u nogama, no novaca u rukama. Nešto je divlje u zraku...

Kada se deseti put pješice popnete na Sljeme, shvatit ćete da je to, ustvari, i jedini pravi put do vrha. I da Sljeme počinje već u »četnaestici«, da ga je prepun Okrugljak, da nema tog automobila koji može zamijeniti prašinu Dolja i posljednji gemiš prije ulaska u tunel. Jedna od kompliciranih životnih mudrosti je jednostavnost malih stvari. Što su manje, to im je ljepota veća. A Sljeme je prepuno tih malih, velikih stvari — sir i vrhnje na terasi »Runolista«, džepovi puni prvih kestena, ledeno pivo u »Puntijarki«, ispijeno s nogu, s naprtnjačom na leđima... Večernji sljemenski tramvaj što miriše na kukurijek i planinarske veste još vlažne od nenadanog pljuska

Sve na svojem mjestu

Svaki pravi Zagrepčanin bar je jednom bio na Sljemeni. Generacije i generacije učile su na toj najvišoj gričkoj depandansi

Ovaj članak pretiskan je iz zagrebačkog dnevnika »Vjesnik« od nedjelje 28. kolovoza, s 11. stranice, gdje je izašao pod naslovom »Najveća Zagrebačka tegla«. Pisac, Vladimir Drobniak, po zanimanju je novinar, sada na dužnosti »Vjesnikovog« dopisnika iz New Yorka. Zagrepčanin je, ima 32 godine i osam godina novinarskog staža.

skijati, sanjkati, planinariti, slaviti nove godine, okretati prvomajske janjce. Mnogi su ovdje učili voziti, mnogi su ovuda vozili da bi usavršili vožnju u četiri oka i dva raznospolna seksualna obilježja. Ima Sljeme svoje planinare, ljubavnike, skijaše, drvosječe, kestenjare. Ima Sljeme i jedan pravi grad — Medvedgrad. Prastare zidine što su arheološkom čarolijom izronile iz svoje lisnate grobnice i opet se uzdižu nadzirući putove između Save i prvih brežuljaka. Ima Sljeme i svoje novovjeke ruševine, željezne zidove nekadašnje bolnice na Brestovcu iz vremena kad se nije stizalo umrijeti od karcinoma ili infarkta — tuberkuloza je bila brža.

Sljeme ima i svoja drvena pročelja — široka stabla sivih, previsokih bukava na kojima je ispisana kratka povijest sljemenskih izletničkih dana. Imena momaka koji su ovdje zbog djevojaka nabijali žuljeve. I djevojaka koje su ovdje prvi put otkopčavale grudnjake čudeći se kako su noći kraj Adolfovcara tako hladne. Ima Sljeme i svoje planinarske domove, njih desetak. Neke novouređene, u kojima ima svega osim pravog sljemenskog ugodaja; neke dotrajale, u kojima nema ničega osim prave atmosfere. Ima Sljeme i svoja skijališta, plave, zelene, crvene boje. Strašnu Panjevinu i bazalenu Činovničku livadu na kojoj je slomljeno više sanjki, no što je bijelo-crvenih markacija od Stubice do Kraljičinog zdenca.

Tko nije bio na Sljemenu ne može ni nasmisliti koliko je toga na jednoj, naizgled običnoj, geološkoj formaciji iz vremena paleozoika. Neka obična gora zadovoljila bi se skijalištem i planinarskim domovima. Ali Sljeme ima i svoju crkvu, rudnik, pećinu, bunker, piramidu, stepenište, grob. Gdje? Treba samo dobro upoznati Medvednicu — sve je na svojem mjestu.

Najčešća životinja na Medvednici jest čovjek. Doduše, ime govori da je ovdje nekoć bilo medvjeda, a lovački zapisi da se pucalo i na vukove i na risove. Mesožderska populacija danas se svela na homo sapiensa (najbrojniji je nedjeljom, u lovištima oko Lagvića i Tomislavova doma), a lugari, zalutali planinari i abonirani ljubavni parovi tvrde da se ponekad pojavljuju i srne. Ako malo pobliže razgledate šumu oko Medvedgrada, ugledat ćete i jastreba, upornog i vjernog stanovnika okoliša Kraljičina zdenca. Ras-komadana volurica i izgažena paprat jedini su tragovi jastreba i srne. Čovječiji su mnogo konkretniji — zardali štednjak u potoku Bliznec, zgarište Vile Rebar, bogata paleta ambalaže domaćih proizvođača osvježavajućih pića, sanitarni papir i mirisavi razlog njegove upotrebe. Uostalom, ako je Zagreb prljav, zašto bi njegov sljemenski dio bio čist?

Avantura bukove šume

Sljeme je Zagreb. I Zagreb je Sljeme. Ponegdje, kao u Tuškancu, gorsko zelenilo spustilo se sve do srca grada, tek koji metar od

hućeće Ilice. Drugdje, kao u Gračanima, beton i crijep uvukli su se duboko u šumu. Gdje počinje Zagreb, a gdje prestaje Sljeme? Zagreb počinje na vrhu televizijskog tornja. A Sljeme prestaje duboko u turopoljskoj ravnici. Ima ga sve dok se vidi iz crnih turopoljskih močvara.

Da naš narod u kriznim vremenima spas traži u šumi, povijesno je argumentirana činjenica. I Zagrepčani se u danima koji se ne mogu podičiti kvalitetom življenja, okreću sigurnosti Sljemena. Posljednjih godina, kad je novčanik i želudac u pitanju, Sljeme se pojavljuje kao ona stara, dobra izletnička tekovina koja za podnošljiv izdatak nudi pravi nedjeljni dodatak. Ako je u Dubrovniku prevruće, na Sljemenu je uvijek podnošljivo hladno: ako je u Kranjskoj Gori premalo snijega za skijanje, na Sljemenu ga je obično dovoljno za grudanje. Uostalom, ponekad je dovoljno prošetati Sljemenu i uživati u jednostavnoj, ali ekskluzivnoj činjenici — nema evropskog grada veličine Zagreba koji se pokrio takvom zelenom perinom.

Legendarni sljemenski izletnik ima pumperice, koprivama ostrugane dokoljenice i naprtnjaču s izvezenim runolistom, napunjenju limenom kutijom punom pohane pileline i tvrdo kuhanih jaja. U odličnoj je kondiciji (njegovu je načelo »bolše ti je znojati biti, neg vu črnoj zemli gniti«), još boljim godinama i, najčešće, u mirovini. Posljednji Mohikanci onih dana kad se na Sljeme išlo koliko iz potrebe, toliko i iz poštovanja prema prirodi, polako nestaju, ali ih je još dovoljno da bez teškoća lakim korakom prestizu umorne početnike što u znojnu lica svog otkrivaju tajne Leustekova puta. Novi Sljemeništi vrlo su šarolika družina — od poletnih, zadržanih planinara, do mnogočlane obitelji koju je gospodarica dana otjerala iz udobnosti trosjeda i prijatelja mu regala, u strmu avanturu bukove šume. Ima Sljeme i svoje joggere (da, ima i onih koji trče do vrha), srednjoškolske klope, izletnike-početnike koji se ne usuđuju dalje od Kraljičina zdenca, radujući se svakoj markaciji koju usput otkriju na drvetu.

Zagreb bez Sljemena jednostavno ne bi bio Zagreb. Uostalom, nije ni potrebno ići na Sljeme, da bi se u njemu uživalo. Ponekad, dovoljno je gledati kako njegovi nabori mijenjaju boje pod mijenom godišnjih doba, kako se preko njega vuku kišni oblaci, maglu što putuje njegovim obroncima. Sljeme treba promatrati nakon kiše izjutra, kad se sa savske obale svaki list podno Medvedgrada čini opipljivim, nadohvat ruke. Ili u kasnu večer, kad se oku pričinja da vidi zelena pluća kako se napinju dok zagrebački maestral struji ulicama.

U životu, osim zdravlja, novaca i moralno-političke podobnosti, treba imati i bar zrno sreće. Kad se izdizalo i slijegalo tlo u paleozojskoj geološkoj lutriji, Zagreb je izvukao glavnu premiju, Sljeme. Ponekad, ni sam nije svjestan koliko ono vrijedi.

U prašumi Perućici

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Jesen je uveliko nad planinom. Sve se zadajelo u jesenje ruho. Svi plodovi su dozreli i skoro opali. Planina miruje. Čeka jesenje vjetrove, kiše i snijeg. Ugodna toplina. Beskrajna tišina. Bezglasno treperi i opada žuto lišće. Sjene gorostasnih stabala ne miču se, samo pomalo titraju, tek toliko da ih jedva primjećujemo. Nailazimo na ranjene jele, omorike i bukve, koje je opalio grom. Pala stabla ometaju nam put, pa ih moramo obilaziti.

S pažnjom i dostojnim kultom nijemo i tiho koračamo jedva vidljivom uskom stazom, koju prekriva mrtvo lišće i iglice četinara. Ovdje u gustom šumi vječit je sumrak i hladovina. Rijetko gdje se vidi djelić neba, a sunce je rijedak gost.

Rida vjeverica uz omoriku zvoni. Čuk negdje ćurliknu. Čuje se šum i grgoljanje po-

toka. Prilazimo nadomak vodopada. Sasvim smo mu blizu prišli. Zapljuskuje nas i rosi taj nepojmljivi slap sa svojim prozirnim srebrnastim kapljicama. Ukopava nas tu, za to mjesto gdje stojimo, i mi gledamo netremice. Taj divni slap dopušta samo jednu misao — divljenje. Raspletena srebrna nit poput goleme bijele grive ljeska se, prelijeva i skače u sunovrat, u nepovrat, niz kamenu liticu visoku preko 60 metara. Čini nam se da to nije voda, nego pjena, prašina od vode, tako nam izgleda ova vodena traka što vječno samoubilački skače. Ovo je slap vječnosti koja traje, nestaje, i vječno tako. Ovo je mliječna traka vode. Ovo je heroj-voda i samoubica u isto vrijeme. Pri svome skoku slap izaziva toliko jaku huku i buku, da čovjek teško može duže ostati. Ječi gora od huke silne vode. Ovaj

Slap u središtu Perućice

Foto: U. Beširović

huk vode jedini narušava stravičan mir Perućice.

Kamen oko vodopada opleten je i prekriven zelenom mahovinom poput sundera, naokolo je također zeleno drveće, dakle, sve je zeleno, samo je u sredini bijela traka pjenušave vode. Zaglušna huka jača je od bilo koje bosanske vodenice. Ovo je slap koji stalno traje. Savršenstva su rijetka, a kada se dogode — ona su čudna, nestvarna.

Zaglušna huka vodopada i vodena prašina nisu nam dopustili da duže ovdje ostanemo. Nagnali su nas na povlačenje. Opčarani ljepotom slapa i mokri od vodene prašine oštavili smo ovu jedinstvenu prirodnu ljepotu.

Ostavljamo predivni slap. Vraćamo se prema Dragoš sedlu. Ponovno smo u gustoj šumi.

Perućica je jedna. Ona je iskonska. Ona jedinstvena. Prašuma muzejska. Ona je i pod zaštitom zakona. Ovo je spomenik starih šuma i netaknute prirode. Ovdje je šumskim drvosječama zabranjen pristup. Dolaze ova- samo u nevolji — kada padnu stara stabla ili ako ih izlomi magličko-volujački snažni vjetar, no to se rijetko događa.

Ovdje drveće nerijetko umire uspravno. Lagano pada i nesmetano trune. Ovdje je sve prepušteno sebi — zakonima prirode i vremenu.

Staza našeg vraćanja iz Perućice tužna je i sjetna, zato što nemamo više ovakvih gustih šumskih rezervata i divnih vodopada.

U sebi nosimo uspomene iz Perućice i pamćenje kao miloštu, koja se čuva pred neminovnim naletima zaborava i vremena.

Oblaci

GORAN MAJETIĆ
KARLOVAC

Probudim se rano. Probudi me sunce što istače snoplje blještavila u moje snene oči. Skrenem pogled niže ka vrhuncima što se jedan za drugim spuštaju k moru. Pod paučinom od oblaka nazire se Jadran, a nad njegovim plavetnilom razlilo se nebesko more. Prilazim prozoru i odškrinem ga. Sklonište ispuni hladan zimski zrak. Osvježen njime opet se zagledam u jutarnje slike. I osluhnem. Ne čujem ništa. Ispuni me mir šuma što slobodno rastu. Zaželim se uspeti na vrh planine i zagledati jutro.

Odlazim do zasnježenog grebena. A vidici izranjaju u meni. Kad sam stao na Kulu, najviši vrh Bjelolasice, već sam bio opijen širinom razgleda, bojama neba i oblicima oblaka. Svijet je završavao oblacima. Ustajući provirivao sam na jug prema Jadranskom moru i visoravnima od Zavižana do Učke, gledao obrise Jadrana, a sada je u moj lik, okrenut sjeverozapadu, zurio ocean od oblaka. Prljavo bijeli i gusto spleteni u daljini izgledali su kao ledene polarne sante. Vidljivost je dosegala bjeličaste obronke triglavske stijene i hrptove Grintovca. No ispred njih, osim golemih valova nebeskog mora, druge planine se nisu mogle ni naslutiti. Samo je toranj na Mirkovici izvirivao poput periskopa iz uspenjene pučine. Oblaci su mirovali na oko 1300 metara i nisu dopuštali svjetlu oka da progleda kroz njih na zemlju i život pod njima. Tek otoci od rijetkoga visokog gorja činili su oaze na vidnom obzorju. Tu prestaje slika stvarnog. Upu- tim oči modrini iznad mene. Izgubim se u njoj i razmišljanjima.

Sjetim se proteklih tjedana koje sam proveo ispod istih ovih oblaka i u njima. Danima sam gledao u sivilo ali nisam vidio gotovo ništa. Hodajući maglom vidio sam naličje oblaka koji sad nečujno zapljuskuju obale moga sna. Sva-

kog jutra iznova sam iščekivao čudo na istoku. Zaželio sam sunca kao pčela zimi. I svježeg zraka da hrani pluća. I zelenih jela pod kristalima pršića da odmorim oči. Zavolio sam prirodu strasno jer me bezosjećajno priželjkivao svakodnevní život.

Ove zime je svaki smog Karlovca ostao moj napunivši mi nosnice. Smog kao dim s ognjišta i paru iz ispušnika ispirem s kože. Pune su ga moje košulje i kosa. Oblaci nad nama magleno su zrcalo i vraćaju nam sav otpad naših betonskih spavaonica i bučnih hala. Iz dana u dan u istom otpadu lijevamo i ustajemo. Svaki dan tom otpadu dodamo još poneku košaru smeća.

Zlati se sunce nad Gorskim kotarom. Puca i prska nebo. Stojim nad svijetom koga nema. Nema tvornica zavijenih u čadu, autoputeva s tisuću limenih koturaljki, prljave Korane i uginulih riba, neuređenih parkova zasadenih plastikom...

Ali nema ni mirisnog ručka, ni tople vode, ni popodnevnih emisija za razbibrigu. Nema ni cijene kojom plaćamo danak užitku. A svijet zagađen ljudskom nemarnošću i neodgovornošću prema životu ipak postoji. Došao sam na vedrinu s groblja sasušeni novogodišnjih jelki bačeni nakon jedne sulude noći. Provukao sam se čvorištima od automobila što okružuju samebene zgrade umjesto igrališta i drvoreda. Otišao sam od gomile nenarodnih običaja, od nesluha za bolje i ljepše sutra. Ipak ne bježim od života ispod oblaka jer sam ne umijem da živim. Samo želim da živim! S vama.

Očaran sam trenucima kad ne mislim da nam se šume guše, izvori presušuju i rijeke nadsvođuju kao gradski kanali. Na vrhu planine vrijeme drijema a prostor je utvara. Sve dok zov hrane ne vrati tok misli k finoj potki prirode,

Foto: Dr. Z. Poljak

k strunama njene bogate harfe. Svjestan sam beznačajnog trzaja koji je dovoljan da poremetimo harmoniju njenih nota. A mi udaramo o žice tvoreći zaglušnu rezonanciju. Zvukovi ječe kroz maglu.

Dani kad samujem s iskonskom nagom prirodom rijetki su. Živim godinama pod oblacima s malim ljudskim nadanjima. Život mi je slabost. I radost. Želim ga živjeti. Nadahnut sam njime, djecom, budućnošću. Svi mi pričamo o tim istim blagodatima. A da li iz lijenosti i neznanja prepuštamo ipak život slučaju? Je li život samo prolazna pojava na ovoj planeti ako nemamo volje odgovoriti mu suprotno? Život je vječan ako mu dajemo sebe. Vječnost su djeca i djeca naše djece. Vjerujemo da ih

volimo. Pružimo im ljubav odrastanja u zdravoj sredini. Budimo za napredak, ali napredak slobode da osiguramo ptici gnijezdo, risu stoljetnu šumu, ribi prozirnu vodu, čovjeku skladan dan. Svakom čovjeku i čitavoj zemlji.

Sjedim iznad oblaka na kamenu Kule. Ostaje mi da vjerujem i volim. Gromade od sivobijelih oblaka silaze u dolove i daleke nizine. Ili se novi bregovi uspinju k meni. Po rubovima njihovih šuma gori sunčevo crvenilo. Pod oblacima plamte ljudske duše, bukti život. Kakav, takav – jedini naš.

Uveče se saviježđa zimskog svoda nadviju nad sklonište. Mrak proguta oblake. Nestane i zadnje zemljine oaze. Drugu do sebe više ne govorim ništa. Pred očima svemira se šuti.

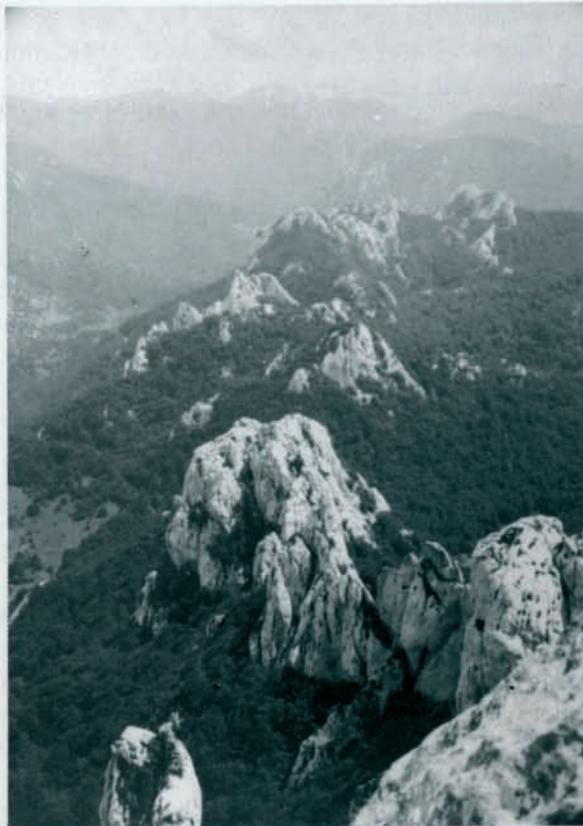
Sanjarenje

MIRA ŠINCEK, Varaždin

U srcu čuvam planinu jednu, slobodnu i dragu, i često vraćam se, mislim, na staze njene...

... nevidljivom Rukom u kamen skrućena pjena je oblaka u stijene bijele uzdignuta, u vrhove u nebo propeta. Zaštitničkom sjenom mekom nadvila se planina nad mir duliba,

Dabarski kukovi s Bačić kuka

Foto: M. Kemiveš

nad grane crne i šumeće. Sjaji kamen ko neotopljeni snjegovi, blista ko dvor stakleni, utopljeni posred mrkog zelenila hrasta, bukve, jasena i klekovine. Tu noćivaju vjetri četiriju strana, vile bijele i prozirne, ko jutarnja izmaglica lagane i tanke, tu nježnu pjesmu u kolo lelujavu svijaju.

Kud pogledaš sve je divlje i oporo i drago i nježno, prijeteće i surovo i blisko i privlačno: - medvjedi tragovi u isprevrtanom kamenju na putu, šušanj ridovke hitre šarenog tijela što u trenu izmigolji u pukotinu stijene iz koje, gle, tako nedužno miriše i podrhtava planinski karanfil il se zlatnim cvatom sunčanica zlati. Topli vjetar povija i mrsi čupave vlati trava, negaženih, nekošenih. Ljeto prezrelo vrije, pršti čudesnim bojama, zamamnim sokovima, opojnim

mirisima - sve tu je pravo, slobodno, svoje.

Na vrhu gorostasnog Bačić-kuka pogled se u pticu pretvara i prostranstvima oblijeće. Sunovrati se u mekoću davno opustjelih duliba, vršlja po žbunju, u raspukline stijena zaviruje, ko orao se nad oblake podiže, visoko, najviše. Nadlijeće krunu sjajnih vrhova od Dabarskih kukova do Ljubičke grede i plutajući plavetnilom, ljepotom uljuljan, spram obzorja nestaje sve tamo gdje nebo kamen grli i upija, u svoje ga odijevajući boje. A zraka sunčeva mazi svilenko ko pogled drag i dodir milujući. Plima radosti srce preplavljuje, izljevajući se poput svjetla jutarnjeg nad vrhove planinske s kraja na kraj u beskraj.

Pod samim vrhom visoka i tanka stijena je, ko ruka u nebo ispružena. Je li tu da nas opomene ili svijet pokaže? Da nam kaže da i kad smo nebu nadohvat, tu gore, visoko iznad dosega običnih ljudi, da smo ljudi, obični, mali, ranjivi? Da nam putokaz bude, pokazujući smjer jedino ispravnih i vrijednih stremljenja?

O, kako volim Velebit! Koliko želim stazama onim opet proći! Ali kada, kada, moj Velebite? Jer zapališe ti domove i skloništa, opustošiše sela, u zgarista pretvorivši drevna ognjišta, i vile su tvoje sad negdje u zbjezgovima a sva mjesta draga trnje i drača obrasta, danju i noću stazama opasnost najgora vreba - čovjek zločinac, otimač. A ja u srcu čuvam mir tvojih zelenih duliba, tišinu surih vrhova i znam da si uvijek i za svagda planina naša lijepa, planina hrvatska.

Doček

STIPE BOŽIĆ

SPLIT

Kapetan aviona nekoliko je puta ponovio molbu cijenjenim putnicima neka, nakon slijetanja, sačekaju na svojim mjestima i propuste jugoslavensku ekspediciju za koju je spremljen poseban doček. Kapetan nam je također prenosio čestitke za uspjeh koje su stizale sa svih strana. Pored mene sjedio je čovjek srednje dobi, predstavio mi se i kazao da je sve čitao u novinama, i zato me neće gnjaviti. Pričali smo zatim o beznačajnim stvarima pijuckajući viski, dok su mi misli neodređeno lutale. Nisam nimalo osjećao svečanost trenutka koji nas je čekao. Sjetih se Grošeljeh riječi: "Tek sam pred dolazak kući spoznao što sam uradio."

Prijatelj je govorio o povratku s Makalua, himalajskog gorostasa kojem je 1976. pritisnuo tjeme svojom cipelom okovanom šiljcima dereza. Mislio je na svjetinu koja ga je dočekala i slavila.

Praznina mi se valjala žlucem. Možda ću se poslije i ja veseliti kao što se od mene očekuje. Iz aviona zakoračih u zasljepljujuću svjetlost reflek-

tora. Za trenutak se osjetih krivim, ne znajući zašto. Noge su same krenule niz aluminijske stepenice. Zapljusnu me oštar miris, odnekud poznat. Netko je izvikivao moje ime i ugledah prijatelje sasvim uz stepenice. "Stigao sam kući", pomislih radosno. Svi su me stiskali i ljubili. Dok su me prijatelji vodili kroz kaos svjetla i tame, netko mi gurne mikrofon pod nos i upita kako je bilo.

- Dobro, dobro je bilo...

Prijatelj mi je na uho govorio kako će sve to proći. Probijali smo se kroz metež. Ali taj miris, otkud ga poznam, gdje li sam ga već oćutio? Netko mi je stiskao ruku predstavljajući se. Nikad ga prije nisam vidio! Miris me sve više zaokupljao. Da nisam, nedajbože, šenuo? Smiješne li situacije; u ovome trenutku biti zaokupljen ćutilom?! Znoj mi je natapao košulju od indijskog platna - nisam bio baš uređen za doček. Netko mi prihvati torbu s kamerom. Sjetih se mirisa i onda mi pogled odluta do avionskog motora.

STIPE BOŽIĆ

Stipe Božić je rođen 2. siječnja 1951. u Zavojanima kod Vrgorca. Osnovnu školu je završio u Dragljanima nakon čega se odselio u Split. Planinarstvom se počeo baviti u srednjoj školi (1967). Alpinističku školu je završio 1969, a već iduće godine je primljen u stanicu GSS u Splitu. Kada se iskušao u stijenama Mosora, Kozjaka, Paklenice i Julijskih Alpi, 1970. godine se popeo na Breithorn u Centralnim Alpama. Slijedeće godine je sudionik penjačkog logora PSH u Mozerbodenu, gdje je s Viktorom Tabakovićem, Ursom Vrdoljakom i Borisom Alerajem ispenjao sjevernu stijenu Wiesbachhorna i popeo se na Gross Glockner.

Godine 1975. bio je sudionik Splitske ekspedicije na Hindukuš, gdje se sa Širišćevićem penje na najviši vrh Afganistana, Noshag (7492 m). To mu je omogućilo da se kandidira za Jugoslavensku ekspediciju na Mount Everest. I konačno, 1979. se po zapadnom, dotad neispenjanom grebenu, penje na najviši vrh na svijetu.

Slijedi zatim ekspedicija kroz južnu stijenu Lhotseja gdje također postiže dobar uspjeh. Sam je osigurao put od logora V do mjesta za logor VI i postavio taj posljednji logor. Godinu dana zatim, u jesen 1982, u sklopu ekspedicije Gorske službe Spašavanja, stanice Zagreb, odlazi na Kang Guru gdje se također obreo na vrhu. Nakon toga je sa Šeparovićem i Pivcom otišao u izvidnicu pod Manaslu koji je bio cilj iduće splitske himalajske ekspedicije. Po povratku u Kathmandu ih je čekala vijest o nestanku zadarskog planinara Velimira Šušaka. Helikopterom u pratnji Šeparovića leti na Pisang gdje pronalazi, ali nažalost kasno, Šušaka i pokopavaju ga.

Slijedeće 1983. godine kreće sa Splićanima na Manaslu ali se, nažalost, dogodila tragedija u kojoj su pod

lavinom stradali Nejc Zaplotnik i Ante Bučan. Usprkos svemu iduće godine je opet pod Manasluom u pratnji Grošelja, Kunavera i Retelja. Do tada najmanja jugoslavenska ekspedicija penje se u rekordnom vremenu na osmi po visini vrh na svijetu, Manaslu (8156 m).

Godine 1987. je poveo tročlanu ekipu u Ameriku gdje su, pored značajnih uspjeha u Joshua Tree i Dewils Toweru ispenjali najmoćniju od svih granitnih stijena, El Capitan smjerom Triple Direct.

Po drugi put se na najvišu planinu svijeta popeo u sklopu Makedonske ekspedicije na Everest. Bio je drugi Europljanin kojem je to uspjelo dva puta.

Božić je sva ta putovanja pratio perom i kamerom. Izvještavao je za mnoge dnevne novine i tjednike, autor je mnogih napisa u raznim publikacijama i književnim novinama. Konačno je izdao knjigu "Put na vrh svijeta". Iskazao se mnogobrojnim predavanjima i tv-nastupima kao vrstan predavač. Osim toga je, kao iskusan fotograf, izlagao na mnogim kolektivnim i na tri samostalne izložbe. Filmskom kamerom je dva puta snimio trenutak na najvišoj točki naše planete. Posjeduje filmoteku od koje je napravljena TV serija u 6 epizoda koja se počinje emitirati na TV Marjan od 29. siječnja 1991. godine.

Božić se sada sprema za novu ekspediciju, na treći po visini vrh na svijetu, Kangchenzongu (8591 m). Dodajmo na kraju da je, pored ostalog, ispenjao sva "tri alpska problema": sjeverne stijene Eigera, Grandess Jorassesa i Matterhorna, ovu posljednju sam, za svega 6 sati.

Željko Poljak

Miris motora, sagorjeloga kerozina i velika rupa turbine! Začas mi se vratila slika odlaska: nešto rodbine, prijatelja i funkcionara skupilo se na ispraćaju. Bio je radni dan ujutro. Ja sam došao sam osjećajući neku prazninu kao i sada na povratku. Koraćao sam pistom ne osvrćući se. Nisam bio opterećen time kako bi to moglo biti moje posljednje koraćanje, ispraćaj. Kišilo je kao što je običaj na svakom iole turobnom odlasku, odlasku u nepoznato. Prolazili smo ispod avionskog motora, a miris sprženog goriva pomiješan s vlagom nadraživao mi je nosnice. Sjećam se kišnih kapi koje mi je vjetar tjerao u lice i koraka po mokrom betonu.

Svi su se trudili da iskažu svoje veselje zbog našeg povratka. Neki, žedni novih uzbuđenja iz prve ruke, samo su pitali i pitali, poput gladnih zvijeri. Njihova hrana su naša uzbuđenja, čak i naše nesreće. Vido sam im oči zacakljene uvjerenjem kako sve razumiju, kako suosjećaju sa mnom i žele podijeliti radost i tugu. Ali vidio sam i to kako hranim njihove mozgove, željne svježih doživljaja. U takvom raspoloženju miris kerozina otprati me kroz svjetinu do izlaza. Tu me također dočekaše. U jednom trenutku čak zgrabiše mog prijatelja koji je došao na doček, misleći da sam to ja ili netko iz ekipe. Pristupio mi je neki novinar, kao najprisniji prijatelj koji me odavno poznaje:

- Zdravo, stari, 'ajde kaži kako je bilo? Iznenadio si me. Dalmoš, pa tako, svaka čast.

- Dobro, dobro je bilo. Imao sam sreće...

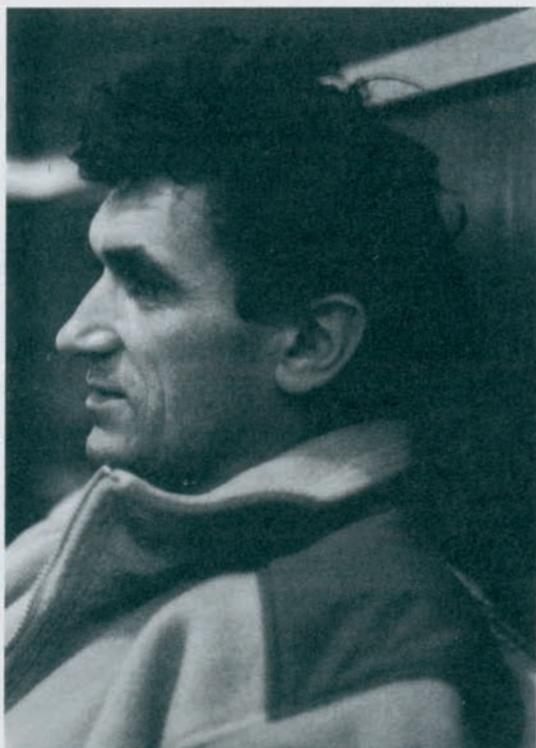
- Kaži mi kako se desilo, to s Ang Phuom...?

- Desilo se...

- Kako se zapravo desilo?

Stao sam ne mogavši mu odgovoriti. Što mu kazati?

Miris me je opet neugodno proganjao. Olovka mu se zaustavila nad notesom...

Stipe Božić, autor "Put na vrh svijeta"

- Bio mi je prijatelj.

Istrgoh se zvijeri s notesom i zaplovih sjevernim pobočjima Everesta. Ang Phu je govorio kako ćemo svi umrijeti. Sljedećeg dana više ga nije bilo. Mi ostadosmo, ovaj put. Uzeh svoju naprtnjaču koja mi je odlično prijanjala uz leđa i podoh dalje. Kamo?

Časopisu je 1991. vraćeno ime »Hrvatski planinar«

HRVATSKI
HRVATSKI

5-6
1991

PLANINAR

Paralelni svijet

ANA SUTLOVIĆ, Zagreb

Klecanje nogu i grč u grudnom košu nisam mogla suzbiti tijekom prelaska tri sljedeća spita. Ritmične kretnje penjanja po užetu i prekopčavanje spravica preko tih sidrišta čvrsto ubušeni u stijenu, postale su dio nesvjesnog. Analiza prethodno doživljenog jedina je misao koja vijuga mojim mozgom.

Izlaz iz jame duboke 1392 metra izuzetan je napor, pogotovo ako se okitiš parom teških transportnih vreća. Razmjerno jednostavan oblik jame donekle olaškava izlaz sve do leda u gornjem dijelu. Spuštanje je pravi užitak, ali treba se i vratiti preko dugih ledenih saljeva i glatkih lijevaka. Noge kojima se odupireš o stijenu nekontrolirano bježe na sve strane, razvijaš razne tehnike penjanja: prsno, ledno, koljenima, nosno, dok ti već spomenute vreće zdušno otežavaju položaj. Upravo kad se akrobatskom vještinom uspiješ vrškom čizme zadržati na nekoj ledenoj izbočnici, vreće ispod tebe zapnu i vrate te u početni položaj.

Kosi ledeni lijevci horror su na koji sam se pripremala već pri prvim zgrči-opruži kretanjama za penjanje po užetu pri izlasku iz jame. Taj iščekivani, blago rečeno nezgodni ledeni dio, proteže se otprilike 300 metara, što znači da vam je za prelazak tog dijela potrebno 2-3 sata. Prilikom moga posljednjeg izlaska sve je trebalo proteći bez nepravilnosti. Izlazila sam sama, dakle, nema bojazni da ti netko sruši kamen na glavu ili ti drugome. Višekratnom provjerom utvrđeno je, naime, da svaki slučajno odlomljeni kamen ili komad leda zajamčeno pogađa onog ispod, ma s koje visine pa i ma koliko se puta odbijao od stijena. Ako je više ljudi na vertikali, s velikom vjerojatnošću jednim kamenom pogađaš sve niže prisutne špiljare.

Dosegnuvši razinu leda primjećujem da je ledeni pokrov malo tanji i lomljiviji. Jednolično penjanje više ne prekida kratkim odmorima, prvo zbog velike hladnoće, a i zbog želje da što prije ugledam djelić neba koji se vidi već negdje s dubine od 150 metara.

Tišinu rasparsa prasak, lomljava i zvuk obrušavanja velikih blokova iznad mene. Na užetu sam tik ispod pravilnog lijevka.

Autorica na 520 m dubine

Foto: Damir Lacković

Sumiranje: masa puta ubrzanje, plus nemogućnost uzmaka na glatkoj ledenoj površini, plus spoznaja da je jedini mogući prolaz za lavinu tamna rupa iznad mene = nula mogućnosti za preživljavanje. Već vidim kako lavina nosi sve pred sobom: užeta, klinove i mene skupa s vrećama. Misao: pa kako baš sada, pri posljednjem izlasku iz jame, pred sam kraj napora? A komplikacije spašavanja! Neka me radije ostave unutra. Stih:

"Špiljaru ništa ljepšeg nema znaj nego da u špilji dočeka svoj kraj."

Ali za spašavatelje nema ništa goreg znaj! Priljubljena uz ledenu stijenu čekam, već bi trebalo doći, ali ništa. Tišina. Ni trunka leda nije pala kroz lijevak. Nemoguće. Drhćem, ovog puta ne samo od hladnoće. Život prokola tijelom pa krećem dalje, nesigurno kao novorođenče, a tako se i osjećam. Na kraju zaključujem da je to bila buka grmljavine negdje izvana jer, poznavajući taj dio jame, znam da nema drugih paralelnih kanala kuda bi se moja ledena lavina mogla preusmjeriti.

Na izlazu me dočeka popodne prekrasnoga sunčanog dana bez ijednog oblaka! Dakle, negdje ipak postoje paralelni prostori! Ili možda...?

Za prijatelja!

Dr. ANTE RUKAVINA

Promatrao sam ulicu, jednu i drugu stranu. Bila je ranjena, teško ranjena. S lijeva susjednoj je kući granatiran krov i već je posve propala, ona do nje oštećena i već nanovo pokrivena, ona uz nju zapaljena, a dalje, tko bi to sve izbrojio. Tu odmah do mene susjedna zgrada nove gimnazije, tako smo je zvali za razliku od one stare istovrsne zgrade u središtu Gospića, dobro je izrešetana granatama i minama pa se te rane spojile s onima preostalima i nikad neuklonjenima iz prošlog rata, i sad je to prava ruševina koju su ovih dana počeli popravljati.

Sve je nekako užurbano, napeto, u iščekivanju. Čuli smo da su tu, u nekom selu na istoku ili približno tamo, na malom brežuljku doveženi raketni sustavi Oganj i Orkan te da samo čekaju zapovijed za napad. Zato valjda toliko velik broj vojnih teretnjaka stalno prolazi na sve strane. Zato se i ljudi na ulici žure iako ih je primjetno veoma malo. Samo se češće pogleda prema nebu osluškujući kakvo već poznato zujanje, a svaki pa i najmanji prasak stroja u vozilima izaziva veliku pozornost i strah.

A mi se spremamo na Zavižan, na proslavu 60. obljetnice dovršenja Premužičeve staze i to onako, baš planinarski. Namjeravamo krenuti već u petak 10. rujna do Baških Oštarija, onda toga dana pješice do Alana, tamo prenočiti i sljedećeg se dana došetati do onoga natpisa u Rožanskim kukovima na samoj stazi. Da, nismo bili u tim predjelima za vrijeme ovoga rata, i sad ćemo sresti velik broj prijatelja i tako im dokazati da smo još živi.

Danas je Mala Gospa, rođendan Majke Božje, i po starom običaju ništa se ne radi u polju, niti što ozbiljnije oko kuće. Blagdan nam neće obznaniti crkveno zvono jer je rastopljeno u požaru prije skoro dvije godine, no zato evo poštaru na svom mopediću koji, uz ostalu poštu, donosi i "Hrvatski planinar"

7-8/93. I on nekako žurno ode. Samo je usput promrmljao da mu je sve nešto sumnjivo i napeto i da bi se moglo "nešto" dogoditi. A njegov motor zvrči i zvrči; mogla bi mu i granata pasti za vrat, a da je ne bi čuo, onako kako se to dogodilo Luki Potnaru, onom što je obavio limarske radove na kući Jure Brkljačića u Baškim Oštarijama kad je ona bila i planinarsko sklonište. A sad više nema ni Jurine kuće, ni Luke, ni njegove "četvorke".

A sutra, upravo kad je sunce raznijelo najgušće ostatke noći, nakon šest sati počelo je praskanje svih mogućih i dobro nam poznatih razornih sredstava iz minobacača, topova, tenkova i sličnih oružja, i to tako često, glasno i blizu baš kao da pravi prijatelj šalje pozdrave prijatelju pa želi da mu što bliže padnu. Iz podruma me zovu oni koji su tamo već dugo nastanjeni da i sam siđem. No prije moram zaviriti kroz vrata da bolje vidim i čujem što se događa. Na istom mjestu kao i jučer promatram ulicu. Nigdje nikoga, prava pustoš, samo se u nosu osjeća prašina, u očima dim, u zraku smrt. Učestalo je i moram se spustiti niz improvizirane stepenice iz hodnika u podrum, a to je tako već dvije godine i jedanaest dana. Nesvjesno sa stola zgrabim "Hrvatski planinar" i naočale, možda će mi trebati ako bude struje ili svjetla i — ako ostanemo živi.

A tada je počelo i neko drugo praskanje, ono što oštro odjekne, koje tog časa razbija zrak nad našim kućama, ali odjekuje negdje u daljini, tamo "s one strane"... Jedan višecijevni, onaj, čini nam se, onaj naš bacač s trideset cijevi, šalje pet po pet raketa, a onda ih opet posije pet, pa dvadeset i pet. I tako cijeloga dana nije hladio cijevi. A mi smo i predobro znali što to znači kad se raspu ondje kamo su poslane. Kažu pri tom da naši izviđači s Velebita i drugih znanih nam i neznanih brda dojavu kakav je učinak i kuda padaju rakete. A onda plotuni učestaju, traju, traju...

Stiskam u ruci časopis, a ono na prvoj stranici Tomislav Baričević, župnik starigradski, koji je sada već u Sukošanu, barem nam je tako navijestio ljetos na Rujnu. Pomalo odrvenjen od straha i neizvjesnosti prelijećem očima po članku, pa kad opet negdje zatutnji pogledam prisutne, a njih je tu više. Svi koji put nešto izreknu, osobito kad se kuća strese od blize detonacije, jedino moja žena po svom običaju u kutu se podruma obavila pokrivačima pa se i ne zna da je ispod njih, toliko se smotala u klupko. Samo kad već ne znam po koji put pođem van, odvrća me od izlaska, a izaći moram da vidim što se događa, gdje je palo, gdje gori, gdje se umire...

A prijatelj Tomislav ili, kako ga Starigradani po ondašnjem adetu zovu, don Tomislav, piše o svojim poznanicima koji brane Velebit i nas i njega, i sve ono što je naše. I kaže: "I ove ljude što ih susrećem gore, i njima slične, povežujem s prirodom u kojoj žive. Zar oni nisu najčasniji i najviši između nas samih time što jesu i opstojte tu gdje jesu — na Velebitu. Oni su bez gizdave krošnje, duboko ukorijenjeni u zemlju koju brane. Do njih treba doći i njih zapažati. Na njihovim se leđima prelama staro i započinje novo.

Dok nogom zaobilazim encijane i šafrane u prolazu, veselim se što će za koji dan pored njih procvjetati runolisti i božuri. Čini mi se da baš cvjetaju u čast njima, duboko ukorijenjenima u zemlju koju brane sobom, što je zasada vidljivo samo nebu."

Otkale li samo pronade ovako lijepe riječi za ljude koje često posjećuje u planini? Zavidim mu jer u ovom času nisam siguran ni kako se zovem, a onda mi između granate i granate sijevne da mu moram jednom reći u četiri oka da mi se ipak riječ "encijan" ne sviđa. Znam za nju nekoliko meni bližih izraza. No, možda ću ipak do večeri uspjeti da pročitam cijeli članak, i to u predahu što si ga uzimaju neprijatelji valjda kad im dođe ručak.

Dolazi mi brat, već s vrata pita gdje smo i jesmo li živi. Silazi u podrum. U očima mu čitam pitanje: hoće li što biti od našega sutrašnjeg izleta. Odgovor znamo i bez odgovora. Možemo biti sretni ako ikako preživimo, a o izletu, ima dana... Odjednom odjeknu dva sasvim bliza praska, oštra, reska. Čujemo kako po krovovima i svuda okolo padaju komadi zemlje, crijepa, kamenja, kako se krhotine zabijaju u zidove, kako se nešto ruši. Nakon nekoliko minuta brat proviri iz podruma na dvorišna vrata i onda zajedno

Dr. Ante Rukavina, pisac ovoga članka, izgubio je život nesretnim slučajem 31. siječnja u Gospiću, što je ožalostilo cijelu planinarsku organizaciju i sve njezine članove. "Hrvatski planinar" je izgubio svoga najvrednijeg suradnika, koji se desetljećima nadahnjivao Velebitom i svojom rodnom Likom. Hvala nezaboravnom Anti za sve što je učinio za nas i slava mu!

opazimo da u kući gdje on živi s drugim braćom više nema kupaonice. Ostaci zidova i dim oko njih, prašina što je osjećamo svakim udisajem i kroz koju jedva da se vidi plavo nebo, to je ostalo od kupaonice.

Trčimo tamo bez obzira na praskanje da vidimo je li živ taj brat, njegova obitelj i ostali u podrumu. Čuli su oni i osjetili da se kuća trese i da se ruši, ali su živi...

Poslije podne netko je protrčao ulicom i doviknuo: "Divoselo je oslobođeno, i Čitluk i Počitelj, naši su pred Metkom!" Odatle, dakle, sva ta silna pucnjava i štekatanje lakog oružja od rana jutro. To je bilo uzvratanje za "darove" što ih iz tih sela primamo već dvije godine.

E, samo još da hrvatska vojska uđe u Medak. A mogla je to već u listopadu 1991. kad je ing. Merčep poveo gospićke dobrovoljce i kad su zauzeli polovicu Divosela i stigli nadomak Metka. Ali mu je onda stiglo naređenje, tko zna čije: ni koraka naprijed, potpisano je primirje. A primirje je značilo da će se neprijatelj pribrati i osnažiti. Tako je bojišna crta ostala na istom mjestu iza Ribnika sve do danas.

Nadamo se da će i Medak biti oslobođen, a to bi trebalo postići zato da se i Lovinac i

njegova okolica preuzmu i onda do Gračaca ne bi bilo neprijatelja. Barem ne na toj strani. Mogao bih tada slavodobitno javiti Viliju Strašku, svom starom prijatelju u Zagrebu, da može doći sa svojim društvom i da ćemo možda i na Badanj i na Vaganski vrh, jer me u posljednje dvije godine često naziva i propitkuje kako je u Metku i možemo li na vrhove. Osjetio sam da se slabo snalazi u podvelebitskom zemljovidu pa sam mu nakon nekoliko takvih razgovora u šali rekao da u Medak jedino može ako ga naši topnici stave na topovsku cijev, i to onu promjera 203 mm, pa da ga granata onda tamo odnese. A ako ga prenese do Gračaca, e, zato ja onda ne bih bio kriv, možda je bilo takvo naređenje. Ne znam je li me dobri Vili čuo i razumio, ali tako je to bilo.

Uvečer sam dočitao Tomislavov članak pri svjetlu voštanice, jer je električne struje i bilo i nije bilo, slično kao i granata, ali ih je manje stizalo nego po danu. Slušali smo sve vijesti koliko ih je god bilo i na bilo kakvom sredstvu, samo da ih čujemo, da osjetimo hoće li biti kakva poboljšanja u položaju naše Like i Gospića.

Drugog se dana sve ponavljalo s malo manjom žestinom i očekivali smo vijest da je Medak preotet. Ali te vijesti nije bilo. Opet je došlo neko naređenje slično onom od prije dvije godine. A na stolu je čekao onaj isti "Hrvatski planinar" i u njemu opet prijatelj, Želimir Kantura. Iako je sudac, raspjevao se o Danu hrvatskih planinara u Ravnoj Gori kao da nikad nije ni dotaknuo one suhoparne paligrabe, tako Ličani zovu paragrafe, i kao da baš ovaj put zove na Zavižan. A mi od Zavižana daleko. Već smo trebali biti negdje na stazi zapadno od Baških Oštarija, a ne smijemo na ulicu ni nos promoliti. Htjeli smo sve do Vučjaka te putem utvrditi sva mjesta gdje se Premužićka urušila, točno ih zabilježiti i predložiti da sljedeće godine to uredi za nekoliko dana ljudi koji se razumiju u kamen i suhozide. Sad se naš naum odgađa, tko zna do kada.

Od lako objašnjive ljutnje zbog neostvarena izleta preskačem sasvim zgodan članak o središnjem alpskom putu kroz Austriju i tražim još što o Velebitu. Ali tu, pa tu je Dubravka Ramušćakova i njezina "Rapsodija strasti Samarskih stijena", a takvo se što može primijeniti i na Velebit. Ona to zna i hoće, ona je pravi prijatelj i planina, i Velebita, i moj. I piše: "Posvuda prigušeno svjetlo i nijema napetost od snaga postanja

i snaga uništenja. Crni vrtlozi vrtača mutili su svijest i mamili u dubine, na čijem se dnu vidio snijeg. Znali smo da je snijeg privid i da puno dublje tinjaju demonske vatre. Kad se one uzare do bijelog usijanja, tada ovi propali vulkani eruptivnom snagom izbacuju iz sebe bijele pramenove što se u visinama okamenjuju... jer gotovo svaki taj krater ima, u produžetku, klisure do neba, najrazličitijih oblika..."

Lijepo je to napisano iz osjećajne ženske duše koja treptaje svoga srca rasipa po vrletnim planinarskim stazama i onda o tome ostavlja pismene tragove. I pitam se: kako li ljudima dolaze tako lijepe misli na pamet u ovako ružnim vremenima, kako li im riječi lijepo teku, možda i ljepše od onih granata što prelijeću naš grad i odlaze na one položaje pune mržnje. Što možemo kad živimo na takvim raspećima gdje su pjesme i granate — sestre.

Uvečer nazivam Tomislava Pavlina iz Zagreba i kažem mu da ne možemo doći na Velebit, a možda se ni proslava neće održati jer je opća opasnost od Zadra do Karlovca. Svagdje se pucalo, rušilo, umiralo, a to je trebalo značiti da će s proslave izostati puno planinarskih društava. Nakon toga tonemo u noć uz povremene praskove, ali udaljene možda i nekoliko stotina metara od nas. Ipak sam danas uznapredovao, čak sam uspio pročitati dva članka, onaj Željkov i Dubravkin, a hoću li dočitati one druge, to je već veliko pitanje. Tko zna što nam donosi noć i hoćemo li se ujutro uopće probuditi ili ćemo odjedriti na nekom vatrenom oblaku iza svih planina ovog svijeta i još malo dalje...

Već je subota, 11. rujna, eksplozija je manje i pokušat ćemo proći kroz grad da vidimo gdje je opet ranjen. A u duhu bit ćemo na Premužićevoj stazi sa svojim starim prijateljima koji su došli da se poklone djelu i uspomeni čovjeka što im je omogućio radost prolaska velebnom planinom. Netko će održati govor i sjetiti se toga čovjeka, toga vremena. Ali tko? Ima li još itko živ od onih koji su zajedno s Premužićem lutali ovim predjelima sve dok nisu pronašli pravi smjer? Hoće li naš predsjednik, prof. Hanžeković, smoci snage da dođe ovamo, hoće li ga ovdje zamijeniti prof. Gomzi, što se već uobičajilo? Neće li se predsjedniku IO HPS Berljaku ispriječiti Himalaja da i on bude ovdje? Ili će to biti prof. Poljak, revni pratitelj svih naših planinarskih djelatnosti i jedan od tvoraca našega suvremenog planinarstva? A možda

će se netko sjetiti i akademika Forenbachera da onako kako je opisao tisuće velebitskih cvjetova izrekne nekoliko riječi onom najtvrdem i danas nam svima najdražem — Premužiću. Jer, nitko drugi ne može i ne smije stati pred onu stijenu s Premužićevim imenom gdje je u kamen uklesana ostvarena misao, stvorena staza za čovjeka, za prijatelja. Jer za njih ju je Premužić gradio! Za onoga čovjeka koji će ovuda prolaziti da zaradi kruh svakodnevn, za istraživače što će prekopati sve vrtače, grliti svaki vrh i pomilovati svaki cvijet, za prolaznike, za prijatelje i čovjeka koji će odavle odnositi radost življenja u buduće dane.

Ali, eto, ima ljudi koji bi sve ovo srušili, sravnali, uništili, da ne ostane nikakva traga našem postojanju. I nažalost, imaju prijatelja u cijelom svijetu, onom što se guši u svojoj samodopadnosti koja mu ne dopušta da otkloni stare svoje zablude.

Proslava će proći, ljudi će se razići. A ovdje? Pa jednoga će dana i granate prestati padati na naše ulice i na naše ljude. I u toj nadi sijevne iznenada, isto onako kako sijevne i granata u mrkloj noći, već davno izrečena misao: hoće li tko spomenuti da bi

trebalo Premužiću podići spomenik? U duhu gledam Premužića kako pri otvaranju Velebitskog planinarskog puta godine 1969. stoji pred Krajačevom kućom i, a to je napisano već prije petnaest godina, uzdignutom rukom pokazuje niz svoj Put i glasom kao da grmi govori:

— Idite! Ovo je vaša staza. Prije četrdeset godina gradili smo je za vas i za vaše sinove. Nastavite naše djelo. Obilazite je, upoznajte ovu divotnu planinu i po cijeloj domovini Hrvata pronosite glas o slavnoj i burnoj njezinoj prošlosti i o njenim ljepotama!

E, takvog bih ga želio vidjeti na onom raskrižju ispod Krajačeve kuće, na onom sasvim malom kamenom uzvišenju s lijeve strane odvojka što se tu počinje penjati prema Vučjaku. Isklesana od velebitskog kamena ili od najtvrdog čelika, jer je takav bio. I kako pokazuje rukom niz Velebit i putniku i namjerniku, prijatelju. Hoće li se to dogoditi do godine 1999, tridesete godine VPP-a ili do 2003, sedamdesete godine Njegove staze?

Dr. Ante Rukavina (u sredini) u društvu s hrvatskim vojnicima na Velebitu

Mountain adventure

IVICA MARJANOVIĆ, Imotski

Jednom sam ja, Chuang Chou, sanjao da sam leptir i bio sam sretan i posve zadovoljan sa sobom, no nisam znao da sam Chou.

Najednom se probudih, i eto me, očito Chou. E sad, ne znam je li to bio Chou koji je sanjao da je leptir, ili leptir, što sanja da je Chou.

- Ha, a što sada? ....

Pređa mnom se uzdignula stijena, gotovo ravna ploča, strašeći u meni želju da je pokušam svladati.

- Sada moraš u konope ...

- Izgleda da ih nisam ponio.

- E, nikad od tebe planinara. Uvijek ćeš ostati "šetač" - kumio je Jole prezrivo na štap u mojoj ruci.

Uzalud sam pogledavao po stijeni tragajući za zrncom nade da se ipak nekako može proći i bez pomagala. Ne, naprijed se nije moglo. I dok sam se tako vrzmao, spazih na rubu vidika nekakvu stazu koja je u oštroj luku nestajala za stijenom što je svojom veličinom zastirala pogled, pa se nije moglo naslutiti kuda zapravo vodi.

- Pa došli smo se penjati - hrabrim se, odvarajući na upitne Joline poglede, i zaputim se teatralno prema stazi. Pokazalo se da to nije nimalo lak zadatak jer se pejzaž naglo promijenio; ispunjavaše ga bezbroj oštrih, povećih stijena sraslih jedna uz drugu, prekrivene gustim spletom granja i žbunja koje bi me mjestimice obgrlilo, tako da sam lako mogao zamisliti kako izgleda u paukovoju mreži. Vrhovi stijena bijahu goletni, pa pokušah sa preskakivanjem s jednoga vrha na drugi, što je iziskivalo dobru tehniku i pažnju. Tek kada sam se dokopao malog proširenja kojim je počinjala staza, zastadoh na tren osvrćući se s nemalim ponosom na prijeđeni dio puta.

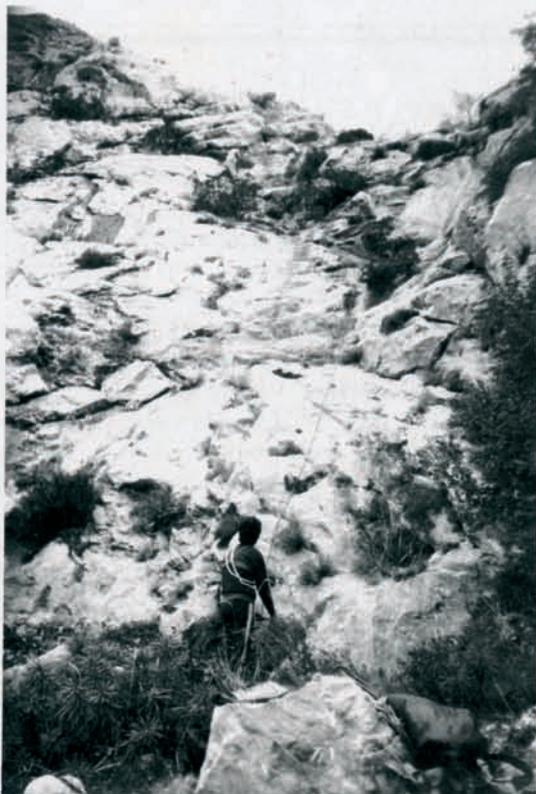
- Pa, što kažeš na majstora!

- Neš ti majstoruka! - kiseli se Jole.

- Da vidimo što nas dalje čeka? - sokolim se, tobože, ne slušajući omalovažavanje i upućujem se dalje stazom koja je na neki čudan način bila usječena u liticu, široka tek toliko da se dva čovjeka na njoj teško mogu mimoći. Bila je to zapravo nekakva razdjelnica između gole stijene, što se nadalje dizala strmo u vis, i guste šume što

je bujala odozdo, dotičući ponegdje svojim vršcima stazu.

Nisam se mogao načuditi kako sam se od utabane staze našao odjednom u ovome čudnom predjelu. Najgore je bilo što nisam imao nikakva izbora do prepuštanje se stazi poput grane što pluta niz rijeku. Da od gorega može biti još gore uvjerio sam se uskoro kada se bez ikakva vidljiva razloga odozgo počelo obrušavati kamenje. Spasio sam se u posljednji čas prenut "umilnim" uzvikom: Skloni

se budalo, izgubit ćeš život!

Reagirao sam munjevitom - šćućurivši se u neakvom udubljenju preda mnom, promatrajući gomilu kamenja što se valjala niz strminu i nestajala u zeleno modrim dubinama šume i kamenja. Stajao sam tako neko vrijeme iščekujući napeto, nervozan jer nisam vladao situacijom, provirujući oprezno, držeći se jednom rukom zaklona. Nakon poduzetog osluškivanja osokolih se i zaputih se dalje opreznim koracima, pogledajući po stijeni u potrazi za skloništem u slučaju da bi kamenje opet poludjelo. U toj napetosti prošao sam ostatak staze ne bivajući zapravo svjestan puta koji prođoh. Utoliko je bilo i veće moje iznenađenje kada se najednom preda mnom otvorila golema padina koja se penjala do omanjeg vrha što je dominirao krajolikom.

- Uh, izgleda da je mukama kraj.

- Pazi, zmija! ...

Inače se ne bojim zmija, ali nagli uzvik i napetost od prijednog puta djelovali su tako da sam

smjesta zamahnuo štapom udarajući nesvjesno sve dok se špagoliko tijelo nije prestalo uvijati. Nisam još ni došao k sebi, kad li nestade prizora preda mnom, a ekran ispuni poruka: EKOLOGIC FAULT - GAME OVER!

Nisam stigao ni shvatiti što se dogodilo, a Jole me već počeo izguravati sa stolice jer je na ekranu svijetlilo: MOUNTAIN ADVENTURE - Play new game - Y/N?

- Ajde, ajde, diš' se, nisi smio ubiti zmiju, sada je na mene red... - požuruje me nestrpljivo kako bi zazuzeo svoje mjesto pred kompjuterom.

Poslao sam nebu "sočnu dalmatinsku" i ustao dok je u meni još tinjala iskrica ljutnje zbog izgubljene igre, te stadoh hodati po sobi da se malo ohladim. Pa, kvragu, to je samo igra - tješio sam se zaustavivši se kraj prozora dnevne sobe kroz koji se pružao lijep pogled na okolinu. Vani je bio prekrasan proljetni dan.

- Hej, kako je vani lijepo vrijeme.

- Ne pometaj me sada dok igram!

Zašto planinarimo Razmišljanje jednoga srednjoškolca

ALAN ČAPLAR, Zagreb

Ponekad vam netko postavi pitanje, koje vam se u prvi tren učiniti smiješno i jednostavno, ali kada pokušate dati odgovor, shvatite koliko je pitanje složeno, te da zapravo ne znate objasniti ono što mislite. Kada vas tako netko prvi put upita zašto planinarite, ostat ćete pomalo zatečeni, promrmljat ćete nešto o čistom zraku, ali nećete pravo znati objasniti smisao odlaska u planinu. Tada čovjek sebi postavlja pitanje kako objasniti zašto uopće odlazi u zabit, u nepristupačna, ponekad i opasna područja. Kako objasniti drugima, pa i sebi, što to tjera čovjeka da napušta udobnost i sigurnost doma, da zebe, ili se pak znoji, umara, strahuje? A s druge strane, što to tako tajanstveno, impulzivno, neodoljivo kriju ti vrhovi, stijene, jame, šume, livade?

Za one koji traže materijalni cilj, nema zadovoljavajućeg objašnjenja, jer mi, zaista, ne očekujemo nikakvu materijalnu nagradu. Uostalom, koristoljublje je izmišljotina čovjeka novijeg doba, koji sve vidi kroz materijalno bogastvo, i koje mu je mjerilo uspješnosti, umjesto istinskih ljudskih i prirodnih vrijednosti. Pa, možda baš zato idemo u planine, jer one nisu obilježene materijalnim vrednotama, već samo praiskonskom ljepotom, koja nas uči što je priroda, a što život u njoj.

Činjenica da je planinarstvo hobi kojim se bave ljudi raznih profesija, sklonosti, dobi, govori da je to vrlo široka djelatnost, u kojoj svatko nalazi svoja zadovoljstva, a s istim nazivnikom - planine.

Obično ljudi zamišljaju planinara kao onog jadnika koji ne zna drugačije provesti lijep vikend

Između neba i zemlje

Foto: A. Čaplar

nego da se oznoji, uspuše i umori penjući se opterećen naprtnjačom na nepristupačne vrhove. No nije planinarenje samo penjanje, jer nikad nećete reći da u planinu idete samo da biste se penjali. Planinarenje je mnogo više od toga, planinarenje je doživljavanje i proživljavanje mnoštva radosnih trenutaka. Pravi planinar je čovjek koji voli, osjeća, poštuje i štiti prirodu, razmišlja i shvaća, ili barem osjeća smisao života u njoj. I čim se više oznoji i izmori, snažnije će doživljavati ono što susreće u visini, jer je morao uložiti napor da dođe do cilja, koji mu se na kraju isplatio, ispunio ga zadovoljstvom i novom snagom.

Čovjek u svome životu pred sebe stalno postavlja neke ciljeve, kojima teži i pokušava ih dosegnuti. Svatko, već prema svojoj viziji svijeta, postojanja i života, stvara svoje ciljeve, koji su drugima ponekad nerazumljivi i neshvatljivi. A kada čovjek postavi ciljeve, on teži njima, često ne prezajući ni pred čime u njihovu ostvarenju. Tako i svaki planinar ima svoje ideale, svoju viziju planinarstva i svoj razlog zašto ide u planine, i nema toga što bi moglo zablatiti ono što doživljava

u njima.

Potreba je čovjeka, kao bića koje živi na Zemlji, da istražuje, upoznaje nepoznate prostore i ljude, a planinarstvo je bogatstvom takvih susreta upravo najbolji način spoznavanja svijeta oko nas, ali ponajprije spoznavanja sebe. A radost spoznavanja jedna je od najsladnih životnih radosti, jer tada osjećamo sve čari življenja i postajemo svjesni da je sve oko nas čvrsto povezano u bogate spletove fantastičnih spoznaja i da smo mi ljudi dio svijeta prirode, svijeta koji je čišći i bogatiji od onoga kakvog susrećemo u napućenim dolinama.

Onaj tko nije išao u planine, obično ne može čuti zvuk planine, ne može razumjeti što je to svitanje nad planinskim grebenima, što je to suton u planini, što je inje na ogoljenim granama, što je miris tek procvalog cvijeća, što je sunce poslije iznenadnog ljetnog pljuska, on ne može znati što nam znače ti trenuci i on ne može znati kakve, ničim pomućene ekstaze i pune osjećaje neizrecive slobode, snage i beskrajnosti tada doživljavamo.

Planine uvijek kriju nešto nepoznato, nešto novo, ili čak staro, ali zato iznimno lijepo i drago.

Čovjeka-planinara ta i takva, čista i slobodna priroda oplemenjuje, ispunjava zadovoljstvom, ljubavlju. On se oznoji, umori, ali joj se uvijek opet vraća.

I kada smo u planini, sjetimo se što sve imamo! Podarena nam je sposobnost da osjećamo, da razmišljamo, da doživljavamo! Imamo život, imamo zdravlje, misli, slobodu, mogućnost da dođemo, nakratko se izdvojimo iz surove ljudske zbilje i odemo u drugi, ljepši, draži, veličanstveniji svijet. Ništa od toga nije zajamčeno i zato je svaki izlet svojevrсна svečanost koju već zato treba cijeniti i u njoj uživati. Čovjek često nije zadovoljan onime što ima, a samo malo mu je potrebno da bude sretan. Sreću ne treba tražiti daleko u svijetu, jer ona je tu, u nama!

Lijep dan i prekrasan izlet može se doživjeti, ako ga mi takvim želimo doživjeti, i na nekome beznačajnom puteljku ili vrhu, jednako kao i na nekom zasneženom alpskom gorostas. Ima ljudi koji se nakon mnogo muke uspnu na odavno sanjani vrh, a onda stanu razočarani i prazni; jer

nije cilj u planini popeti se na najviši vrh, na najstrmiju stijenu, spustiti se u najdublju jamu; cilj je biti s planinom, biti dio planine, dijeliti svoju radost s prijateljima - planinarima, osjetiti život prirode, udisati mirise planinskog cvijeća, slušati zujanje sićušnih komaraca, prepoznavati vrste oblaka, proživljavati nova svanuća, smiraje dana, promatrati vidike u daljinu.

Mi ne bježimo od stvarnosti, uostalom, bez nje ne bismo mogli živjeti, niti biti to što jesmo; mi u planinama samo želimo napuniti svoje rezervoare ljudskosti novom snagom, novom ljubavlju prema svijetu koji nas okružuje i u visinama se radovati životu koji živimo. Zato i vi, koji ne poznajete te radosti, molim shvatite i nas, nas koji s nestrpljenjem očekujemo kraj radnog tjedna da bismo u nedjelju otišli nekamo, da nad sivim maglama svakodnevice, daleko od ljudske mržnje, boli i nesloge, doživljavamo ono što nas raduje, ispunjava zadovoljstvom i ljubavlju prema svijetu u kojem živimo.

Razmišljanja u podne

ZLATKO PAP, Varaždin

Malo u desno, od uske stazice snalazice, kod žgoljavoga hrasta u podne, na povećem kamenu u pukotini sa malo zemlje, raste plavi cvijetak-ić. Sve bi to bilo nezanimljivo da ne postoji na vrhu jedne planine.

Nije to neka obična planina kao što izgleda obična planina. Svaka gora ima dolinu kroz koju vijuga potok-otok-tok. Pa ima stazu koja do nje vodi, pa ta staza prelazi u stazicu, a obično je zovu kozja stazica, jer se po njoj kreće spretno poput koze. Pitate se što vas to neki tamo zamajava, jel' san il' java. Jel' to planina prava il' je izmislila neka luda glava.

Zaputio si se, a ni sam ne znaš kako i zašto, a planina je sve veća, pa ako nemaš posla preča, odjednom se nađeš podno te planine. Kad, odjednom se nađe neki usukan čičica, zinuo si od čuda ko pečen brav, ni sam samcat nemaš pojma koliko si glupav, mučiš onako blesav, čičica prođe pored tebe, lijepo te pozdravi, a ti proturiš kakav piskav glas, ni sam se ne čuješ, a i ne znaš kako si

načinio prvu grešku, veliku i vrlo tešku. Pa znaj, kada netko silazi s planine, makni se u stranu i pozdravom mu odaj poštovanje, premda mi se čini da je takvih sve manje, da dalje ne činiš greške, velike i vrlo teške.

Slušaj dalje i bez greške! Ne beri, ne trgaj, ne gazi cvijeće, učit' se ponašanju sada ti je preče, ne deri se ko blesav, već tiho pjevuši, ne ostavljaj iza sebe smeće, jer takove ta planina neće. Ako, nije lako, na vrh samo tako doći. Gdje ne može slabiji, nastoj mu pomoći

U domu pod zvijezdama drži se reda, poštuju mir u kasne sate, kada deset sati krene, ujutro ne diži buku i kreći se poput sjene. Bolje mjesto ne zasjedaj, umornome ga prepusti, bolesnima, ženama i djeci, daj svima prednost kada i gdje zagusti. Malo u desno, uske stazice snalazice, kod žgoljavog hrasta u podne, na povećem kamenu (tko zna otkud), u pukotini sa malo zemlje, raste plavi cvijetak-ić, boje neba, a možda i mora, ili plavih gora, ili očiju djevojke kraj tebe.

DOŽIVLJAJ

KAKO JE BOG STVARAO STAP

SLAVKO TOMERLIN, Zadar

Prognoza za petak: sunčano; za subotu: naoblacjenje s kišom; za nedjelju: kidanje naoblake u poslijepodnevnim satima. Pomislio sam: Nema veze. Unatoč takvoj prognozi, mnogo sam puta išao na Velebit i vrijeme nam je uvijek bilo toliko naklonjeno da smo mogli ispuniti plan izleta.

Ovaj smo put planirali posjetiti objekt na Panasu koji je JNA napustila još na početku Domovinskog rata. Stigli smo na Stap praćeni suncem. Vrijeme se do noći nije mijenjalo. Legli smo

oko 21 sat da bismo sljedeći dan dočekali odmorni. Međutim, negdje usred noći probudi me najprije tiho kapanje kiše po limenom krovu, a onda odjednom kao da je netko na krov istresao kiper šljunka. I tako do zore!

Jutro je svanulo tmurno, a kiša je još uvijek padala. Bilo je trenutaka kad mi se učinilo da je prestala. No, čim bismo pokušali na trenutak izaći i započeti naš izlet, ponovno bi počela, kao da nas netko čeka na krovu skloništa da bi nam na glavu

Stap i Stapina
foto: Alan Čaplar

istresao kabao vode. Za tren oka bili bismo mokri do kože.

S praga kuće gledam potočić, koji je sa svakim novim pljuskom sve živahniji. Budući da se kiša bez prestanka, u razmacima od nekoliko minuta, pretvarala od blage u podivljalu, tako je i potok sve brže bujao. Gore, iznad Babice, počela je uz žubor kiše tutnjava vodene bujice, koja se za nekoliko minuta pretvorila u rijeku takve jačine da je valjala i teže kamenje. Cijela je planina drhtala i ječala uz pratnju gromova. Iako smo bili zarobljeni u kući, nije nam bilo žao jer smo gledali uživo kako prirodne sile mijenjaju pejzaž oko nas.

Zamišljam kako je bilo u davnoj prošlosti, kad su se topili ledenjaci i kad su oborine padale možda danima i tjednima. Tada su bujice bile sigurno još jače, pa su trgale kamenje, drveće i sve što se našlo na putu od Stapine do Babice. Sav se taj silni materijal milijunima godina slijevao u vrtaču – današnji Stap. Tako je na kraju stvorena prostrana livada. Bili smo svjedoci tog stvaranja Stapa, koje i danas traje.

Za vrijeme jednog zatišja navukli smo najlone preko glave i krenuli pod Babicu da vidimo slap iz blizine. Rijetki su planinari imali priliku u srcu Velebita vidjeti slap visok desetak, a širok oko četiri metra, s tolikom količinom vode koja se rušila uz tutnjavu. Na svojim sam planinarskim lutanjima imao prilike vidjeti mnoge poznate i nepoznate slapove, no ovaj je na me ostavio poseban dojam. Svi do sada viđeni slapovi, bili su dio toka neke rijeke ili potoka. Ovaj na Stapu nastao je u roku od nekoliko sati od proloma oblaka.

Neko smo vrijeme uživali ispod slapa slušajući zaglušujuću tutnjavu, a onda smo se popeli iznad njega, gdje nas je dočekaio predivan prizor. Kroz uzak, strm klanac pokazivala je snaga vode što sve može. Bujica se probijala preko kaskada kroz stisnuti prolaz između stijena, rušila se preko nekoliko bazena sve do slapa i nestajala u dubini. Da nije počela opet kiša, ostali bismo sigurno još dugo promatrati taj veličanstveni prizor, dar prirode.

Vraćajući se u kolibu, iznenadio nas je naš mali potočić koji je žuborio kraj kuće. To je sada bila prava rijeka, široka 4–5 metara. Da sam tada imao kajak, mogao sam se voziti po cijelom Stapu,

Kamen Čučavac i stijene oko njega

jer se pretvorio u golemo jezero, ponegdje duboko više od metra. Ne mogu prežaliti što nisam imao foto-aparat da snimim te jedinstvene prizore!

Kako je naglo došlo, tako se za nekoliko sati smirilo. Još se uvijek u daljini čuo huk slapa i žubor potoka, koji se postupno utišavao. I jezero se povlačilo. Sitasti ponor halapljivo je gutao zaostale količine vode. Tko zna kojim putovima odlazi u podzemlje silna voda, da bi negdje u moru izlazila iz vruljica. Meni je ovaj događaj ostao duboko u sjećanju jer je to bio dan koji nam je dočarao kako je Bog stvarao Stap.

Zadnja stuba prije neba

Na našem planetu postoji samo jedno mjesto iznad kojeg nije moguće napraviti još jedan korak. To je najviša čvrsta točka Zemlje, ujedno i mjesto koje je najbliže nebu. Zovu ga i trećim polom, ali svima je poznat kao vrh veličanstvenog masiva Himalaje, uzdignut 8850 metara iznad mora.

Alpinizam i ekspedicije u svjetska velegorja djelatnosti su Hrvatskog planinarskog saveza u kojima su posljednjih nekoliko desetljeća postignuti izvrsni rezultati. Gotovo da nema značajnijega penjačkog područja na bilo kojem kontinentu u kojem nije organizirana neka naša ekspedicija ili se na neki od tih vrhova nisu popeli hrvatski planinari.

Prošle se jeseni čak pet članica prve hrvatske ženske alpinističke ekspedicije »Cho Oyu 2007« u velikom stilu popelo na šesti vrh svijeta, 8201 metar visoku Tirkiznu božicu (Cho Oyu). Nijedna ekspedicija nije sama sebi svrhom, već je temelj za neki sljedeći pothvat, pa je tako i uspjeh s Cho Oyuom motiv da se iznimno brojna i nadarena generacija hrvatskoga ženskog alpinizma pokuša uspeti i na vrh planine svih planina, na onu najvišu – Mount Everest.

Mount Everest (8850 m),
najviši vrh Himalaje i
najviši vrh svijeta

Dan s Tirkiznom božicom

Kako sam doživjela uspon na Cho Oyu

Marija Maćešić, Zagreb

Probudi me rano, prigušeno piskutanje sata ispod nekoliko slojeva odjeće i perja. Ma nije moguće da smo spavale! Vrpoljim se u mraku, u debeloj pernatnoj vreći, ne izlazi mi se van, gdje li je vonderica? Pipam, pritišćem prekidač i bacam pogled prema hrpi perja pokraj sebe. Jana.

Dolazim k sebi. Logor 3. 7600 metara. Cho Oyu. Dan uspona.

Usporeno se pripremamo u maloj kupoli, bez mnogo riječi, uhodane automatske radnje, mozak još spava. Koprčamo se u hrpi perja. Dobro da smo ipak samo dvije u šatoru, mislim. Topljenje snijega, pakiranje ruksaka, oblačenje, zahod, mrzim ga ovdje. Skidanje i ponovno oblačenje sedam-osam-devet, koliko samo slojeva odjeće, uzima mi dvadeset minuta i ekvivalent živaca. Ispod pododijela obukla sam tajice. Kakva amaterka, psujem sama sebe. Hvala Bogu da imamo boce, barem ne moramo van...

U 4:30 h izlazimo iz šatora u hladan mrak. Oko nas već svjetla čeonki. Neuspješno zovemo bazu. Iz šatora naših šerpa čuje se komešanje. Čekamo ih vani. Osjećam se kao astronaut. Nekoliko slojeva rublja i fliseva, onda goretex i povrh svega perje, pomalo se gegam dok se patim s namještanjem dereza... Jana i ja se gledamo, provjeravamo, sve je u redu, spremne smo za pokret. Lakhpa i Dawa pridružuju nam se pola sata poslije.

U 5 sati krećemo prema... prema tamo nekamo, gore, o vrhu ne razmišljam. U glavi samo nas četvero i blaga padina koju svladavamo začuđujuće polako. Sve je tako blizu, ali traje tako dugo. Kao u nekom usporenom filmu. Pomalo sam odvojena od svega što mi se događa. Puše jak vjetar i premda je mrak, moram na lice staviti skijaške naočale. Kroz njih ne vidim ništa, previše su tamne. Isprobavam sunčane, nekoliko

kombinacija – još je gore. Vjetar mi smrzava suze u očnim kutcima, komadići leda gomilaju se na trepavicama. Škiljim u strahu da mi iz očiju ne otpuše leće. Korak po korak. Hodam polako iza Lakhpe prema kamenoj barijeri – gdje je prolaz kroz nju? Nemam pojma.

Pouzdam se u Lakhpu, jučer je bio ovdje s curama na putu prema vrhu, sigurno zna najbolji put. Prolazi mi kroz glavu misao – koliko bih vremena ovdje izgubila da nije tu sa mnom? Negdje se uspijevamo čuti s Darkom u bazi, dobro je čuti njegov glas tu gore. Gdje je Jana? Okrećem se, razgovara s Dawom na pola puta između mene i logora, OK, tu je.

Stižemo do Yellow Banda. Gledam gore, kombinacija kamena i snijega, jučer mi je rekla Iris da nije teško kako izgleda, »samo idi na

Dubok snijeg na 7000 metara na Cho Oyu (2007.)

noge«... Lakhpa protutnji gore. Kao da nije čovjek. Ukopčavam se u fiksno uže, polako napredujem prema gore, pokret po pokret, pogled dolje, noga, pogled dolje, druga, pogled gore, kamo ću s cepinom, aha, pipam, tu je dobro, drugom rukom dižem jumar po užetu... neočekivano se zapuhujem, zašto? Daaa... nema kisika... drago mi je da je fiks tu.

Na vrhu skoka pre raskopčavam, dolazim do daha... Jana me stiže, javlja da je na kisiku. Spora sam za nju, neuobičajena postava za nas dvije, ali ne želi ići naprijed. Borim se sa strminom, vjetrom, užetima, snijegom, kamenjem, naočalama, cepinom, rukavicama, disanjem... Slikam Janu u mraku. Fokus mi se sužava. Hodam prema gore za Lakhpom, sve češće zastajem da se odmorim.

Jana me svaki put čeka, i dalje ne želi ispred mene. Izlazi sunce. Dan. Puše kao blesavo. Konačno mogu staviti skijaške naočale. Lakhpa me požuruje, ne da mi da stanem na vjetrometini, to me nervira. Osjećam se iscrpljeno, ljuti me što mi ne dopušta piti. Zadnja strmina prije vršne zaravni, vidim joj rub, ali hodanju nikad

kraja. Tri koraka, pa odmor. Nemam snage. Svaki put kad stanem, presavijam se napola da udahnem zraka, naslanjam se na cepin. I onda se probudim, trgnem iz nekoga čudnog stanja. Kao da je prisutan samo dio mene.

Konačno, vršna zaravan. To je to, mislim, sad je lakše, samo ravno, do Everesta. Jana, komentiram, meni je teško. Ona odlazi naprijed s Dawom. Ja bauljam njezinim tragovima. Korak po korak, svakih nekoliko odmor, disanje, naslanjam se na cepin, pa se razbudim. Majko Isusova, kolik je taj plato? Isključujem mozak, ostavljam samo osnovne funkcije – kakvo je vrijeme, koliko je sati, gdje je Jana, gdje su Lakhpa i Dawa, danas moramo dolje do dvojke, vrijeme se navečer kviri, tlak već pada, najopasniji dio uspona je silazak. Tih nekoliko misli vrti mi se u glavi kao beskonačna mantra, moj osobni molitveni mlinac. U daljini vidim poznatu jaknu – Jana sjedi u snijegu. Stanem do nje. Pokraj nje Dawa. Dižem pogled. Iza nje... – budim se – Everest... Lhotse... izlazim iz hipnoze – Jana, je l' to Everest? Mi smo na vrhu? 8201 metar? Na vrhu smo!?

Marija Maćešić na Cho Oyuu 3. listopada 2007.

U daljini vidim poznatu jaknu – Jana sjedi u snijegu. Stanem do nje. Pokraj nje Dawa. Dižem pogled. Iza nje... – budim se – Everest... Lhotse... izlazim iz hipnoze – Jana, je l' to Everest? Mi smo na vrhu? 8201 metar? Na vrhu smo!?

Gledamo oko sebe, obzor – pun krug, sunce, oblaci, snježni vrhovi, u daljini Shisha Pangma, a tu, pred nama – Everest i Lhotse. Gledamo dva diva... Lhotse Face, Južno sedlo, Vrh svijeta... i ovdje bliže – velika zaravan, molitvene zastavice... slikamo se – jedna slika, druga... sponzori... 14 h... i opet u glavi samo – dolje... spustiti se na dvojku...

Na silasku se čujemo s bazom, zabrinuti su jer se dugo nismo javili. Teško mi je i nizbrdo, spuštam se nekako, iscrpljena sam, neočekivan umor, mislila sam da će ići lakše...? Odmaram se svakih nekoliko koraka. Fiksna užeta, zastajem kako bih pričekala Janu i Lakhpu da absajlaju, koristim svaku priliku da sjednem u snijeg. I Dawa je umoran, sjeda do mene. Stižemo do trojke, raspremamo logor, Jana i ja tovarimo u ruksake koliko možemo, ostatak uzimaju dečki,

dobro su natovareni. Krećemo prema dvojci, tu je, vidim je, svega nekoliko stotina metara ispod mene, zašto traje tako dugo?

Ispred mene Jana, Lakhpa i Dawa, odmaram se nakon svakih nekoliko koraka. Šaljem ih sve naprijed, nema smisla da me čekaju. Bilo bi lijepo odsklizati se dolje po završnoj padini, uletjela bih ravno u naš šator... ipak hodam polako prema dolje, okrećem se da vidim kolik dio padine sam prošla – Isuse, toliko hodam, a tek sam tu?

Gledam na sat, dobro da se vrijeme nije pokvarilo kad je trebalo... računam, spora sam, ali stižem dobro prije mraka... naša tri narančasta šatora sve su mi bliže, polako razaznajem i hrvatsku zastavu... i tu sam. Naši šatori, Jana, dečki, snijeg koji se topi u zdjelici, radioveza s Darkom... Gotovo je, uspjeli smo!

Mount Everest – planina nad planinama

Ususret Hrvatskoj ženskoj ekspediciji »Everest 2009«

Darko Berljak, Zagreb

Pripremiti i voditi alpinističku ekspediciju na najvišu planinu na svijetu teško je opisiv izazov, jako složen posao, vrlo odgovorna zadaća, ali i veliko zadovoljstvo. To mogu pouzdano tvrditi jer sam spomenuto iskustvo doživio već triput, a sljedeće godine to će se najvjerojatnije dogoditi još jednom.

1988. – prvi susret s Everestom

Prije točno dvadeset godina otputovao sam sa slovenskim prijateljem Janezom Benkovičem, u to vrijeme vrhunskim penjačem, danas na žalost pokojnim, na izvidničku ekspediciju podno Mount Everesta. Počelo je vrlo loše. Na pola puta od Kathmandua do kineske granice pred nosom nam se, zbog jakog monsuna, srušilo stotinu metara ceste. S druge strane odrona nije bilo vozila koja bi nas mogla prevesti dalje pa smo morali u dva dana propješačiti 80 kilometara po asfaltu, sve do iznad Zhangbua –

prvog naselja u Tibetu. Tek smo tamo pronašli džip kojim smo mogli nastaviti put do Baznog logora Everest iza Rongbuka. No, čim smo došli do Baznog logora, noge su nam se odmah odsjekle kada smo vidjeli kremiranje jednog Francuza koji je umro od visinske bolesti jer je, kao i mi, prenapro došao na tu visinu.

Cijelu izvidnicu do ABC-a (Advance Base Campa) na 5600 m i dalje do 6000 m i ulaza u sjeverozapadnu stijenu Everesta morali smo osmisliti i organizirati sami. Trebalo je pronaći najbolji put i bez pomoći Sherpa nositi opremu uzbrdo i oko 25 kilometara daleko. No, sve su muke bile zaboravljene kada smo iznad sebe ugledali veličanstvenu, gotovo tri kilometra visoku stijenu, s velikim strmim žlijebom (Great Couloir). Upravo smo po tom žlijebu odlučili nagodinu izvesti uspon na vrh.

Na žalost, poslije smo u Baznom logoru, zajedno sa članovima američke i francuske ekspedicije, bili svjedocima drame u Hornbeinu, drugom žlijebu u sjeverozapadnoj stijeni Everesta, kad je francuski penjač Michel Parmentier zapeo na 8000 metara. Nije mogao ni gore ni dolje, a umro je nakon nekoliko dana agonije. Iz literature, a zatim i kao svjedok tih tragedija, uvjerio sam se da penjanje na Everest nije bezazlena igra, da je potrebno vrlo ozbiljno, temeljito i do posljednjih pojedinosti pripremiti svaku sitnicu koja ima i najmanje veze s izvedbom ekspedicije na najviši vrh svijeta. Bez telefaksa, e-maila, interneta i drugih danas uobičajenih pomagala, godinu sam dana slagao gotovo nesloživ puzzle da bi dvadeset Hrvata, šest Slovenaca i jedan Bosanac otputovali na »Zagrebačku ekspediciju Mount Everest 1989«.

Na izvidnici 1988. pomagali su nam tibetski nomadi

Članovi zagrebačke ekspedicije Everest 1989.

1989. – zagrebačka ekspedicija

Moj drugi odlazak na ekspediciju Everest postao je preko noći veoma lagodan, najviše zahvaljujući jednoj truloj letvi u Domu sportova u Zagrebu, koja je pala kad je to bilo najpotrebnije. Za vrijeme večernjega klizačkog termina otpao je znatan komad ukrasnoga stropa i prijetilo je njegovo daljnje urušavanje na led. Nekoliko specijaliziranih tvrtki dalo je ponudu za uklanjanje cjelokupnoga visećeg stropa prije »Zlatne piruete« koja se trebala održati za dva tjedna, ali nijedna nije jamčila da će to učiniti za manje od sedam dana, što se nikako nije uklapalo u planove organizatora.

Članovi ekspedicije Everest '89 ponudili su se preko Planinarskog saveza Zagreba da će taj posao izvesti za samo tri dana. Uprava Doma sportova odmah je prihvatila ponudu, ali je u ugovor ubacila i penale za slučaj da se ne napravi na vrijeme. Računica je bila takva da bismo, ne završimo li za sedam dana, ispali budale i radili zabadava.

Prvi sati posla bili su katastrofalni. Uz velike smo napore uspjeli demontirati tek koji metar širine stropa. Jedan član, razbješnjen takvim sporim tempom, popeo se s nekom dugom batinom na najvišu betonsku gredu i počeo izbe-

zumljeno lupati po žicama na kojima je visio strop. Slučajno je pogodio i slomio ključnu žicu, koja je domino efektom potrgala sve ostale u tom redu. Za minutu je srušio ono što su svi ostali radili pun sat vremena. Odjurili smo svaki na svoju gredu i uz odgovarajuće urlike nastalo je rijetko viđeno udaranje batinama po žicama u potkrovlju. Netko je obavijestio i redakciju informativnog TV programa, koja je stigla u posljednji čas, da za glavni Dnevnik snimi rušenje posljednjeg reda stropa već u pet sati popodne.

Koji mjesec poslije morala je uprava Dvorane, pritisnuta tadašnjim gradonačelnikom Matom Mikićem (inače predsjednikom Organizacijskog odbora zagrebačke ekspedicije Everest '89), prihvatiti do krajnjih granica napuhanu ponudu bojanja stropa, kako bi na skorom Europskom prvenstvu u košarci dvorana bila potpuno dotjerana.

U ljeto 1989. otišli smo bez financijskih poteškoća na ekspediciju kakve danas više ne postoje. Imali smo devet tona opreme, a iz domovine smo izbivali čak 93 dana. U Baznom logoru i iznad njega proveli smo 75 dana. U prvih 12 dana došli smo na 7200 metara, a za sljedećih samo 600 metara visinske razlike trebali

Povlačenje zagrebačke ekspedicije Everest 1989 s 8000 metara

smo čak 45 dana. Lavine su jednom ili više puta nosile i zasipavale sedamnaesticu od devetnaest članova koji su ulazili u sjeverozapadnu stijenu, odnosno u Great Couloir. Sve je prošlo samo s nekoliko slomljenih rebara i istegnutim ligamentima. Nitko nije zadobio trajne posljedice po zdravlje, iako su rijetki mogli sići u Logor ABC na 5600 m bez infuzije u Logoru 1 na 6000 metara, jer su nakon penjanja u stijeni bili toliko iscrpljeni da nisu mogli normalno uzimati hranu i tekućinu. Logor 2 na 7200 metara lavine su uništile za jednu noć i morali smo u snježnoj padini iskopati rupu volumena manje sobe, u kojoj se kasnije boravilo i spavalo. Kad se danas sjetim tih dana, protrnem od straha, ali me istodobno ispunjava i osjećaj ponosa što smo sve teškoće znali svladati.

Vrhunski pripremljena, opremljena, motivirana i disciplinirana ekipa, naravno, uz mnogo sreće, osnovni je preduvjet da se svi vrate svojim kućama. Zbog preranoga zimskog monsuna došli smo samo do 8000 metara, ali smo prvi i do danas jedini ponovili Great Couloir od njegova ulaza s dna stijene do nekoliko stotina metara iznad spoja s Messnerovim smjerom,

koji dolazi sa Sjevernog sedla. Ali, što nam to vrijedi kad smo ostali bez vrha? Nije nas utješila ni činjenica da u toj sezoni i mnogo lakšim smjerovima nitko drugi zbog lošeg vremena nije došao na vrh. Iscrpljeni, pothranjeni, razočarani i ljutiti, skupili smo ono što lavine, hladnoća i vjetar nisu uništili, zaključili ekspediciju i krenuli kući.

Odlazeći s Rongbuka okrenuo sam se posljednji put prema Everestu, na kojem su već počele zimske oluje, i zarekao se da jednu stvar sigurno više nikada neću raditi u životu – voditi ekspediciju na Mount Everest.

1997. – konačno vrh

Šest godina poslije, u Baznom logoru, nakon uspješne ekspedicije na Cho Oyu, netko me je upitao koji je sljedeći cilj. »Kaj me tak nešto uopće pitaš?« odbrusio sam, po kratkom postupku izbrisao u glavi svoju odluku s Rongbuka i nastavio: »Nalazi se 35 km istočnije i 650 metara je viši od Cho Oyua«.

Dvije godine nakon toga, u proljeće 1997., krenula je put Tibeta »Hrvatska ekspedicija Mount Everest '97«. Imala je opet međunarodni

Pripremiti i voditi alpinističku ekspediciju na najvišu planinu na svijetu teško je opisiv izazov, jako složen posao, vrlo odgovorna zadaća, ali i veliko zadovoljstvo

karakter jer je u sastavu, uz jedanaest Hrvata, bilo sedam Slovenaca te po jedan Nijemac i Bosanac. Za smjer uspona izabrali smo Sjeverni greben. Kao i 1989., opet je sve krenulo sjajno. Početkom svibnja došli smo na 7800 metara i trebalo je samo još desetak dana stabilnog vremena da bi vrh bio naš.

Kako su prolazile godine mojih sve češćih dolazaka u Himalaju, tako su rasli i moji apetiti. Najprije sam želio samo vidjeti najvišu planinu na svijetu, a kada mi je to uspjelo, zamišljao sam kako bi bilo lijepo voditi ekspediciju na nju. Poslije toga sam vodio izvidnicu, a zatim uspon po sjeverozapadnoj stijeni, no nedostajalo je ono glavno – da netko iz ekspedicije dođe do mjesta od kojeg nema višeg na Zemlji.

No, na Everestu ništa nije jednostavno. Nastupili su teški dani za sve ekspedicije koje su se u to vrijeme nalazile na planini. Ona im je na već mnogo puta viđen način odjednom počela rušiti snove s kojima su došli u taj dio Himalaje. Najgore su prošli oni koji su izgubili svoje ljude. Nagli nalet popodnevene oluje, kao i godinu dana prije na južnoj strani, odnio je sedam života. Većina ostalih ekspedicija počela je polako, ali sigurno gubiti utrku s vremenom. Dani planirani za završni juriš na vrh prolazili su u beskorisnom čekanju u ABC-u da prestane oluja koja je zahvatila cijelo područje Mount Everesta.

Naša ekspedicija nalazila se u skupini malobrojnih koje su uspon na vrh imale zacrtan za konac svibnja i mogli smo još nekako nadoknadi izgubljene dane. No, produži li se loše

Hrvatski dio ekipe ekspedicije Everest 1997.

vrijeme u nedogled, a prilike su se sve više razvijale u tom smjeru, čekala nas je ista sudbina kao i 1989., da podvijena repa krenemo svojim kućama, lakši za nove stotine tisuća dolara.

Svim ljudima koji se u proljeće upute na Mount Everest dobro je poznato kako i kada u teoriji nastupa onih nekoliko lijepih dana koji omogućuju idealne uvjete za završni uspon. Snijeg na padinama mora se dovoljno, ali ne i previše stvrdnuti, brzina vjetra ne smije prelaziti 70 kilometara na sat, ni temperatura padati niže od minus 35 °C, noći i većina dana trebaju biti bez oblaka, a ako se u sve to uklopi uštap ili posljednja četvrt Mjeseca, s raskošnim svjetlom umjesto baterije na čelu, sreći nema kraja. Grm u kojem leži zec za te čarobne dane i noći nalazi se tisuću kilometara jugoistočno od Everesta, daleko u Indijskom oceanu i prostranim vodama Bengalskog zaljeva. Sve veća razlika između

Danko Petrin u White Limbu u sjeverozapadnoj stijeni Everesta 1989

temperature kopna i mora u svibnju uzrok je početku kruženja velikih zračnih masa punih vlage, što se mnogo jasnije i kraće naziva monsunom. Osim što Indijskom potkontinentu i okolici donosi potrebnu kišu, ali i prilično popratne štete, monsun zatrpava himalajske planine velikim količinama snijega. Ali prije toga napravi i nešto korisno za penjače koji čuče oko tih vrhova. Svojom toplinom najprije potisne hladne zračne vrtloge prema tibetskoj visoravni, a zatim mu treba nekoliko dana da se probije preko nižih vrhova i postigne visinu najviših planina, kako bi udario punom snagom. Željno smo čekali to kratko zatišje, ako ga uopće i bude.

Voda ekspedicije na Everest treba zbog etapnog napredovanja više skupina s podnožja planine otprilike sedam dana prije odrediti točan datum uspona na vrh. Vrtio sam kalendar pokušavajući u brojevima i slovima prepoznati neku skrivenu poruku. Pokraj pojedinih datuma u lice su mi se cerili crteži Mjesečevih mijena. Oblio me hladan znoj kad sam vidio da će uskoro pun mjesec. Ne znam iz kojih razloga, ali na ekspedicijama mi Mjesec nikada nije donio ništa dobrog. Odjednom mi je sinulo da je svibanj četvrti mjesec po tibetskom lunarnom kalendaru i da s izlaskom punog mjeseca svi budisti slave Saga Dawu, dan kada se Buddha rodio, prosvijetlio i otišao u Paranirvanu. Volim Tibet i prilično toga znam o budizmu, a nalazili smo se u okruženju gdje je ta vjeroispovijest u poru svakog čovjeka, i nije se nikako uklapalo da najveći budistički blagdan postane još jedno Everest razočaranje u mojem životu. Naprotiv, poruka je bila jasna i nedvosmislena. Dvadeset drugi svibnja 1997., dan punog mjeseca, bit će naš »Dan D« – odlučio sam, jer mi je to srce reklo na vrlo razumljiv način.

Od peteročlane prve skupine koja je krenula 22. svibnja ustrajao je od Logora 3 na 8350 m prema vrhu samo Franc Pepevnik. Moj stari prijatelj iz Šentjura, ali i penjač koji je na ekspediciji 1989. došao najviše. Sjedili smo ispred šatora u Logoru ABC, ustajali, hodali, opet sjedali i čekali. Nitko nije progovorio ni riječ, ali su naši pogledi govorili sve. Napetost je dosegla vrhunac. Otišao sam do oltara ispred kojeg smo prije tri tjedna održali posvećenje logora da provjerim gore li mirisni štapići koje sam

Franc Pepevnik 1997. na Mount Everestu

palio cijelo jutro. Na kamenju koje je učvršćivalo jarbol s molitvenim zastavicama Sherpe su i jutros donijeli hranu za bogove. Maslac, kekse i bombone. Ugledao sam i dvije krunice s križevima, koje je ostavio netko od mojih članova. Čini se da su svi postojeći bogovi zamoljeni da se malo potruže i daju svoj udio u današnjem usponu. Čulo se samo lepršanje zastavica iznad mene. Odjednom je radiostanica zakrčala i začuo se uzbuđen glas: »Baza, me slišite, prišiel sem na vrh pred nekaj minutami«.

Nisam skakao u zrak ni vikao, kako sam prije zamišljao sebe ako ikada čujem takvu rečenicu. Pokušao sam nešto reći prijateljima koji su se naokolo veselili uzdignutih ruku, ali nisam mogao. Samo sam nešto krkljao, zatvorio sam oči, pokušao se sabrati i grlo je nekako opet proradilo.

Dok se Franc vraćao prema Baznom logoru, sljedeći dan su prema vrhu krenuli Pavle Kozjek i Joseph Stiller iz Münchena, naš prijatelj s ekspedicije na Cho Oyu '95. Išli su bez boca s kisikom, a uspon na taj način uspio je na sjevernoj strani planine u to vrijeme samo osmorici penjača. Nažalost, na 8700 metara, na vrhu Druge stube, Stiller je počeo naglo gubiti vid i odlučio se vratiti u Logor 3, a Kozjek je sam nastavio prema vrhu. U brzom i sjajnom

usponu, na vrh je došao oko 12 sati i postao prvi i do danas jedini Slovenac kojem je na vrh Mount Everesta uspjelo doći bez uporabe umjetnoga kisika.

Te je večeri u Logoru 3, visoko na Mount Everestu, bila velika gužva. Tijekom dana, preskačući Logor 2, izravno sa Sjevernog sedla, ispenjavši preko 1300 m visinske razlike, stigli su Danko Petrin iz Zagreba i Sherpa Nawang. Sve je do pojedinosti isplanirano da i oni dođu na vrh. Logori su bili opskrbljeni, sve nepoznalice do vrha riješene, Danko je bio u izvanrednoj kondiciji, a sutra su trebali biti i najbolji vremenski uvjeti. No, u logoru su pronašli sasvim iscrpljenog Stillera. Ni sam nije znao kako se uspio vratiti s vrha Druge stube; od visine je dobio retinopatiju, bio je potpuno slijep na jedno i napola slijep na drugo oko. Da je tvrdoglavo nastavio prema vrhu, postao bi nova žrtva Everesta. Međutim, do spasa je bilo još daleko. Čekala ga je duga i neizvjesna noć u Zoni smrti na 8350 metara. Kuhali su mu čaj i zvali nas u Bazni logor tražeći upute. Naš doktor objasnio je sve liječničke zahvate koje moraju učiniti, kakve injekcije i lijekove trebaju dati bolesnom prijatelju.

Izašao sam pred šator 1800 metara niže. Iza Everesta se pojavio mjesec. Činilo se da je završilo sve što je tih dana planina poklonila. Bila

J. Stiller prije odustajanja na vrhu Druge stube (8700 m) na ekspediciji 1997.

je darežljiva i više nego što sam očekivao. Sretan zbog dva posljednja dana, ali jako žalostan zbog Danka i Nawanga, pozvao sam Logor 3: »Brinite se cijelu noć za Stillera, doktor je uvjeren da će se njegovo stanje poboljšati do jutra i da će sigurno vidjeti barem na jedno oko. Nema planine, pa zvala se i Mount Everest, koja je važnija od nečijeg života ili zdravlja. Sutra vaš put nije na vrh svijeta, već u dolinu. Imat ćete mnogo teži i važniji posao od onoga kad biste išli gore. Morate pomoći Stilleru da dolje stigne živ i, oprostite Danko, nadam se da razumiješ da sam jedino tako mogao odlučiti.« Nekoliko sekundi nije bilo odgovora, iako sam čuo da je stanica gore otvorena. »...Znam da treba biti tako... sutra idemo svi dolje«, odgovorio je Danko tihim glasom.

Danko je bio samo jedan dan, tek desetak sati udaljen od uspona svog života. Iz uvijek šutljivog i ozbiljnog lica teško sam poslije mogao proniknuti u njegove osjećaje. Ali za mene je napravio više nego da se i pet puta popeo na vrh Mount Everesta. U penjanju postoji nešto što je ipak važnije od krajnjeg cilja, pa bio on i vrh nad vrhovima – pomoći drugom penjaču u nevolji.

Izlaz na vršni greben (8500 m) sa sjeverne strane

2009. – ususret ženskom Everestu

Ovaj put nisam sjedio u Baznom logoru Cho Oyua, niti sam opet donio neopozivu odluku da više nikada neću imati ništa s Mount Everestom, no mnogo toga bilo je vrlo slično. Upravo je završavala Prva hrvatska ženska ekspedicija »Cho Oyu 2007«. Pet djevojaka popelo se na vrh na mnogo uvjerljiviji i sigurniji način od mnogih drugih penjača u isto vrijeme, a kojima je uspon na tu planinu bio posljednja provjera za ovoproljetni uspon na Everest. Mjesto je bila Zračna luka Zagreb, gdje nas je dočekalo radosno mnoštvo prijatelja i poznanika. Redali su se govornici, a onda je netko iz publike zapitao koji je sljedeći cilj hrvatskoga ženskog alpinizma. Nisam baš bio originalan, jer kao da je bilo jučer, ponovio sam istu rečenicu kao i prije dvanaest godina: »Nalazi se 35 kilometara istočnije i 650 metara je viši od Cho Oyua«.

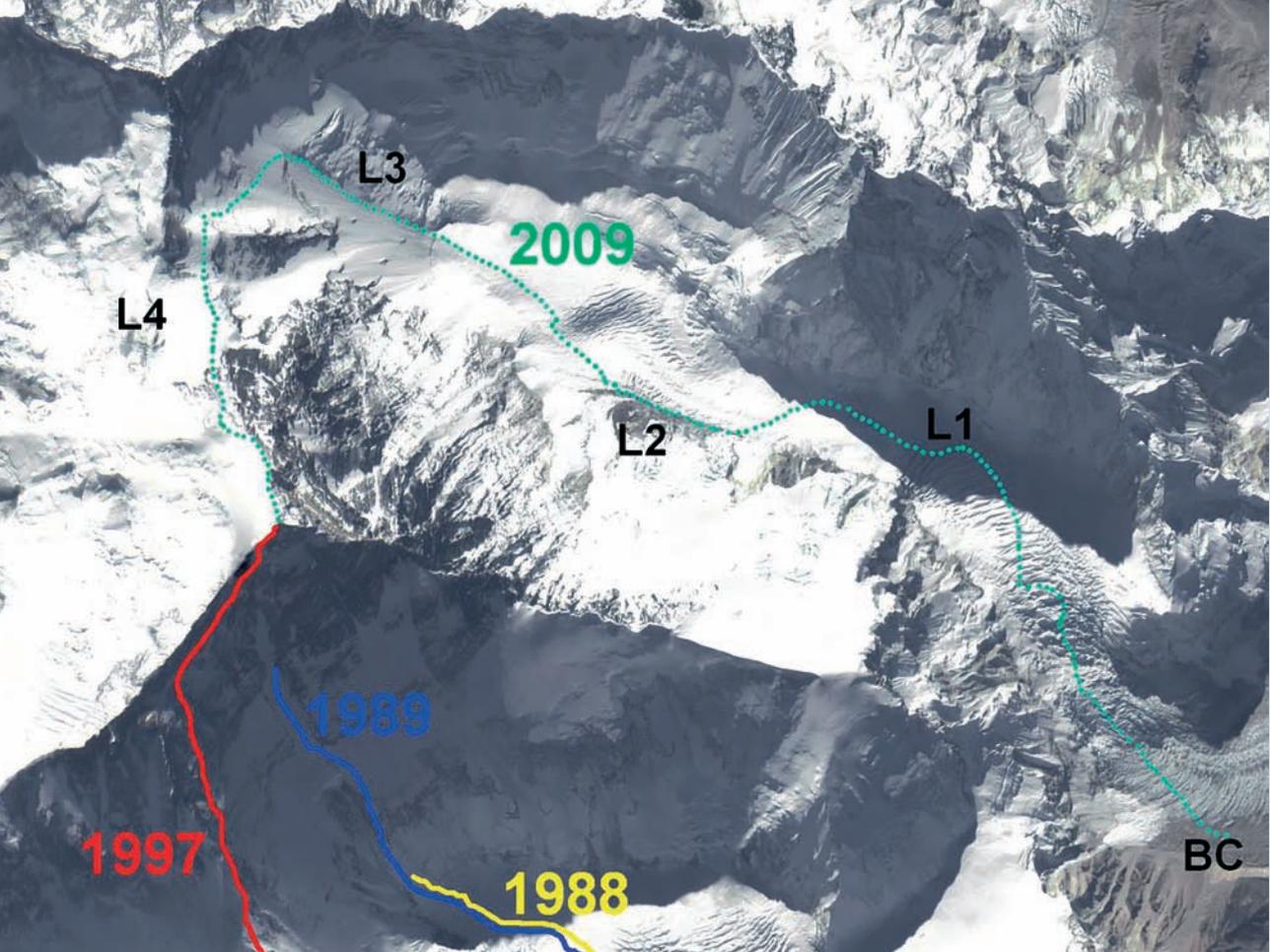
Početak ove godine, zahvaljujući uspjehu Prve hrvatske ženske ekspedicije »Cho Oyu 2007«, priznanjima i nagradama, obećanjima sportskih, državnih i lokalnih tijela, Izvršni odbor HPS-a je zaključio kako je realno započeti s poslovima organizacije i pripreme ženske ekspedicije na najviši vrh svijeta Mount Everest. Organizator ekspedicije bit će Hrvatski planinarski savez, imenovan sam voditeljem i prihvaćen je moj plan izvedbe cijelog projekta. Odluka je da zbog kontinuiteta, ozračja i postignutih rezultata, na Mount Everest treba krenuti čim je moguće prije, uvažavajući potrebno vrijeme za kvalitetne pripreme, prikupljanje znatnih financijskih sredstava, termin i smjer uspona koji jamče vjerojatnost uspjeha. To je proljeće 2009., a smjer uspona je po Jugoistočnom grebenu, iz Nepala.

Tim su putem prošli Hillary i Tenzing prilikom prvog uspona 1953., a počinje u Baznom logoru, 5350 m visoko na južnoj strani Mount Everesta, u Nepal. U Baznom logoru i u njegovoj okolini obavlja se aklimatizacija, koja za najviši vrh svijeta traje prosječno četiri tjedna. Za to vrijeme posebna skupina Sherpa uređuje put prema Južnom sedlu (7920 m). Iznad njega svaka ekspedicija, ili više njih u međusobnom dogovoru, postavljaju fiksna užeta prema vrhu. Uobičajeno je da u četiri tjedna aklimatizacije,

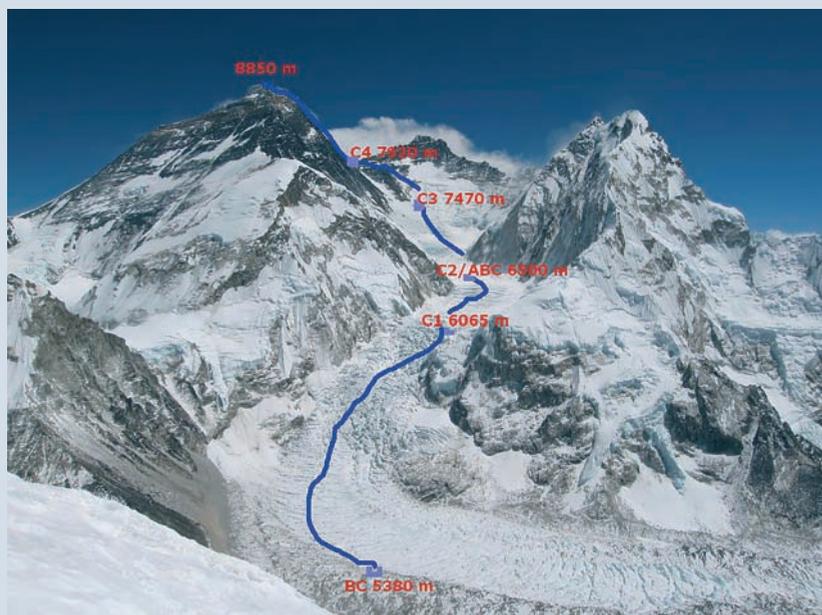

Bazni logor pod Everestom

osim u okolici, svaki penjač jednom ide preko Lednog slapa na Logor 1 (6065 m), jednom na Logor 2 (6500 m), koji ima i karakteristike ABC-a (Advance Base Campa) i jednom u Logor 3 (7470 m), s noćenjima u tim logorima. U četvrtom odlasku na planinu preskače se Logor 1, spava u Logoru 2 i 3, dolazi u Logor 4 (7920 m), a nakon noćenja i u slučaju dobrog vremena kreće u pola noći prema vrhu. Na vrh se mora doći najkasnije do 13 sati ili se u to vrijeme mora krenuti natrag, kako bi se do logora na južnom sedlu stiglo prije mraka. Sljedeći dan silazi se do Logora 2, tu se prenoći i dan nakon toga spušta u Bazni logor. Statistički je najpovoljnije razdoblje dobrih vremenskih uvjeta za uspon na vrh između 8. i 22. svibnja. Da bismo doznali hoće li ta ekspedicija ostvariti svoje ciljeve, hoće li prvi puta u povijesti na Mount Everest krenuti tako brojna ženska ekipa – treba pričekati točno godinu dana.

Smjerovi i dostignute visine na opisanim ekspedicijama '88, '89 i '97 te planirani smjer i logori 2009.

Raspored visinskih logora s južne strane Mount Everesta

PLAN EKSPEDICIJE »MOUNT EVEREST 2009«

Datum	Dan	Opis aktivnosti ekspedicije
14. 3.		Slanje 1500 kg opreme cargo pošiljkom u Nepal
18. 3.		Odlazak prethodnice u Kathmandu
28. 3.	1.	Odlazak ekspedicije iz Zagreba
29. 3.	2.	dolazak u Kathmandu
30. 3.	3.	provjera carga, nabava ostale opreme, hrane i goriva
31. 3.	4.	briefing u Ministarstvu turizma; pakiranje
1. 4.	5.	let u Luklu 35 min (2860 m) i trek do Monjoa, 5 h (2850 m)
2. 4.	6.	trek do Namche Bazaara, 5 h (3340 m)
3. 4.	7.	Aklimatizacija i kratki trek, 2 h, do Khumjunga (3790 m)
4. 4.	8.	trek do samostana Tengboche, 5 h (3837 m)
5. 4.	9.	trek do Dingbochea, 6 h (4343 m)
6. 4.	10.	trek do Lobuchea, 6 h (4915 m)
7. 4.	11.	Aklimatizacija u okolici Lobuchea do visine 5500 m
8. 4.	12.	trek do Baznog logora Everest, 6 h (5380 m)
9. 4.	13.	ukupno 45 dana za aklimatizaciju, postavljanje četiriju visinskih logora do do (6065; 6500; 7470; 7920 m) te uspon na vrh u razdoblju između
23. 5.	57.	8. i 22. svibnja, s uključenom pričuvom za loše vrijeme
24. 5.	58.	trek do Perichea
25. 5.	59.	trek do Namche Bazaara
26. 5.	60.	trek do Lukle
27. 5.	61.	let do Kathmandua
28. 5.	62.	pakiranje carga i osobne opreme
29. 5.	63.	slobodno
30. 5.	64.	let u Delhi i dalje prema Europi
31. 5.	65.	dolazak u Zagreb

Kandidatkinje za ekspediciju na najviši vrh svijeta u Jasenku pod Bjelolasicom

ČLANICE EKSPEDICIJE »MOUNT EVEREST 2009« (širi sastav)

Za hrvatsku žensku ekspediciju »Mt. Everest 2009« prijavilo se dvadeset djevojaka iz osam planinarskih društava ili alpinističkih klubova, a početkom jeseni imenovat će se sastav od deset članica i tri u pričuvi. Prve provjere brzine i izdržljivosti obavljene su 2. veljače na Bjelolasci i 3. svibnja na južnom Velebitu.

DARIJA BOSTJANČIĆ, 1978., medicinska sestra (Riječki alpinistički klub, Ad natura, Rijeka). Matterhorn (4478 m), Aconcagua (6962 m), Alpamayo (5947 m), Cho Oyu (8201 m), Mont Blanc du Tacul; »North Couloir«, »Northwand«, AD, IV, »Mayerlrampe« (Grossglockner), pustolovne i trekking utrke: 4 puta 1. mjesto na »Cro challenge Paklenica« (40 km), dvaput 1. mjesto na »Cro challenge« (150 km), dvaput 1. mjesto na »Terra Incognita« (450 km), dvaput 1. mjesto na »Velebitskom trekingu« (75 km), 2004. i 2007., Svjetski kup: 13. mjesto »Ecomotion Pro« (580 km), 9. mjesto na »Bimbache Extrem« (500 km, Španjolska), 2. mjesto na »The North Face Adventure Trophy 2007« (450 km, Poljska).

IRIS BOSTJANČIĆ, 1980., dipl. ing. geologije, stručna suradnica za okoliš i informatiku (HPD »Zagreb-Matica«, Zagreb). Cho Oyu (8201 m), Mont Blanc du Tacul (4248 m), Velebitaški VII- (Paklenica), Vinatzer, V+, Dolomiti; (slap) Gamsek IV+, Maltatal; višestruka prvakinja Hrvatske u lednom penjanju i članica reprezentacije u lednom penjanju, trekking utrke, speleološka škola.

DANIJELA BUCIĆ, 1980., ekonomistica, office manager (PD »Starigrad«, Starigrad Paklenica, AK Dinamo-Zrinjevac). Sportski smjerovi u Paklenici, trčanje, trekking utrke, »Velebitski trekking« (46 km), Horst – noćna utrka (35 km), »Samoborski trekking« (35 km).

JELENA DABIĆ, 1981., profesorica likovne kulture i akademska slikarica (PDS »Velebit«, Zagreb). Cho Oyu (6700 m), Mont Blanc du Tacul (3800 m), Los Mallos de Riglos, Mosquito 6b, (6a/A0), 200 m; Los Mallos de Riglos, Normal, el Puro 6b (A0), 300 m; Los Mallos de Riglos, Pany-Haus, 6a (5c/A0), 220 m; Jugova grapa, 45/50st sa M2; jahanje, biciklizam, tečaj penjanja zaleđenih slapova, tečaj kajaka na divljim vodama, ronilac s prvom zvjezdicom.

NATAŠA DANČULOVIĆ, 1977., doktorica medicine, liječnica na specijalizaciji iz pedijatrije (ŠD »Čopalj«, Rijeka). Civetta (3220 m), Grossglockner (3797 m), smjerovi u Paklenici i Julijskim Alpama; Hrvatska gorska služba spašavanja; pustolovne utrke.

TEA ĐUREK, 1974., diplomirana ekonomistica, product manager (HPD »Željezničar«, Zagreb); skijanje, trekking, pustolovne utrke.

SANJA ĐURIN, 1974., mr. sc., socijalna antropologinja (HPD »Zagreb-Matica«, Zagreb). Durmitor (2523 m), Teranova smer, zimski uspon III/3, M, Dolgi hrbet, Kamniške Alpe; ronjenje – asistentica instruktora.

IRENA GAYATRI HORVAT, 1968., nastavnica likovne kulture, slikarica, ilustratorica (PDS »Velebit«, Zagreb). Kala Patar (5500 m), Mera Peak (6400 m), Cho Oyu (6400 m); speleologija, ronilac s prvom zvjezdicom, turno skijanje.

SUNČICA HRAŠĆANEC, 1972., dipl. ing. tehničko tehnološkog oblikovanja grafičkih proizvoda (PDS »Velebit«, Zagreb). Island Peak (6189 m), Huaina Potosi (6088 m), Tocllaraju (6052 m), Ishinca (5600 m), Urus (5495 m), Salathe Wall (V.9 C2) i The Nose (V.9 C2), El Capitan (1000 m), Kalifornija; The Regular Northwest Face (5.9 C1), Half Dome (700 m), Kalifornija; Don Quihot (VI+), Marmolada (950 m), Italija; Jenjavi (VIII+), Anića kuk; Hrvatska gorska služba spašavanja, speleološka instruktora, višestruka pobjednica Big Wall Speed Climbing natjecanja u Paklenici, skijanje.

VEDRANA JERIĆ MILOŠ, 1979., viša radna terapeutkinja (HPD »Mosor«, Split). Mont Blanc du Tacul (4248 m), Grossglockner (3798 m), Weissmies (4023 m); speleologija.

PAVLA KOVAČ, 1978., akademska glazbenica, violistica i profesorica viole, članica Zagrebačke filharmonije (HPD »Zagreb-Matica«, Zagreb). Mont Blanc du Tacul (4248 m), Velebitaški, VII- Paklenica; Žoharov stup VII-, Klek; Vinatzer, V+, Dolomiti; viceprvakinja Hrvatske u lednom penjanju i članica reprezentacije u lednom penjanju, trekking utrke, kajak na moru, rafting.

MAJA KRIŠKA, 1977., diplomirana sanitarna inženjerka, šefica službe zaštite okoliša (ŠPK »Čopalj«, Rijeka). Aguille de Bionnassay (4052 m), Grossglockner (3798 m), Matterhorn (4478 m), Mont Maudit (4465 m), Voie classique, Aguille de Bionnassay; Studelgratt, Grossglockner; Arete Kuffner, Mont Maudit - Cirque Maudit, Fessurra Soravito, Val Cimoliana; Hrvatska gorska služba spašavanja, ronjenje, speleologija.

JOSIPA LEVAR, 1980., dipl. ing. grafičke tehnologije, tehnologinja (PDS »Velebit«, Zagreb). Cho Oyu (7130 m), Ararat (5135 m), Suphan (4050 m); brdski biciklizam.

MARIJA MAČEŠIĆ, 1979., dipl. ing. molekularne biologije, znanstvena novakinja (PDS »Velebit«, Zagreb). Mont Blanc du Tacul (4248 m), Mont Blanc (4807 m), Cho Oyu (8201 m), Klin 5b A0 (6c) 350 m, Paklenica; Les formes du Chaos WI4, 230 m, Ceillac; Centralni slap Prisojnik WI 4+ 120 m; Lucifer WI 4+ 210 m; Uroševa grapa IV, M4 250 m (Julijske Alpe); Hrvatska gorska služba spašavanja, kajak na moru.

JANA MIJAILOVIĆ, 1972., odgajateljica, privatna poduzetnica (PD »Paklenica«, Zadar). Cho Oyu (8201 m), Pik Lenjin (7100 m), Mount McKinley (6194 m), Mont Blanc (4807 m), Klin 6c+, Velebitaški 6a+ (Paklenica); vodič HPS-a, Hrvatska gorska služba spašavanja, ronjenje, braniteljica Domovinskog rata 91. - 92.

INGA PATARČIĆ, 1989., studentica molekularne biologije (PDS »Velebit«, Zagreb). Helba z Gorenjsko, sjeverna Triglavska stijena (VII+, A0/VI, 1.000 m), Direktna u Štajerskoj Rinki; (VI, 600 m), Face sud + Cosmiques; Aguille du Midi, Chamonix (V+, A0/IV, 150m + III,II, 250m); Jenjavi – Anića kuk (7a+, A0/6b), Imbro 7b; speleologija (jama Velebita, Dachstein-Mammut-Höhle, Austriji).

IRIS PREBEG, 1976., zubotehničarka, apsolvantica više trenerske škole na Kineziološkom fakultetu (ŠPK »Čopalj«, Rijeka). Kilimanjaro (5895 m), Mt. Kenya (5199 m), Mont Blanc (4807 m), Ande – Nevado Urus (5500 m), Alpayayo (5947 m), Tocllaraju (6034 m), Huascaran 6300 m), Himalaja – Dhaulagiri VII (7246 m), Shisha Pangma (7200 m), Cho Oyu (7130 m); sportsko penjanje, paragliding.

VEDRANA SIMIČEVIĆ, 1977., novinarka (Riječki alpinistički klub, Rijeka). Cho Oyu (8201 m), Tocllaraju (6034 m), Nevado Ishinca (5530 m), Urus Oeste (5450 m), Tofana di Rozes (3225 m), zimski uspon, Comici Dimai VI–A0 (VII), 550 m, Cima Grande di Lavaredo (2990 m), Varijanta Samotove smeri, IV/WI 4, 80°/70° – 50°, 500 m, Maselnik, Kathedrale III/WI 5, 300 m, Maltatal, Les Naines des Ravines, IV/WI 4, 300 m, Fournel, Klin, 5b/A0 (6c), Anića kuk, Paklenica; pročelnica Komisije za alpinizam HPS-a.

MILENA ŠIJAN, 1969., profesorica biologije – kemije; ing. znanosti okoliša (HPD »Mosor«, Split). Mont Blanc (4810 m) dvaput; Cho Oyu (7300 m); Hrvatska gorska služba spašavanja, kajak na moru, rafting, pustolovne utrke.

ENA VRBEK, 1985., apsolvantica na Kineziološkom fakultetu (PDS »Velebit«, Zagreb). Čvrsnica (2228 m), Jalovec (2645 m), Dome de la Lauze (3568 m) – zimski usponi; na Cho Oyu dosegnuta visina 6400 m; smjеровi do ocjene VI+ u Markezinoj gredi, Paklenici i na Kleku; Hrvatska gorska služba spašavanja, speleologija, skijanje izvan urednih terena (freeride), ronjenje.

Voda ekspedicije

DARKO BERLIJAK, 1950., diplomirani ekonomist, glavni tajnik HPS-a (PDS »Velebit«, Zagreb). Voda ekspedicija: Kavkaz i peruanske Ande, 29 puta u Himalaji: Ama Dablam i Ngojumba Kang (prvenstveni usponi), Mount Everest – tripud, Shisha Pangma i Cho Oyu – dvaput, Annapurna I (zimski uspon), Annapurna IV i Sechuan (Kina); tehnički vođa na slovenskim ekspedicijama Lhotse i Manaslu. Hrvatska gorska služba spašavanja, alpinistički instruktor Sherpama u Nepal; član HOO i Komisije za ekspedicije UIAA, dragovoljac Domovinskog rata 91. – 95.

Hrvatski planinar – jučer, danas i sutra

Stvaranje časopisa veliko je zadovoljstvo svima koji u njemu sudjeluju. Premda svaki mjesec časopis prolazi isti put od autora preko uredništva, lektora, korektora, tiskare i pošte do čitatelja, nastanak časopisa uvijek je uzbudljiv. Za računalne znatiželjnike spomenimo da se časopis oblikuje u programu QuarkXPress 6.0, a da se slike obrađuju u Adobe Photoshopu CS2. Slikovito rečeno, obilje raznolikog materijala svakog mjeseca treba sažeti u jedan PDF veličine oko 300 megabajta, odnosno na jedan CD. Od te se datoteke izrađuju filmovi za tisak i uskoro u tiskari dobiva hrpa papira teška više od 100 kilograma. Za tiskanje, uvezivanje, obrezivanje rubova, pakiranje u omotnice i dostavljanje u poštu potrebna su dva tjedna.

To je redovan i uobičajen postupak u izdavanju našeg časopisa, premda mnogi čitatelji i suradnici, imajući u vidu dnevne novine, misle da to ide mnogo brže i jednostavnije. Za svaki broj koji čitatelji pročitaju za sat vremena, samo lektori, urednik i grafički urednik te tiskara trebaju utrošiti ukupno više od 100 sati, a kada bismo uračunali i sate koje su autori uložili u pisanje svojih članaka, taj bi broj bio još barem dvostruko veći.

No, premda se čitateljima možda čini da časopis stvaraju uredništvo i glavni urednik, treba reći da su glavni kreatori časopisa zapravo deseci

vrijednih autora koji volonterski, ali s puno entuzijazma, pišu o najrazličitijim planinarskim temama. Bez njih bi izdavanje časopisa bilo nemoguće jer ni najbolji urednik ne može napraviti ništa ako na raspolaganju nema kvalitetnih članaka. Suprotno mišljenju da je u planinarstvu malo mladih, većina suradnika razmjerno su mladi ljudi. Osim suradnjom u vidu pisanja i slanja članaka i slika, najveću pomoć časopisu pružaju svi oni koji promiču časopis u svojim društvima. Promidžbom časopisa mnogi su vrijedni planinari osnažili rad i poboljšali informiranost planinara u svojim sredinama. Ovo je prilika da zahvalimo svima koji su »Hrvatskom planinaru« dali svoj doprinos.

Stranice koje su dosad ispisane dio su povijesti, no stranice idućih brojeva i godišta još su otvorene svima koji žele iskreno i izravno prenijeti svoje doživljaje i iskustva s planinarskih izleta i pohoda poznatim i nepoznatim planinama, od Medvednice, Dilja, Učke i Kozjaka do Anda i Himalaje. Izravan izričaj kojim planinari svih generacija u njemu pišu o onome što vide i doživljavaju u planinama bit će čvrsta spona koja će i dalje povezivati sve one kojima su planine mnogo više od neravnina na kori Zemlje – one kojima su planine u srcu. Zajedničkim trudom sviju koji ga stvaraju uloga »Hrvatskog planinara« i u dobu koje je pred nama bit će dostojna njegove stoljetne tradicije.

Urednički odbor »Hrvatskog planinara«

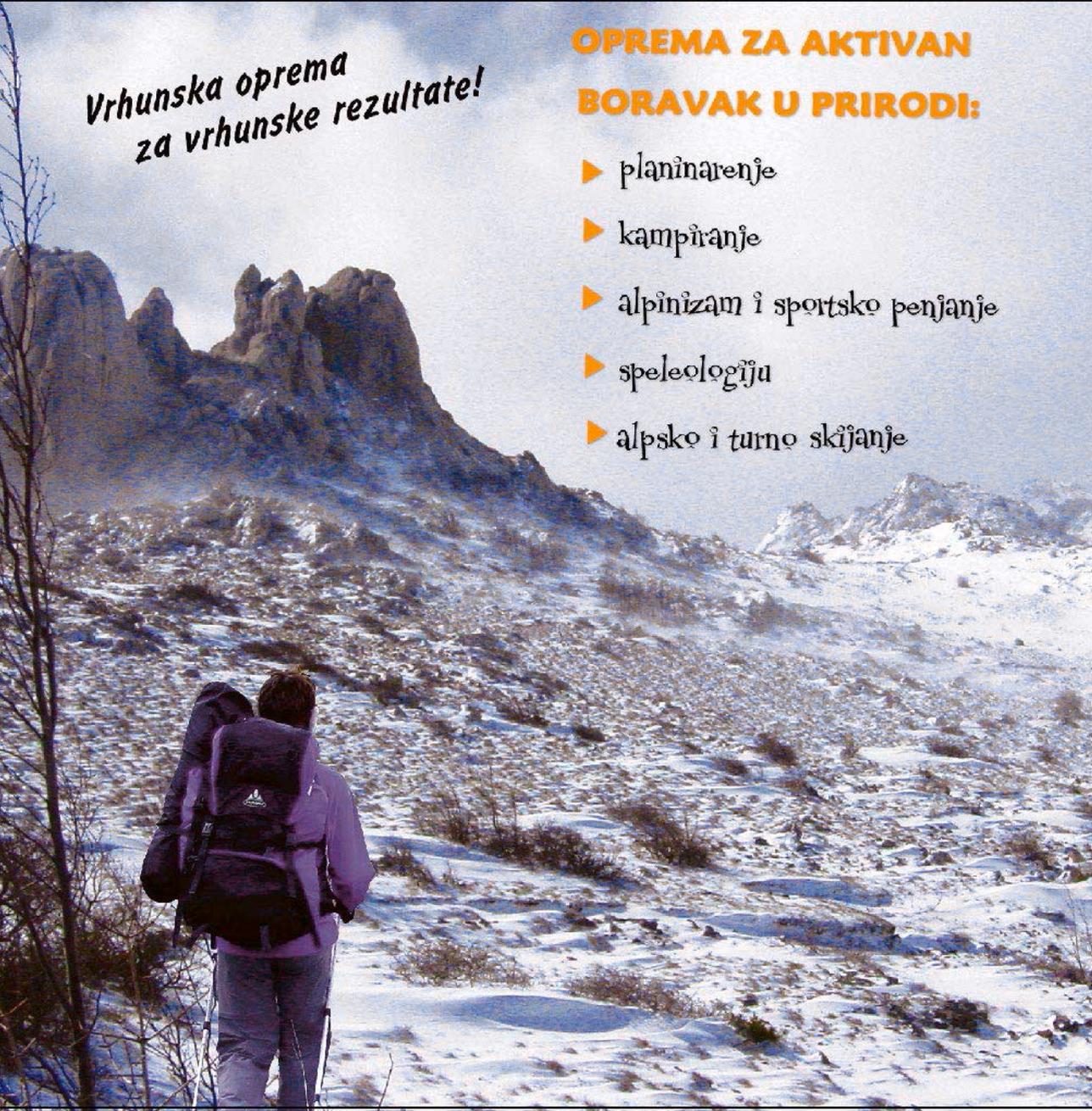

Današnji urednički odbor: Damir Bajš, Faruk Islamović, Darko Grundler, Željko Poljak, Alan Čaplar, Vlado Božić, Branko Meštrić, Krunoslav Milas, Vanja Radovanović, na slici nedostaju Darko Berljak, Robert Smolec i Goran Gabrić

*Vrhunska oprema
za vrhunske rezultate!*

**OPREMA ZA AKTIVAN
BORAVAK U PRIRODI:**

- ▶ planinarenje
- ▶ kampiranje
- ▶ alpinizam i sportsko penjanje
- ▶ speleologiju
- ▶ alpsko i turno skijanje

Članovima HPS-a na gotovinsko plaćanje odobravamo popust **-10%**
a na jednokratno plaćanje karticama **-5%**

ČASOPIS HRVATSKOG
PLANINARSKOG SAVEZA

HRVATSKI PLANINAR

Čast nam je pozvati vas na

SVEČANO PREDSTAVLJANJE JUBILARNOG BROJA »HRVATSKOG PLANINARA« u povodu 110. obljetnice izlaženja i 100. godišta časopisa

Predstavljanje će se održati u srijedu

4. lipnja 2008. u 19 sati u Novinarskom domu u Zagrebu

Adresa: Perkovčeva 2, Zagreb

Osim jubilarnog broja, na svečanosti će biti predstavljena i puštena u rad bibliografija »Hrvatskog planinara« autora Darka Grundlera te digitalizirana arhiva časopisa, a suradnicima časopisa bit će dodijeljena prigodna priznanja

